

ZEVEN WERKEN VAN ŚAṆKARA Over Zelfkennis

**ZEVEN WERKEN VAN
ŚAṆKARA
OVER ZELFKENNIS**

ZEVEN WERKEN VAN ŚAÑKARA OVER ZELFKENNIS

- 1. SĀDHANA PAÑCAKAM**
Vijf verzen over spirituele praktijk
- 2. DAŚAŚLOKĪ**
(Over wat ik ben) Tien verzen
- 3. BRAHMAJÑĀNĀVALĪMĀLĀ**
Een bloemenstreng van verzen over kennis van Brahman
- 4. DR̥G DR̥ŚYA VIVEKA**
Over onderscheid tussen de kenner en het gekende
- 5. VĀKYAVṚTTI**
De betekenis van de verklaring 'Dat zijt Gij'
- 6. LAGHUVĀKYAVṚTTI**
De betekenis van de verklaring 'Ik ben Brahman'
- 7. APAROKṢĀNUBHŪTI (RĀJA-YOGA)**
Zelfkennis zonder omweg (Koninklijke Yoga)

Dit boek omvat de volgende zeven werken van Śaṅkara:

1. SĀDHANA PAÑCAKAM
2. DAŚAŚLOKĪ
3. BRAHMAJÑĀNĀVALĪMĀLĀ
4. DR̥G DR̥ŚYA VIVEKA
5. VĀKYAVṚITTI
6. LAGHUVĀKYAVṚITTI
7. APAROKṢĀNUBHŪTI (RĀJA-YOGA)

In dit boek zijn opgenomen van de bovengenoemde werken:

- De Nederlandse vertaling voor recitatie
- De volledige Sanskrit tekst in Devanāgarī schrift
- De volledige Sanskrit tekst in transliteratie
- Woord voor woord vertaling naar het Nederlands¹
- De Nederlandse vertaling met toelichtende voetnoten
- De Engelse vertalingen

ISBN/EAN: 978-90-816538-6-2

Eerste proefoplage 50 exemplaren, mei 2016

Tweede proefoplage 60 exemplaren, juni 2016

Afbeelding op de omslag: Śaṅkara. Olieverf door Raja Ravi Varna 50x40 cm..

¹ Met uitzondering van *Sādhana Pañcakam*

Over dit Boek

In dit boek zijn de tekst en vertaling van een zevental werken van Śaṅkara bijeengebracht. Ze zijn als volgt gerangschikt:

1. SĀDHANA PAÑCAKAM
Vijf verzen over spirituele praktijk (5 verzen)
2. DAŚAŚLOKĪ
Tien Verzen (over wat ik ben) (10 verzen)
3. BRAHMAJÑĀNĀVALĪMĀLĀ
Een bloemenstreng van verzen over kennis van Brahman (21 verzen)
4. DRG DRŚYA VIVEKA
Over onderscheid tussen de kenner en het gekende (31 verzen)
5. VĀKYAVṚTTI
De betekenis van de verklaring 'Dat zijt Gij' (53 verzen)
6. LAGHUVĀKYAVṚTTI
De betekenis van de verklaring 'Ik ben Brahman' (18 verzen)
7. APAROKṢĀNUBHŪTI (RĀJA-YOGA)
Zelfkennis zonder omweg (Koninklijke Yoga) (144 verzen)

Tezamen met mijn eerder uitgegeven vertaling van *Vivekacūḍāmaṇi*, getiteld "Het Kroonjuweel van Onderscheidingsvermogen", bevatten deze werken de essentie en uitleg van de leer van Advaita Vedanta van Śaṅkara. Met name zij die zich tot deze leer aangetrokken voelen en die nader willen bestuderen en in praktijk brengen, zullen in deze werken een goede gids vinden. Het behoeft geen betoog dat de studie en toepassing in de praktijk van de kennis, aangeboden in deze werken, het meest effect zal sorteren wanneer dat onder leiding van een competente leraar plaatsvindt.

Alvorens de in dit boek opgenomen werken te bespreken is het wellicht nuttig enige aandacht aan hun ontstaan te besteden. Ze danken hun oorsprong aan de Veda's waarvan Ṛg Veda als de oudste wordt beschouwd. In de Veda's zijn drie richtingen te onderscheiden; Karma Kanda, het deel over rituelen, ceremoniën en offers, Upāsana Kanda over aanbidding en toewijding, en Jñāna Kanda over Kennis. De Upaniṣads behoren tot Jñāna Kanda, zijn beknopt in omvang en geven voornamelijk de principes. Er was een tijd waar Ṛṣi's (zieners) de verborgen diepe implicaties in deze begrippen konden uitleggen. Door het ontbreken van de voortzetting hiervan is echter de kennis in de Jñāna Kanda geleidelijk verloren gegaan, wat in onze dagen nog altijd het geval is. Dit heeft ertoe geleid dat Karma Kanda en Upāsana Kanda meer en meer plaats in het sociale leven kregen. Tegen deze ontwikkeling, die niet de bedoeling van de Veda's is, ontstond bij enkelen weerstand, zoals bij Buddha en Mahāvira. Dat heeft geleid tot een bloeiperiode van commentaren op de geschriften, zoals door Vyāsa.

Toen kwam de periode waarin zes wijzen de Veda's op zes verschillende manieren hebben uitgelegd, waaruit de zes leersystemen zijn ontstaan. Deze zijn *Sāṅkhya*, *Śaiva*, *Pāñcarātra*, *Jaina*, *Mīmāṃsaka* en *Vedanta*. Śaṅkara is de vertolker van Vedanta waarvan Advaita of non-dualiteit de essentie is. Dat geen van de vijf andere leersystemen tot de hoogste waarheid (*paramārtha*) leidt heeft Śaṅkara in vers 4 van *Daśaślokī* als volgt verwoord:

*Noch de Sāṅkhya noch de Śaiva leer,
 Noch de Pāñcarātra noch de Jaina leer,
 Noch de Mīmāṃsaka filosofie enz.
 Is de kennis van Dāt.
 Maar door onderscheidend inzicht
 Ben Ik wat er overblijft,
 Als de zuivere essentie:
 Het ene gelukzalige Zelf alleen.*

Er zijn meer dan honderd werken die aan Śaṅkara worden toegeschreven, zowel in proza als in dichtvorm, variërend van een enkel vers tot over duizend verzen. Deze werken van Śaṅkara kunnen globaal in drie categorieën ingedeeld worden:

1) *Bhāṣya*² *grantha's*³. Dit zijn commentaren in de vorm van uitleggingen. De taal van de Upaniṣads is van mystieke aard en ze kunnen als zodanig niet begrepen worden door ze simpelweg te vertalen met gebruik van een woordenboek. Śaṅkara heeft uitleg gegeven bij een aantal Upaniṣads die hij als de meest belangrijke heeft aangemerkt⁴.

Daarnaast heeft hij ook *Brahma Sutra's*, *Bhagavad Gītā* en een aantal kleinere werken van uitleg voorzien⁵.

Er bestaan ook Nederlandse vertalingen van een aantal geschriften met de uitleg van Śaṅkara.⁶

² *Bhāṣya* staat voor uitleg, commentaar.

³ *Grantha* staat voor vers, verhandeling of boek.

⁴ Deze Upaniṣads zijn: *Aitareya Upaniṣad*, *Brhadāranyaka Upaniṣad*, *Īśa Upaniṣad*, *Taittirīya Upaniṣad*, *Śvetāśvatara Upaniṣad*, *Kaṭha Upaniṣad*, *Kena Upaniṣad*, *Chāndogya Upaniṣad*, *Māṇḍūkya Upaniṣad* en *Gauḍapāda Kārika*, *Muṇḍaka Upaniṣad* en *Praśna Upaniṣad*.

⁵ Zoals *Viṣṇu Sahasranama*, *Sānatsujātiya* en *Gāyatri Mantram*

⁶ *Bhagavad Gītā* (Stichting School voor Filosofie), en de Upaniṣads *Īśa*, *Kaṭha*, *Kena*, *Muṇḍaka* en *Praśna* (Ars Floreat).

2) *Stotra*⁷ *grantha*'s. De stotra's hebben de grootste aantrekkingskracht voor de meeste mensen. In zijn onbegrensde compassie zag Śaṅkara de moeilijkheid van het gewone volk om de complexe filosofische leer van de Advaita Vedanta te begrijpen en om deze reden heeft hij de weg naar het uiteindelijke doel ook toegankelijk gemaakt door middel van *bhakti*, of devotie. Hij stelde verschillende heldere stotra's op om diverse goden te eren⁸.

Bovendien heeft Śaṅkara verschillende korte gedichten van meditatieve aard (*Vedanta stotras*) voor regelmatige recitatie, reflectie en meditatie opgesteld. Een voorbeeld hiervan is *Bhavānī Aṣṭakam* waarvan het eerste vers als volgt luidt:

*Noch de moeder noch de vader,
 Noch de verwant noch de vriend,
 Noch de zoon noch de dochter,
 Noch de bediende noch de echtgenoot,
 Noch de echtgenote noch kennis,
 En noch mijn loutere bezigheid,
 Is mijn toevluchtsoord waar ik van afhang, Oh, Bhavānī,
 Zo ben jij mijn toevluchtsoord, mijn enige toevluchtsoord, Bhavānī.*

Hoewel de eerste drie werken in dit boek, *Sādhana Pañcakam*, *Daśaślokī* en *Brahmajñānāvalīmālā* overwegend tot deze categorie lijken te behoren, worden ze in het algemeen onder de *prakaraṇa grantha*'s gerangschikt.

3) *Prakaraṇa*⁹ *grantha*'s. Deze werken stellen de zoeker naar zelfkennis in staat de fundamentele aspecten van Advaita Vedanta te kennen. De laatste vier werken in dit boek, *Dṛg Dṛśya Viveka*, *Vākya Vṛtti*, *Laghu Vākya Vṛtti* en *Aparokṣānubhūti* behoren heel duidelijk tot deze categorie. Enkele andere bekende werken behorende tot *prakaraṇa grantha*'s zijn *Vivekacūḍāmaṇi*, *Ātma Bodha*, *Pañcikaṛaṇa*, *Tattva Bodha*, *Svātmanirūpānam*, *Tattvopadeśa*, *Ātmajñānaopadeśavidhi* en *Upadeśa Sāhasrī*.

⁷ *Stotra* staat voor eren, loven, lofprijzen.

⁸ Zijn meest bekende stotra's zijn: *Ganeṣa Pancaratnam*, *Annapurnaṣṭakam*, *Kalabhairavaṣṭakam*, *Dakṣiṇāmūrti Stotram*, *Kṛṣṇaṣṭakam*, *Bhaja Govindam*, ook bekend als *Mohamuḍgara*, *Śivānandalahari*, *Saundaryalahari*, *Śrī Lakṣmīṇṛsiṃha Karāvalamba Stotram*, *Sāradā Bhujangam*, *Kanakadhāra Stotram*, *Bhavānī Aṣṭakam*, *Śiva Mānasa Pūja*, *Pandurangashtakam*, en *Subramanya Bhujangam*.

⁹ Een *prakaraṇa* spitst zich doorgaans toe op één aspect van een geschrift om het aan de bestudeerder van het geschrift te verduidelijken.

Śaṅkara's leer

Śaṅkara onderscheidt drie waarheidsniveaus: *pratibhāsika satya*, *vyavahārika satya* en *paramārtha satya*. *Pratibhāsika satya* staat voor illusie of verbeelding zoals hallucinaties, dromen, luchtkastelen enz. die, wanneer ze zich voordoen voor waar worden gehouden. Een klassiek voorbeeld is het zien van een slang in een stuk touw. *Vyavahārika satya* is de wakende staat van het dagelijks leven die als waar wordt ervaren en waarin de onwerkelijkheid van de ervaringen in *pratibhāsika satya* erkend wordt, zoals 'het was slechts een droom' of 'het is een stuk touw maar geen slang'. Kenmerkend voor deze twee waarheidsniveaus is de dualiteit, 'ik' en 'de ander'. *Paramārtha satya* staat voor de hoogste of volledige waarheid en onderscheidt zich van de eerste twee door afwezigheid van dualiteit. Er is noch slang noch touw, noch ik noch de wereld, maar één ondeelbaar, non-duaal, bewustzijn. Deze opperste waarheid kan alleen gerealiseerd worden door het zoeken naar de antwoorden op de vragen 'wie ben ik?' en 'wat is de wereld?'. Dit onderzoek leidt uiteindelijk tot het zien en laten vallen van identificaties met illusoire bedekkingen zoals individualiteit (wat ik geloof te zijn) en het wereldbeeld bestaande uit namen en vormen. Dan blijkt dat, wanneer deze identificaties wegvallen, wat er overblijft één en hetzelfde onbegrensd en ondeelbaar bewustzijn is, dat door verklaringen in de Veda's (de *mahāvākya's*) zoals *Ahambrahmāsmi* (Ik ben Brahman) en *Tattvamasi* (Dat zijt Gij) wordt bevestigd. Hiermede wordt Advaita of non-dualiteit voltooid. Volgens Śaṅkara is onderzoek (*vicāra*) de enige methode om dat te realiseren en het enige middel daarbij is het gebruik van onderscheidingsvermogen (*viveka*). Dit vormt de rode draad die in de werken van Śaṅkara steeds te herkennen is.

De onwerkelijkheid van de talrijke illusoire bedekkingen en identificaties heeft Śaṅkara in legio werken herhaaldelijk als de eerste stap van zelfonderzoek uitgelegd en herkenbaar gemaakt. Een greep uit deze bedekkingen en identificaties zijn de vijf sluiers, de grofstoffelijke elementen, de fysieke, subtiële en causale lichamen, de drie bewustzijnstoestanden waken, dromen en diepe slaap, de zinnen en zintuigen, de persoonlijkheidskenmerken als vader, leerling enz., en het doener zijn van handelingen.

Korte bespreking van de in dit boek opgenomen werken van Śaṅkara.

Sādhana Pañcakam bestaat uit een vijftal verzen inhoudende middelen en oefeningen om in het dagelijks leven in praktijk te worden gebracht. Elk vers telt vier regels en elke regel twee aansporingen, tezamen 40 aansporingen die de zoeker naar zelfkennis eerst de eigenschappen doen verwerven om het pad te betreden dat leidt tot de uiteindelijke bestemming van het menselijk bestaan: bevrijding van saṁsāra. *Sādhana Pañcakam* is ook bekend onder de namen *Upadeśa Pañcakam*, *Sopāna Pañcakam* en *Advaita Pañcakam*.

Daśaślokī betekent 'tien verzen' en in deze tien verzen verwoordt Śaṅkara 'wat Ik Ben' door eliminatie van 'wat ik niet ben', gebruik makend van puur en direct onderscheid. Wanneer de zoeker naar het antwoord op de vragen 'wie ben ik?', 'wat is de wereld?' de inhoud van deze verzen in zich herkent, houdt hij uiteindelijk alleen puur bewustzijn over. In *Daśaślokī* wordt dit in de laatste regel van vele verzen telkens herhaald: '*Ben Ik wat er overblijft: het ene gelukzalige Zelf alleen*'. Hoewel deze staat zich niet laat beschrijven, verwoordt Śaṅkara in ***Brahmajñānāvalīmālā*** de essentie van Brahman, van 'wat Ik Ben' op zo'n manier dat de zoeker zijn ware identiteit, Brahman, kan herkennen. In de laatste regel van de verzen wordt dit telkens herhaald als: '*Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf*'.

Nu de zoeker het onderscheid tussen 'wat ik niet ben' en 'wat Ik ben' (het niet-Zelf en het Zelf, of illusie en Brahman) kent, staat hij voor de opgave om zich voorgoed te bevrijden van wat hij niet is, en op deze wijze een eind te maken aan gebondenheid en hergeboorten.

Vers 17 van *Brahmajñānāvalīmālā* luidt:

*De principes van de 'ziener' en het 'geziene',
Zijn verschillend van elkaar.
De ziener is Brahman, het geziene is illusie.
Dit is de uitroep van Vedānta.*

Om zich van de illusie van het geziene, de individualiteit en het wereldbeeld, te bevrijden, wijst Śaṅkara nu de zoeker de weg in verschillende andere werken. Het eerste vereiste aan het begin van deze weg is het vermogen tot juist waarnemen en van onderscheid maken. In ***Dṛg Dṛśya Viveka*** legt Śaṅkara het onderscheid tussen de ziener en het geziene, zoals genoemd in vers 17 hierboven, nader uit. Tevens wordt stapsgewijze 'wat ik niet ben' in kaart gebracht en worden meditatiemethoden aangereikt om zich van de onwerkelijkheid te bevrijden, zodat alleen 'wat Ik ben', de enige werkelijkheid of Brahman, overblijft.

De Tamil vertaling van *Dṛg Dṛśya Viveka* door Śrī Ramaṇa Maharṣi wordt vooraf gegaan door een kort eerbetoon aan Śaṅkara in de vorm van een inleidend vers dat de essentie van dit werk in enkele regels weergeeft en dat ik hier graag citeer:

*O, Gij, verheven Śaṅkara,
Gij zijt het subject
Dat kennis heeft
Van subject en object.
Laat het subject in mij vernietigd worden*

*Als subject én object.
Want dan rijst in mijn geest
Het licht van de Heer alleen.*

In *Vākya Vṛtti* legt Śaṅkara de impliciete betekenis uit van een van de grote verklaringen van de Veda's: 'Dat zijt Gij'. De belangrijkheid van dit onderwerp moge blijken uit het feit dat Śaṅkara dit ook in enkele andere werken diepgaand heeft behandeld, n.l. in *Vivekacūḍāmaṇi*, *Svātmanirūpānam*, *Tattvopadeśa en Upadeśa Sāhasrī*.

'*Vākya Vṛtti*' staat voor 'impliciete betekenis van de zin' in zijn algemene betekenis en 'uitleg van Vedische verklaringen' in zijn specifieke betekenis. Letterlijk heeft het klaarblijkelijk geen direct verband met de behandelde verklaring. Woorden en zinnen kunnen verschillende betekenissen hebben. Bij uitspraken als 'Dat zijt Gij' kan alleen een Leraar de werkelijk bedoelde betekenis op heldere wijze uitleggen. Deze uitleg is wat met *vṛtti* wordt bedoeld. *Vākya* staat voor 'verklaring'. Door de methode van overeenstemming en tegenstrijdigheid (*anvayavyatireka*) op basis van logisch redeneren wordt de werkelijk bedoelde betekenis van de Vedische verklaring 'Dat zijt Gij' in dit werk uitgelegd.

Dit kan globaal als volgt worden toegelicht; wanneer iemand een oude bekende tegenkomt die hij al jaren niet gezien heeft, herkent hij hem toch, ondanks het feit dat zijn uiterlijke kenmerken, zoals zijn voorkomen en kleding, veranderd zijn. Dat komt omdat men voorbij gaat aan de uiterlijke kenmerken van toen en nu die niet met elkaar overeenstemmen (*vyatireka*). Wat er dan, na het achterwege laten van de tegenstrijdige uiterlijke kenmerken, gezien wordt is dat het in beide gevallen om één en dezelfde persoon gaat (*anvaya*).

Dit voorbeeld kan nader uitgebreid worden waarbij het niet om een kennis gaat maar om twee willekeurige mensen, beiden in het nu. Wanneer men voorbij gaat aan al hun ogenschijnlijke kenmerken als geslacht, kleding, huidskleur, maar ook karakter, geloof, gedrag enz., blijft er voor beiden niets anders over dan 'mens'. Al deze veranderlijke en vergankelijke kenmerken zijn slechts beperkende en veranderlijke toevoegingen op de 'mens' die vrij van elk kenmerk is.

Zo is het ook met de uitspraak 'Dat zijt Gij'. 'Dat' staat voor Brahman, de enige werkelijkheid, of puur bewustzijn, ontdaan van zijn bedekking, namelijk het universum, de *Māyā* van *Īśvara* (God of de Schepper), dat het individu als iets onafhankelijks van hem beschouwt. 'Gij' staat voor het Zelf, *Ātman*, of het individu ontdaan van zijn bedekkingen, d.i. van alles wat hij zelf gelooft te zijn. Wanneer beiden op deze wijze van hun ongelijke bedekkingen worden bevrijd, is wat er overblijft één en hetzelfde ondeelbare bewustzijn, of Brahman, alleen.

Śaṅkara stelt dat het begrijpen van de impliciete betekenis van deze verklaring de mens onmiddellijk tot verlichting leidt: "*De verklaring 'Dat zijt Gij' bewerkstelligt de onmiddellijke kennis van Zelf-Brahman zoals de uitspraak 'Jij bent de tiende'*"¹⁰.¹¹

Voor dit direct begrijpen van de betekenis van de verklaring 'Dat zijt Gij' is echter het kennen van het onderscheid tussen het Zelf en niet-Zelf een vereiste¹². Dit geldt voor alle *mahāvākya's* die de eenzelvigheid van *Ātman* en Brahman verkondigen. Simpelweg herhalen van deze zinnen leidt niet tot het begrijpen van de bedoelde betekenis en directe zelfkennis^{13,14}. De kennis van 'Ik ben Brahman' is een voorwaarde voor het opdagen van de betekenis van de uitspraak 'Dat zijt Gij'. Het verwerven van de kennis van 'Ik ben Brahman' heeft Śaṅkara in zijn 18 verzen tellende korte werk *Laghu Vākya Vṛtti* behandeld. Letterlijk betekent *Laghu Vākya Vṛtti* 'een korte uitleg van Vedische verklaringen'.

Hiermede wordt het duidelijk voor wie Śaṅkara *Vākya Vṛtti* heeft bedoeld. Het volgen van de voorgeschreven verplichtingen van de Veda's is bestemd voor hen die het onderscheid tussen het Zelf en niet-Zelf niet kennen en derhalve in

¹⁰ Dit verwijst naar het verhaal van de tien mensen die naar de andere oever van een rivier hebben gezwommen. Daar aangekomen telt een van hen alle anderen maar vergeet daarbij zichzelf mee te tellen.

¹¹ *Upadeśa Sāhasrī*, 18. 172.

¹² *Upadeśa Sāhasrī*, 18. 90: "De leer 'Dat zijt Gij' zal zeker nutteloos zijn bij het ontbreken van de kennis 'Ik ben Brahman'. Deze leer is van betekenis alleen voor hen die het onderscheid tussen het Zelf en niet-Zelf kennen.", en vers 181: "De betekenis van zinnen zoals 'Dat zijt Gij' (d.w.z. men is Brahman, altijd vrij) komt niet tot manifestatie vanwege het niet onderscheiden van de impliciete betekenis van het woord 'Gij'".

¹³ *Upadeśa Sāhasrī*, 18. 208: "De herhaling van de verklaring 'Ik ben Brahman' zou zinvol kunnen zijn indien er een verschil zou zijn tussen de luisteraar en waarnaar geluisterd wordt. De gewenste betekenis (dat het individuele Zelf Brahman is) zou dan in dit geval onjuist zijn. Daarom wordt de verklaring onaannemelijk (d.i. hij verliest autoriteit volgens deze visie)." Hoe de verklaring 'Ik ben Brahman' wel steekhoudend is wordt in vers 109 verwoord: "Zoals bij de reflectie van een gezicht het lijkt alsof de spiegel zelf het gezicht is (niet verschillend van het gezicht), zo zorgt ook de reflectie van het Zelf in de spiegel van het ego ervoor dat het ego het Zelf schijnt te zijn (niet verschillend van het Zelf). Zo is de betekenis van de verklaring 'Ik ben Brahman' steekhoudend."

¹⁴ *Brahma Sūtra Bhāṣya of Śaṅkaracārya*, 4.2: "Als een uitspraak als 'Dat zijt Gij', wanneer hij eenmaal gehoord is, niet direct de ware kennis van Brahman voortbrengt, welke hoop is er dan dat het gewenste effect zal bereikt worden door het te herhalen?"

onwetendheid verkeren. Door gehoor te geven aan de aanwijzingen en voorschriften van de Veda's in de vorm van offers, leefwijze, oefeningen, meditatie, ritueel, pelgrimstochten enz. en door het bestuderen van Vedische teksten e.d. wordt hun geest gezuiverd. Alleen bij hen met een gezuiverde geest, d.i. vrij van alle beperkende toevoegingen, neigingen, identificaties, conditionering enz., is de ervaring van het pure Zelf mogelijk.

Aparokṣānubhūti: De letterlijke betekenis van *Aparokṣānubhūti* is 'niet-indirecte zelfkennis' wat ik als 'Zelfkennis zonder omweg' heb vertaald. Opgemerkt mag worden dat Śaṅkara voor deze titel kiest en niet voor '*pratyakṣa ānubhūti*', ofwel 'directe zelfkennis'. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat Śaṅkara al vanaf het begin de nadruk legt op de meditatie op Brahman die de kandidaat rechtstreeks naar het doel leidt, terwijl soms door anderen, zoals door Patañjali, disciplines als lichaamshouding, ademhaling- en concentratieoefeningen worden voorgeschreven voorafgaand aan de praktijk van meditatie. Dergelijke oefeningen bestempelt Śaṅkara als indirect en omslachtig. De praktijk van meditatie op Brahman noemt Śaṅkara de Koninklijke Yoga (*rāja-yoga*) omdat dit andere Yoga disciplines, zo te zien ook de achtvoudige pad van Patañjali, overtreft.

Aparokṣānubhūti is de directe kennis van het Zelf (*Ātman*) dat altijd in elke gedachte aanwezig is. Iedereen heeft enige kennis van het Zelf, want het ontkennen van het Zelf betekent het ontkennen van je eigen bestaan. Aanvankelijk wordt de ware aard van het Zelf niet gekend. Later, wanneer de geest gezuiverd is door studie en praktijk, verdwijnt de sluier van onwetendheid geleidelijk waardoor de ware natuur van het Zelf zich begint te openbaren. Een hogere kennis zal in een gevorderd stadium volgen wanneer het Zelf als pure getuige zal worden ervaren waarin alle andere gedachten zijn opgelost. Maar het einde is nog niet bereikt. Het idee van dualiteit, zoals 'ik ben de getuige' ('ik' én 'getuige zijn') houdt steeds aan. Alleen in het laatste stadium, wanneer de kenner en het gekende in het uit zichzelf stralende Zelf ineensmelten, wordt het opperste bereikt: dat wat alleen IS en waarnaast niets anders bestaat. Deze realisatie van het niet-duale is de vervolmaking van *Aparokṣānubhūti*.

In *Aparokṣānubhūti* benadrukt Śaṅkara allereerst het belang van het bereikt hebben van een zekere rijpheid om de spirituele weg naar vervolmaking van het menselijk bestaan in te gaan. Door simpele redeneringen illustreert hij daarna dat het permanente ik-gevoel, het Zelf of *Ātman*, nooit gelijk kan zijn aan het tijdelijke en vergankelijke lichaam. Vervolgens wordt de eenheid van het Zelf en Brahman aangetoond. Nadat afscheid is genomen van allerlei als waar veronderstelde begrippen zoals het lichaam, de wereld en *karma*, wordt de zoeker een vijftiental praktische aanwijzingen, die de meer gangbare yoga

disciplines overtreffen, aangereikt ten einde de volmaaktheid van het menselijk bestaan te bereiken. Hij noemt deze weg ‘De Koninklijke Yoga’ en verzuimt niet te waarschuwen dat deze weg alleen begaanbaar is voor de rijpe zielen met grote toewijding en bereidheid tot uitzonderlijk grote inspanning.

Over de vertaling

Van de in dit boek opgenomen werken van Śaṅkara is eerst de vertaling in versvorm zonder enige toelichting weergegeven, kort en bondig net als de oorspronkelijke tekst van Śaṅkara. Om recitatie in de Nederlandse taal te vergemakkelijken zijn de Sanskrit woorden zoveel mogelijk vervangen door Nederlandse begrippen. Daarna volgt telkens een Sanskrit vers in het Devanāgarī schrift, de transliteratie, de woord-voor-woord vertaling¹⁵ en de Nederlandse vertaling van elk vers, nu echter met inbegrip van de specifieke Sanskrit woorden, en toelichtingen in voetnoten. Hierbij heb ik in ruime mate dankbaar gebruik gemaakt van de beschikbare Engelse vertalingen hoewel ik me voornamelijk door de betekenissen van de oorspronkelijke Sanskrit woorden heb laten leiden. De woord-voor-woord vertaling bewijst zijn nut wanneer men behoefte heeft dieper in de betekenis van de verzen door te dringen, ondanks de beperkingen die de vertaling van Sanskritwoorden in de gangbare talen met zich meebrengt. Waar nodig heb ik om deze reden de vrijheid genomen de inhoud van een vers naar eigen inzicht te verwoorden en dit zo nodig nader toegelicht. Een aantal begrippen behorende tot de leer van Vedānta, waar de lezer mogelijk onvoldoende mee vertrouwd is, heb ik eveneens in de voetnoten toegelicht. Voor zover mogelijk is hierbij gebruik gemaakt van informatie uit de andere werken van Śaṅkara zoals *Vivekaūḍāmaṇi*. Eventuele toevoegingen aan de oorspronkelijke tekst is tussen vierkante haakjes geplaatst. Tenslotte, de meest gebruikte Engelse vertaling is tevens achter elk werk toegevoegd.

Door de steeds sterker wordende herkenning van de aangeboden kennis in de werken van Śaṅkara, was het werken aan de vertalingen zeer leerzaam en vreugdevol. Moge dit boek ook voor allen van betekenis zijn bij hun zoektocht naar zelfkennis.

Marjolein van den Houten dank ik voor haar onmisbare bijdrage in de taalkundige controle en verbeteringen van de tekst.

Ferit Arav, april 2016

¹⁵ Met uitzondering van *Sādhana Pañcakam*

Inhoudsopgave

Over dit boek	v
<i>Sādhana Pañcakam</i>	17
(Vijf verzen over spirituele praktijk)	
- De Nederlandse vertaling voor recitatie	18
- Sanskrit tekst, transliteratie en vertaling	20
- De Engelse vertaling door Swami Chinmayananda	22
<i>Daśaślokī</i>	25
(Tien verzen)	
- De Nederlandse vertaling voor recitatie	26
- Sanskrit tekst, transliteratie en vertaling	28
- De Engelse vertaling door S. N. Sastri	38
- Literatuur	40
<i>Brahmajñānāvalīmālā</i>	41
(Een bloemenstreng van verzen over kennis van Brahman)	
- De Nederlandse vertaling voor recitatie	42
- Sanskrit tekst, transliteratie en vertaling	45
- De Engelse vertaling door S. N. Sastri	57
- Literatuur	56
<i>Dr̥g Dr̥śya Viveka</i>	58
(Over onderscheid tussen de kenner en het gekende)	
- De Nederlandse vertaling voor recitatie	60
- Sanskrit tekst, transliteratie en vertaling	64
- Bijlage 1: Schematische weergave van de verzen 6,8 en 9	95
- Bijlage 2: Gradaties en soorten van meditatie / (<i>samādhi</i>)	95
- De Engelse vertaling door Swami Tejomayananda	97
- Literatuur	100
<i>Vākya Vṛtti</i>	101
(Over de betekenis van de verklaring 'Dat zijn Gij)	
- Inhoud van de verzen	102
- De Nederlandse vertaling voor recitatie	103
- Sanskrit tekst, transliteratie en vertaling	110
- De Engelse vertaling door Swami Chinmayananda	158
- Chāndogya-Upaniṣad 6.8	164
- Literatuur	168

Laghu Vākya Vṛtti

168

(Over de betekenis van de verklaring 'Ik ben Brahman')

- De Nederlandse vertaling voor recitatie	170
- Sanskrit tekst, transliteratie en vertaling	172
- De Engelse vertaling door M Rajaopalan	181
- Literatuur	183

Aparokṣānubhūti:

185

(Zelfkennis zonder omweg (Koninklijke Yoga))

- Inhoud van de verzen	186
- De Nederlandse vertaling voor recitatie	189
- Sanskrit tekst, transliteratie en vertaling	206
- De Engelse vertaling door Swami Vimuktananda	333
- Literatuur	343

Eer aan Śrī Śaṅkara die de weg naar zelfkennis stap voor stap verlicht.

साधन पञ्चकम्

SĀDHANA PAÑCAKAM

Vijf verzen over spirituele praktijk

Sādhana Pañcakam
(Vijf verzen over spirituele praktijk)

1.

Bestudeer dagelijks spirituele teksten (Veda's)
 en breng hun leringen in praktijk.
 Draag al je daden op aan het Opperste Zelf
 en neem afstand van begeerten in de geest.
 Wis de opgehoopte zonden in je hart uit
 en besef de vergankelijkheid van wereldse geneugten.
 Zoek telkens de eenheid met het Zelf op
 en neem afstand van je identificatie met het beperkte.

2.

Neem je toevlucht tot het gezelschap van wijzen
 en blijf gevestigd in toewijding tot het Opperste Zelf.
 Cultiveer deugden als vrede en geduld,
 en vermijd zelfzuchtige handelingen.
 Zoek het gezelschap van een leermeester op
 en wees hem dagelijks dienstbaar.
 Richt je tot het Onveranderlijke alleen
 en luister met aandacht naar verklaringen in geschriften.

3.

Reflecteer op de betekenis van verklaringen in geschriften
 en zoek je toevlucht tot de waarheid verwoord daarin.
 Mijd zinloze twistgesprekken
 maar volg de onderscheidende inzichten in de geschriften.
 Wees onafgebroken gewaar van jezelf als 'Ik ben het Absolute, Brahman'
 en doe afstand van trots.
 Geef de illusoire gedachte 'Ik ben het lichaam' op
 en geef de neiging om met wijzen te redetwisten op.

4.

Honger heelt kwalen,
 wees matig met voedsel.
 Hunker niet naar kostelijk voedsel
 en wees tevreden met wat ongevraagd tot je komt.
 Doorsta alle paren der tegenstellingen zoals hitte en kou,
 en mijd onnodig praten.
 Wees altijd onaangedaan, reken niet op vriendelijkheid van anderen
 en bega geen wreedheid jegens anderen.

5.

Leef eenzaam in blijdschap
 en bedaar je geest door je aandacht op het Opperste Zelf te houden.
 Wees het alles doordringende Zelf gewaar
 en besef de vergankelijkheid van de wereld als een projectie daarin.
 Laat door gevestigd te blijven in het Zelf oude karma zich oplossen
 en geen nieuw karma zich vormen.
 Leef op deze wijze volledig in het pure gewaarzijn
 van het Opperste Zelf, Brahman, alleen.

* * *

साधन पञ्चकम्

sādhana pañcakam

वेदो नित्यमधीयतां तदुदितं कर्म स्वनुष्ठीयतां
 तेनेशस्य विधीयतामपचितिः काम्ये मतिस्त्यज्यताम्।
 पापौघः परिधूयतां भवसुखे दोषोऽनुसन्धीयतां
 आत्मेच्छा व्यवसीयतां निजगृहात्तूर्णं विनिर्गम्यताम् ॥ १ ॥

vedo nityamadhīyatām taduditam karma svanuṣṭhīyatām
 teneśasya vidhīyatāmapacitiḥ kām्ये matistyaajyatām |
 pāpaughah paridhūyatām bhavasukhe doṣo'nusandhīyatām
 ātmecchā vyavasīyatām nijagrāhātturnaṁ vinirgamyatām ||1||

सङ्गः सत्सु विधीयतां भगवतो भक्तिर्दृढाऽऽधीयतां
 शान्त्यादिः परिचीयतां दृढतरं कर्माशु सन्त्यज्यताम्।
 सद्धिद्वानुपसृप्यतां प्रतिदिनं तत्पादुका सेव्यतां
 ब्रह्मैकाक्षरमर्थ्यतां श्रुतिशिरोवाक्यं समाकर्ण्यताम् ॥ २ ॥

saṅgaḥ satsu vidhīyatām bhagavato bhaktirdṛḍhā'ādīyatām
 śāntyādīḥ paricīyatām dṛḍhatarām karmāśu santyaajyatām |
 sadvidvānupasṛpyatām pratidinam tatpādukā sevayatām
 brahmaikākṣaramarthayatām śrutiśirovākyaṁ samākarnyatām ||2||

वाक्यार्थश्च विचार्यतां श्रुतिशिरः पक्षः समाश्रीयतां
 दुस्तर्कात्सुविरम्यतां श्रुतिमतस्तर्कोऽनुसन्धीयताम्।
 ब्रह्मास्मीति विभाव्यतामहरहर्गर्वः परित्यज्यतां
 देहेऽहंमतिरुड्यतां बुधजनैर्वादः परित्यज्यताम् ॥ ३ ॥

vākyaṛthaśca vicāryatām śrutiśiraḥ pakṣaḥ samāśrīyatām
 dustarkātsuviramyatām śrutimatastarko'nusandhīyatām |
 brahmāsmīti vibhāvayatāmaharahargarvaḥ parityajyatām
 dehe'haṁmatirujhyatām budhajanairvādaḥ parityajyatām ||3||

क्षुद्याधिश्व चिकित्स्यतां प्रतिदिनं भिक्षौषधं भुज्यतां
 स्वाद्वन्नं न तु याच्यतां विधिवशात्प्राप्तेन सन्तुष्यताम्।
 शीतोष्णादि विषह्यतां न तु वृथा वाक्यं समुच्चार्यतां
 औदासीन्यमभीप्स्यतां जनकृपानैष्ठुर्यमुत्सृज्यताम् ॥ ४ ॥

kṣudvyādhiśca cikitsyatām pratidinam bhikṣauṣadhaṁ bhujyatām
 svādvannaṁ na tu yācyatām vidhivaśātprāptena santuṣyatām |
 śītoṣṇādi viṣahyatām na tu vṛthā vākyaṁ samuccāryatām
 audāsīnyamabhīpsyatām janakṛpānaiṣṭhuryamutsṛjyatām ||4||

एकान्ते सुखमास्यतां परतरे चेतः समाधीयतां
 पूर्णात्मा सुसमीक्ष्यतां जगदिदं तद्वाधितं दृश्यताम्।
 प्राक्कर्म प्रविलाप्यतां चितिबलान्नाप्युत्तरैः श्लिष्यतां
 प्रारब्धं त्विह भुज्यतामथ परब्रह्मात्मना स्थीयताम् ॥ ५ ॥

ekānte sukhamāsyatām paratare cetah samādhīyatām
 pūrṇātmā susamīkṣyatām jagadidaṁ tadvādhitaṁ dṛśyatām |
 prākkarma pravilāpyatām citibalānnāpyuttaraiḥ śliṣyatām
 prārabdhaṁ tviha bhujyatāmatha parabrahmātmanā sthīyatām ||5||

* * * * *

SADHANA PANCHAKAM

Translated by Swami Chinmayananda

Published by Chinmaya Mission, Mumbai

1.

Study the Vedas daily.

Perform diligently the duties (karmas) ordained by them.

Dedicate all those actions (karmas) as worship unto the Lord.

Renounce all desires in the mind.

Wash away the hoards of sins in the bosom.

Recognise that the pleasures of sense-objects (samsara) are riddled with pain.

Seek the Self with consistent endeavour.

Escape from the bondage of 'home'.

2.

Seek companionship with Men of Wisdom.

Be established in firm devotion to the Lord.

Cultivate the virtues such as Shanti etc.,

Eschew all desire-ridden actions.

Take shelter at a Perfect Master (Sat-Guru).

Everyday serve His Lotus feet.

Worship "Om" the Immutable.

Listen in depth, the Upanishadic declarations.

3.

Reflect ever upon the meaning of the Upanishadic commandments, and take refuge in the Truth of Brahman.

Avoid perverse arguments but follow the discriminative rationale of the Sruti (Upanishads).

Always be absorbed in the attitude (bhavana) – "I am Brahman".

Renounce pride.

Give up the delusory misconception – "I am the body".

Give up totally the tendency to argue with wise men.

4.

In hunger diseases get treated.
 Daily take the medicine of Bhiksha-food.
 Beg no delicious food.
 Live contentedly upon whatever comes to your lot as ordained by Him.
 Endure all the pairs of opposites: heat and cold, and the like.
 Avoid wasteful talks.
 Be indifferent.
 Save yourself from the meshes of other peoples' kindness.

5.

In solitude live joyously.
 Quieten your mind in the Supreme Lord.
 Realise and see the All-pervading Self every where.
 Recognise that the finite Universe is a projection of the Self.
 Conquer the effects of the deeds done in earlier lives by the present right action.
 Through wisdom become detached from future actions (Agami).
 Experience and exhaust "Prarabdha" the fruits of past actions.
 Thereafter, live absorbed in the bhavana - "I am Brahman" !

दशश्लोकी
DAŚAŚLOKĪ
Tien verzen

Voor toelichting over dit werk zie de inleidende woorden vanaf pagina v.

Tien Verzen (Daśaślokī)

- 1 Ik ben niet aarde, ik ben niet water,
Ik ben niet vuur, ik ben niet wind,
Ik ben niet ruimte, ik ben niet zintuigen,
Noch een verzameling van dit alles ben Ik.
Want dit alles is voorbijgaand.
Maar zoals in diepe droomloze slaap
Ben Ik wat er overblijft:
Het ene gelukzalige Zelf alleen.
2. Noch rangen van de samenleving,
Noch leefwijzen en gedrageregels,
Noch plichten en geestelijke discipline,
Noch meditatie en Yoga gelden voor Mij.
Door de kennis van het Zelf
En de afwezigheid van 'ik', 'mij' en 'mijn'
Ben Ik wat er overblijft:
Het ene gelukzalige Zelf alleen.
3. Ik ben vader noch moeder,
Noch goden noch werelden.
Noch de Veda's noch offers,
Noch heilige oorden ben Ik.
Noch ben Ik absolute leegte,
Maar zoals in diepe droomloze slaap
Ben Ik wat er overblijft:
Het ene gelukzalige Zelf alleen.
4. Noch een filosofie noch een dogma,
Noch een doctrine noch een geloof,
Noch een andere leerstelling
Is de kennis van Dát.
Maar door onderscheidend inzicht
Ben Ik wat er overblijft,
Als de zuivere essentie:
Het ene gelukzalige Zelf alleen.
5. Noch boven noch onder,
Noch binnen noch buiten,
Noch middenin noch aan de rand,
Noch voor noch achter,
Alles doordringend als de ruimte
Van onvermengde essentie,
Eén en ondeelbaar ben Ik:
Het ene gelukzalige Zelf alleen.

6. Noch wit noch zwart,
 Noch rood noch geel,
 Noch krom noch dik,
 Noch klein noch groot,
 Aldus geheel zonder gedaante,
 Ben Ik van de essentie van
 Het uit zichzelf stralende licht:
 Het ene gelukzalige Zelf alleen.
7. Er is leraar noch lering,
 Leerling noch leren,
 Noch Gij noch ik,
 Noch deze wereldverschijning.
 Daar kennis van Mijzelf
 Geen verscheidenheid toelaat,
 Ben Ik wat er overblijft:
 Het ene gelukzalige Zelf alleen.
8. Voor Mij is er waken,
 Noch dromen, noch diepe slaap,
 Noch ben Ik diegene
 Die deze drie staten ondergaat.
 Daar deze drie verbeeldingen zijn
 Ben Ik Dát wat deze staten overstijgt
 En als het enige overblijft:
 Het ene gelukzalige Zelf alleen.
9. Uit het oogpunt van waarheid,
 Ben Ik het Zelf, het ultieme doel,
 Alles doordringend
 En uit zichzelf bestaand.
 Terwijl deze wereld
 Een onbeduidende illusie is,
 Ben Ik het enige wat overblijft:
 Het ene gelukzalige Zelf alleen.
10. Het is zelfs niet eens 'één'
 Daar er geen tweede kan zijn.
 Het staat op Zichzelf alleen
 En Het staat niet op Zichzelf alleen.
 Het is leegte noch niet-leegte
 Daar Het vrij is van dualiteit,
 Hoe kan Ik Dát omschrijven
 Wat de essentie van Vedānta is?

Tien Verzen (Daśaślokī)

न भूमिर्न तोयं न तेजो न वायुः
 न खं नेन्द्रियं वा न तेषां समूहः ।
 अनेकान्तिकत्वात् सुषुप्त्येकसिद्धः
 तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ १ ॥

*na bhūmirna toyam na tejo na vāyuh
 na kham nendriyam vā na teṣām samūhaḥ |
 anekāntikatvāt suṣuptyekasiddhaḥ
 tadeko'vaśiṣṭaḥ śivaḥ kevalo'ham || 1||*

na: (Ik ben) niet, noch; *bhūmiḥ:* aarde, grond; *na:* niet, noch; *toyam:* water; *na:* niet, noch; *tejaḥ:* hitte, vuur, straling, schittering; *na:* niet, noch; *vāyuh:* wind; *na:* niet, noch; *kham:* ether, ruimte; *na:* niet, noch; *indriyam:* zintuiglijke organen, vermogen tot zintuiglijk gewaarworden; *vā:* of; *na:* noch; (*vā na:* ook niet); *teṣām:* van deze; *samūhaḥ:* verzameling; *anaika:* al deze; *antikavāt:* onvast, onstandvastig, niet gestadig; *suṣupti:* diepe slaap; *eka:* een, enkel, unieke (ervaring van); *siddhaḥ:* gevestigd; *tadekaḥ:* dat ene (tat: dat, staat voor het opperste Zelf, Brahman; *ekaḥ:* een, alleen, enkel); *avaśiṣṭaḥ:* overblijvende, resterende; *śivaḥ:* gelukzalig, welgezind; *kevalaḥ:* alleen, enkel, één, puur, onvermengd; *aham:* Ik (ben).

- 1 Ik ben niet aarde, ik ben niet water,
 Ik ben niet vuur, ik ben niet wind,
 Ik ben niet ruimte, ik ben niet zintuigen,
 Noch een verzameling van dit alles ben Ik.
 Want dit alles is voorbijgaand.
 Maar zoals in diepe droomloze slaap
 Ben Ik wat er overblijft:
 Het ene gelukzalige Zelf alleen.

न वर्णा न वर्णाश्रमाचारधर्मा
 न मे धारणाध्यानयोगादयोपि।
 अनात्माश्रयाहंममाध्यासहानात्
 तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ २ ॥

*na varṇā na varṇāśramācāradharmā
 na me dhāraṇādhyānayogādayopi |
 anātmāśrayāhaṁmamādhyāśahānāt
 tadeko'vaśiṣṭaḥ śivaḥ kevalo'ham || 2||*

na: niet, noch; *varṇāḥ:* rangen, rassen, soorten, klassen, kasten; *na:* niet, noch; *āśramāḥ:* leefwijzen; *acaraḥ:* gedrageregels, gedrag, cultuur; *dharmāḥ:* plichten, voorschriften, wetten; *na:* niet, noch; *me:* voor mij; *dhāraṇāḥ:* zich houden aan, discipline; concentratie; *dhyāna:* meditatie; *yoga:* Yoga; *ādayaḥ:* enz. (andere praktijken); *api:* ook, zelfs; *anātma:* *anātman*, het niet-Zelf; *āśrayāḥ:* gezeteld in, verblijfplaats, verblijven; *aham:* Ik (ben); *mama:* ik, mij, mijn; *adhyāsa:* (valse) oplegging; *hānāḥ:* verlaten, ontsnappen, vrij zijn (door de kennis van het Zelf); *tadekaḥ:* dat ene (tat: dat, staat voor het opperste Zelf, Brahman; *ekaḥ:* één, alleen, enkel); *avaśiṣṭaḥ:* overblijvende, resterende; *śivaḥ:* gelukzalig, welgezind; *kevalaḥ:* alleen, enkel, één, puur, onvermengd; *aham:* Ik (ben).

2. **Noch rangen van de samenleving¹,
 Noch leefwijzen² en gedrageregels³,
 Noch plichten⁴ en geestelijke discipline⁵,
 Noch meditatie en Yoga gelden voor Mij.
 Door de kennis van het Zelf
 En de afwezigheid van ‘ik’, ‘mij’ en ‘mijn’
 Ben Ik wat er overblijft:
 Het ene gelukzalige Zelf alleen.**

¹ Rangens: *varṇa:* de vier klassen van de samenleving: *brahmāṇa* (priester), *kṣatriya* (krijger), *vaiśya* (koopman), *śūdra* (arbeider).

² Leefwijzen: *āśrama:* de verschillende leefwijzen: *brahmacārin* (Brahmaan student), *gṛhastha* (gezinshoofd), *vānaprastha* (heremiet) en *saṁyāsīn* (asceet).

³ Gedrageregels: *ācāra*.

⁴ Plichten: *dharmā*, met name wereldse plichten.

⁵ Geestelijke discipline: *dhāraṇa*.

न माता पिता वा न देवा न लोका
 न वेदा न यज्ञा न तीर्थ ब्रुवन्ति ।
 सुषुप्तौ निरस्तातिशून्यात्मकत्वात्
 तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ ३ ॥

na mātā pitā vā na devā na lokā
 na vedā na yajñā na tīrtha bruvanti |
 suṣuptau nirastātiśūnyātmakatvāt
 tadeko'vaśiṣṭaḥ śivaḥ kevalo'ham || 3||

na: niet, noch; *mātā:* moeder; *pitā:* vader; *vā:* of, en; *na:* noch; (*vā na:* ook niet); *devāḥ:* goden, goddelijken; *na:* niet, noch; *lokāḥ:* de werelden; *na:* niet, noch; *vedāḥ:* de Veda's, Vedische geschriften; *na:* niet, noch; *yajñāḥ:* offers, offeren; *na:* niet, noch; *tīrtham:* heilige oorden, sacrale objecten of plaatsen; *bruvanti:* ze zeggen, gezegd wordt; *suṣuptau:* in diepe slaap; *nirasta:* verban-
 nen, verjaagd; *atiśūnyā:* absolute niet-bestaan, [voorbij] uiterste leegte; *ātmakatvāt:* bestaand uit de essentie van het Zelf; *tadekaḥ:* dat ene (tat: dat, staat voor het opperste Zelf, Brahman; *ekaḥ:* een, alleen, enkel); *avaśiṣṭaḥ:* overblijvende, resterende; *śivaḥ:* gelukzalig, welgezind; *kevalaḥ:* alleen, enkel, één, puur, onvermengd; *aham:* Ik (ben).

3. Ik ben vader noch moeder,
 Noch goden noch werelden.
 Noch de Veda's noch offers,
 Noch heilige oorden ben Ik.
 Noch ben Ik absolute leegte,
 Maar zoals in diepe droomloze slaap
 Ben Ik wat er overblijft:
 Het ene gelukzalige Zelf alleen.

न सांख्यं न शैवं न तत्पाञ्चरात्रं
 न जैनं न मीमांसकादेर्मतं वा।
 विशिष्टानुभूत्या विशुद्धात्मकत्वात्
 तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ ४ ॥

na sāmkhyaṃ na śaivaṃ na tatpāñcarātram
na jainaṃ na mīmāṃsakādermatam vā |
viśiṣṭānubhūtyā viśuddhātmakatvāt
tadeko'vaśiṣṭaḥ śivaḥ kevalo'ham || 4||

na: niet, noch; *sāmkhyaṃ:* de *sāmkhya* filosofie; *na:* niet, noch; *śaivaṃ:* *śaiva*, een van de grote richtingen van modern Hindoeïsme; *na:* niet, noch; *tat:* dat; *pāñcarātram:* de doctrine van *pāñcarātra*'s; *na:* niet, noch; *jainaṃ:* de jaina religie; *na:* niet, noch; *mīmāṃsaka:* de *mīmāṃsaka* geloof; *ādeh:* enz; *matam:* een idee, gedachte, geloof, zienswijze, doctrine; *vā:* en, of; *viśiṣṭa:* onderscheidend, speciaal; *anubhūtyā:* door realisatie als puur bewustzijn, spontaan gewaarzijn, inzicht; *viśuddha:* absoluut zuiver; *ātmakatvāt:* van mijn essentie; *tadekaḥ:* dat ene (tat: dat, staat voor het opperste Zelf, Brahman; *ekaḥ:* een, alleen, enkel); *avaśiṣṭaḥ:* overblijvende, resterende; *śivaḥ:* gelukzalig, welgezind; *kevalaḥ:* alleen, enkel, één, puur, onvermengd; *aham:* Ik (ben).

4. **Noch de *Sāṅkhya*¹ noch de *Śaiva* leer²,
 Noch de *Pāñcarātra*³ noch de *Jaina* leer⁴,
 Noch het *Mīmāṃsaka* geloof⁵ enz.
 Is de kennis van Dát.
 Maar door onderscheidend inzicht
 Ben Ik wat er overblijft,
 Als de zuivere essentie:
 Het ene gelukzalige Zelf alleen.**

¹ *Sāṅkhya* is een van zes klassiek-orthodox hindoe filosofische systemen

² *Śaiva:* Een van vier meest gevolgde richtingen van Hindoeïsme.

³ *Pāñcarātra:* een traditie betreffende aanbidding van beelden i.p.v. rituelen en offers.

⁴ *Jaina:* een oude Indiase religie.

⁵ *Mīmāṃsaka:* een Hindoeïstisch filosofische school.

न चोर्ध्वं न चाधो न चान्तर्न बाह्यं
 न मध्यं न तिर्यँ न पूर्वाऽपरा दिक्।
 वियद्व्यापकत्वादखण्डैकरूपः
 तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ ५ ॥

*na cordhva na cādho na cāntarna bāhyaṁ
 na madhyaṁ na tiryāṁ na pūrvā'parā dik |
 viyadvyāpakatvādakhaṇḍaikaikarūpaḥ
 tadeko'vaśiṣṭaḥ śivaḥ kevalo'ham || 5||*

na: niet, noch; *ca:* en, beiden, ook; *ūrdhvam:* boven, omhoog; *na:* niet, noch; *ca:* en, beiden, ook; *adhaḥ:* beneden, omlaag, onder; *na:* niet, noch; *ca:* en, beiden, ook; *antaḥ:* binnen, midden; *na:* niet, noch; *bāhyaṁ:* buiten; *na:* niet, noch; *madhyaṁ:* middenin; *na:* niet, noch; *tiryāṁ:* dwars, aan de rand; *na:* niet, noch; *pūrvā:* voor, oost; *parā dik:* andere richting (west); *vīyadvyāpakatvād:* alles doordringend als de ruimte; *akhaṇḍa:* [Ik ben] ondeelbaar; *eka-rūpaḥ:* van onvermengde essentie; *tadekaḥ:* dat ene (tat: dat, staat voor het opperste Zelf, Brahman; *ekaḥ:* een, alleen, enkel); *avaśiṣṭaḥ:* overblijvende, resterende; *śivaḥ:* gelukzalig, welgezind; *kevalaḥ:* alleen, enkel, één, puur, onvermengd; *aham:* Ik (ben).

5. **Noch boven noch onder,
 Noch binnen noch buiten,
 Noch middenin noch aan de rand,
 Noch voor noch achter,
 Alles doordringend als de ruimte
 Van onvermengde essentie,
 Eén en ondeelbaar ben Ik:
 Het ene gelukzalige Zelf alleen.**

न शुक्लं न कृष्णं न रक्तं न पीतं
 न कुब्जं न पीनं न ह्रस्वं न दीर्घम्।
 अरूपं तथा ज्योतिराकारकत्वात्
 तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ ६ ॥

*na śuklam na kṛṣṇam na raktam na pītam
 na kubjam na pīnam na hrasvam na dīrgham |
 arūpam tathā jyotirākāarakatvāt
 tadeko'vaśiṣṭaḥ śivaḥ kevalo'ham || 6||*

na: niet, noch; *śuklam:* wit, *na:* niet, noch; *kṛṣṇam:* zwart, donker; *na:* niet, noch; *raktam:* rood; *na:* niet, noch; *pītam:* geel; *na:* niet, noch; *kubjam:* krom, gebogen; *na:* niet, noch; *pīnam:* dik, corpulent; *na:* niet, noch; *hrasvam:* smal, kort, klein; *na:* niet, noch; *dīrgham:* groot, lang; *arūpam:* vormloos, zonder gedaante; *tathā:* zo, aldus, en; *jyotiḥ:* licht, helderheid; *ākāarakatvāt:* van de essentie zijn, verschijning hebben; *tadekaḥ:* dat ene (tat: dat, staat voor het opperste Zelf, Brahman; *ekaḥ:* een, alleen, enkel); *avaśiṣṭaḥ:* overblijvende, resterende; *śivaḥ:* gelukzalig, welgezind; *kevalaḥ:* alleen, enkel, één, puur, onvermengd; *aham:* Ik (ben).

6. Noch wit noch zwart,
 Noch rood noch geel,
 Noch krom noch dik,
 Noch klein noch groot,
 Aldus geheel zonder gedaante,
 Ben Ik van de essentie van
 Het uit zichzelf stralende licht:
 Het ene gelukzalige Zelf alleen.

न शास्ता न शास्त्रं न शिष्यो न शिक्षा
 न च त्वं न चाहं न चायं प्रपञ्चः ।
 स्वरूपावबोधो विकल्पासहिष्णुः
 तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ ७ ॥

na śāstā na śāstraṁ na śiṣyo na śikṣā
na ca tvaṁ na cāhaṁ na cāyaṁ prapañcaḥ |
svarūpāvabodho vikalpāsahiṣṇuḥ
tadeko'vaśiṣṭaḥ śivaḥ kevalo'ham || 7||

na: niet, noch; *śāstā:* leraar, instructeur; *na:* niet, noch; *śāstraṁ:* lering, instructie; *na:* niet, noch; *śiṣyaḥ:* leerling, discipel; *na:* niet, noch; *śikṣā:* leren, studie; *na ca:* bovendien, en ook, noch; *tvam:* jij (Gij), (de luisteraar); *na:* niet, noch; *na ca:* en ook; *aham:* ik, (de spreker) *na:* niet, noch; *cāyam:* deze; *prapañcaḥ:* wereldverschijning; *svarūpaḥ:* (mijn) eigen verschijning, natuur, essentie; *avabodhaḥ:* kennis van; *vikalpaḥ:* onderscheiding, verscheidenheid, afgescheidenheid; *asahiṣṇuḥ:* niet dulden, niet toelaten; *tadekaḥ:* dat ene (tat: dat, staat voor het opperste Zelf, Brahman; *ekaḥ:* een, alleen, enkel); *avaśiṣṭaḥ:* overblijvende, resterende; *śivaḥ:* gelukzalig, welgezind; *kevalaḥ:* alleen, enkel, één, puur, onvermengd; *aham:* Ik (ben).

7. Er is leraar noch lering,
 Leerling noch leren,
 Noch Gij noch ik,
 Noch deze wereldverschijning.
 Daar kennis van Mijzelf
 Geen verscheidenheid toelaat,
 Ben Ik wat er overblijft:
 Het ene gelukzalige Zelf alleen.

न जाग्रन् न मे स्वप्नको वा सुषुप्तिः
 न विश्वौ न वा तैजसः प्राज्ञको वा।
 अविद्यात्मकत्वात् त्रयाणं तुरीयः
 तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ ८ ॥

*na jāgran na me svapnako vā suṣuptiḥ
 na viśvau na vā taijasaḥ prājñako vā |
 avidyātmakatvāt trayāṇaṁ turīyaḥ
 tadeko'vaśiṣṭaḥ śivaḥ kevalo'ham || 8||*

na: niet, noch; *jāgrat:* waken; *me:* voor mij; *svapnakaḥ:* dromen; *vā:* of; *suṣuptiḥ:* slapen; *na:* niet, noch; *viśvaḥ:* *viśva*, dat wat de wakende staat ervaart; *na vā:* ook niet, noch; *taijasaḥ:* *taijasa*, dat wat de dromende staat ervaart; *prājñāḥ:* *prājña*, dat wat de staat van diepe slaap ervaart; *vā:* of, en; *avidya:* onwetendheid, verbeelding, illusie; *ātmakatvāt:* bestaande uit de essentie van; *trayāṇaṁ:* van deze drie staten; *turīyaḥ:* de vierde [staat], het Opperste Zelf, Brahman; *tadekaḥ:* dat ene (tat: dat, staat voor het opperste Zelf, Brahman; *ekaḥ:* een, alleen, enkel); *avaśiṣṭaḥ:* overblijvende, resterende; *śivaḥ:* gelukzalig, welgezind; *kevalaḥ:* alleen, enkel, één, puur, onvermengd; *aham:* Ik (ben).

**8. Voor Mij is er waken,
 Noch dromen, noch diepe slaap,
 Noch ben Ik diegene
 Die deze drie staten ondergaat¹.
 Daar deze drie verbeeldingen zijn
 Ben Ik Dát wat deze staten overstijgt
 En als het enige overblijft:
 Het ene gelukzalige Zelf alleen.**

¹ *Viśva:* dat wat de wakende staat ervaart, *taijasa:* dat wat de dromende staat ervaart, *prājña:* dat wat de staat van diepe slaap ervaart.

अपि व्यापकत्वात् हितत्वप्रयोगात्
 स्वतः सिद्धभावादनन्याश्रयत्वात्।
 जगत् तुच्छमेतत् समस्तं तदन्यत्
 तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ ९ ॥

*api vyāpakatvāt hitatvaprayogāt
 svataḥ siddhabhāvādananyāśrayatvāt |
 jagat tucchametata samastam tadanyat
 tadeko'vaśiṣṭaḥ śivaḥ kevalo'ham || 9||*

api: ook, zelfs; *vyāpakam:* alles doordringend; *ka:* stopwoord; *tvāt:* vanwege de aard van; *hi:* stopwoord; *tatva:* pure, ware staat; *prayogāt:* uit het oogpunt van; *svataḥ:* je eigen zelf, vanzelfsprekend; *siddha:* volbracht, verkregen, geheiligd; *bhāvāt:* van worden, worden tot, verschijning; *ananyāśrayatvāt:* uit zichzelf bestaand; *jagat:* de wereld, het universum; *tuccham:* onbeteke-nend, onbeduidend; *etad:* deze (staat voor de wereld); *samastam:* alles doordringend; *tat:* dat; *anyam:* een andere, iets anders; *tadekaḥ:* dat ene (tat: dat, staat voor het opperste Zelf, Brahman; *ekaḥ:* een, alleen, enkel); *avaśiṣṭaḥ:* overblijvende, resterende; *śivaḥ:* gelukzalig, welgezind; *kevalaḥ:* alleen, enkel, één, puur, onvermengd; *aham:* Ik (ben).

9. Uit het oogpunt van waarheid,
 Ben Ik het Zelf, het ultieme doel,
 Alles doordringend
 En uit zichzelf bestaand.
 Terwijl deze wereld
 Een onbeduidende illusie is,
 Ben Ik het enige wat overblijft:
 Het ene gelukzalige Zelf alleen.

न चैकं तदन्यद् द्वितीयं कुतः स्यात्
 न वा केवलत्वं न चाऽकेवलत्वम्।
 न शुन्यं न चाशून्यमद्वैतकत्वात्
 कथं सर्ववेदान्तसिद्धं ब्रवीमि ॥ १० ॥

*na caikam tadanyad dviṭīyaṃ kutaḥ syāt
 na va kevalatvaṃ na cā'kevalatvam |
 na śunyaṃ na cāśūnyamadvaitakatvāt
 katham sarvavedāntasiddham bravāmi || 10||*

na: niet, noch; *ca:* en, bovendien, ook; *ekaṃ:* één, enkel, alleen; *tat:* dat; *any-*
am: een andere, iets anders; *dviṭīyaṃ:* tweede; *kutaḥ:* waarvan?; *syāt:* kunnen,
 mogelijk zijn; *na:* niet, noch; *kevalatvaṃ:* op zichzelf bestaan, absoluutheid;
na: niet, noch; *ca:* en, bovendien, ook; *akevalatvam:* niet op zichzelf bestaan,
 niet-absoluutheid; *na:* niet, noch; *śunyaṃ:* leegte, niet-bestaan; *ca:* en, boven-
 dien, ook; *aśunyaṃ:* niet leegte, bestaan, entiteit; *advaitakatvāt:* van de aard
 van niet-duaal zijn; *katham:* hoe; *sarvavedāntasiddham:* gevestigd in de gehele
 Vedānta (*Upaniṣads*); *bravāmi:* zeg ik van.

10. Het is zelfs niet eens ‘één’
Daar er geen tweede kan zijn.
Het staat op Zichzelf alleen
En Het staat niet op Zichzelf alleen.
Het is leegte noch niet-leegte
Daar Het vrij is van dualiteit,
Hoe kan Ik Dát omschrijven
Wat de essentie van Vedānta is?

Dasa Sloki or Nirvana Dasakam*Translated by S. N. Sastri*

1. I am not the element earth, nor water, nor fire, nor air, nor ether, nor any of the organs individually, nor all the elements or organs together as a whole. Because of variability (of the limiting adjuncts in the states of waking and dream), the self exists by itself only in deep sleep (without the limiting adjuncts in the form of the senses, mind, etc.). I am that most auspicious, attributeless, non-dual entity who alone remains (when all duality is negated).

2. Neither the division into castes and stages of life, nor the rules of conduct and duties of the various castes and stages of life apply to me. I have no need for dharana, dhyana or yoga, etc. Since the notions of ‘I’ and ‘mine’ which are due to identification with the not-self (body, mind and organs) have gone, I remain as the one auspicious self free from all attributes”.

3. The srutis say that in deep sleep there is no mother, nor father, nor gods, nor the worlds, nor the Vedas, nor sacrifices, nor holy places. Nor is there total void, since I exist then as the one auspicious self free from all attributes”.

Since the notions of caste, stage of life, etc., are based only on false knowledge (which results in identification with the body, etc.), it is pointed out that when that (false knowledge) is not there, such notions also do not exist, as in the state of deep sleep.

This sloka is based on the Brihadaranyaka upanishad which says that in the state of deep sleep the father cease to be a father, the mother ceases to be a mother, a thief is no thief, etc.

4. Neither the Sankhya view, nor the Saiva, nor the Pancharatra, nor the Jaina nor the Mimamsaka view, etc., is tenable. Because of the realization of the partless Brahman generated by the Mahavakya, Brahman is absolutely pure (untainted). I remain as the one auspicious self free from all attributes.

5. Brahman has no such thing as upper or lower (part), it has no inside or outside, it has no middle or any ‘across’, and it has no eastern or western direction, because it is all-pervading like space (or pervades space also). It is one and without parts. I remain as the one auspicious self free from all attributes.

6. Brahman is not white, nor black, nor red, nor yellow; it is not tiny, nor big. It is neither short nor long. It is not knowable since it is of the nature of effulgence. I remain as the one auspicious self free from all attributes”.

7. There is neither teacher nor scriptures, neither student nor instruction, neither you nor I, nor this world. The knowledge of one’s real nature does not admit of

different perceptions. I remain as the one auspicious self free from all attributes”.

8. I do not have the state of waking, nor of dream, nor of deep sleep. I am not Visva, or Taijasa, or Praajna. Because all these three states are only the products of ignorance, I am the fourth (beyond these three states). I remain as the one auspicious self free from all attributes”.

Note: Visva is the name given to the jiva in the waking state, Taijasa in the dream state, and Praajna in the deep sleep state.

9. The Atma is all-pervading, is the desired goal, is self-existent, and is not dependent on any thing else, while the entire universe which is different from it is unreal. I remain as the one auspicious self free from all attributes.

10. It is not one; how can there be a second different from it? It has neither absoluteness nor non-absoluteness. It is neither void nor non-void since it is devoid of duality. How can I describe that which is the essence of the entire Vedanta!”

Literatuur

Śaṅkara: **Dasa Sloki or Nirvana Dasakam**, *Translated by S. N. Sastri*.

Śaṅkara: **Dasa Sloki or Nirvana Dasakam** by Adhi Sankara Bhagawat Pada
Translated by P.R.Ramachander.

Śaṅkara: **Daśaślokī**, Vertaling Animesh Kumar, Stotratnavali – Gitapress.

Śaṅkara: **DAŚAŚLOKĪ: THE TEN-VERSED HYMN**, Śaṅkara the missionary, Vertaling Swami Chinmayananda, Central Chinmaya Mission Trust, Mumbai, ISBN: 8107597-181-9.

Śaṅkara: **THE TEN-VERSED HYMN of Sankaracharya**, Return to Shiva, Editor Raghavan Iyer, Concord Group Press, 1983, ISBN 0-88695-006-6.

Daśaślokī, Brahmajñānāvalīmālā, Epithets by Adi Śaṅkara, School of Philosophy Inc. 2011.

ब्रह्मज्ञानावलीमाला

BRAHMAJÑĀNĀVALĪMĀLĀ

**Een bloemenstreng van verzen
over kennis van Brahman**

Voor toelichting over dit werk zie de inleidende woorden vanaf pagina v.

Een bloemenstreng van verzen over kennis van Brahman (Brahmajñānāvalīmālā)

1. Luisteren met éénpuntig gerichte aandacht
Naar deze bloemenstreng van verzen
Leidt tot kennis van Brahman
En bevrijding van allen.
2. Ongehecht ben Ik, ongehecht ben Ik,
Ongehecht ben Ik telkens en telkens.
Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid is Mijn essentie;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.
3. Eeuwig ben Ik, puur ben Ik, voorgoed vrij ben Ik,
Zonder schijn ben Ik, onveranderlijk.
Grenzeloze gelukzaligheid is Mijn essentie;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.
4. Eeuwig ben Ik, smetteloos ben Ik,
Zonder gedaante ben Ik, onophoudelijk.
Hoogste gelukzaligheid is Mijn essentie;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.
5. Zuiver bewustzijn is Mijn essentie,
Ik geniet van mijn eigen Zelf.
Ononderbroken gelukzaligheid is Mijn essentie;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.
6. Het uit zichzelf stralende bewustzijn ben Ik,
Het veranderlijke beroert Mij niet.
Eeuwige gelukzaligheid is Mijn essentie;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.
7. Het hoogste Zelf, voorbij de grondbeginselen, ben Ik,
De opperste Heer, voorbij de wereldse sferen, ben Ik.
Ik ben het Opperste Licht, vrij van elke verbeelding;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.
8. Voorbij elke vorm van verscheidenheid
Ben Ik zuiver bewustzijn, onvergankelijk.
Als vreugde word Ik ervaren;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.

9. Noch de wereldverschijning noch haar effecten,
Zoals het lichaam verhouden zich tot Mij,
Eén en uit zichzelf stralend ben Ik;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.
10. Voorbij de oerbestaanselenen van de schepping
Ben Ik de getuige van de schepper zelf en anderen.
Onbegrensde en oneindigheid is mijn essentie;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.
11. De inwonende Heer van voorzienigheid ben Ik,
Het alomtegenwoordige Opperste Wezen ben Ik.
Mijn essentie is het Hoogste Zelf,
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.
12. Ondeelbaar ben Ik, zonder activiteit,
Het oorspronkelijke Zelf in allen ben Ik.
[Keuzeloos] gewaarzijn is Mijn essentie;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.
13. De getuige van paren der tegenstellingen ben Ik,
Onbeweeglijk ben Ik en oeroud.
De getuige zelf van alles ben Ik;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.
14. Ik ben enkel en alleen Mijzelf gewaar,
Pure intelligentie is mijn essentie.
Ik ben noch de doener noch de genieter;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.
15. Door niets gedragen ben Ik,
Doch de drager van alles ben Ik.
Zonder wensen en volmaakt in vrede ben Ik;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.
16. Vrij van de drie soorten kwellingen ben Ik,
Verschillend van de drie lichamen ben Ik.
De getuige van de drie staten ben Ik;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.
17. De principes van de 'ziener' en het 'geziene',
Zijn verschillend van elkaar.
De ziener is Brahman, het geziene is illusie;
Dit is de uitroep van Vedānta.

18. Hij die weet “Ik ben de getuige”,
Telkens en telkens door onderscheid,
Is alleen de kenner en de bevrijde;
Dit is de uitroep van Vedānta.
19. Een pot, een muur en dergelijke
Zijn niets anders dan klei.
Zo ook is de gehele wereld Brahman;
Dit is de uitroep van Vedānta.
20. Brahman is werkelijk, de wereld is illusie.
Het individu is niet verschillend van Brahman.
Dit moet gekend worden als de waarheid van bestaan;
Dit is de uitroep van Vedānta.
21. Het Licht binnenin, het Licht buiten,
Het binnenste Licht boven alle Lichten,
Het uit zichzelf stralende Licht van alle Lichten,
Het Licht van Mijzelf, De Heer, ben Ik.

* * *

Een bloemenstreng van verzen over kennis van Brahman (Brahmajñānāvalīmālā)

सकृच्छ्रवणमात्रेण ब्रह्मज्ञानं यतो भवेत् ।
ब्रह्मज्ञानावलीमाला सर्वेषां मोक्षसिद्धये ॥ १ ॥

*sakṛcchravaṇamātreṇa brahmajñānaṃ yato bhavet
brahmajñānāvalīmālā sarveṣāṃ mokṣasiddhaye (1)*

sakṛcchravaṇamātreṇa: luisteren met volledige aandacht; *brahmajñānaṃ*: kennis van Brahman; *yataḥ*: waaruit, omdat, waarvan; *bhavet*: oprijst, wordt, vindt plaats; *brahma*: Brahman; *jñāna*: kennis; *āvalī*: een rij, reeks; *mālā*: bloemenstreng; *sarveṣāṃ*: voor allen, iedereen; *mokṣa*: bevrijding; *siddhaye*: verkrijging, verwerving.

1. Luisteren met éénpuntig gerichte aandacht
Naar deze bloemenstreng van verzen
Leidt tot kennis van Brahman
En bevrijding van allen.

असङ्गोऽहमसङ्गोऽहमसङ्गोऽहं पुनः पुनः ।

सच्चिदानन्दरूपोऽहमहमेवाहमव्ययः ॥ २ ॥

asaṅgo'ham asaṅgo'ham asaṅgo'ham punaḥ punaḥ
saccidānandarūpo'hamahamevāhamavyayaḥ (2)

asaṅgaḥ: ongehecht zijn; *aham*: Ik; *punaḥ*: vooral, telkens; *sat*: bestaan, werkelijkheid; *cit*: bewustzijn; *ānanda*: gelukzaligheid, geen bedroefdheid; *rūpaḥ*: beeld, vorm, gedaante, essentie, natuur; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik; *avyayaḥ*: onveranderlijk, onvergankelijk.

- 2. Ongehecht ben Ik, ongehecht ben Ik,
 Ongehecht ben Ik telkens en telkens.
 Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid is Mijn essentie¹;
 Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.**

¹ Essentie of natuur, ‘het wezenlijke’ (*‘rūpatattva’* MW: 886,1. ‘reality of form’, inherent property, nature, essence). Wat hitte is in relatie tot vuur, witheid tot sneeuw, vastheid tot een berg, zoetheid tot honing, vloeibaarheid tot water, sieraad tot goud, helderheid tot licht enz. zijn voorbeelden van de ‘natuur’ van een kenbare entiteit, zo is ook ‘bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid’ in relatie tot Mij, Brahman. Echter, omdat noch Brahman noch bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid objecten van waarneming zijn, dus van een andere orde, is de voorkeur gegeven aan ‘essentie’ boven ‘natuur’. De afzonderlijke delen van ‘bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid’ zijn ook te herkennen in de verzen 3, 4, 5, 6 en 8 (gelukzaligheid), 11 (bestaan) en 5, 6, 8, 10, 11 12, en 15 (bewustzijn).

नित्यशुद्धविमुक्तोऽहं निराकारोऽहमव्ययः ।
 भूमानन्दस्वरूपोऽहमहमेवाहमव्ययः ॥ ३ ॥

nityaśuddhvimukto'haṁ nirākāro'hamavyayaḥ
bhūmānandasvarūpo'hamahamevāhamavyayaḥ (3)

nitya: eeuwig; *śuddha*: puur, onbesmet; *vimuktaḥ*: vrij, los van banden; *aham*: Ik; *nirākāraḥ*: zonder gedaante, vorm, schijn; *aham*: Ik; *avyayaḥ*: onveranderlijk, onvergankelijk; *bhūma*: overvloed; *ānanda*: gelukzaligheid, geen bedroefdheid; *svarūpaḥ*: de ware natuur; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik; *avyayaḥ*: onveranderlijk, onvergankelijk.

3. Eeuwig ben Ik, puur¹ ben Ik, voorgoed vrij ben Ik,
 Zonder schijn² ben Ik, onveranderlijk.
 Grenzeloze gelukzaligheid is Mijn essentie;
 Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.

¹ Puur: vrij van het effect van *māyā*.

² Zonder schijn: vrij van identificatie met *māyā*.

नित्योऽहं निरवद्योऽहं निराकारोऽहमुच्युतः ।

परमानन्दरूपोऽहमहमेवाहमव्ययः ॥ ४ ॥

*nityo'haṁ niravadyo'haṁ nirākāro'hamacyutaḥ
paramānandarūpo'hamahamevāhamavyayaḥ (4)*

nitya: eeuwig; *aham*: Ik; *niravadyaḥ*: zonder smet, zonder blaam; *aham*: Ik; *nirākāraḥ*: vormloos, zonder gedaante; *aham*: Ik; *acyutaḥ*: onophoudelijk, eindelijk; *paramānandarūpaḥ*: van de essentie van de hoogste gelukzaligheid; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik; *avyayaḥ*: onveranderlijk, onvergankelijk.

4. Eeuwig ben Ik, smetteloos ben Ik,
Zonder gedaante¹ ben Ik, onophoudelijk.
Hoogste gelukzaligheid is Mijn essentie;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.

शुद्धचैतन्यरूपोऽहमात्मारामोऽहमेव च ।

अखण्डानन्दरूपोऽहमहमेवाहमव्ययः ॥ ५ ॥

*śuddhacaitanyarūpo'hamātmārāmo'hameva ca
akhaṇḍānandarūpo'hamahamevāhamavyayaḥ (5)*

śuddha: zuiver; *caitanya*: bewustzijn, intelligentie; *rūpaḥ*: beeld, vorm, gedaante, essentie, natuur; *aham*: Ik; *ātma*: het Zelf, Brahman; *ārāmaḥ*: genot, verrukking; *aham*: Ik; *eva*: waarlijk, alleen; *ca*: en; *akhaṇḍa*: ononderbroken, geheel; *ānanda*: gelukzaligheid, geen bedroefdheid; *rūpaḥ*: beeld, vorm, gedaante, essentie, natuur; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik; *avyayaḥ*: onveranderlijk, onvergankelijk.

5. Zuiver bewustzijn is Mijn essentie,
Ik geniet van mijn eigen Zelf.
Ononderbroken gelukzaligheid is Mijn essentie;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.

¹ Zonder gedaante: vrij van identificatie met *māyā* (herhaling).

प्रत्यक्कैतन्यरूपोऽहं शान्तोऽहं प्रकृतेः परः ।

शाश्वतानन्दरूपोऽहमहमेवाहमव्ययः ॥ ६ ॥

pratyakcāitanyarūpo'ham śānto'haṁ prakṛteḥ paraḥ
śāśvatānandarūpo'hamahamevāhamavyayaḥ (6)

pratyak: innerlijk, naar binnen; *cāitanya*: bewustzijn, intelligentie; *rūpaḥ*: beeld, vorm, gedaante, essentie, natuur; *aham*: Ik; *śāntaḥ*: kalmte, vrede, onberoerdheid; *aham*: Ik; *prakṛti*: het veranderlijke, materiële wereld; *paraḥ*: voorbij; *śāśvatānandarūpaḥ*: van de essentie van de eindeloze gelukzaligheid; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik; *avyayaḥ*: onveranderlijk, onvergankelijk.

- 6. Het uit zichzelf stralende bewustzijn ben Ik,
Het veranderlijke beroert Mij niet.
Eeuwige gelukzaligheid is Mijn essentie,
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.**

तत्त्वातीतः परात्माहं मध्यातीतः परः शिवः ।

मायातीतः परंज्योतिरहमेवाहमव्ययः ॥ ७ ॥

tattvātītaḥ parātmāhaṁ madhyātītaḥ paraḥ śivaḥ
māyātītaḥ paramjyotirahamevāhamavyayaḥ (7)

tattva: ‘datheid’, de ware staat; *ātītaḥ*: voorbij; *parātmāhaṁ*: het hoogste Zelf; *madhyaḥ*: doorsnee, gemiddeld, gewoon; *ātītaḥ*: voorbij; *paraḥ*: hoogste, op-
perste; *śivaḥ*: de Heer, *Śiva*; *māyā*: inbeelding, illusie; *ātītaḥ*: voorbij; *paramjyotiḥ*: het Opperste Licht; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik; *avyayaḥ*: onveranderlijk, onvergankelijk.

- 7. Het hoogste Zelf, voorbij de grondbeginselen¹, ben Ik,
De opperste Heer², voorbij de wereldse sferen, ben Ik.
Ik ben het Opperste Licht, vrij van elke verbeelding³;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.**

¹ Grondbeginsel of principe: ‘*tattva*’, ‘datheid’, dat wat specifieke ervaring mogelijk maakt, zoals *Brahmā*, *Viṣṇu*, *prakṛti*, *mahat*.

² De opperste Heer: *Śiva*, het meest goedgezinde, God, *Parabrahman*.

³ Verbeelding: *māyā*.

नानारूपव्यतीतोऽहं चिदाकारोऽहमच्युतः ।

सुखरूपस्वरूपोऽहमहमेवाहमव्ययः ॥ ८ ॥

*nānārūpavyatīto'haṁ cidākāro'hamacyutaḥ
sukharūpasvarūpo'hamahamevāhamavyayaḥ (8)*

nānā: anders, voorbij; *rūpaḥ*: beeld, vorm, gedaante, essentie, natuur; *vyatītaḥ*: voorbij gegaan; *aham*: Ik; *cidākāraḥ*: wiens verschijning bewustzijn is; *aham*: Ik; *acyutaḥ*: onophoudelijk, eindeloos; *sukharūpasvarūpaḥ*: van de aard van vreugde, gelukzaligheid; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik; *avyayaḥ*: onveranderlijk, onvergankelijk.

**8. Voorbij elke vorm van verscheidenheid
Ben Ik zuiver bewustzijn, onvergankelijk.
Als vreugde word Ik ervaren;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.**

मायातत्कार्यदेहादि मम नास्त्येव सर्वदा ।

स्वप्रकाशैकरूपोऽहमहमेवाहमव्ययः ॥ ९ ॥

*māyātatkāryadehādi mama nāstyeva sarvadā
svaprakāśaika-rūpo'hamahamevāhamavyayaḥ (9)*

māyā: inbeelding, illusie; *tatkārya*: de effecten daarvan; *dehādi*: het lichaam en dergelijke; *mama*: ik, mij, mijn; *nāstyeva*: niet toe behoren; *sarvadā*: altijd; *svaprakāśa*: uit zichzelf stralend; *eka*: één, enkel; *rūpaḥ*: beeld, vorm, gedaante, essentie, natuur; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik; *avyayaḥ*: onveranderlijk, onvergankelijk.

**9. Noch de wereldverschijning¹ noch haar effecten,
Zoals het lichaam verhouden zich tot Mij,
Eén en uit zichzelf stralend ben Ik;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.**

¹ Wereldverschijning: *māyā*.

गुणत्रयव्यतीतोऽहं ब्रह्मादीनां च साक्ष्यहम् ।

अनन्तानन्तरूपोऽहमहमेवाहमव्ययः ॥ १० ॥

*guṇatrāyavyatīto'haṁ brahmādinām ca sākṣyaham
anantānantarūpo'hamahamevāhamavyayaḥ (10)*

guṇatrāya: de drie *guṇa*'s (*satva*, *rajas* en *tamas*), de oerbestaanselementen;
vyatītaḥ: voorbij gegaan, overstegen; *aham*: Ik; *brahmādinām*: van *Brahmā* de
schepper af; *ca*: en; *sākṣī*: getuige zijn; *ananta*: onbegrensd, oneindig; ; *rūpaḥ*:
beeld, vorm, gedaante, essentie, natuur; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik;
avyayaḥ: onveranderlijk, onvergankelijk.

10. Voorbij de oerbestaanselementen¹ van de schepping

Ben Ik de getuige van de schepper² zelf en anderen.

Onbegrensdheid en oneindigheid is mijn essentie;

Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.

अन्तर्यामिस्वरूपोऽहं कूटस्थः सर्वगोऽस्म्यहम् ।

परमात्मस्वरूपोऽहमहमेवाहमव्ययः ॥ ११ ॥

*antaryāmisvarūpo'haṁ kūṭasthaḥ sarvago'smyaham
paramātmāsvarūpo'hamahamevāhamavyayaḥ (11)*

antaryāmi: interne bestuurder; *svarūpo'ham*: is mijn verschijning; *kūṭasthaḥ*:
het opperste; *sarvagaḥ*: alles doordringend; *asmyaham*: ben Ik; *paramātmā-*
svarūpo: van de essentie van het hoogste Zelf; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik;
avyayaḥ: onveranderlijk, onvergankelijk.

11. De inwonende Heer van voorzienigheid³ ben Ik,

Het alomtegenwoordige Opperste Wezen ben Ik.

Mijn essentie is het Hoogste Zelf;

Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.

¹ Oerbestaanselementen: bedoeld worden de drie *guṇa*'s *sattva*, *rajas* en *tamas*, de eerste scheppingsvoorwaarden die aan de vijf fysieke elementen vooraf gaan.

² Schepper: *Brahmā*, de eerste scheppingsgedachte.

³ Inwonende Heer van voorzienigheid: hier in de betekenis van Dat wat de bestemming van alles bepaalt. Immers, alles bevindt zich in Mij, zoals verwoord in de tweede regel van dit vers. (*antaryāmi* : indwelling Lord (Bhaktivedanta VedaBase), (MW 43.3, *antaryāmin*: 'checking or regulating the internal feelings', the soul)).

निश्कलोऽहम् निष्क्रियोऽहं सर्वात्मा आद्यह् सनातनः ।

अपरोक्षस्वरूपोऽहमहमेवाहमव्ययः ॥ १२ ॥

*niśkalo'ham niṣkriyo'haṁ sarvātmā ādyaḥ sanātanaḥ
aparokṣasvarūpo'hamahamevāhamavyayaḥ (12)*

niśkalaḥ: zonder delen, ongedeeld; *aham*: Ik; *niṣkriyaḥ*: zonder activiteit; *aham*: Ik; *sarvātmā*: het oorspronkelijke Zelf in allen; *ādyaḥ*: zonder gelijke; *sanātanaḥ*: eeuwig, oeroud, oorspronkelijk; *aparokṣa*: niet onzichtbaar, niet-indirekt; *svarūpaḥ*: de ware natuur; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik; *avyayaḥ*: onveranderlijk, onvergankelijk.

**12. Ondeelbaar ben Ik, zonder activiteit,
Het oorspronkelijke Zelf in allen ben Ik.
[Keuzeloos] gewaarzijn¹ is Mijn essentie;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.**

द्वन्द्वादिसाक्षिरूपोऽहमचलोऽहं सनातनः ।

सर्वसाक्षिस्वरूपोऽहमहमेवाहमव्ययः ॥ १३ ॥

*dvandvādisākṣirūpo'hamacalo'haṁ sanātanaḥ
sarvasākṣisvarūpo'hamahamevāhamavyayaḥ (13)*

dvandvādi: paren der tegenstellingen; *sākṣin*: getuigen, zien; *rūpaḥ*: beeld, gedaante, essentie, natuur; *calaḥ*: bewegen; *aham*: Ik; *sanātanaḥ*: eeuwig, oeroud, oorspronkelijk; *sarvasākṣi*: getuige van alles; *svarūpaḥ*: de ware natuur; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik; *avyayaḥ*: onveranderlijk, onvergankelijk.

**13. De getuige van paren der tegenstellingen² ben Ik,
Onbeweeglijk ben Ik en oeroud.
De getuige zelf van alles ben Ik;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.**

¹ Keuzeloos gewaarzijn: gewaarzijn zonder diversificatie in naam en vorm.

² Paren der tegenstellingen: zoals pijn en plezier, verdriet en vreugde.

प्रज्ञानघन एवाहं विज्ञानघन एव च ।

अकर्ताहमभोक्ताहमहमेवाहमव्ययः ॥ १४ ॥

*prajñānaghana evāhaṃ vijñānaghana eva ca
akartāhamabhoktāhamahamevāhamavyayaḥ*

(14)

prajñāna: directe zelf-gewaarzijn; *ghana*: niets anders dan; *eva*: alleen; *aham*: Ik; *vijñāna*: pure intelligentie; *ghana*: niets anders dan; *eva*: alleen; *ca*: en; *akartā*: geen doener; *aham*: Ik; *abhoktā*: niet de genietter, niet de ervarende; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik; *avyayaḥ*: onveranderlijk, onvergankelijk.

**14. Ik ben enkel en alleen Mijzelf¹ gewaar,
Pure intelligentie² is mijn essentie.
Ik ben noch de doener noch de genietter;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.**

निराधारस्वरूपोऽहं सर्वाधारोहमेव च ।

आप्तकामस्वरूपोऽहमहमेवाहमव्ययआ ॥ १५ ॥

*nirādhārasvarūpo'haṃ sarvādhārohameva ca
āptakāmasvarūpo'hamahamevāhamavyayāḥ* (15)

nirādhāra: zonder steun; *svārūpaḥ*: (mijn) eigen beeld, natuur, essentie; *aham*: Ik; *sarvādhāraḥ*: steun, drager van alles; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *ca*: en; *āptakāma*: voorbij wensen; *svārūpaḥ*: (mijn) eigen beeld, natuur, essentie; *aham*: Ik; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik; *avyayaḥ*: onveranderlijk, onvergankelijk.

**15. Door niets gedragen ben Ik,
Doch de drager van alles ben Ik.
Zonder wensen en volmaakt in vrede ben Ik;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.**

¹ Gewaar zijn van Mijzelf: *Prajñāna*, directe ervaring van Brahman als het Zelf.

² Pure intelligentie: *vijñāna*. Wanneer deze zich naar binnen richt wordt Brahman gekend, wanneer het zich naar buiten richt dan wordt de wereld gekend.

तापत्रयविनिर्मुक्तो देहत्रयविलक्षणः ।

अवस्थात्रयसाक्ष्यस्मि चाहमेवाहमव्ययः ॥ १६ ॥

*tāpatrayavinirmukto dehatrayavilakṣaṇaḥ
avasthātrayasākṣyasmi cāhamevāhamavyayaḥ (16)*

tāpa: verdriet, kwelling, smart; *traya*: drievoudig; *vinirmuktaḥ*: bevrijd van, vrij van; *dehatraya*: drie soorten lichamen; *vilakṣaṇaḥ*: verschillend van; *vasthātraya*: de drie staten; *sākṣi*: getuige van: *asmi*: ben Ik; *ca*: en; *aham*: Ik; *eva*: alleen; *aham*: Ik; *avyayaḥ*: onveranderlijk, onvergankelijk.

**16. Vrij van de drie soorten kwellingen¹ ben Ik,
Verschillend van de drie lichamen² ben Ik.
De getuige van de drie staten³ ben Ik;
Ik alleen ben, het onveranderlijke Zelf.**

दृग्दृश्यौ द्वौ पदार्थौ स्तः परस्परविलक्षणौ ।

दृग्ब्रह्म दृश्यं मायेति सर्ववेदान्तदिण्डिमः ॥ १७ ॥

*dr̥g dr̥ṣyau dvau padārthau staḥ parasparavilakṣaṇau
dr̥g brahma dr̥ṣyaṁ māyeti sarvavedāntaḍiṇḍimaḥ (17)*

dr̥g dr̥ṣyau: de ziener en het geziene; *dvau*: twee; *padārthau*: betekenis, predicaat, principe; *staḥ*: deze twee zijn; *paraspara*: ten opzichte van elkaar; *vilakṣaṇaḥ*: verschillend; *dr̥g*: de ziener; *brahma*: het Zelf, Brahman; *dr̥ṣyaṁ*: het geziene; *māyā*: verbeelding, illusie; *iti*: aldus; *sarva*: alles, het geheel; *vedānta*: hoogste kennis uit de Upanishads; *ḍiṇḍimaḥ*: uitroep, exclamatie.

**17. De principes van de ‘ziener’ en het ‘geziene’,
Zijn verschillend van elkaar.
De ziener is Brahman, het geziene is illusie;
Dit is de uitroep van Vedānta.**

¹ Deze kwellingen zijn: 1. ‘*ādhyātmika*’: psychisch-fysische kwellingen zoals angst en pijn; 2. ‘*ādhydaivika*’: kwellingen teweegebracht door niet-menselijke wezens en natuurrampen; 3. ‘*ādhibautika*’: kwellingen teweegebracht door soortgenoten (mensen).

² De drie lichamen: het fysieke, subtiële en causale lichaam.

³ De drie staten: waken, dromen en diepe slaap.

अहं साक्षीति यो विद्याद्विविच्यैवं पुनः पुनः ।

स एव मुक्तः सो विद्वानिति वेदान्तडिण्डिमः ॥ १८ ॥

*aham sākṣīti yo vidyād vivicyaivaṃ punaḥ punaḥ
sa eva muktaḥ so vidvān iti vedāntaḍiṇḍimaḥ (18)*

aham: Ik; *sākṣī*: getuige zijn; *iti*: aldus; *yaḥ*: wie; *vidyā*: moet weten; *vivicya*: onderscheid gemaakt hebbende; *evam*: op deze wijze, aldus; *punaḥ punaḥ*: telkens en telkens, vooral; *saḥ*: hij; *eva*: alleen; *muktaḥ*: bevrijd; *saḥ*: hij; *vidvān*: kenner; *iti*: aldus; *vedānta*: hoogste kennis uit de Upanishads; *ḍiṇḍimaḥ*: uitroep, exclamatie.

**18. Hij die weet “Ik ben de getuige”,
Telkens en telkens door onderscheid,
Is alleen de kenner en de bevrijde;
Dit is de uitroep van Vedānta.**

घटकुड्यादिकं सर्वं मृत्तिकामात्रमेव च ।

तद्वद्वद्ब्रह्म जगत्सर्वमिति वेदान्तडिण्डिमः ॥ १९ ॥

*ghaṭakuḍyādikam sarvaṃ mṛttikāmātrameva ca
tadvad brahma jagat sarvaṃ iti vedāntaḍiṇḍimaḥ (19)*

ghaṭa: een pot; *kuḍya*: een muur; *ādikam*: enzovoorts; *sarvaṃ*: alles; *mṛttikā*: klei, aarde, leem; *mātram*: niets anders dan; *eva*: alleen; *ca*: en; *tadvat*: zo ook, op gelijke wijze; *brahma*: Brahman; *jagat*: de wereld; *sarvaṃ*: alles; *iti*: aldus; *vedānta*: hoogste kennis uit de Upanishads; *ḍiṇḍimaḥ*: uitroep, exclamatie.

**19. Een pot, een muur en dergelijke
Zijn niets anders dan klei.
Zo ook is de gehele wereld Brahman;
Dit is de uitroep van Vedānta.**

ब्रह्म सत्यं जगन्मिथ्या जीवो ब्रह्मैव नापरः ।
अनेन वेद्यं सच्छास्त्रमिति वेदान्तडिण्डिमः ॥ २० ॥

brahma satyaṃ jaganmithyā jīvo brahmaiva nāparaḥ
anena vedyam saccāstramiti vedāntaḍiṇḍimāḥ (20)

brahma: Brahman; *satyaṃ*: werkelijkheid, waarheid; *jagat*: de wereld; *mithyā*: illusie, verbeelding; *jīvaḥ*: het individu; *brahma*: Brahman; *eva*: alleen; *na*: niet; *aparaḥ*: anders dan; *anena*: zo, uit dit volgt; *vedyam*: moet worden gekend, geweten; *sat*: waar; *śāstram*: leer, instructie; *iti*: aldus; *vedānta*: hoogste kennis uit de Upanishads; *ḍiṇḍimāḥ*: uitroep, exclamatie.

20. Brahman is werkelijk, de wereld is illusie.
Het individu is niet verschillend van Brahman.
Dit moet gekend worden als de waarheid van bestaan;
Dit is de uitroep van Vedānta.

अन्तर्ज्योतिर्बाहिर्ज्योतिः प्रत्यग्ज्योतिः परात्परः ।
ज्योतिर्ज्योतिः स्वयंज्योतिरात्मज्योतिः शिवोऽस्म्यहम् ॥ २१ ॥

antarjyotirbahirjyotiḥ pratyagjyotiḥ parātparaḥ
jyotirjyotiḥ svayaṃjyotirātmajyotiḥ śivo'smyaham (21)

antar: binnen, binnenste, inwendige; *jyotiḥ*: licht; *bahiḥ*: buiten; *jyotiḥ*: licht; *pratyag*: binnenste; *jyotiḥ*: licht; *parātparaḥ*: boven alle; *jyotirjyotiḥ*: het licht van alle lichten; *svayaṃ*: van Mijzelf; *jyotiḥ*: licht; *ātma*: het Zelf; *jyotiḥ*: licht; *śivaḥ*: de Heer, *Śiva*; *smyaham*: ben Ik.

21. Het Licht binnenin, het Licht buiten,
Het binnenste Licht boven alle Lichten,
Het uit zichzelf stralende Licht van alle Lichten,
Het Licht van Mijzelf, De Heer, ben Ik.

* * *

Adi Sankaracharya's Brahma Jnanavali Mala
Translated by S. N. Sastri

[In this work attributed to Sri Sankara the characteristics of the person who has realized that he is Brahman are described. The aspirant for liberation is advised to meditate on these in order to attain to the same state.]

1. The work entitled Brahma Jnanavali Mala, by hearing which just once knowledge of Brahman is attained, enables all to attain liberation.
2. Unattached am I, unattached am I, ever free from attachment of any kind; I am of the nature of Existence-Consciousness-Bliss. I am the very Self, indestructible and ever unchanging.
3. I am eternal, I am pure (free from the control of mAyA). I am ever liberated. I am formless, indestructible and changeless. I am of the nature of infinite bliss. I am the very Self, indestructible and changeless.
4. I am eternal, I am free from blemish, I am formless, I am indestructible and changeless. I am of the nature of supreme bliss. I am the very Self, indestructible and changeless.
5. I am pure consciousness, I revel in my own Self. I am of the nature of indivisible (concentrated) bliss. I am the very Self, indestructible and changeless.
6. I am the indwelling consciousness, I am calm (free from all agitation), I am beyond prakrti (mAyA), I am of the nature of eternal bliss, I am the very Self, indestructible and changeless.
7. I am the supreme Self, beyond all the categories (such as prakRti, mahat, ahankAra, etc.), I am the supreme auspicious One, beyond all those in the middle. I am beyond mAyA. I am the supreme light. I am the very Self, indestructible and changeless.
8. I am beyond all the different forms. I am of the nature of pure consciousness. I am never subject to decline. I am of the nature of bliss. I am the very Self, indestructible and changeless.
9. There is neither mAyA nor its effects such as the body for me. I am of the same nature and self-luminous. I am the very Self, indestructible and changeless.
10. I am beyond the three gunas - sattva, rajas, and tamas. I am the witness of even Brahma and others. I am of the nature of infinite bliss. I am the very Self, indestructible and changeless.

11. I am the inner controller, I am immutable, I am all-pervading. I am myself the supreme Self. I am the very Self, indestructible and changeless.

12. I am devoid of parts. I am actionless. I am the self of all. I am the primordial one. I am the ancient, eternal one. I am the directly intuited self. I am the very Self, indestructible and changeless.

13. I am the witness of all pairs of opposites. I am immovable. I am eternal. I am the witness of everything. I am the very Self, indestructible and changeless.

14. I am a mass of awareness and of consciousness. I am not a doer nor an experiencer. I am the very Self, indestructible and changeless.

15. I am without any support, and I am the support of all. I have no desires to be fulfilled. I am the very Self, indestructible and changeless.

16. I am free from the three kinds of afflictions - those in the body, those from other beings and those caused by higher powers. I am different from the gross, subtle and causal bodies. I am the witness of the three states of waking, dream and deep sleep. I am the very Self, indestructible and changeless.

17. There are two things which are different from each other. They are the seer and the seen. The seer is Brahman and the seen is mAyA. This is what all Vedanta proclaims.

18. He who realizes after repeated contemplation that he is a mere witness, he alone is liberated. He is the enlightened one. This is proclaimed by Vedanta.

19. The pot, wall, etc., are all nothing but clay. Likewise, the entire universe is nothing but Brahman. This is proclaimed by Vedanta.

20. Brahman is real, the universe is mithya (it cannot be categorized as either real or unreal). The jiva is Brahman itself and not different. This should be understood as the correct SAstra. This is proclaimed by Vedanta.

21. I am the auspicious one, the inner light and the outer light, the indwelling light, higher than the highest, the light of all lights, self-luminous, the light that is the Self.

Literatuur

Daśaslokī, Brahmajñānāvalīmālā, Epithets by Adi Śankara, School of Philosophy Inc. 2011.

Śankara: **Adi Sankaracharya's Brahma Jnanavali Mala**, Translated by S. N. Sastri.

दृग् दृश्य विवेक

DRG DRŚYA VIVEKA

**Over onderscheid tussen
de kenner en het gekende**

Voor toelichting over dit werk zie de inleidende woorden vanaf pagina v.

Over Onderscheid tussen de Kenner en het Gekende (Dṛg Drśya Viveka)

Al onze waarnemingen behoren tot het niet-Zelf (*anātman*). De onveranderlijke Ziener is waarlijk het Zelf. De ontelbare geschriften verkondigen enkel en alleen het onderscheid tussen het Zelf en het niet-Zelf.¹

1. Beelden zijn het geziene en het oog is hun ziener
Dat oog is het geziene en de geest is zijn ziener.
Gedachten zijn het geziene en de getuige is hun ziener;
De getuige zelf wordt door niets anders gezien.
2. Waargenomen beelden zijn talrijk en gevarieerd
Door verschillen als blauw, geel, grof, fijn, kort, lang enz.
Maar het oog dat ze waarneemt
Blijft altijd één en hetzelfde.
3. Blindheid, wazigheid en scherpthe,
Zijnde de condities van het oog,
Worden gekend door één en dezelfde geest;
Zo ook is het met het oor, de huid enz.
4. Het één en onveranderlijke bewustzijn
Verlicht ook [de gesteldheden van de geest
Zoals] begeerte, intentie, twijfel, geloof, ongeloof,
Vastberadenheid, bescheidenheid, angst enz.
5. Dat bewustzijn rijst niet op noch gaat het onder,
Het groeit niet noch raakt het in verval,
Het straalt uit zichzelf en verlicht alles
Zonder toedoen van iets anders.
6. Vanwege de reflectie van het bewustzijn
Lijkt het intellect een bewuste entiteit
En doet zich voor in twee vormen;
Als het ego en als het denkvermogen.

¹ Dit zijn de inleidende woorden van Śrī Ramaṇa Maharṣi in zijn Tamil vertaling van *Dṛg Drśya Viveka*

7. De identificatie van deze reflectie met het ego
Is als het samengaan van hitte en een ijzeren bol;
Zo ook door identificatie van het ego met het lichaam
Gaat het lichaam door voor een bewuste entiteit.
8. Drievoudig is de identificatie van het ego:
Met de reflectie van het bewustzijn, wat natuurlijk is;
Met het lichaam, vanwege vroegere daden;
En met de Getuige vanwege begoocheling.
9. De wederzijdse identificatie van het bewustzijn en het ego
Eindigt niet zolang het ego als werkelijk wordt beschouwd.
De andere twee identificaties verdwijnen respectievelijk
Met het oplossen van *Karma* en bij het dagen van zelfkennis.
10. In diepe slaap is het ego opgelost
En het lichaam lijkt bewusteloos.
In de droomstaat is het ego halfmanifest
En in de wakende staat volmanifest.
11. Aangezet door de neigingen verbeeldt het denkvermogen,
Zich identificerend met de reflectie van het bewustzijn,
Een [innerlijke] wereld [van dromen] in de droomstaat,
Zo ook met de ogen een wereld buiten in de wakende staat.
12. Het éne onbewuste subtiële lichaam,
Bestaande uit het ego en de geest,
Ondergaat de drie staten
En ook geboorte en dood.
13. Waarlijk, tot *Māyā* behoren de twee krachten
Van de aard van versluiering en projectie.
De kracht van projectie schept de wereld
Vanaf het subtiële lichaam tot het gehele universum.
14. Manifestatie van namen en vormen
In de substantie Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid,
Zijnde de essentie van Brahman,
Is de schepping, zoals schuim enz. in de oceaan.
15. De andere kracht van *Māyā* versluiert het onderscheid
Tussen de ziener en het geziene binnenin,
En ook tussen Brahman en de schepping buiten.
Dit is de oorzaak van herhaalde geboorten.

16. Door identificatie met het stoffelijke lichaam
En zijn nabijheid tot de Getuige, komt het subtiele lichaam
Vanwege de reflectie van het bewustzijn, schijnbaar tot bestaan
Als het belichaamde Zelf, het individu dat handelt en ervaart.
17. Deze belichaming van het Zelf, het individu,
Ontstaat in de Getuige door valse oplegging.
Als de versluiserende kracht is verdwenen
Wordt het onderscheid helder en verdwijnt de oplegging.
18. Zo ook lijkt [de onveranderlijke] Brahman
Veranderlijk van aard te zijn
Door de invloed van de [versluiserende] kracht
Die het onderscheid tussen Hem en de schepping bedekt.
19. Zo ook wordt met de verdwijning van de versluiserende kracht
Het onderscheid tussen Brahman en de wereld helder.
Want verandering bestaat alleen in de schepping
En nimmer in [de onveranderlijke] Brahman.
20. Al wat waargenomen wordt heeft vijf aspecten
Bestaan, verschijning, dierbaarheid, vorm en naam
Van deze vijf behoren de eerste drie tot Brahman
En de daaropvolgende twee tot de wereld.
21. Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid
Is dezelfde in ruimte, lucht, vuur, water en aarde,
En ook in goden, dieren, mensen enz.
[Alleen] namen en vormen verschillen.
22. Negeer daarom namen en vormen,
En toegewijd aan Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid
Beoefen voortdurend meditatie,
[Intern] in het Hart, of extern.
23. De oefening van interne meditatie [in het Hart]
Kent twee soorten: met en zonder dualiteit.
Meditatie met dualiteit is alweer in twee soorten,
Met de associatie van een object of van een woord.
24. In het denken oprijzende gedachten zoals verlangens enz.
Zijn [te beschouwen als] het geziene,
Mediteer op [je eigen] bewustzijn als hun getuige.
Dit is meditatie met dualiteit, geassocieerd met het geziene.

25. “Ik ben Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid,
Ongehecht, uit zichzelf stralend en vrij van dualiteit.”
Dit is de oefening van meditatie met dualiteit
Geassocieerd met woorden.
26. Maar de niet-duale staat van meditatie gelijkt
Een [niet flikkerende] vlam op een windvrije plaats,
Als gevolg van volledig geabsorbeerd zijn in de gelukzaligheid
Van de realisatie van het Zelf, vrij van het geziene en van woorden.
27. De eerste soort [externe] meditatie kan beoefend worden
Met elk willekeurig extern object, net als bij interne meditatie.
Die meditatie is het scheiden van naam en vorm
Van puur [en onveranderlijk] bestaan.
28. Werkelijkheid is ongedeeld, van dezelfde essentie,
Van nature Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid.
Zulk een ononderbroken contemplatie
Is meditatie van de middensoort.
29. De absolute innerlijke stilte bij de ervaring van gelukzaligheid
Is de derde soort meditatie zoals eerder beschreven.
[Men] dient zijn tijd voortdurend
Aan deze zes soorten meditaties te besteden.
30. Met de verdwijning van de identificatie met het lichaam
Wordt het Allerhoogste Zelf gekend,
Waar ook het denken dan naar toe gaat
Is er de ervaring van meditatie.
31. De hartknoop is doorgehakt,
Geen twijfel bleef overeind,
Alle *karma*’s zijn uitgedoofd.
Bij het zien van Hem die hoog en laag is.

* * * * *

Over Onderscheid tussen de Kenner en het Gekende (Dṛg Drśya Viveka)

De eerste stap op de weg naar zelfkennis wordt gezet door de bewustwording van het onderscheid tussen de kenner en het gekende zoals hier uitgelegd:

रूपं दृश्यं लोचनं दृक् तद् दृश्यं दृक्तु मानसं ।

दृश्य धीवृत्तयस्साक्षी दृगेव न तु दृश्यते ॥ १ ॥

*rūpaṁ drśyaṁ locanaṁ dṛk tad drśyaṁ dṛktu mānaśaṁ,
drśya dhīvṛttayassākṣī dṛgeva na tu drśyate. (1)*

rūpaṁ: beeld, vorm; *drśyaṁ*: het geziene; *locanaṁ*: het oog; *dṛk*: de ziener, *tat*: dat (oog); *drśya*: het geziene; *dṛk*: de ziener; *tu*: inderdaad; *mānaśaṁ*: geest; *drśya*: het geziene; *dhīvṛttaya*: gedachten; *sākṣī*: de getuige; *dṛk*: de ziener; *eva*: waarlijk; *na tu*: nimmer; *drśyate*: het geziene.

1. **Beelden¹ zijn het geziene en het oog is hun ziener**
Dat oog is het geziene en de geest² is zijn ziener.
Gedachten zijn het geziene en de getuige is hun ziener;
De getuige zelf, wordt door niets anders gezien.

¹ Beelden: het woord ‘beelden’ staat voor alle objecten van waarneming evenals het woord ‘oog’ voor alle andere zintuigen van waarneming.

² Geest: dat waarin al het waargenomene in de vorm van gedachten zich voordoet, hier *manas*. De volgende toelichting moge van enig nut zijn met betrekking tot de algemene betekenis van de begrippen *buddhi*, *manas* en *citta* zoals hier gebruikt en in andere werken van Śaṅkarā.

Datgene waar het licht van het oneindige bewustzijn allereerst op reflecteert en waardoor dit een bewuste entiteit wordt, is het intellect (*buddhi*), het vermogen tot kennen. Er kan alleen sprake van kennen zijn als er ook iets te kennen valt. De verzamelnaam van alles wat door het intellect gekend wordt en waar het bewustzijn weer de bestaansgrond van is, is de geest, *manas*. *Manas* bestaat uit gedachten. Zijn omvang is net zo groot als alle mentale activiteiten betreffende de externe en de interne wereld van het individu tezamen. Alles wat door het oog, of door de andere zintuigen, wordt waargenomen, verschijnt in de geest in de vorm van gedachten. Tenzij de geest verbonden is met de zintuigen kan er geen waarneming zijn, zoals bij diepe slaap. De Engelse vertalingen gebruiken ‘mind’ voor *manas*. Verder, dát bewustzijn dat de drager is van *buddhi*, *manas* en het ego (ik-gevoel, *ahankāra*) wordt *cittākāśa* (of *citta*) genoemd. Deze vier, *buddhi*, *manas*, *citta* en *ahankāra*, zijn specifieke manifestaties in één en hetzelfde bewustzijn waarover in vers 6 meer.

De volgende drie verzen tonen dat in de ziener-geziene relatie de ziener altijd één en het geziene talrijk is. Eerst komt de relatie tussen het oog en objecten aan de orde.

नीलपीतस्तूलसूक्ष्मह्रस्वदीर्घादि भेदतः ।

नानाविधानि रूपाणि पश्येल्लोचनमेकधा ॥ २ ॥

*nīlapītastūlasūkṣmahrasvadīrghādi bhedataḥ,
nānāvidhāni rūpāṇi paśyellocanamekadhā (2)*

nīla-pīta-stūla-sūkṣma-hrasva-dīrghādi: blauw, geel, grof, subtiel, kort, lang enz.; *bhedataḥ*: verschillen; *nānāvidhāni*: veel en gevarieerd; *rūpāṇi*: vormen; *paśyet*: ziet; *locanam*: het oog; *ekadhā*: hetzelfde blijvend.

2. **Waargenomen beelden zijn talrijk en gevarieerd**
Door verschillen als blauw, geel, grof, fijn, kort, lang enz.
Maar het oog dat ze waarneemt
Blijft altijd één en hetzelfde¹.

¹ Hetzelfde: het oog wordt niet aangetast door wat het ziet. Noch kleuren noch vormen hebben enig effect op het oog. Dus er kan algemeen gesteld worden dat de ziener niet wordt aangetast door het geziene.

Vanwege zijn veranderlijke aard is het oog op zijn beurt een object en zijn waarnemer is de geest.

आन्ध्यमान्द्यपटुत्वेषु नेत्रधर्मेषु चैकधा।

संकल्पयेन्मनः श्रोत्रत्वगादौ योज्यतामिदम् ॥ ३ ॥

*āndhyamāndyapaṭutveṣu netradharmeṣu caikadhā,
saṅkalpayenmanah śrotratvagādau yojyatāmidam (3)*

āndhya-māndya-paṭutveṣu: blindheid, wazigheid, scherpte; *netra*: het oog (als leidend orgaan); *dharmeṣu*: conditie; *ekadhā*: hetzelfde blijvend; *saṅkalpayet*: kent; *manah*: geest; *śrotra-tvak-ādau*: in (het geval van) het oor, huid, enz.; *yojyatām*: geldt, *idam*: dit.

3. **Blindheid, wazigheid en scherpte,
Zijnde de condities van het oog,
Worden gekend door één en dezelfde geest;
Zo ook is het met het oor, de huid enz.**

Vanwege zijn veranderlijke natuur is ook de geest, net als de zintuigen, een object dat waargenomen wordt door iets anders n.l. hier door het bewustzijn.

कामः संकल्पसंदेहौ श्रद्धाऽश्रद्धे धृतीतरे।

हीर्धीर्भीरित्येवमादीन् भासयत्येकधा चित्तिः ॥ ४ ॥

*kāmaḥ saṁkalpasaṁdehau śraddhā'śraddhe dhṛtītare,
hrīrdhīrbhīrityevamādīn bhāsayatyekadhā citiḥ. (4)*

kāmaḥ: begeerte; *saṁkalpa*: intentie; *saṁdehau*: twijfel; *śraddhā'śraddhe*: geloof en ongeloof; *dhṛtītare*: vastberadenheid en zijn tegenpool; *hrīr*: bescheidenheid; *dhīr*: begrip; *bhīr*: angst; *iti evam ādīn*: en dergelijke; *bhāsayat*: verlicht; *ekadhā*: als één blijvend, onveranderlijk; *citiḥ*: bewust-zijn.

4. Het één en onveranderlijke bewustzijn

Verlicht ook [de gesteldheden van de geest¹

Zoals] begeerte, intentie, twijfel, geloof, ongeloof,

Vastberadenheid, bescheidenheid, angst enz.

¹ Gesteldheden van de geest: modificaties van *manas* (*manaso vikārah*). Onze geest wordt overstelpt door een continue stroom van gedachten van verschillende aard. Swami Tejomayananda maakt met de volgende voorbeelden de bovengenoemde classificatie van gesteldheden van de geest herkenbaar.

kāmaḥ: begeerte: 'Ik wil ook zo'n ding'.

saṁkalpa: intentie: 'Ik zal de Bhagavad Gītā' lezen.'

saṁdeha: twijfel: 'Zal het wel goed zijn?'

śraddha: geloof: 'De Gītā is toch door Śrī Kṛṣṇa verkondigd!'

aśraddha: ongeloof: Ik geloof niet dat het lezen van de Gītā goed is voor iedereen'.

dhṛti: vastberadenheid: 'Wat er ook gebeurt ik zal de Gītā tot het einde lezen'.

adṛti: afkeer: "Nog 300 pagina's te gaan!"

hrīḥ: bescheidenheid: 'Wat zullen mijn vrienden zeggen als ik hen vertel dat ik de Gītā heb gelezen?', is misplaatste schroom. Men moet onethische handelingen mijden.

dhīḥ: begrip: 'Maar de Gītā snijdt wel hout'.

bhīḥ: angst: 'Mijn vriend zou dit boek kunnen terughalen vóór ik hem uit heb'.

De aard van het bewustzijn wordt in het volgende vers uitgelegd.

नोदेति नास्तमेयेषा न वृद्धिं याति न क्षयम्।
स्वयं विभात्यथानि भासयेत् साधनं विना ॥ ५ ॥

nodeti nāstmeyeṣā na vṛddhiṁ yāti na kṣayam,
svayaṁ vibhātyathāni bhāsayet sādhanam vinā. (5)

na odedi: rijst niet op; *na astam eti:* gaat niet onder; *eṣā:* dit (bewustzijn); *na vṛddhiṁ yāti:* groeit niet; *na kṣayam [yāti]:* raakt niet in verval; *svayaṁ:* uit zichzelf; *vibhāti:* straalt; *atha:* en dan; *anyāni:* alle andere; *bhāsayet:* verlicht; *sādhanam:* toedoen; *vinā:* zonder.

- 5. Dat bewustzijn rijst niet op noch gaat het onder,
Het groeit niet noch raakt het in verval,
Het straalt uit zichzelf en verlicht alles
Zonder toedoen van iets anders.**

De essentie van de Getuige, ‘Ik’, is bestaan-bewustzijn (*saccit svarūpa*). Het ego en het denkvermogen hebben geen eigen bewustzijn maar lijken bewust door associatie met bewustzijn.

चिच्छायाऽऽवेशतो बुद्धौ भानं धीस्तु द्विधा स्थिता ।

एकाहङ्कृतिरन्या स्यात् अन्तःकरणरूपिन् ॥ ६ ॥

cicchāyā"veśato buddhau bhānam dhīstu dvidhā sthitā,
ekāhaṅkṛtiranya syāt antaḥkaraṇarupin. (6)

cit-chāyā: reflectie van bewustzijn; *āveśataḥ*: wegens binnendringen; *buddhau*: in het intellect; *bhānam*: is er gewaarzijn; *dhī tu*: en het intellect; *dvidhā sthitā*: is in twee vormen; *eka ahaṅkṛtiḥ*: een is het ego (ik ben de doener); *anya syāt*: de andere is; *antaḥkaraṇa*: denkvermogen of het interne orgaan; *rupin*: van de aard.

6. Vanwege de reflectie van het bewustzijn

Lijkt het intellect een bewuste entiteit

En doet zich voor in twee vormen;

Als het ego¹ en als het denkvermogen²

¹ Ego: ‘ik ben de doener’. Zie bijlage 1 waarin het gestelde in de verzen 6, 8 en 9 schematisch zijn weergegeven.

² Denkvermogen: dit woord staat hier voor het interne orgaan (*antaḥkaraṇa*). Verlicht door de reflectie van het bewustzijn manifesteert het intellect zich in twee vormen; als de ik-gedachte, of het ego (*ahaṅkāra*), en het z.g. interne orgaan (*antaḥkaraṇa*). Hoewel het één is, ondergaat het interne orgaan in verbinding met het ego modificaties (*vikāra*) en bekleedt de functies *manas*, *buddhi* en *citta*, Zie ook *Vivekacūḍāmaṇi* 93-94: “Het interne orgaan (*antaḥkaraṇa*), [hoewel enkelvoudig] heet ook *manas*, *buddhi*, ego (*ahaṅkāra*) en *citta*, afhankelijk van zijn modificatie en de overeenkomstige functie die het bekleedt. Wanneer het de functie vervult van voorstelling en analyse (*saṃkalpa-vikalpana*) heet het *manas*. *Buddhi* is zijn eigenschap om het waarheidsgehalte van objecten te bepalen (*padārtha*). Het heet ego (*ahaṅkāra*) wanneer het zich met het lichaam identificeert als zijn eigen zelf. Het heet *citta* als het zich verenigt met het object van zijn verlangen.”

In de bovengeciteerde verzen uit *Vivekacūḍāmaṇi* wordt het ego tot het interne orgaan gerekend waarvan de modificaties algemeen als viervoudig worden beschouwd (*antaḥkaraṇa catuṣṭaya*). Om zijn identificaties aanschouwelijk te maken (verzen 7 e.v.) is echter het ego in vers 6 naast het interne orgaan gerangschikt.

In het volgende vers wordt uitgelegd dat een onbewuste entiteit, hier het stoffelijke lichaam, bewust lijkt vanwege het doordrongen zijn van de reflectie van bewustzijn.

छायाऽहङ्कारयोरैक्यं तप्तायःपिण्डवन्मतम्।

तदहङ्कारतादात्म्यात् देहश्चेतनतामगात् ॥ ७ ॥

*chāyā'haṅkārayoraikyam taptāyaḥpiṇḍavanmatam,
tadahāṅkāratādātmyāt dehaścetanatāmagāt. (7)*

chāyā: reflectie (van het bewustzijn); *ahaṅkārayoḥ*: en het ego; *aikyam*: identificatie; *taptāyaḥ*: hete ijzer; *piṇḍavat*: als een bol; *matam*: wordt beschouwd; *tat ahaṅkāra*: dat ego; *tādātmyāt*: wegens identificatie; *dehaḥ*: het lichaam; *cetanatām*: bewustzijn (leven); *agāt*: heeft aangenomen.

7. De identificatie van deze reflectie¹ met het ego
Is als het samengaan van hitte en een ijzeren bol;
Zo ook door identificatie van het ego met het lichaam
Gaat het lichaam door voor een bewuste entiteit².

¹ Deze reflectie: reflectie van bewustzijn

² Bewuste entiteit: vanwege de identificatie van het ego met het lichaam wordt leven-
digheid, zoals beweging enz., aan het lichaam zelf toegeschreven. Zonder ego kan het
lichaam uit zichzelf echter niets doen.

Nu wordt de aard en de oorzaak van identificaties van het ego met het bewustzijn, het lichaam en de Getuige, uitgelegd.

अहङ्कारस्य तादात्म्यं चिच्छायादेहसाक्षिभिः ।

सहजं कर्मजं भ्रान्तिजन्यं च त्रिविधं क्रमात् ॥ ८ ॥

*ahankārasya tādātmyam cicchāyādehasākṣibhiḥ,
sahajam karmajam bhrāntijanyaṁ ca trividham kramāt. (8)*

ahankārasya: van het ego; *tādātmyam*: identificatie; *cit-chāyā*: reflectie van bewustzijn; *dehasākṣibhiḥ*: in het lichaam en de Getuige; *sahajam*: natuur-lijk, ongedwongen; *karmajam*: gevolg van (vroegere) daden; *bhrānti-jan-yaṁ*: om reden van begoocheling; *ca*: en; *trividham*: is drievoudig; *kramāt*: respectievelijk.

- 8. Drievoudig is de identificatie van het ego:**
Met de reflectie van het bewustzijn¹, wat natuurlijk is;
Met het lichaam, vanwege vroegere daden²;
En met de Getuige vanwege begoocheling³.

¹ Identificatie met de reflectie van het bewustzijn: Bewustzijn is eeuwig en alomtegenwoordig en zijn reflectie heeft dezelfde potentie. Tegelijk met het oprijzen van het ego is er een natuurlijke identificatie met de reflectie, net als de reflectie van de zon op wateroppervlak. Deze identificatie komt tot uiting in de vorm van ‘kennerschap’ (*jñānata*). Kennen is echter een kenmerk van gedachte en niet van het Zelf. Met andere woorden, voor het tot stand komen van kennis moet er een gedachte zijn. Om een pot te kennen moet er in de geest de gedachte ‘pot’ oprijzen (modificatie in *manas*). De gedachte heeft geen bewustzijn en kan zich dus niet verlichten. Zie ook ‘Atma Bodha’ verzen 24, 25: “Uit gebrek aan onderscheidingsvermogen vermengt een gedachte in *buddhi* zich met twee aspecten van het Zelf, nl. *sat* en *cit* (bestaan en bewustzijn), en rijst de notie ‘ik weet’ op. Het Zelf verandert nooit en *buddhi* heeft geen bewustzijn. Maar het zich begrensd veronderstellende individu wordt misleid en denkt ‘ik ben de kenner, ik ben de ziener’.

² Identificatie met het lichaam vanwege vroegere daden: of *karma*. *Karma* betekent ‘handeling’ of ‘actie’ en dus het scheppen van een oorzaak die onvermijdelijk tot een effect zal leiden. Om deze effecten te ervaren is er een lichaam nodig. Het huidige lichaam is het gevolg van vroegere handelingen. Het ego identificeert zich met het lichaam en zegt ‘ik ben een man’ of ‘ik ben een vrouw’. Het ego is echter noch een man noch een vrouw. Het bewustzijn van het ego is het lichaam opgelegd.

³ Identificatie met de Getuige vanwege begoocheling: De mens denkt een eindig, beperkt wezen te zijn. Deze gedachte is het gevolg van de identificatie van de Getuige met het ego. Onwetendheid van onze ware natuur is de oorzaak van deze

Hoe de verschillende identificaties van het ego tot een eind komen wordt nu uitgelegd.

संबन्धिनोस्सतोर्नास्ति निवृत्तिस्सहजस्य तु।
कर्मक्षयात् प्रबोधात् च निवर्तते क्रमादुभे ॥ ९ ॥

*sambandhinossatornāsti nivṛtissahajasya tu,
karmakṣayāt prabodhāt ca nivartete kramādubhe. (9)*

sambandhinoh: wederzijds gerelateerd (ego en de reflectie van het bewustzijn); *satoḥ:* die als werkelijk worden beschouwd; *nāsti:* is niet mogelijk; *nivṛtīḥ:* beëindiging; *sahajasya:* natuurlijk; *tu:* maar; *karma:* (vroegere) daden; *kṣayāt:* opraken, uitputting; *prabodhāt:* verlichting, zelfkennis; *ca:* en; *nivartete:* verdwijnt; *kramād:* respectievelijk, geleidelijk; *ubhe:* de andere twee.

- 9. De wederzijdse identificatie van het bewustzijn en het ego¹
Eindigt niet zolang het ego als werkelijk wordt beschouwd².
De andere twee identificaties³ verdwijnen respectievelijk
Met het oplossen van *Karma*⁴ en bij het dagen van zelfkennis⁵.**

fundamentele misleiding. Het Zelf is oneindig Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid, het ego is echter begrensd, onbewust en veranderlijk. De wederzijdse identificatie is het gevolg van het niet-kennen van het Zelf. Het is de oorzaak van gebondenheid.

¹ Wederzijdse identificatie van het bewustzijn en het ego: bij deze natuurlijke identificatie identificeren het ego en de reflectie van het bewustzijn zich met elkaar. Het ego verbeeldt zich een bewust wezen te zijn en de reflectie van het bewustzijn neemt egoschap aan. Zie ook voetnoot bij vers 8.

² Deze natuurlijke identificatie kan niet door zelfinspanning worden beëindigd. Het verdwijnt vanzelf bij Zelfrealisatie zoals het verdwijnen van de reflectie van de zon op het wateroppervlak wanneer er geen water meer is.

³ De andere twee identificaties: de identificatie van het ego met het lichaam en met de Getuige.

⁴ *Karma:* zie voetnoot bij vers 8. Volgens *Vedānta* eindigen alle *karma*'s bij het dagen van kennis, zie Gītā 4.33: 'Alle handelingen zonder uitzondering, O Arjuna, eindigen in Kennis'.

⁵ Zelfkennis: volgens *Vedānta* wordt zelfkennis verkregen door beoefening van *śravaṇa*, *manana* en *nididhyāsana*, in het kort 'horen, reflectie en contemplatie'. Het horen van de waarheid van de leermeester is *śravaṇa*. Het overwegen van het gehoorde tot het begrepen is en elke twijfel erover geheel verdwenen is heet *manana*. Het verwezenlijken van wat tot dan toe een begrip was, is ten slotte *nididhyāsana*.

Nu worden de associaties van het ego met de drie staten, wanneer het zich met het lichaam identificeert, uitgelegd.

अहङ्कारलये सुप्तौ भवेत् देहोऽप्यचेतनः ।

अहङ्कारविकासार्धः स्वप्नस्सर्वस्तु जागरः ॥ १० ॥

ahāṅkāralaye suptau bhavet deho'pyacetanaḥ,
ahāṅkāravikāsārdhaḥ svapnassarvastu jāgaraḥ (10)

ahāṅkāra: ego; *laye*: oplost, verdwijnt; *suptau*: in diepe slaap; *bhavet*: wordt; *dehaḥ*: het lichaam; *api*: ook; *acetanaḥ*: levenloos, zich onbewust; *ahāṅkāra*: ego; *vikāsārdhaḥ*: halfmanifest; *svapnaḥ*: droomstaat; *sarvaḥ*: volledig; *tu*: inderdaad; *jāgaraḥ*: wakende staat.

10. In diepe slaap is het ego opgelost¹

En het lichaam lijkt bewusteloos.

In de droomstaat is het ego halfmanifest²

En in de wakende staat volmanifest³.

¹ Opgelost: Het ego is gedompeld in causale onwetendheid dat zich kenmerkt door het niet kunnen waarnemen van tastbare objecten. Het ego blijft latent aanwezig maar heeft geen identificatie met het fysieke en het subtiele lichaam en er zijn dus ook geen fysieke en mentale handelingen.

² Halfmanifest: In de droomstaat is het ego alleen geïdentificeerd met het subtiele lichaam en niet met het fysieke lichaam, vandaar 'half manifest'. (Zie ook *Viveka-cūdāmaṇi* 98: "De kenmerkende staat van het subtiele lichaam is de droomstaat (*svapne*). Anders dan bij de wakende staat, acteert het intellect (*buddhi*), geheel uit eigen beweging, aangezet door zijn latente neigingen (*vāśana* 's) en de gevolgen van de ervaringen uit de wakende staat.")

³ Volmanifest: De identificatie van het ego met zowel het subtiele als het fysieke lichaam is de wakende staat.

In het volgende vers wordt uitgelegd dat de droomstaat en de wakende staat de producten van modificaties van het denkvermogen (interne orgaan) zijn.

अन्तःकरणवृत्तिश्च चित्तिच्छायैक्यमागता ।

वासनाः कल्पयेत् स्वप्ने बोधेऽक्षौर्विषयान् बहिः ॥ ११ ॥

antahkaraṇavṛttiśca citicchāyaikyamāgatā,

vāsanāḥ kalpayet svapne bodhe'kṣairviṣayān bahiḥ. (11)

antahkaraṇa: het interne orgaan of denkvermogen; *vṛtti*: modificatie; *ca*: en; *citiḥchāya*: reflectie van bewustzijn; *aikyam*: identificatie; *āgatā*: te hebben bewerkstelligd; *vāsanāḥ*: [ideeën afkomstig van] latente neigingen; *kalpayet*: verbeeldt, projecteert; *svapne*: in de droom[staat]; *bodhe*: in de wakende staat; *akṣaiḥ*: met de ogen (zintuigen); *viṣayān*: objecten; *bahiḥ*: buiten.

- 11. Aangezet door de neigingen¹ verbeeldt het denkvermogen
Zich identificerend met de reflectie van het bewustzijn,
Een [innerlijke] wereld [van dromen] in de droomstaat,
Zo ook met de ogen² een wereld buiten in de wakende staat.**

¹ Neigingen: *vāśāna* 's. Opgeslagen indrukken van vroegere ervaringen. Deze beïnvloeden onze handelingen in een gegeven situatie.

² Ogen: tevens van toepassing op de andere zintuigen.

Dat wat in het vorige vers genoemde drie staten ondergaat wordt nu uitgelegd.

मनोऽहङ्कृत्युपादानं लिङ्गमेकं जडात्मकम्।
अवस्थात्रयमन्वेति जायते म्रियते तथा ॥ १२ ॥

*mano'haṅkrtyupādānaṁ liṅgamekaṁ jaḍātmaṁ,
avasthātrayamanveti jāyate mriyate tathā. (12)*

manaḥ: geest; *ahaṅkr̥ti*: ego; *upādānaṁ*: inhoudende; *liṅgam*: subtiele lichaam; *ekaṁ*: één; *jaḍātmaṁ*: van nature onbeziel, niet zelfbestaand, levenloos; *avasthātrayaṁ*: de drie staten; *anveti*: gaat door; *jāyate*: is gebo-ren; *mriyate*: sterft; *tathā*: en.

**12. Het éne onbewuste¹ subtiele lichaam²,
Bestaande uit het ego en de geest³,
Ondergaat de drie staten⁴
En ook geboorte en dood.**

¹ Onbewust: het subtiele lichaam zelf is zonder bewustzijn maar lijkt bewust door de reflectie van het licht van het bewustzijn.

² Subtiele lichaam (*liṅga śarīra*): dat waardoor het fysieke lichaam gekend wordt. Het is gelijk aan *antaḥkaraṇa*, inclusief het ego. Een uitgebreide beschrijving van het subtiele lichaam is te vinden in *Vivekacūḍāmaṇi* 96 en 97: “Het subtiele lichaam (de stad van de acht samenstellende delen, (*puryaṣṭaka*)) bestaat uit: (1) de groep van vijf organen van handelen (het stemorgaan, de handen, de benen en de organen van uitscheiding en voortplanting), (2) de groep van vijf organen van waarnemen (oren, ogen, huid, neus en tong), (3) de groep van vijf levenskrachten (*prāṇa*, *apāna*, *vyāna*, *udāna*, en *samāna*), (4) de vijf subtiele elementen (aarde, water, vuur, lucht en ether), (5) de vier modificaties van het interne orgaan (*manas*, *buddhi*, *ahaṁkāra*, en *citta*), en (6) onwetenschap (*avidyā*), (7) begeerte (*kāma*) en (8) handeling (*karma*). Het subtiele lichaam (*sūkṣma śarīra*), tevens genoemd *liṅga śarīra*, is voortgebracht uit de ongedifferentieerde elementen (dus vóór ze gedifferentieerd en gecombineerd werden). Het is geheel vervuld van begeerte en latente tendensen (*vāśana*), en veroorzaakt dat zijn bewoner (*jīvātman*) de vruchten van zijn vroegere daden plukt (*karma*). Het is een beginloze bedekking (*upādhi*) op het Zelf, aangebracht door zijn eigen onwetendheid.”

³ Geest: *manas*.

⁴ De drie staten: waken, dromen en diepe slaap. Degene die deze staten ervaart wordt respectievelijk *vaiśvānara*, *taijasa* en *prājña* genoemd (*Maṇḍūkya Up.*).

Als de wereld in de droomstaat alsmede in de wakende staat een verbeelding van de geest is, wat is dan de oorzaak hiervan? Het Zelf, of Brahman is voorbij alle oorzakelijke verbanden. De geschriften postuleren hier *Māyā* als de oorzaak van de wereldverschijning. Deze *Māyā* is uiterst illusoir, het kan niet als werkelijk noch als onwerkelijk worden beschouwd. *Māyā* manifesteert zich door middel van zijn twee krachten:

शक्तिद्वयं हि मायाया विक्षेपावृतिरूपकम्।
विक्षेपशक्तिर्लिङ्गादिब्रह्माण्डान्तं जगत् सृयेत् ॥ १३ ॥

śaktidvayaṃ hi māyāyā vikṣepāvṛtirūpakam,
vikṣepaśaktirliṅgādibrahmāṇḍāntaṃ jagat sṛyet. (13)

śakti: kracht; *dvayaṃ*: twee; *hi*: inderdaad; *māyāyā*: tot *Māyā*; *vikṣepa*: projectie, scheppen; *āvṛti*: versluiering; *rūpakam*: van de aard; *vikṣepa-śaktiḥ*: kracht van projectie, schepping; *liṅgādi*: van het subtiele lichaam; *brahmāṇḍa*: gehele universum; *antaḥ*: het einde van; *jagat*: de wereld; *sṛyet*: schept.

- 13. Waarlijk, tot *Māyā*¹ behoren de twee krachten
Van de aard van versluiering² en projectie³.
De kracht van projectie schept de wereld
Vanaf het subtiele lichaam tot het gehele universum.**

¹ *Māyā*: illusie, verbeelding. Zie *Vivekacūḍāmaṇi* 108 en verder: onwetendheid (*avidyā*), *Māyā*, ook het ‘ongedifferentieerde’ (*avyakta*) genoemd, vindt zijn kracht in de opperste Heer (*parameśaśakti*). Het heeft geen begin. Het omvat de drie *guṇa*’s (*triṅguṇa*) en overtreft hen in hun effecten daar het de oorzaak ervan is. Degenen met een helder verstand kunnen zijn bestaan afleiden uit de effecten die het voortbrengt. Het is de schepper van het gehele universum (*jagatsarvam*).”

² Versluiering: *āvṛtiśakti*: *Vivekacūḍāmaṇi* 113: “*Tamas* heeft het vermogen de werkelijke aard van een object te versluieren (*āvṛti*) en doet het anders toeschijnen dan het is. Door zijn alliantie met de kracht van projectie (*vikṣepa-śakti*) is het de oorspronkelijke oorzaak van de kringloop van geboorte en dood.

³ Projectie: *vikṣepaśakti*: *Vivekacūḍāmaṇi* 111: “*Rajas* bezit de kracht van projectie (*vikṣepa-śakti*) en zijn aard is activiteit (*kriyātmikā*). Het is de oeroorzaak van alle activiteit. Hieruit ontwikkelen zich ook mentale veranderingen, ofwel modificaties in het denken (*manaso vikārah*) zoals gehechtheid en smart (*duḥkḥādayo*).”

Tot nu toe is het onderscheid tussen de kenner en het gekende vanuit het gezichtspunt van het individu besproken. In het volgende vers wordt over de ware aard van de wereld gesproken.

सृष्टिर्नाम ब्रह्मरूपे सच्चिदानन्दवस्तुनि।

अब्धौफेनादिवत् सर्वनमरूपप्रसारणा ॥ १४ ॥

sr̥ṣṭirnāma brahmarūpe saccidānandavastuni,

abdhauphenādivat sarvanamarūpaprāsāraṇā. (14)

sr̥ṣṭih: schepping; *nāma:* wordt genoemd; *brahmarūpe:* van de essentie van Brahman; *saccidānanda:* Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid; *vastu:* substantie, essentie; *abdhou:* in de oceaan; *phenādivat:* als schuim enz.; *sarva:* alle; *namarūpa:* naam en vorm; *prasāraṇā:* in de oceaan.

14. Manifestatie¹ van namen en vormen

In de substantie Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid,

Zijnde de essentie van Brahman,

Is de schepping, zoals schuim enz. in de oceaan².

¹ Manifestatie: genoemde manifestatie is het gevolg van de scheppende kracht van projectie *vikṣepaśakti* van *Māyā*.

² Zoals schuim in de oceaan: dit illustreert de onbeschrijflijke aard van de schepping. Schuim, golven enz. zijn niet apart van de oceaan omdat ze van dezelfde substantie, n.l. water gemaakt zijn.

De in vers 13 genoemde kracht van projectie kan het individu en de wereld scheppen alleen wanneer de kracht van versluiering de Werkelijkheid, Brahman, bedekt. Dit wordt in het volgende vers uitgelegd.

अन्तर्द्रश्योर्भेदं बहिश्च ब्रह्मसर्गयोः ।

आवृणोत्यपरा शक्तिः सा संसारस्य कारनम् ॥ १५ ॥

*antardṛḡśyayorbhedam bahiṣca brahmasargayoḥ,
āvṛṇotyaparā śaktiḥ sā saṃsārasya kāranam. (15)*

antaḥ: binnenin (de mens); *dṛḡśyayor*: tussen de ziener en het geziene; *bhedam*: het onderscheid; *bahiḥ*: buiten; *ca*: en; *brahma*: Brahman, de Werkelijkheid; *sargayoḥ*: de schepping; *āvṛṇoti*: versluiert; *aparā*: andere; *śaktiḥ*: kracht; *sā*: het; *saṃsārasya*: van *saṃsāra* (hergeboorte); *kāranam*: (is) de oorzaak.

15. De andere kracht van *Māyā*¹ versluiert het onderscheid

Tussen de ziener² en het geziene³ binnenin⁴,

En tussen Brahman en de schepping buiten⁵.

Dit is de oorzaak van herhaalde geboorten⁶.

¹ De andere kracht van *Māyā*: *āvṛtiśakti*: zie toelichting bij vers 13.

² De ziener: de Getuige. De directe ervaring van 'Ik', het Zelf.

³ Het geziene: De Getuige is verschillend van de waargenomen objecten maar de versluierende kracht van *Māyā* belemmert de mens dit verschil te zien. Als gevolg van identificatie met het subtiele en het fysieke lichaam beschouwt de Getuige zich als het geziene, n.l. 'ik ben de doener en degene die ervaart'.

⁴ Binnenin: zolang er identificatie met het lichaam bestaat slaat 'binnen' op wat men als zichzelf, als individu, beschouwt, n.l. het geziene.

⁵ Buiten: alles wat men buiten het lichaam beschouwt.

⁶ Hergeboorten: *saṃsāra*.

Wat het individu (*jīva*) is wordt in het volgende vers uitgelegd.

साक्षिनः पुरतो भाति लिङ्गं देहेन संयुतम्।

चित्तिच्छायासमावेशात् जीवः स्याद् व्यावहारिकः ॥ १६ ॥

*sākṣinaḥ purato bhāti liṅgaṁ dehena saṁyutam,
citicchāyāsamāveśāt jīvaḥ syād vyāvahārikaḥ. (16)*

sākṣinaḥ: (van de) Getuige; *puratḥ*: in nabijheid; *bhāti*: straalt; *liṅgaṁ*: het subtiele lichaam; *dehena*: het (fysieke) lichaam; *saṁyutam*: geïdentificeerd; *citicchāyā*: de reflectie van het bewustzijn; *amāveśāt*: onder invloed van; *jīvaḥ*: het individu, het belichaamde Zelf; *syād*: en wordt; *vyāvahārikaḥ*: (de) ervarende, praktische.

16. Door identificatie met het stoffelijke lichaam

En zijn nabijheid tot de Getuige, komt het subtiele lichaam

Vanwege de reflectie van het bewustzijn, schijnbaar tot bestaan

Als het belichaamde Zelf¹, het individu dat handelt en ervaart.

¹ Het belichaamde Zelf: volgens dit vers is het individu de som van: Getuige + reflectie van het bewustzijn + subtiele lichaam + stoffelijke lichaam. Al deze vier factoren zijn essentieel om in de wereld te kunnen functioneren als een praktisch ‘handelend individu’ (*vyāvahārikaḥ jīvaḥ*) in de wakende staat. Alle Engelse vertalingen noemen het hierboven beschreven individu ‘het empirische belichaamde Zelf’ (empirical embodied self). Het is dit individu dat zich als de doener en de ervarende beschouwt, geboren wordt en sterft. Śaṅkarā behandelt elders een nadere onderverdeling van het begrip *jīva*, n.l. naast het bovengenoemde praktische bestaan van het individu ook een illusoir bestaan in de droomstaat (*prāthibhāsika jīva*) en een werkelijk bestaan (*pāramārthika jīva*), de Getuige van Brahman en van de drie staten, vrij van de effecten van *Māyā*. Deze drie niveaus zijn vergelijkbaar met de zee, de golven en de schuimkoppen op de golven, ze zijn allemaal water. Er zal hier niet verder op dit onderwerp worden ingegaan. Zie ook in MW: *vyāvahārikaḥ* 1039/1, *prāthibhāsika* 706/3, *pāramārthika* 620/2. Śrī Ramaṇa Maharṣi heeft dit ‘empirische belichaamde Zelf’ als volgt verwoord (*Sat Darśan* 26): “Het (fysieke) lichaam kan niet ‘weten’. Voor het Zelf is er geen geboorte. Tussen het lichaam en het Zelf komt een andere entiteit tot bestaan van dezelfde grootte als het lichaam dat ego, knoop, gebondenheid, subtiel lichaam, denkvermogen enz. genoemd wordt, de ene die geboren wordt en sterft”.

Hoe het individu, het belichaamde Zelf, zich kan bevrijden wordt in het volgende vers uitgelegd.

अस्य जीवत्वमारोपात् साक्षिण्यप्यवभासते।
आवृतौ तु विनष्टायां भेदे भातेऽपयाति तत् ॥ १७ ॥

asya jīvatvamāropāt sākṣiṇyapyavabhāṣate,
āvṛtau tu vinaṣṭāyām bhede bhāte'payāti tat. (17)

asya: dit; *jīvatvam*: individualiteit (eindigheid); *āropāt*: vanwege oplegging; *sākṣiṇi*: in de Getuige; *api*: ook: *avabhāṣate*: schijnen, ontstaan; *āvṛtau*: versluiering; *tu*: maar; *vinaṣṭāyām*: is verdwenen; *bhede*: het verschil; *bhāte*: helder geworden zijnde; *apayāti*: gaat weg, verdwijnt; *tat*: dat.

- 17. Deze belichaming van het Zelf, het individu,
Ontstaat in de Getuige door valse oplegging¹.
Als de versluierende kracht is verdwenen
Wordt het onderscheid² helder, en verdwijnt de oplegging.**

¹ Valse oplegging: de scheppende kracht van projectie *vikṣepaśakti* van *Māyā*, zie vers 13.

² Onderscheid: tussen de ziener en het geziene.

De versluierende kracht bedekt niet alleen de Getuige maar ook de Werkelijkheid van de wereld.

तथा सर्गब्रह्मणोश्च भेदमावृत्य तिष्ठति।

या शक्तिस्तद्वशाद्ब्रह्म विकृतत्वेन भासते ॥ १८ ॥

tathā sargabrahmaṇośca bhedamāvr̥tya tiṣṭhati,
yā śaktistadvaśādbrahma vikṛtatvena bhāstate. (18)

tathā: eveneens, op dezelfde wijze; *sargabrahmaṇoḥ*: van de schepping (wereld) en de Werkelijkheid (Brahman); *ca*: en; *bhedam*: verschil, onderscheid; *āvr̥tya*: bedekking; *tiṣṭhati*: vestigt, bestaat; *yā*: welk; *śaktiḥ*: (versluierende) kracht; *tadvaśād*: vanwege zijn invloed; *brahma*: Brahman, (de onderliggende) Werkelijkheid; *vikṛtatvena*: alsof van veranderlijke aard; *bhāstate*: schijnt.

18. Zo ook¹ lijkt [de onveranderlijke] Brahman

Veranderlijk van aard te zijn

Door de invloed van de [versluierende] kracht

Die het onderscheid tussen Hem en de schepping bedekt.

¹ Zo ook: zoals in het geval van de Getuige en het lichaam met betrekking tot individualiteit, 15.

Met de verdwijning van de versluierende kracht wordt het onderscheid tussen Brahman en het universum van verschijnselen helder en de aan Brahman ten onrechte toegeschreven eigenschappen verdwijnen.

अत्राप्यावृतिनाशेन विभाति ब्रह्मसर्गयोः।

भेदस्तयोर्विकारः स्यात् सर्गे न ब्रह्मणि क्वचित् ॥ १९ ॥

atrāpyāvṛtināśenavibhāti brahmasargayoḥ,

bhedastayorvikārah syāt sarge na brahmaṇi kvacit. (19)

atra api: ook in dit geval; *āvṛti:* versluiering; *nāśena:* vernietiging; *vibhāti:* schijnt, helder wordt; *brahma:* Brahman, de werkelijkheid; *sargayoḥ:* de schepping; *bhedah:* onderscheid, verschil; *tayoḥ:* van de twee; *vikārah:* modificatie, verandering; *syāt:* ontstaat, is; *sarge:* in de wereld (der verschijnselen); *brahmaṇi:* in Brahman, in de Werkelijkheid; *na kvacit:* nimmer.

19. Zo ook¹ wordt met de verdwijning van de versluierende kracht

Het onderscheid tussen Brahman en de wereld helder.

Want verandering² bestaat alleen in de schepping³

En nimmer in [de onveranderlijke] Brahman.

¹ Zo ook: net als bij de Getuige en het individu, vers 17.

² Verandering: zoals geboorte, groei, verval en dood.

³ Schepping: de wereld der verschijnselen, het universum.

Hoe de Werkelijkheid in elk waargenomen object herkend kan worden wordt in het volgende vers uitgelegd.

अस्ति भाति प्रियं रूपं नाम चेत्यंशपञ्चकम्।

आद्यत्रयं ब्रह्मरूपं जगद्रूपं ततो द्वयम् ॥ २० ॥

asti bhāti priyam rūpaṃ nāma cetyaṃśapañcakam,

ādyatrayaṃ brahmarūpaṃ jagadrūpaṃ tato dvayam. (20)

asti: (het) is, zijn, bestaan; *bhāti:* (het) schijnt; *priyam:* dierbaar; *rūpaṃ:* vorm; *nāma:* naam; *ca:* en; *iti aṃśa pañcakam:* dus (zijn) vijf aspecten; *ādyatrayaṃ:* de eerste drie (zijn); *brahmarūpaṃ:* de essentie van Brahman; *jagadrūpaṃ:* de aard van de wereld; *tataḥ:* de andere; *dvayam:* twee.

20. Al wat waargenomen wordt heeft vijf aspecten

Bestaan¹, verschijning², dierbaarheid³, vorm en naam

Van deze vijf behoren de eerste drie tot Brahman

En de daaropvolgende twee⁴ tot de wereld.

¹ Bestaan: het is er.

² Verschijning: dat waardoor men het bestaan van een object gewaar wordt.

³ Dierbaarheid: dat wat een verbinding, een relatie, met het object doet ontstaan.

⁴ Twee: namen en vormen zijn de hoofdkenmerken van *Māyā*.

Het volgende vers wijst op de eenheid in verscheidenheid.

खवाय्वग्निजलोर्वीषु देवतिर्यङ्गरादिषु।

अभिन्नास्सच्चिदानन्दाः भिद्यते रूपनामनी ॥ २१ ॥

khavāyvagñijalorvīṣu deva tiryāṇnarādiṣu,
abhinnāssaccidānandāḥ bhidyate rūpanāmanī. (21)

kha: (in) ruimte; *vāyu:* wind; *agni:* vuur; *jala:* water; *urvī:* aarde; *deva:* goden; *tiryāṇ:* dieren; *narādiṣu:* mensen; *abhinnāḥ:* zijn dezelfde; *saccidānandāḥ:* bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid; *bhidyate:* verschilt; *rūpanāmanī:* de vorm en naam.

21. Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid

Is dezelfde¹ in ruimte, lucht, vuur, water en aarde,

En ook in goden, dieren, mensen enz.

[Alleen] namen en vormen verschillen.

¹ Dezelfde: alle objecten zoals een pot, een boom enz. hebben dezelfde gemeenschappelijke essentie van Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid.

Nadat de aard van het Zelf door onderscheid tussen de ziener en het geziene en tussen de wereld (illusie) en Werkelijkheid (Brahman) werd ingezien volgen nu aanwijzingen voor oefeningen om in het Zelf te verblijven.

उपेक्ष्य नामरूपे द्वे सच्चिदानन्दतत्परः ।

समाधिं सर्वदा कुर्याद् हृदये वाऽथवा बहिः ॥ २२ ॥

*upekṣya nāmarūpe dve saccidānandatatparaḥ,
samādhiṁ sarvadā kuryād hṛdaye vā'thavā bahiḥ. (22)*

upekṣya: onverschillig, niet door geraakt; *nāmarūpe*: namen en vormen; *dve*: beide; *saccidānanda*: bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid; *tatparaḥ*: toegewijd aan de hoogste; *samādhiṁ*: meditatie; *sarvadā*: altijd; *kuryād*: in praktijk gebracht; *hṛdaye vā*: in het hart; *āthavā*: of; *bahiḥ*: buiten, extern.

**22. Negeer¹ daarom namen en vormen,
En toegewijd aan Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid
Beoefen voortdurend meditatie²,
[Intern] in het Hart,³ of extern⁴.**

¹ Negeer: ga eraan voorbij, laat je er niet door raken, kijk er doorheen. Het gaat hier niet om een apathische, onverschillige houding maar het besef dat het hier alleen om namen en vormen gaat.

² Meditatie: de tekst spreekt over *samādhi*. Maar wat is *samādhi*? ‘Die bestaansgrond waar de totale wereld in oplost wordt *samādhi* genoemd’. Dus *samādhi* is de naam van het Zelf (*ātman*), of Werkelijkheid (*Brahman*). In het aanvangsstadium is in meditatie sprake van onderscheid tussen de mediterende, het object van meditatie en het mediteren. Bij *samādhi* vervalt dit onderscheid en er is slechts ‘alomtegenwoordige aanwezigheid’, er is geen ervaring van weten noch van niet weten. Door oprechte en stapsgewijze oefening van ‘het verblijven in het gewaar zijn van Mijzelf’ wordt deze staat van ‘volledig in Brahman opgenomen zijn’ verwerkelijkt. Dat begint met meditatie in zijn eenvoudigste vorm die ten slotte uitmondt in *samādhi*. *Samādhi* is dus een voortzetting van meditatie en vanuit dit oogpunt is er geen principieel verschil tussen meditatie en *samādhi*, maar alleen een gradueel verschil. Op grond van bovenstaande overwegingen en om niet in onnodige polemiek te vervallen is er hier de voorkeur aan gegeven om in alle verzen consequent ‘meditatie’ in plaats van ‘*samādhi*’ te gebruiken. In de toelichtingen is *samādhi* wel gebruikt.

³ Het Hart: richt de aandacht op het Hart. Het Hart is het spirituele centrum, de zetel van het Zelf, *paramātman*, waaruit het gehele universum zich ontplooft.

⁴ Extern: buiten het Hart, fysiek of subtiel, zoals een woord, een klank, een beeld enz.

De volgende zeven verzen gaan over de zes verschillende soorten van meditatie. Eerst worden de drie interne meditatieoefeningen beschreven waarvan het volgende vers deze oefeningen inleidt.

सविकल्पो निर्विकल्पः समाधिर्द्विविधो हृदि।

दृश्यशब्दानुविद्धेन सविकल्पः पुनर्द्विधा ॥ २३ ॥

savikalpo nirvikalpaḥ samādhirdvividho hr̥di,

dr̥śyaśabdānuviddhena savikalpaḥ punardvīdhā. (23)

savikalpaḥ: met dualiteit of gescheidenheid; *nirvikalpaḥ*: zonder dualiteit of gescheidenheid; *samādhīḥ*: (de praktijk van) meditatie; *dvividhaḥ*: (is) van twee soorten; *hr̥di*: in het hart, binnen, intern; *dr̥śya*: het geziene; *śabda*: met woorden; *anuviddhena*: geassocieerd met; *punaḥ*: tevens, alweer; *dvidhā*: twee soorten.

23. De oefening van interne meditatie¹ [in het Hart]

Kent twee soorten: met en zonder dualiteit².

Meditatie met dualiteit is alweer in twee soorten,

Met associatie van een object of van een woord.

¹ Interne meditatie: Met dit vers wordt nu begonnen met de uitleg van soorten en gradaties van meditatie. Onwetendheid manifesteert zich in dualiteit in de vorm van ‘ik’, of het individu, en ‘dit’, of de wereld. De interne meditatie betreft het ‘ik’, of het individu, en de externe meditatie ‘dit’, of de wereld.

² Met en zonder dualiteit: deze soorten meditaties worden respectievelijk *savikalpa* en *nirvikalpa samādhi* genoemd. Letterlijk betekenen *savikalpa* en *nirvikalpa* respectievelijk gedifferentieerd en ongedifferentieerd. Het primaire verschil is dat bij *savikalpa samādhi* er onderscheid, dus differentiatie, tussen de mediterende en het object van meditatie aanwezig is, en bij *nirvikalpa samādhi* niet. Deze differentiatie is er de oorzaak van dat bij *savikalpa samādhi* er continu inspanning nodig is om niet af te dwalen. *Nirvikalpa samādhi* is een stabiele toestand waar inspanning voor terugkeer naar de meditatie niet nodig is.

Zowel de externe als de interne meditatie worden onderverdeeld in ‘met dualiteit’ (gedifferentieerd, *savikalpa*) en ‘zonder dualiteit’ (ongedifferentieerd, *nirvikalpa*). Dat maakt totaal vier soorten meditaties. De externe en interne meditaties met dualiteit kennen een verdere onderverdeling, namelijk geassocieerd met objecten of met woorden. Dit onderscheid is te wijten aan het feit dat bij meditatie met dualiteit sprake is van de mediterende (ik, het individu) én het object van de meditatie (dit, de wereld). Meditatie met woorden heeft betrekking op het individu en die met objecten op de wereld. Dit maakt in totaal zes soorten meditaties, zie bijlage 2.

In het volgende vers wordt de oefening van interne meditatie met dualiteit (*savikalpa samādhi*) geassocieerd met een object, uitgelegd.

कामाद्याश्चित्तगा दृश्याः तत्साक्षित्वेन चेतनम्।

ध्यायेत् दृश्यानुविद्धोऽयं समाधिः सविकल्पः ॥ २४ ॥

kāmādyāścittagā drśyaḥ tatsākṣitvena cetanam,
dhyāyet drśyānuviddho'yaṁ samādhiḥ savikalpaḥ. (24)

kāmādyāḥ: verlangens enz.; *cittagāḥ*: oprijzende gedachten in het denken; *drśyaḥ*: zijn het geziene; *tatsākṣitvena*: als hun getuige; *cetanam*: op het bewustzijn; *dhyāyet*: (men) moet mediteren; *drśya*: het geziene; *anuvīd-dhah*: geassocieerd met; *ayaṁ*: dit is; *samādhiḥ savikalpaḥ*: meditatie met dualiteit.

24. In het denken oprijzende gedachten zoals verlangens enz.

Zijn [te beschouwen als] het geziene,

Mediteer op [je eigen] bewustzijn¹ als hun getuige².

Dit is meditatie met dualiteit, geassocieerd met het geziene.³

¹ Eigen bewustzijn: het Zelf, de Getuige van alle mentale activiteiten.

² Wees alleen getuige van de gedachten die oprijzen en dan weer verdwijnen.

³ *Savikalpa samādhi* geassocieerd met objecten.

De oefening van interne meditatie met dualiteit (*savikalpa samādhi*), geassocieerd met woorden wordt nu besproken.

असङ्गस्सच्चिदानन्दः स्वप्रभो द्वैतवर्जितः ।

अस्मीति शब्दविद्धोऽयं समाधिस्सविकल्पकः ॥ २५ ॥

asaṅgassaccidānandaḥ svaprabho dvaitavarjitah,
asmīti śabdavidddho'yaṁ samādhissavikalpakah. (25)

asaṅgaḥ: ongehecht; *saccidānandaḥ*: Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid; *svaprabhaḥ*: uit zichzelf stralend; *dvaita varjitah*: vrij van dualiteit; *asmīti*: Ik ben dat; *śabda viddhaḥ*: geassocieerd met woorden; *ayam*: dit is; *samādhissavikalpakah*: de oefening van meditatie met woorden (object).

25. “Ik ben Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid,
Ongehecht, uit zichzelf stralend en vrij van dualiteit.”
Dit is de oefening van meditatie met dualiteit,
Geassocieerd met woorden.¹

¹ Meditatie met dualiteit, geassocieerd met woorden. In vers 24 wordt de oefening van interne meditatie met dualiteit, geassocieerd met een object, uitgelegd. De oprijzende en verdwijnende gedachten zijn daarbij de objecten die door de getuige worden gezien. In de oefening van interne meditatie met woorden wordt er rechtstreeks, onophoudelijk en herhaaldelijk op de essentie van het Zelf door middel van woorden gemediteerd. Hier richt de mediterende zich uitsluitend op het besef van bijvoorbeeld “Ik ben Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid. Ongehecht, uit zichzelf stralend en vrij van dualiteit.”

Nu wordt de hogere vorm van meditatie, de interne niet-duale meditatie, (*nirvikalpa samādhi*), beschreven.

स्वानुभूतिरसावेशाद् दृश्यशब्दावुपेक्ष्य तु।

निर्विकल्पस्समाधिस्स्यात् निवातस्थितदीपवत् ॥ २६ ॥

svānubhūtirasāveśād dṛśyaśabdāvupekṣya tu,
nirvikalpassamādhissyāt nivātasthitadīpavat. (26)

svānubhūti: realisatie van het Zelf; *rasa*: (in de) gelukzaligheid (van); *āveśād*: volledig geabsorbeerd zijn; *dṛśyaśabdāu*: het geziene en de woorden beide; *upekṣya*: vrij van, genegeerd hebbend; *tu*: maar; *nirvikalpaḥ samādhi*: de niet-duale staat van meditatie; *syāt*: is; *nivātasthita*: beschut voor de wind; *dīpavat*: (vlam van olie) lamp.

26. Maar de niet-duale staat van meditatie¹ gelijk

Een [niet flikkerende] vlam op een windvrije plaats,

Als gevolg van volledig geabsorbeerd zijn in de gelukzaligheid

Van de realisatie van het Zelf, vrij van het geziene en van woorden.

¹ In tegenstelling tot *savikalpa samādhi* is er bij *nirvikalpa samādhi* geen sprake van dualiteit in de vorm van de mediterende en het object van meditatie. De gedachten zijn, als het ware, opgelost in het bewustzijn en er is alleen gewaarwording van stilte voorbij het menselijke bevattingvermogen. Dit wordt vergeleken met een kalme oceaan zonder golven.

De beoefening van interne meditatie (verzen 24-26) heeft betrekking op het individu, de externe meditatie heeft betrekking op de door hem waargenomen wereld. Externe meditatie in associatie met het geziene wordt nu eerst uitgelegd.

हृदीव बाह्यदेशेऽपि यस्मिन् कस्मिंश्चवस्तुनि।

समाधिराद्यस्सन्मात्रात् नामरूपपृथक्कृतिः ॥ २७ ॥

*hṛdīva bāhyadeśe'pi yasmin kasmimścavastuni,
samādhirādyassanmātrāt nāmarūpapṛthakkṛtiḥ. (27)*

hṛdīva: in het Hart; *bāhya*: buiten, extern; *deśe*: plaats; *api*: ook; *yasmin kasmimśca vastuni*: in welk object dan ook; *samādhīḥ*: meditatie is moge-lijk; *ādyah*: het eerste; *sat mātṛāt*: van puur bestaan; *nāmarūpa*: (van de) naam en vorm; *pṛthakkṛtiḥ*: de handeling van scheiden.

**27. De eerste soort [externe] meditatie kan beoefend worden
Met elk willekeurig extern object, net als bij interne meditatie¹.
Die meditatie is het scheiden van naam en vorm
Van puur [en onveranderlijk] bestaan².**

¹ Interne meditatie: zie verzen 24, 25, 26.

² Die meditatie is het scheiden van naam en vorm van puur bestaan: elk waargenomen object, een ding of een wezen, groot of klein, grof of fijn, dichtbij of veraf kan voor de beoefening van deze soort meditatie dienen. Derhalve is het niet nodig met dichte ogen te mediteren en men kan zich midden in de wereld bevinden, lopend, prattend, etend of zittend enz. Elk object heeft vijf aspecten (vers 20); bestaan, verschijning, dierbaarheid, vorm en naam. De eerste drie aspecten behoren tot de Werkelijkheid (Brahman) en de laatste twee tot de wereld. Het richten van de aandacht op de Werkelijkheid (Brahman) als de bestaansgrond (substraat) van naam en vorm, wordt meditatie geassocieerd met het geziene genoemd.

Geen object kan zonder zijn bestaansgrond bestaan. ‘Pot’ is een naam toegekend aan een specifieke vorm. De naam hangt van de vorm af en derhalve dient het genegeerd te worden bij de beoefening van deze soort meditatie. De vorm is gemaakt van klei. Wanneer de vorm wordt genegeerd blijft zijn bestaansgrond over. Door dit proces van het negeren van vorm te continueren komt men ten slotte tot die bestaansgrond die geen andere bestaansgrond heeft. Bewustzijn! Zijn bestaan hangt van niets anders af dan van zichzelf. Hij alleen verleent bestaan aan alles. Gewaarzijn van ‘Bestaan’ of bewustzijn als de bestaansgrond zelf is deze meditatie.

Wijzend naar een boom werd een wijze gevraagd wat het is. Hij antwoordde ‘het is bewustzijn in de vorm van een boom’.

Wanneer de ziener en het geziene worden onderscheiden wordt de ziener gekend als het Zelf. Op dezelfde wijze wordt het Zelf gekend door meditatie op de werkelijkheid waardoor de werkelijkheid van de onwerkelijkheid in de uiterlijke wereld gescheiden wordt.

अखण्डैकरसं वस्तु सच्चिदानन्दलक्षणम्।

इत्यविचित्रचिन्तेयं समाधिर्मध्यमो भवेत्॥ २८॥

*akhaṇḍaīkarasaṁ vastu saccidānandalakṣaṇam,
ityaviccinnacinteyaṁ samādhirmadhyamo bhavet. (28)*

akhaṇḍaḥ: ongedeeld; *ekarasaṁ*: van dezelfde (enkelvoudige) essentie; *vastu*: Werkelijkheid; *saccidānanda*: Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid; *lakṣaṇam*: van de natuur; *iti*: dus; *aviccinna*: ononderbroken; *cintā*: overweging, contemplatie, reflectie; *samādhiḥ*: meditatie; *madhyamaḥ*: midden-soort; *bhavet*: is.

**28. Werkelijkheid is ongedeeld, van dezelfde essentie,
Van nature Bestaan-bewustzijn-gelukzaligheid.
Zulk een ononderbroken contemplatie
Is meditatie van de middensoort¹.**

¹ Middensoort: qua gradatie plaatst Śaṅkarā kennelijk deze meditatie tussen de externe meditatie in associatie met het geziene (*savikalpa samādhi*) in vers 27 en de externe niet-duale meditatie (*nirvikalpa samādhi*) in vers 29. Het is meditatie met dualiteit geassocieerd met woorden betreffende de externe wereld.

De Werkelijkheid is noch verdeeld noch verdeelbaar daar het vormloos is. Bij deze middensoort meditatie wordt de mediterende zich alleen gewaar van de Werkelijkheid (Brahman) overal. Zijn aandacht richt hij op de Werkelijkheid met woorden als ‘onverdeeld’, ‘ongebonden’, ‘tijdloos’, ‘alomvattend’ enz.

Nu wordt de externe niet-duale meditatie, *nirvikalpa samādhi*, beschreven.

स्तब्धीभवो रसास्वादात् तृतीयः पूर्ववन्मतः।

एतैः समाधिभिः षड्भिः नयेत् कालम् निरन्तरम् ॥ २९ ॥

stabdhībhavo rasāsvādāt tṛtīyaḥ pūrvavanmataḥ,
etaiḥ samādhibhiḥ ṣaḍbhiḥ nayet kālam niranṭaram. (29)

stabdhī bhavaḥ: totale stilte (binnenin); *rasa āsvādāt*: ervaring of smaak van gelukzaligheid; *tṛtīyaḥ*: (is de) derde soort; *pūrvavat*: zoals eerder; *mataḥ*: beschreven; *etaiḥ*: met deze; *samādhibhiḥ*: meditaties; *ṣaḍbhiḥ*: zes; *nayet*: besteden; *kālam*: tijd; *niranṭaram*: altijd, constant.

- 29. De absolute innerlijke stilte¹ bij de ervaring van gelukzaligheid
Is de derde soort meditatie² zoals eerder beschreven³.
[Men] dient zijn tijd voortdurend
Aan deze zes soorten⁴ meditaties te besteden.**

¹ Absolute innerlijke stilte: teken van het volledig in het absolute opgelost zijn van het ego tezamen met al zijn attributen.

² Derde soort meditatie: zie voetnoot bij vers 28.

³ Eerder beschreven: zoals beschreven in vers 26 is er geen dualiteit meer en gedachten betreffende illusoire verschijnselen (de externe wereld) zijn als het ware opgelost in het bewustzijn. Er is alleen gewaarwording van stilte voorbij het menselijke bevattingvermogen dat door de beperkingen van het denken niet verwoord kan worden.

⁴ Zes soorten: zie voetnoot bij vers 23 en bijlage 2.

Het volgende vers verklaart dat als gevolg van constante beoefening van meditatie een natuurlijke staat intreedt (*sahaja nirvikalpa samādhi*). Dan is er niets anders dan Werkelijkheid.

देहाभिमाने गलिते विज्ञाते परमात्मनि।

यत्र यत्र मनो याति तत्र तत्र समाधयः ॥ ३० ॥

dehābhimāne galite vijñāte paramātmāni,

yatra yatra mano yāti tatra tatra samādhayaḥ. (30)

dehābhimāne: identificatie met het lichaam; *galite*: wegvallen, verdwijnen; *vijñāte*: wordt gekend; *paramātmāni*: het Opperste of Allerhoogste Zelf; *yatra yatra*: waar ook; *mano*: het denken (*manas*); *yati*: gaat; *tatra tatra*: daar en daar; *samādhayaḥ*: is er meditatie (*samādhi*).

30. Met de verdwijning van de identificatie met het lichaam

Wordt het Allerhoogste Zelf gekend,

Waar ook het denken dan naar toe gaat

Is er de ervaring van meditatie¹.

¹ Het uiteindelijke doel van meditatie is niet het tijdelijk doen ophouden van mentale activiteit, maar het zich bevrijden van de identificatie met het lichaam zodat het opperste Zelf overal en altijd permanent gekend wordt (*vijñāte paramātmāni*). Dan is meditatie een natuurlijke staat (*sahaja nirvikalpa samādhi*) en is er niets anders dan Brahman, de Werkelijkheid alleen. Alle dualiteit is verdwenen en alles, van dichtbij tot het verste wordt ervaren als één, zonder delen, onveranderlijk, eeuwig, oneindig.

Nu, ten slotte, wordt de realisatie van het Opperste Zelf verwoord in de taal der *Upaniṣads*¹.

भिद्यते हृदयग्रन्थिः चिद्यन्ते सर्वसंशयाः ।

क्षियन्ते चा^{p79} स्यकर्माणि तस्मिन् दृष्टे परावरे ॥ ३१ ॥

bhidyate hṛdayagranthiḥ cidyante sarvasaṁśayāḥ,
kṣiyante cāsyakarmāṇi tasmin dṛṣṭe parāvare. (31)

bhidyate: doorgehakt; *hṛdaya-granthiḥ*: de knoop van het hart; *cidyante*: opgelost, afgedaan; *sarvasaṁśayāḥ*: alle twijfels; *kṣiyante*: opraken ; *ca*: en; *asya*: van dit (hem); *karmāṇi*: alle karma's (effecten van vroegere handelingen); *tasmin*: dat; *dṛṣṭe*: bij het zien; *parāvare*: Hem die hoog en laag is, overal is.

**31. De hartknoop is doorgehakt²,
Geen twijfel³ bleef overeind,
Alle *karma*'s⁴ zijn uitgedoofd.
Bij het zien van Hem die hoog en laag⁵ is.**

¹ *Muṇḍaka Upaniṣad* 2.2.8, letterlijk overgenomen.

² De hartknoop is doorgehakt: de hartknoop is de symbolische uitdrukking van de verbinding tussen het Zelf en het lichaam, ofwel de identificatie met het lichaam ten gevolge van valse opleggingen op het Zelf.

³ Twijfel: twijfels betreffende de werkelijkheid van het individu en de wereld.

⁴ *Karma*'s: alle handelingen tot het moment van realisatie inclusief die van vroegere levens laten geen residu meer over, alsof ze tot een droom behoorden.

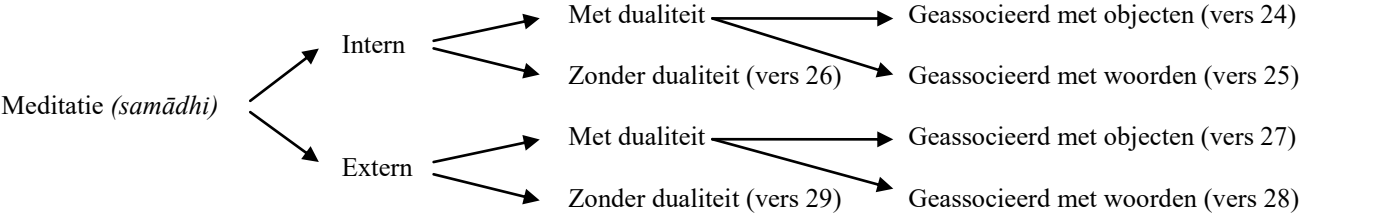
⁵ Hij die hoog en laag is: Alles bevattende, van de hoogste tot de laagste, inhoudende zowel de oorzaak (schepper) als zijn effecten (de wereld), het Al.

Bijlage 1: Schematische weergave van de verzen 6, 8 en 9.

Het vlak van het papier stelt het onbegrensde bewustzijn *cit*, en het grijze deel het persoonlijke bewustzijn *citta* voor. Het licht van het bewustzijn doordringt alles, vandaar de stippellijn.

Ver- sNr		Intellect (<i>buddhi</i>)					
6		Ego (<i>ahāṅkāra</i>)			denkvermogen (het interne orgaan) (<i>antaḥkāraṇa</i>)		
					modificaties van <i>antaḥkāraṇa</i>		
8	[Onder invloed van de <i>guṇa</i> :]	[<i>sattva</i>]	[<i>rajas</i>]	[<i>tamas</i>]	<i>manas</i>	<i>buddhi</i>	<i>citta</i>
	Identificatie van ego met:	bewustzijn (<i>cit</i>)	lichaam (<i>deha</i>)	Getuige (<i>sākṣi</i>)	gedachten (wil/twijfel, enz. zie vers 6)	onderscheidend vermogen (waar/onwaar)	herinnering en vreugde
	is:	natuurlijk	karmisch	onwetendheid			
	Uit zich als:	ik weet	ik ben mens	ik ben			
9	Duurt zolang:	ego als werkelijk beschouwd	karma bestaat	tot men ontwaakt			

Bijlage 2. Schematische weergave van de zes soorten van meditatie: intern (individu), extern (wereld), met dualiteit (*savikalpa*) en zonder dualiteit (*nirvikalpa*) volgens de verzen 23-29.

Drg Drśya Viveka

English translation by Swami Nikhilananda

1. The form is perceived and the eye is its perceiver. It (eye) is perceived and the mind is its perceiver. The mind with its modifications is perceived and the Witness (the Self) is verily the perceiver, But It (the Witness) is not perceived (by any other).
2. The forms (objects of perception) appear as various on account of such distinctions as blue, yellow, gross, subtle, short, long etc. The eye, on the other hand, sees them, itself remaining one and the same.
3. Such characteristics of the eye as blindness, sharpness or dullness, the mind is able to cognize because it is a unity. This also applies to (whatever is perceived through) the ear, skin etc.
4. Consciousness illumines (such other mental states as) desire, determination and doubt, belief and non-belief, constancy and its opposite, modesty, understanding, fear and others, because it (Consciousness) is a unity.
5. This Consciousness does neither rise nor set. It does not increase; nor does it suffer decay. Being self-luminous, it illumines everything else without any other aid.
6. Buddhi appears to possess luminosity on account of the reflection of Consciousness in it. Intelligence (Buddhi) is of two kinds. One is designated egoity, the other as mind.
7. In the opinion of the wise, the identity of the reflection (of Consciousness) and of ego is like the identity of the fire and the (heated) iron ball. The body having been identified with the ego (which has already identified itself with the reflection of Consciousness) passes for a conscious entity.
8. The identification of the ego with the reflection of Consciousness, the body and the Witness are of three kinds, namely, natural, due to (past) Karma, and due to ignorance, respectively.
9. The mutual identification of the ego and the reflection of Consciousness, which is natural, does not cease so long as they are taken to be real. The other two identifications disappear after the wearing out of the result of Karma and the attainment of the knowledge of the highest Reality, respectively.
10. In the state of deep sleep, when (the thought of) ego disappears, the body also becomes unconscious. The state in which there is the half manifestation of the ego is called the dream state and the full manifestation of the ego is the state of waking.
11. The inner organ (mind) which is itself but a modification identifying itself with the reflection of Consciousness imagines (various) ideas in the dream. And the

same inner organ (identifying itself with the body) imagines objects external to itself in the waking state with respect to the sense-organs.

12. The subtle body which is the material cause of the mind and egoism is one and of the nature of insentiency. It moves in the three states and is born and it dies.

13. Two powers, undoubtedly, are predicated of Maya, viz., those of projecting and veiling. The projecting power creates everything from the subtle body to the gross universe.

14. The manifesting of all names and forms in the entity which is Existence-Consciousness-Bliss and which is the same as Brahman, like the foams etc. in the ocean, is known as creation.

15. The other power (of Maya) conceals the distinction between the perceiver and the perceived objects which are cognized within the body as well as the distinction between Brahman and the phenomenal universe which is perceived outside (one's own body). This power is the cause of the phenomenal universe.

16. The subtle body (Lingam) which exists in close proximity to the Witness (Sakshin) identifying itself with the gross body becomes the embodied empirical self, on account of its being affected by the reflection of Consciousness.

17. The character of an embodied self appears through false superimposition in the Sakshin also. With the disappearance of the veiling power, the distinction (between the seer and the object) becomes clear and with it the Jiva character of the Sakshin (Witness) disappears.

18. Similarly, Brahman, through the influence of the power that conceals the distinction between it and the phenomenal universe, appears as endowed with the attributes of change.

19. In this case also, the distinction between Brahman and the phenomenal universe becomes clear with the disappearance of the veiling power. Therefore change is perceived in the phenomenal universe, but never in Brahman.

20. Every entity has five characteristics, viz., existence, cognizability, attractiveness, form and name. Of these, the first three belong to Brahman and the next two to the world.

21. The attributes of Existence, Consciousness and Bliss are equally present in the Akasha (ether), air, fire, water and earth as well as in gods, animals and men etc. Names and forms make one differ from the other.

22. Having become indifferent to name and form and being devoted to Satchidananda, one should always practise concentration either within the heart or outside.

23. Two kinds of Samadhi to be practised in the heart (within one's self) are known as Savikalpa and Nirvikalpa. Savikalpa Samadhi is again divided into two classes, according to its association with a cognizable object or a sound (as an object).

24. Desire etc. centred in the mind are to be treated as (cognizable) objects. Meditate on Consciousness as their Witness. This is what is called Savikalpa Samadhi associated with (cognizable) objects.

25. I am Existence-Consciousness-Bliss, unattached, self-luminous and free from duality. This is known as the (other kind of) Savikalpa Samadhi associated with sound (object).

26. But the Nirvikalpa Samadhi is that in which the mind becomes steady like the (unflickering flame of a) light kept in a place free from wind and in which the student becomes indifferent to both objects and sounds on account of his complete absorption in the bliss of the realization of the Self.

27. The first kind of Samadhi is possible with the help of any external object as it is with the help of an internal object. In that Samadhi the name and form are separated from what is Pure Existence (Brahman).

28. The entity which is (always) of the same nature and unlimited (by time, space etc.) and which is characterised by Existence-Consciousness-Bliss, is verily Brahman. Such uninterrupted reflection is called the intermediate absorption, that is, the Savikalpaka Samadhi associated with sound (object).

29. The insensibility of the mind (to external objects) as before, on account of the experience of Bliss, is designated as the third kind of Samadhi (Nirvikalpaka). The practitioner should uninterruptedly spend his time in these six kinds of Samadhi.

30. With the disappearance of the attachment to the body and with the realization of the Supreme Self, to whatever object the mind is directed one experiences Samadhi.

31. By beholding Him who is high and low, the fetters of the heart are broken, all doubts are solved and all his Karmas (activities and their effects) wear away.

* * *

Literatuur

Śaṅkara: **Dṛg-Dṛśya Viveka**: Vertaling Swami Nikhilananda, 1931, Sri Ramana Krishna Asrama, Mysore (46 verzen).

Śaṅkara: **Dṛg Dṛśya Viveka**: Vertaling Swami Tejomayananda. Chinmaya Mission Trust, 1994, India, ISBN: 978-81-7597-126-4 (31 verzen).

Śaṅkara: **Dṛg Dṛśya Viveka**: Vertaling Sri Ramana Maharshi. Opgenomen in 'The Collected Works of Ramana Maharshi' door Arthur Osborne, India (46 verzen).

Śaṅkara: **Dṛg Dṛśya Viveka**: Vertaling Clarissa, 2010, ISBN: 978-1-4452-0858-9 (31 verzen).

Śaṅkara: **Vivekacūḍamaṇi**: Vertaling F. Arav, 2010. ISBN/EAN: 978-90-816538-1-7 (versie van 580 verzen).

वाक्यवृत्तिः

VĀKYAVṚTTI

**De betekenis van de verklaring
'Dat zijt Gij'**

Inhoud van de verzen

- 1 Eerbeton aan Śrī Gaṇeśa, God van wijsheid.
- 2 Eerbetoon aan de Leraar.
- 3 Vraag van de door kwellingen geteisterde leerling naar zelfkennis.
- 4 Uiting van verlangen naar bevrijding door de leerling.
- 5 Bereidwilligheid van de Leraar.
- 6 Kennis van de eenzelveheid van het individuele Zelf en het
Universele Zelf zoals verwoord in 'Dat zijt Gij' leidt tot bevrijding.
- 7 De vragen van de leerling over het individuele Zelf en het
Universele Zelf.
- 8 Antwoord van de Leraar dat het individuele Zelf Brahman is.
- 9-10 Het kennen van de betekenis van de individuele woorden is nodig om
de betekenis van een zin te begrijpen.
- 11 Jij bent een belichaming van bewustzijn, de getuige.
- 12-14 Het stoffelijke lichaam is niet het Zelf.
- 15-17 Jij bent de Ziener en niet het geziene.
- 18-22 Weet: Ik ben Hem!
- 23-25 Jij bent het Zelf
- 26-27 Betekenis van het woord 'Gij' is bestaan, bewustzijn en
gelukzaligheid, de getuige van de geest.
- 28-36 Betekenis van het woord 'Dat' is bestaan, bewustzijn en
gelukzaligheid, de getuige van *Māyā* (de wereld).
- 37-40 Betekenis van de combinatie van de woorden Dat en Gij.
- 41 Het individuele Zelf is zonder een tweede.
- 42-43 Het afwijzen van de directe betekenissen.
- 44 Directe betekenis van het woord 'Gij'.
- 45 Directe betekenis van het woord 'Dat'.
- 46-48 Definitie en keuze van indirecte betekenis.
- 49-50 Aanbevelingen voor het voortgaan op de weg naar zelfkennis.
- 51-53 Bevrijding.

VĀKYAVṚTTI

DE BETEKENIS VAN DE VERKLARING 'DAT ZIJT GIJ'

Eerbetoon aan Śrī Gaṇeśa:

1. Ik buig me voor dat pure bewustzijn,
Een oceaan van onbegrensd geluk, de door Śrī beminde,
De alwetende Heer van het universum,
Manifestatie van verscheidenheid zonder gebondenheid,
Almachtig, de oorsprong van de schepping,
De instandhouder en oplosser van het universum.
2. Telkens buig ik me voor de lotusvoeten van mijn Leraar,
Door wiens genade ik voor altijd tot inzicht kwam
Dat ik de alles doordringende Eén ben
En het gehele universum een oplegging is op Mij.
3. Verschroeid door de hitte van de drie kwellingen
Maar begiftigd met middelen leidend naar bevrijding
Zegt iemand tot de ware leraar,
[Een kenner van Brahman]:
4. Gun mij uw onuitputtelijke genade, O Heer,
En leg me alstublieft onomwonden uit
Hoe ik zonder moeite bevrijd kan worden
Van de gebondenheid van geboorte.
5. De leraar zegt:
Deze bijzondere vraag van je
Acht ik van zeer grote waarde.
Ik zal hem zo helder mogelijk beantwoorden,
Luister met grote aandacht, het is dit:
6. De kennis van de eenzelvigheid
Van het individuele Zelf en het Universele Zelf,
Afkomstig van Vedische verklaringen zoals 'Dat zijt Gij' enz.
Is wat bevrijding mogelijk maakt.

7. De leerling zegt:
Wie is het individuele en wie het Universele Zelf?
Hoe kunnen zij één en hetzelfde zijn?
En hoe kunnen verklaringen als 'Dat zijt Gij'
Hun eenzelvigheid aantonen?
8. De leraar antwoordt: Ik zal je vraag beantwoorden.
Wie anders kan het individuele Zelf zijn
Dan jijzelf die mij vraagt 'Wie ben ik?'.
Jij bent zonder twijfel Brahman Zelf.
9. De leerling beklaagt zich:
Hoe kan ik de betekenis begrijpen
Van de verklaring 'Ik ben Brahman',
Als ik niet op klare wijze de betekenis ken
Van de woorden daarin, leg het mij uit, O Heer.
10. De leraar antwoordt:
Jij sprak de waarheid, dat de kennis
Van de betekenis van woorden in een zin
Bepalend is voor het begrijpen van de betekenis van die zin.
Er kunnen hierover geen twee meningen bestaan.
11. Waarom ken je jezelf niet?
Jij bent een belichaming van
Bewustzijn, bestaan en gelukzaligheid,
De getuige van de geest en de veranderingen daarin.
12. Geef de misvatting van de identificatie van het Zelf
Met het lichaam enz. op, en besef onafgebroken
Dat je bewustzijn, bestaan en gelukzaligheid bent,
De getuige van het intellect.
13. Het grofstoffelijke lichaam is niet het Zelf.
Het bezit vorm, kleur enz. zoals een pot,
Ook omdat het bestaat uit modificaties van elementen
Zoals ether en andere elementen bij een kruik.
14. [De leerling zegt:]
Indien op basis van deze argumenten
Het stoffelijke lichaam als het niet-Zelf wordt aanvaard,
Toon mij dan alstublieft het Zelf direct,
Als een vrucht in je handpalm.

15. [De leraar zegt:]
 Zoals de waarnemer van een kruik
 In alle opzichten verschillend is van de kruik,
 Moet je weten dat jij, de waarnemer van het lichaam,
 Niet dat lichaam bent.
16. Stel op dezelfde wijze ook vast dat je
 De waarnemer van de zinnen bent en niet de zinnen zelf.
 Wees er ook zeker van dat je noch de geest bent
 Noch het intellect, noch de levenskracht.
17. Overtuig jezelf dat je ook geen combinatie bent
 Van de stoffelijke en subtiele lichamen,
 En stel ook nauwkeurig vast door gevolgtrekking
 Dat jij, de Ziener, verschillend bent van het geziene.
18. Ken jezelf als het Ene, door wiens nabijheid alleen
 Onbezielde entiteiten als het lichaam en de zinnen
 Kunnen functioneren door middel van
 Instemming en verwerping.
19. Wees er krachtig van overtuigd dat je één bent
 Met het onveranderlijke binnenste Zelf,
 Dat het intellect enz. tot beweging brengt
 Zoals een magneet een ijzeren voorwerp.
20. Weet: Ik ben Hem, door wiens nabijheid
 Niet-bewuste entiteiten zoals het lichaam,
 De zinnen, de geest en de levenskracht
 Toch bewust schijnen te zijn als het Zelf.
21. Weet: Ik ben Hem, het Ene bewustzijn dat het Zelf is,
 Dat de wijzigingen in het intellect verlicht
 Zoals 'mijn gedachten gingen naar elders
 Maar ze zijn nu tot rust gebracht.'
22. Weet: Ik ben Hem, het Ene onveranderlijke Zelf,
 Dat direct wordt gekend en dat
 Het verschijnen en verdwijnen van het intellect verlicht
 En de drie staten van dromen, waken en slaap.
23. Jij bent het Zelf, een belichaming van puur bewustzijn,
 Dat het lichaam verlicht en er daarom geheel verschillend van is,
 Zoals een lamp die verschillend is
 Van de pot die hij verlicht.

24. Vergewis je van het feit dat je één bent
Met de Ziener, het meest dierbare van alles,
Omwille van wie personen en dingen,
Zoals kinderen en weelde, dierbaar zijn.
25. Vergewis je van het feit dat je één bent
Met de Ziener naar wie de grootste hunkering uitgaat:
'Mag ik altijd het object van het meest dierbare zijn
En nooit ophouden te bestaan'.
26. Bewustzijn, dat zich als de getuige manifesteert,
Is wat met het woord 'Gij' wordt bedoeld.
Geheel vrij van veranderingen is zelfs getuige zijn
Niets anders dan de verlichtende kracht van het Zelf.
27. Wat het woord 'Gij' beduidt is geheel verschillend
Van het lichaam, de zinnen, de geest, de levenskracht en het ego
En is absoluut vrij van de zes wijzigingen van bestaan
Waar alle niet-bewuste dingen aan zijn onderworpen.
28. Nadat op deze wijze de betekenis van het woord 'Gij' is begrepen,
Moet men de betekenis van het woord 'Dat' nagaan
Door ontkenning van dat wat anders is dan Brahman
En ook volgens de directe bevestigende methode.
29. Dat wat absoluut vrij is van elke smet van hergeboorten,
En wat (in de *Upaniṣads*) als 'niet grof' enz. is omschreven,
Wat geen aanwijsbare kenmerken heeft
En verheven is boven duisternis en onwetendheid,
30. Dat wat geen groter heerlijkheid kent dan Zichzelf,
De belichaming van bestaan-kennis [-puur bewustzijn],
En wat omschreven wordt als 'Bestaan' [is de betekenis van 'Dat'],
Het alles doordringende Wezen, bekend als het Universele Zelf.
31. Weet dat Brahman
Alwetend, Almachtig
En de Opperste Heer van allen is,
Zoals door de Veda's verkondigd.
32. Weet: Dát is Brahman wat in de Veda's is uitgelegd
Door middel van voorbeelden zoals klei,
En door het kennen waarvan
Alles wordt gekend.

33. Weet: Dát is Brahman,
Wat de Veda's als grenzeloos stellen,
En verwijzend naar het universum
Als zijn effect, deze stelling staven.
34. Weet: Dát is Brahman, wat de *Upaniṣads*
Zeer zorgvuldig hebben vastgesteld
Als het enige doelwit van de zoektocht
Van hen die naar bevrijding streven.
35. Weet: Dát is Brahman,
Wat in elk individueel schepsel
Is binnengetreden en zijn bestuurder werd,
Zoals door de Veda's verkondigd.
36. Weet, dat de *Upaniṣads* verkondigen dat Brahman
De enige Oorzaak is van alle handelingen
Die de individuele zielen verrichten,
En de Gever is van de vruchten daarvan.
37. De betekenis van de afzonderlijke woorden
'Gij' en 'Dat' is hiermede duidelijk vastgesteld.
Nu zal de betekenis worden behandeld van de verklaring 'Dat zijt Gij'
Namelijk de gelijkheid van wat met deze twee woorden wordt bedoeld
38. Dat waar deze verklaring op doelt is noch verbonden met
Noch gekenmerkt door wat dan ook.
De betekenis van deze verklaring volgens de wijze is
Eén ondeelbaar wezen, bestaande uit gelukzaligheid alleen.
39. Wat verschijnt als het individuele bewuste Zelf
Is van de aard van gelukzaligheid zonder een tweede.
En het Ene, dat gelukzaligheid zonder een tweede is,
Is niet anders dan het individuele bewuste Zelf.
40. De misvatting dat het woord 'Gij' iets anders dan Brahman betekent
En dat het woord 'Dat' voor iets kenbaars staat,
Houdt onmiddellijk op bij het vatten van
De gemeenschappelijke betekenis van deze twee woorden.
41. [De leerling vraagt:] Wat volgt hierop?
De leraar zegt: Luister:
Het individuele bewuste Zelf [dat alles verlicht] staat voor
De Ene allesdoordringende gelukzaligheid zonder een tweede.

42. Verklaringen als 'Dat zijt Gij' enz.
Dienen om de eenzelvigheid te bekrachtigen
Van wat indirect bedoeld wordt
Met de twee woorden 'Gij' en 'Dat'.
43. We hebben op zorgvuldige wijze uitgelegd,
Hoe de verklaring de twee direct uitgedrukte
Ogenschijnlijke betekenissen afwijst en dus,
Wat het werkelijk betekent, onthult.
44. Het bewustzijn dat verbonden is
Met het interne orgaan en dat het object is
Van het idee en woord 'ik',
Is de directe betekenis van het woord 'Gij'.
45. Dat wat middels toegevoegde kenmerken wordt gekend,
De bron van het universum, omschreven als Alwetend enz.,
Wat *Māyā* als zijn oplegging heeft en wiens aard bewustzijn is,
Is de directe (ogenschijnlijke) betekenis van 'Dat'.
46. Omdat, met het oog op één en dezelfde werkelijkheid,
De indirect en direct gekende kenmerken tegenstrijdig zijn
Met die van een bestaan met een tweede en Absolute Eenheid,
Moet voor de indirect uitgedrukte betekenis worden gekozen.
47. In geval van tegenstrijdigheid met andere bewijsgronden
Bij het aanvaarden van de directe betekenis van een woord,
Wordt de betekenis die eenduidig en uit zichzelf begrijpelijk is,
De indirect uitgedrukte betekenis genoemd.
48. Alleen 'overeenstemming en tegenstrijdigheid' mag worden
Aangewend bij interpretatie van zinnen als 'Dat zijt Gij',
Waarin één deel van de directe betekenis van de twee woorden
'Dat' en 'Gij' wordt weggelaten terwijl het andere wordt behouden.

Bij dergelijke gevallen zal geen andere methode baten,
Zoals in geval van de twee woorden 'hij' en 'dit',
- In zinnen als 'hij is dit' enz.-, een deel van de directe betekenis
Van elk woord wordt weggelaten terwijl het andere wordt behouden.
49. Men moet zo lang als nodig is doorgaan met de studie van de Veda's,
Met het overwegen van de betekenissen daarvan en met oefeningen
Om de geest te beteugelen, tot de juiste betekenis van de verklaring
'Ik ben Brahman' helder en gevestigd is.

50. Wanneer door de genade van de Veda's en de Leraar
Deze Kennis gevestigd wordt,
Heeft men de oorzaak van hergeboorten
Voor eeuwig tenietgedaan.
51. Zo'n mens, zijn stoffelijke en subtiele lichamen opgelost,
Bevrijd van de subtiele elementen en
Verlost van de aaneenschakeling van handelingen,
Wordt onmiddellijk bevrijd.
52. Na opgehouden te zijn met bindende handelingen,
Zal de 'in dit leven bevrijde' nog een tijdje voortleven
Als gevolg van de dwingende kracht van de handelingen
Die reeds vrucht begonnen af te werpen.
53. Deze bevrijde heeft de Absolute Eenheid bereikt,
De grootste en ultieme heerlijkheid,
Die de opperste verblijfplaats van *Viṣṇu* wordt genoemd
Waarvan er geen terugkeer is.

Hier eindigt de uiteenzetting
Over de impliciete betekenis van de uitspraak
['Dat zijt Gij'] door Śrī Śaṅkara,
De grote Leraar en rondtrekkende *Paramahansa*.

वाक्यवृत्तिः VĀKYAVṚTTI

॥ श्री गणेशाय नमः ॥

सर्गस्थितिप्रलयहेतुमचिन्त्यशक्तिं विश्वेश्वरं

विदितविश्वमनन्तमूर्तिम्।

निर्मुक्तबन्धनमपारसुखाम्बुराशिं

श्रीवल्लभं विमलबोधघनं नमामि ॥ १ ॥

|| śrī gaṇeśāya namaḥ||

sargasthitipralayahetumacintyaśaktim viśveśvaram viditaviśvamanantamūrtim

nirmuktabandhanamapārasukhāmburāśim

śrīvallabham vimalabodhaghanam namāmi || 1||

śrī gaṇeśāya namaḥ: eerbetoon aan Śrī Gaṇeśa, God van wijsheid. *sarga- sthi- ti-pralaya-hetum*: die de oorsprong, bestaansgrond, bron, is van de schepping, instandhouding en de oplossing van het universum; *acintya-śaktim*: wiens kracht onvatbaar is; *viśva-iśvaram*: die de Heer van het universum is; *vidita- viśvam*: die de kenner van het gehele universum is; *ananta-mūrtim*: die de bezitter van een ontelbare hoeveelheid van vormen is; *nirmuktabandhanam*: die alleszins vrij van gebondenheid is; *apāra-sukha-amburāśim*: die een oceaan van oneindige gelukzaligheid is; *śrīvallabham*: aan de Ene die bemind wordt door Śrī (de leraar); *vimala-bodha-ghanam*: en die onbesmet bewustzijn is; *namāmi*: ik buig me voor.

Eerbetoon aan Śrī Gaṇeśa:

1. Ik buig me voor dat pure bewustzijn,
Een oceaan van onbegrensde geluk, de door Śrī¹ beminde,
De alwetende Heer van het universum,
Manifestatie van verscheidenheid zonder gebondenheid,
Almachtig, de oorsprong van de schepping,
De instandhouder en oplosser van het universum.

¹ Viṣṇu's echtgenote, beschouwd als de godin van voorspoed en schoonheid.

यस्य प्रसादादहमेव विष्णुर्मय्येव सर्वं परिकल्पितं च।
इत्थं विजानामि सदात्मरूपं तस्याङ्घ्रिपद्मं प्रणतोऽस्मि नित्यम्॥ २॥

*yasya prasādādahameva viṣṇurmayyeva sarvaṁ parikalpitam ca |
itthaṁ vijānāmi sadātmārūpaṁ tasyāṅghripadmaṁ praṇato'smi nityam || 2||*

yasya prasādāt; door wiens genade; *ahameva*: ikzelf ben; *viṣṇu*: de alles door-
dringende Eén; *mayi eva*: op mij alleen; *sarvam*: alles; *parikalpitam*: is opge-
legd; *ca*: en; *itthaṁ*: dus; *vijānāmi*: ik weet; *sada*: voor altijd; *ātma-rūpaṁ*: van
de essentie van het Zelf; *tasya aṅghri padma*: aan de lotusvoeten van Hem;
praṇataḥ: buig neer; *asmi nityam*: ben altijd, eeuwig.

2. **Telkens buig ik me voor de lotusvoeten van mijn Leraar,
Door wiens genade ik voor altijd tot inzicht kwam
Dat ik de alles doordringende Eén ben¹
En het gehele universum een oplegging is op Mij.²**

¹ *Viṣṇu*: Zie *Bṛhadrāṇyaka Upaniṣad*. 1.4.10: "In den begin was er niets dan Brahman. Hij kende Zichzelf als 'Ik ben Brahman' (*brahmāsmi*). Uit die kennis ontsprong alles. Al degenen onder de goden, de wijzen en de mensen die deze kennis verkregen hebben, zijn Brahman zelf geworden.

² Na dit eerbetoon begint de inhoudelijke behandeling van het onderwerp. Het is in de vorm van een dialoog tussen een Leraar en een leerling. In de volgende twee verzen (3 en 4) leg de leerling zijn vraag bij de Leraar neer.

तापत्रयार्कसंतप्तः कश्चिदुद्विग्नमानसः ।
शमादिसाधनैर्युक्तः सद्गुरुं परिपृच्छति ॥ ३ ॥

tāpatrayārkasaṁtaptaḥ kaścidudvignamānasah |
śamādisādhanaairyuktaḥ sadgurum paripṛcchati || 3||

tāpa-traya-arka-saṁtaptaḥ: verschroeid door de hitte van de drie kwellingen;
kaścid: iemand; *udvignamānasah*: bezorgd zijnde; *yuktaḥ*: begiftigd; *śama-ādi-*
sādhanaīḥ: met middelen leidend naar bevrijding; *sadgurum*: aan een ware
leraar; *paripṛcchati*: zegt.

- 3. Verschroeid door de hitte van de drie kwellingen¹**
Maar begiftigd met middelen leidend naar bevrijding²
Zegt iemand tot de ware leraar,
[Een kenner van Brahman]:

¹ Deze kwellingen zijn: 1. ‘*ādhyātmika*’: psychisch-fysieke kwellingen zoals angst en pijn; 2. ‘*ādhydaivika*’: kwellingen tweegebracht door niet-menselijke wezens en natuurrampen; 3. ‘*ādhibautika*’: kwellingen tweegebracht door soortgenoten (mensen).

² Deze middelen (ook de vier vereisten genoemd) zijn: (1) onthechting (*vairāgya*), (2) onderscheid tussen het eeuwigdurende en het voorbijgaande (*nityānityavastuvivekaḥ*), (3) de zes deugden bestaande uit kalmte (*śama*), zelfbeheersing (*dama*), teruggetrokkenheid (*uparati*), verdraagzaamheid (*titikṣā*), geloof (*śraddhā*), in-het-Zelf-gevestigd-zijn (*saṁādhāna*) en (4) sterk verlangen naar de uiteindelijke bevrijding (*mumukṣutā*). Zie ook de verzen 4 t/m 9 in *Aparokṣānubhūti* en vers 19 in *Viveka-cūḍāmaṇi*.

अनायासेन येनास्मान्मुच्येयं भवबन्धनात्।
तन्मे संक्षिप्य भगवन्केवलं कृपया वद ॥ ४ ॥

*anāyāsena yenāsmānmuccyeyaṁ bhavabandhanāt |
tanme saṁkṣipya bhagavankevalaṁ kṛpayā vada || 4||*

anāyāsena: zonder moeite, inspanning; *yena*: waardoor; *asmāt*: van, uit; *muccyeyaṁ*: kan ik bevrijd worden; *bhavabandhanāt*: van deze gebondenheid van geboorte; *tat*: dat; *me*: aan mij; *saṁkṣipya*: zonder omhaal, kortweg; *bhagavan*: Uwe heiligheid, O Heer; *kevalaṁ kṛpayā*: door genade alleen; *vada*: leg alstublieft uit.

4. **Gun mij uw onuitputtelijke genade, O Heer,
En leg me alstublieft onomwonden uit
Hoe¹ ik zonder moeite² bevrijd kan worden
Van de gebondenheid van geboorte.**

¹ Zelfkennis, de directe weg naar bevrijding.

² Want, zelfkennis, wanneer die daagt, maakt de mens onmiddellijk vrij zonder inspanning door hemzelf of door iemand anders.

गुरुवाच।

साध्वीते वचनव्यक्तिः प्रतिभाति वदामि ते।

इदं तदिति विस्पष्टं सावधानमनाः शृणु ॥ ५ ॥

gururuvāca |

sādhvīte vacana-vyaktiḥ pratibhāti vadāmi te |

idaṁ taditi vispaṣṭaṁ sāvadhānamanāḥ śṛṇu || 5||

guru: de leraar; *uvāca:* spreekt;

sādhvī: uitstekend; *te:* van je; *vacanavyaktiḥ:* deze bijzondere vraag; *pratibhāti:* is; *vadāmi:* ik zal uitleggen; *te:* aan je; *idaṁ taditi:* het is dit; *vispaṣṭa:* zeer helder; *sāvadhāna-manāḥ:* met een waakzame geest; *śṛṇu:* luister.

5. De leraar zegt:

Deze bijzondere vraag¹ van je

Acht ik van zeer grote waarde.

Ik zal hem zo helder mogelijk beantwoorden,

Luister met grote aandacht, het is dit²:

¹ Met de in vers 4 gestelde vraag heeft de leerling blijk gegeven van zijn kwalificatie, onuitputtelijk verlangen en vastberadenheid om het pad naar bevrijding te betreden.

² Zelfkennis, de directe weg naar bevrijding.

तत्त्वमस्यादिवाक्योत्थं यज्जीवपरमात्मनोः ।
तादात्म्यविषयं ज्ञानं तदिदं मुक्तिसाधनम् ॥ ६ ॥

*tattvamasyādivākyaottham yajjīvaparamātmanoḥ |
tādātmyaviṣayaṁ jñānaṁ tadidaṁ muktisāadhanam || 6||*

tat-tvam-asi-ādi-vākya-uttham: dat daagt op uit zinnen als 'Dat zijt Gij' enz;
jīva-parama-ātmanoh: van het individuele Zelf en het Universele Zelf;
tādātmya-viṣayaṁ: en betreft de eenzelvigheid; *yat jñānaṁ*: de kennis; *tad-idaṁ mukti-sāadhanam*: wat bevrijding mogelijk maakt.

- 6. De kennis van de eenzelvigheid**
Van het individuele Zelf en het Universele Zelf,
Afkomstig van Vedische verklaringen zoals 'Dat zijt Gij' enz¹.
Is wat bevrijding mogelijk maakt.²

¹ De grote verklaringen van de Veda's (*mahāvākya's*) die als de voornaamste beschouwd worden zijn: *Prajñānam Brahma* ('Dit bewustzijn is Brahman'), *Aitareya Up.* 3.3, *Rg Veda*; *Aham Brahmāsmi* ('Ik ben Brahman'), *Brhadāraṇyaka Up.* 1.4.10, *Yajur Veda*; *Tat tvam asi* ('Dat zijt Gij'), *Chāndogya Up.* 6.8.7, *Sama Veda*; en *Ayam ātma Brahma* ('Deze ātman is Brahman', of 'Ik ben dit Zelf dat Brahman is'), *Māṇḍūkya Up.* 1.2, *Atharva Veda*.

Er wordt gesteld dat vol begrip van één van de *mahāvākya's* tot onmiddellijke bevrijding van de banden van onwetendheid leidt.

² De Leraar stelt hier de eenzelvigheid van het individuele Zelf en het Universele Zelf, die tot dan toe als gevolg van onwetendheid als verschillend werden beschouwd. Met deze instructie van de Leraar leert de leerling dat hij niets anders dan Brahman is.

शिष्य उवाच।

को जीवः कः परश्चात्मा तादात्म्यं वा कथं तयोः।
तत्त्वमस्यादिवाक्यं वा कथं तत्प्रतिपादयेत्॥ ७॥

śiṣya uvāca |

ko jīvaḥ kaḥ paraścātmā tādātmyam vā katham tayoh |
tattvamasyādivākyaṁ vā katham tatpratipādayet || 7||

śiṣya: de leerling; *uvāca*: zegt:

kaḥ: wie; *jīvaḥ*: het individuele Zelf; *kaḥ*: wie; *para*: het universele; *ca*: en;
ātmā: Zelf; *tādātmyam*: een eenzelvigheid; *vā katham*: hoe kan weer; *tayoh*:
tussen hen; *tat-tvam-asi-ādi-vākyaṁ*: verklaringen als 'Dat zijt Gij'; *vā katham*:
en hoe kan zijn; *tatpratipādayet*: laat zien; *tat*: dat.

7. De leerling zegt:

Wie is het individuele en wie het Universele Zelf?

Hoe kunnen zij één en hetzelfde zijn?

En hoe kunnen verklaringen als 'Dat zijt Gij'

Hun eenzelvigheid aantonen?

गुरुवाच।

अत्र ब्रूमः समाधानं कोऽन्यो जीवस्त्वमेव हि।

यस्त्वं पृच्छसि मां कोऽहं ब्रह्मैवासि न संशयः ॥ ८ ॥

gururuvāca |

atra brūmaḥ samādhānam ko'nyo jīvastvameva hi |

yastvaṁ pṛcchasi mām ko'haṁ brahmaivāsi na saṁśayaḥ || 8||

guru: de leraar; *uvāca:* spreekt:

atra: in deze aangelegenheid; *brūmaḥ:* ik zal je geven; *samādhānam:* de oplossing, antwoord; *kaḥ anaḥ:* anders; *jīva:* het individuele Zelf; *tva meva hi:* het is zeker niemand anders dan jij; *yaḥ:* wie; *-stvam:* jij; *pṛcchasi:* zegt; *mām:* aan mij; *kaḥ aham:* 'wie ben ik?'; *asi:* jij bent; *brahman eva:* Brahman heus, stellig, waarachtig; *na:* er; *saṁśayaḥ:* geen twijfel.

8. De leraar antwoordt:

Ik zal je vraag beantwoorden.

Wie anders kan het individuele Zelf zijn

**Dan jijzelf die mij vraagt 'Wie ben ik?'.
Jij bent zonder twijfel Brahman Zelf.**

शिष्य उवाच।

पदार्थमेव जानामि नाद्यापि भगवन्स्फुटम्।

अहं ब्रह्मेति वाक्यार्थं प्रतिपद्ये कथं वद ॥ ९ ॥

śiṣya uvāca |

padārthameva jñāmi nādyāpi bhagavansphuṭam |

aham brahmeti vākyārthaṁ pratipadye katham vada || 9||

śiṣya: de leerling; *uvāca*: zegt:

pada-artham eva: zelfs de betekenis van de woorden; *jñāmi*: ik weet; *na*: niet; *adya api*: tot nu toe; *bhagavan*: O Heer; *sphuṭam*: duidelijk, helder; *aham brahmeti*: ik ben Brahman; *vākyā-arthaṁ*: betekenis van een zin; *pratipadye*: ik kan begrijpen; *katham*: hoe; *vada*: vertel mij (de betekenis van de woorden).

9. De leerling beklaagt zich:

Hoe kan ik de betekenis begrijpen

Van de verklaring 'Ik ben Brahman',

Als ik niet op klare wijze de betekenis ken

Van de woorden daarin, leg het mij uit, O Heer.

गुरुवाच।

सत्यमाह भवानत्र विगानं नैव विद्यते।

हेतुः पदार्थबोधो हि वाक्यार्थावगतेरिह ॥ १० ॥

gururuvāca |

satyamāha bhavānatra vigānam naiva vidyate |

hetuḥ padārthabodho hi vāk्यārthāvagateriha || 10||

guru: de leraar; *uvāca:* spreekt:

satyam: de waarheid; *āha:* heb gezegd; *bhavān:* jij; *vigānam:* twee meningen; *atra iha:* over deze aangelegenheid; *na eva vidyate:* er zijn geen; *hetuḥ:* de oorzaak; *pada-artha bodhoḥ:* (dat) een begrip van de betekenissen van woorden (in een zin); *hi:* is zeker; *vākya-arthā-vagateriha:* van het begrip van een verklaring bevattende deze woorden.

10. De leraar antwoordt:

Jij sprak de waarheid, dat de kennis

Van de betekenis van woorden in een zin

Bepalend is voor het begrijpen van de betekenis van die zin.

Er kunnen hierover geen twee meningen bestaan.

अन्तःकरणतद्वृत्तिसाक्षिचैतन्यविग्रहः।

आनन्दरूपः सत्यः सन्किं नात्मानं प्रपद्यसे ॥ ११ ॥

antaḥkaraṇatadvṛttisākṣicaitanyavigrahaḥ |
ānandarūpaḥ satyaḥ sankiṁ nātmānam prapadyase || 11||

antaḥkaraṇa: het interne orgaan; *tadvṛtti*; zijn modificaties; *sākṣi*: getuige; *caitanya*: bewustzijn; *vigrahaḥ*: belichaming van; *ānandarūpaḥ*: gelukzaligheid; *satyaḥ*: bestaan; *san*: die zijn; *kiṁ*: waarom (jij); *na*: niet; *ātmānam*: jij-zelf; *prapadyase*: erkent.

11. Waarom ken je jezelf niet¹?

Jij bent een belichaming van

Bewustzijn, bestaan en gelukzaligheid²,

De getuige van de geest³ en de veranderingen daarin⁴.

¹ Vanaf dit vers tot vers 27 legt de Leraar de betekenis van het woord 'Gij' uit. Alleen door het kennen van de betekenis van dit woord kan de uitspraak 'Dat zijt Gij' worden begrepen waarna bevrijding onmiddellijk volgt. De indirecte betekenis van Gij is bestaan, bewustzijn en gelukzaligheid.

² Deze drie staan voor een ondeelbare entiteit.

³ Geest of het interne orgaan; Zie *Vivekacūḍamaṇi* 93-94: "Het interne orgaan (*antaḥkaraṇa*), [hoewel enkelvoudig] heet ook *manas*, *buddhi*, ego (*ahamkāra*) en *citta*, afhankelijk van zijn modificatie en de overeenkomstige functie die het bekleedt. Wanneer het de functie aanneemt van voorstelling en analyse (pro's en contra's van objecten) (*samkalpa-vikalpana*) heet het *manas*. *Buddhi* is zijn eigenschap om het waarheidsgehalte van objecten te bepalen (*padārtha*). Het heet ego (*ahamkāra*) wanneer het zich met het lichaam identificeert als zijn eigen Zelf. Het heet *citta* als het zich verenigt met het object van zijn verlangen (*Citta* vertegenwoordigt hier de herinneringen die in het causale vlak van het persoonlijke bewustzijn zijn opgeslagen. Een herinnering ontvouwt zich als de verschijning van een neiging of aanleg. Een ruimere betekenis van *citta* is het persoonlijke bewustzijn, de drager van *antaḥkaraṇa*)."

⁴ Verandering of modificatie: Hier wordt het gebruikt voor de betekenis van het Sanskrit woord *vṛtti*, dat afgeleid is van de wortel *vrt*, 'bestaan'. *Vṛtti* is dus een wijze van bestaan. Als we de manieren waarop iets bestaat bekijken, kunnen wij de wijzigingen, toestanden, werkzaamheden of functies daarvan in ogenschouw nemen. Al deze bijbetekenissen zijn opgesloten in de betekenis van *vṛtti*, dat voor wijzigingen of wijzen van functioneren staat. Illustratieve voorbeelden hiervan zijn: goud dat afhankelijk van zijn wijziging en functie armband, ring enz. wordt genoemd, en water dat zich als sneeuw, hagel, zee enz. manifesteert.

सत्यानन्दस्वरूपं धीसाक्षिणं बोधविग्रहम्।
चिन्तयात्मतया नित्यं त्यक्त्वा देहादिगां धियम्॥ १२॥

*satyānandasvarūpaṁ dhīsākṣiṇaṁ bodhavigrahaṁ |
cintayātmatayā nityaṁ tyaktvā dehādigāṁ dhiyam || 12||*

satya-ananda-svarūpaṁ: die van de aard van bestaan en gelukzaligheid is; *dhī-sākṣiṇaṁ*: en de getuige van het intellect is; *bodha-vigrahaṁ*: op bewust-zijn; *cintaya*: en mediteer; *ātmatayā*: als het Zelf; *nityam*: altijd; *tyaktvā*: geef op!; *deha-adi-gām*: van (de eenzelvigheid van het Zelf) en het lichaam enz.; *dhiyam*: de misvatting.

- 12. Geef de misvatting van de identificatie van het Zelf
Met het lichaam enz.¹ op, en besef onafgebroken
Dat je bewustzijn, bestaan en gelukzaligheid bent,
De getuige van het intellect².**

¹ Het lichaam, de zinnen, de geest (*manas*, het denkvermogen), het intellect (*buddhi*) en de levenskracht (*prāṇa*).

² *Buddhi*: het is het onzuivere intellect dat zich de eenzelvigheid van het Zelf met het lichaam verbeeldt. Zie *Vivekacūḍamaṇi* 354: "Alle vormen van verbeelding als 'jij', 'ik', 'dit' (*tvamahamidamīyaṁ*) zijn het gevolg van onzuiverheid van het intellect (*buddhidoṣāt*).\" en 360: "De ware aard van het Zelf (*paramātmān*) is uiterst subtiel en kan niet worden gevat door het naar buiten gerichte (grove) denken (*sthūladṛṣṭya*). Het is alleen toegankelijk voor edelmoedigen met het zuiverste intellect (*buddhi*) die door het beoefenen van *samādhi* een buitengewoon fijne staat hebben bereikt."

रूपादिमान्यतः पिण्डस्ततो नात्मा घटादिवत्।
वियदादिमहाभूतविकारत्वाच्च कुम्भवत् ॥ १३ ॥

*rūpādimānyataḥ piṇḍastato nātmā ghaṭādivat |
viyadādimahābhūtavikāratvācca kumbhavat || 13||*

rūpa-adi-mān: hebben van vorm, kleur enz.; *na:* is niet; *yataḥ:* zoals het is; *piṇḍastato:* het grofstoffelijk lichaam; *na:* niet; *ātmā:* het Zelf; *ghaṭādivat:* zoals potten en andere dingen; *viyad-ādi-mahā-bhūta-vikāratvāt:* omdat het een modificatie is van de ether enz., (de elementen); *kumbhavat:* zoals een kruik.

- 13. Het grofstoffelijke lichaam is niet het Zelf.**
Het bezit vorm, kleur enz. zoals een pot,
Ook omdat het bestaat uit modificaties van elementen
Zoals ether en andere elementen bij een kruik.

अनात्मा यदि पिण्डोऽयमुक्तहेतुबलान्मतः।
करामलकवत्साक्षादात्मानं प्रतिपादय ॥ १४ ॥

*anātmā yadi piṇḍo'yamuktahetubalānmataḥ |
karāmalakavatsākṣādātmānaṁ pratipādaya || 14||*

anātmā: als niet het Zelf zijnde; *yadi:* als; *piṇḍaḥ:* grofstoffelijk lichaam; *ayam:* dit; *ukta-hetu-balāt;* door deze sterke bewijsgronden; *mataḥ:* wordt aangenomen; *kara-āmalakavat:* als een vrucht in je handpalm; *sākṣāt:* direct; *ātmānam:* het Zelf; *pratipādaya:* toon alstublieft aan.

- 14. [De leerling zegt:]**
Indien op basis van deze argumenten
Het stoffelijke lichaam als het niet-Zelf wordt aanvaard,
Toon mij dan alstublieft, het Zelf direct,
Als een vrucht in je handpalm.

घटद्रष्टा घटाद्भिन्नः सर्वथा न घटो यथा।
देहद्रष्टा तथा देहो नाहमित्यवधारय ॥ १५ ॥

*ghaṭadraṣṭā ghaṭādbhinnaḥ sarvathā na ghaṭo yathā |
dehadraṣṭā tathā deho nāhamityavadhāraya || 15||*

ghaṭ-draṣṭā: ziener van een kruik; *ghaṭaḥ*: het, die; *ādbhinnaḥ*: verschillend van; *sarvathā*: in alle opzichten; *na*: en door niets anders (vereenzelvigd met); *ghaṭo*: dit, deze; *yathā*: zoals; *deha-draṣṭā*: de ziener van dit stoffelijk lichaam; *tathā*: zo; *deha*: het lichaam; *na*: (ben) niet; *aham*: ik; *iti*: dit; *avadhāraya*: vergewis.

15. [De leraar zegt:]

Zoals de waarnemer van een kruik

In alle opzichten verschillend is van de kruik,

Moet je weten dat jij, de waarnemer¹ van het lichaam,

Niet dat lichaam bent.

एवमिन्द्रियदृग्नाहमिन्द्रियाणीति निश्चिनु।
मनोबुद्धिस्तथा प्राणो नाहमित्यवधारय ॥ १६ ॥

*evamindriyadr̥ṣṇāhamindriyāṇīti niścīnu |
manobuddhistathā prāṇo nāhamityavadhāraya || 16||*

evam: op deze wijze; *indriya-dr̥ṣṇa*: de ziener van de zinnen; *na*: maar niet *aham*: ik ben; *indriyāṇi*: de zinnen; *iti niścīnu*: kom tot de conclusie; *manas*: de geest, het denkvermogen; *buddhi*: het intellect; *tathā*: noch; *prāṇa*: de levenskracht; *na*: niet; *aham*: ik ben; *iti*: dit; *ayavadhāraya*: kom tot de conclusie.

16. Stel op dezelfde wijze ook vast dat je

De waarnemer van de zinnen bent en niet de zinnen zelf.

Wees er ook zeker van dat je noch de geest bent

Noch het intellect, noch de levenskracht².

¹ De getuige.

² Na het aantonen dat het stoffelijk lichaam niet het Zelf is, vraagt de Leraar de leerling te beseffen dat het subtiele lichaam, bestaande uit de zinnen, de geest, het intellect en de levenskracht, evenmin het Zelf is.

संघातोऽपि तथा नाहमिति दृश्यविलक्षणम्।
 द्रष्टारमनुमानेन निपुणं सम्प्रधारय ॥ १७ ॥

*saṁghāto'pi: tathā nāhamiti drśyavilakṣaṇam |
 draṣṭāramanumānena nipuṇaṁ sampradhāraya || 17||*

saṁghā-taḥ-api: ook de combinatie (van de stoffelijke en subtiële lichamen);
tathā: op dezelfde wijze (stel vast); *na:* niet; *aham:* Ik ben; *iti:* op deze wijze;
drśya-vilakṣaṇam: wiens natuur verschillend is van het geziene (het object);
draṣṭāram: van de ziener (het Zelf); *anumānena:* door middel van gevolgtrekking; *nipuṇaṁ:* op kiene wijze; *sampradhāraya:* wees er zeker van.

17. Overtuig jezelf dat je ook geen combinatie bent
Van de stoffelijke en subtiële¹ lichamen,
En stel ook nauwkeurig vast door gevolgtrekking
Dat jij, de Ziener, verschillend bent van het geziene.

¹ Zie *Vivekacūḍamaṇi* 96: "Het subtiële lichaam (de stad van de acht samenstellende delen, (*puryaṣṭaka*)) bestaat uit: (1) de groep van vijf organen van handelen (het stem-orgaan, de handen, de benen en de organen van uitscheiding en voortplanting), (2) de groep van vijf organen van waarnemen (oren, ogen, huid, neus en tong), (3) de groep van vijf levenskrachten (*prāṇa*, *apāna*, *vyāna*, *udāna*, en *samāna*), (4) de vijf subtiële elementen (aarde, water, vuur, lucht en ether), (5) de vier modificaties van het interne orgaan (*manas*, *buddhi*, *ahaṁkāra*, en *citta*), en (6) onwetenschap (*avidyā*), (7) begeerte (*kāma*) en (8) handeling (*karma*)."

देहेन्द्रियादयो भावा हानादिव्यापृतिक्षमाः ।
यस्य सन्निधिमात्रेण सोऽहमित्यवधारय ॥ १८ ॥

dehendriyādayo bhāvā hānādivyāpṛtikṣamāḥ |
yasya sannidhimātreṇa so'hamityavadhāraya || 18||

deha-indriya-ādayaḥ: zoals het lichaam, de zinnen enz.; *bhāvāḥ*: inerte, onbezielde, zich niet bewust zijnde entiteiten; *hāna-ādi-vyāpṛti-kṣamāḥ*: zijn in staat te functioneren door middel van verwerping [en instemming]; *yasya sannidhimātreṇa*: door wiens nabijheid; *saḥ*: Hij; *aham*: Ik ben; *iti*: dit; *ayavadhāraya*: kom tot de conclusie.

**18. Ken jezelf als het Ene, door wiens nabijheid alleen
Onbezielde entiteiten¹ als het lichaam en de zinnen
Kunnen functioneren door middel van
Instemming en verwerping².**

¹ Onbewust, inert of onbezielt: entiteiten die zelf geen bewustzijn hebben en niet uit zichzelf kunnen functioneren. Het is de reflectie van het Zelf waardoor zij bewust lijken en dus kunnen functioneren. Het Zelf is altijd de ziener (getuige), puur bewustzijn en houdt nimmer op te bestaan. Het bestaat uit zichzelf alleen en is nimmer een werktuig of kenmerk. Het is daarom, werkelijk. Het ego, lichaam enz., waar het Zelf getuige van is, hebben uit zichzelf geen bewustzijn en danken hun bestaan aan het Zelf en hun aard bestaat altijd uit kenmerken. Ze zijn verder veranderlijk en vergankelijk.

² Zoals in voetnoot 1 toegelicht kunnen de inerte of onbezielde entiteiten, zoals het ego, die zelf geen bewustzijn hebben niet uit zichzelf functioneren. Aantrekking en afstoting zijn voorbeelden de wijze waarop ze functioneren.

अनापन्नविकारः सन्नयस्कान्तवदेव यः।
बुद्ध्यादींश्चालयेत्प्रत्यक् सोऽहमित्यवधारय ॥ १९ ॥

*anāpannavikāraḥ sannayaskāntavaḥ deva yaḥ |
buddhyādīnścālayetpratyak so'hamityavadhāraya || 19||*

anāpannavikāraḥ san: onveranderlijk van aard; *ayaskāntavat eva*: als een magneet het ijzer; *yaḥ*: wie; *buddhyādi*: het intellect enz.; *cālayet*: in beweging zet; *pratyak*: binnenste, het meest innerlijke; *saḥ*: Hij, Hem; *aham*: Ik ben; *iti ayavadhāraya*: stel dat vast, wees er overtuigd van.

**19. Weet: Ik ben Hem, het binnenste
En onveranderlijke Zelf,
Dat het intellect enz. tot beweging brengt
Zoals een magneet een ijzeren voorwerp.**

अजडात्मवदाभान्ति यत्सान्निध्याज्जडा अपि।
देहेन्द्रियमनःप्राणाः सोऽहमित्यवधारय ॥ २० ॥

*ajaḍātmavadābhānti yatsānnidhyājjaḍā api |
dehendriyamanahprāṇāḥ so'hamityavadhāraya || 20||*

ajaḍātmavat: als het Zelf bewust zijn; *ābhānti*: schijnen, zich voordoen, lijken; *yatsānnidhyāt*: door wiens nabijheid; *jaḍā api*: hoewel onbewust, inert; *deha-indriya-manah-prāṇāḥ*: het lichaam, de zinnen, de geest en de levenskracht; *saḥ*: Hij; *aham*: Ik ben; *iti ayavadhāraya*: stel dat vast, wees er overtuigd van.

**20. Weet: Ik ben Hem, door wiens nabijheid
Niet-bewuste entiteiten zoals het lichaam,
De zinnen, de geest en de levenskracht
Toch bewust schijnen te zijn als het Zelf¹.**

¹ Het is het Zelf, puur bewustzijn alleen, dat het lichaam, de zinnen, de geest en de levenskracht bewust schijnen te maken, zoals vuur dat een stuk ijzer heet doet lijken.

अगमन्मे मनोऽन्यत्र साम्प्रतं च स्थिरीकृतम्।
एवं यो वेत्ति धीवृत्तिं सोऽहमित्यवधारय ॥ २१ ॥

*agamanme mano'nyatra sāmpratam ca sthīrīkṛtam |
evam yo veti dhīvṛttiṁ so'hamityavadhāraya || 21||*

agamat: ging; *me:* mijn; *manah:* geest, denken; *ayatra:* elders; *sāmpratam:* nu; *ca:* en; *sthīrīkṛtam:* hij is tot rust gebracht; *eva:* zoals; *yaḥ:* wie; *vetti:* weet; *dhīvṛttiṁ:* de functies van het intellect; *saḥ:* Hij; *aham:* Ik ben; *iti ayavadhāraya:* stel dat vast, wees er overtuigd van.

**21. Weet: Ik ben Hem, het Ene bewustzijn dat het Zelf is,
Dat de wijzigingen in het intellect verlicht
Zoals 'mijn gedachten gingen naar elders
Maar ze zijn nu tot rust gebracht.'**

स्वप्नजागरिते सुप्तिं भावाभावौ धियां तथा।
यो वेत्त्यविक्रियः साक्षात्सोऽहमित्यवधारय ॥ २२ ॥

*svapnajāgarite suptim bhāvābhāvau dhiyām tathā |
yo vettyavikriyaḥ sākṣātso'hamityavadhāraya || 22||*

svapna-jāgarite: droom - waken; *suptim* (en) diepe slaap; *bhāva-abhāvau:* het verschijnen en verdwijnen; *dhiyām:* van het intellect; *tathā:* en ook; *yaḥ:* wie; *vetti:* weet; *avikriyaḥ:* onveranderlijk van aard; *sākṣāt:* (en) direct gekend; *saḥ:* Hij; *aham:* Ik ben; *iti ayavadhāraya:* stel dat vast, wees er overtuigd van.

**22. Weet: Ik ben Hem, het Ene onveranderlijke Zelf,
Dat direct wordt gekend, en dat
Het verschijnen en verdwijnen van het intellect verlicht,
En de drie staten van dromen, waken en slaap¹.**

¹ Hier wordt aangetoond dat het Zelf verschillend is van de drie staten van dromen, waken en slaap, en dat Het ook verschillend is van het intellect.

घटावभासको दीपो घटादन्यो यथेष्यते।

देहावभासको देही तथाहं बोधविग्रहः ॥ २३ ॥

*ghaṭāvabhāsako dīpo ghaṭādanyo yathes̥yate |
dehāvabhāsako dehī tathāhaṁ bodhavigrahaḥ || 23||*

ghaṭa-avabhāsakaḥ: dat een kruik verlicht; *dīpoḥ*: een lamp; *ghaṭāt anyah*: als verschil-lend van dat; *yathā*: zoals; *iṣyate*: wordt aanvaard; *deha-avabhāsakaḥ*: de verlichter van het lichaam (ben verschillend van het lichaam); *dehī*: het Zelf; *tatha*: zo; *aham*: Ik; *bodha-vigrahaḥ*: Bewustzijn Zelf.

**23. Jij bent het Zelf, een belichaming van puur bewustzijn,
Dat het lichaam verlicht en er daarom geheel verschillend van is,
Zoals een lamp die verschillend is
Van de pot die hij verlicht¹.**

¹ De lichtbron en het verlichte moeten noodzakelijkerwijze verschillend van elkaar zijn. Zo ook het Zelf en het niet-Zelf.

पुत्रवित्तादयो भावा यस्य शेषतया प्रियाः ।
द्रष्टा सर्वप्रियतमः सोऽहमित्यवधारय ॥ २४ ॥

*putravittādayo bhāvā yasya śeṣatayā priyāḥ |
draṣṭā sarvapriyatamaḥ so'hamityavadhāraya || 24||*

putra-vitta-adayaḥ: zoals weelde, kinderen enz.; *bhāvā*: personen en dingen; *yasya śeṣatayā*: omwille van hen; *priyāḥ*: lief, dierbaar; *draṣṭa*: ziener, waarnemer; *sarpapriyatamaḥ*: de meest geliefde van allen; *saḥ*: Hij; *aham*: Ik ben; *iti ayavadhāraya*: stel dat vast, wees er overtuigd van.

**24. Vergewis je van het feit dat je één bent
Met de Ziener, het meest dierbare van alles,
Omwille van wie personen en dingen,
Zoals kinderen en weelde, dierbaar zijn.¹**

¹ *Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad*: IV-v-6: “Yājñavalkya zei tegen zijn echtgenote Maitreyī: “Zie, niet omwille van de echtgenoot is de echtgenoot dierbaar, maar omwille van het Zelf is de echtgenoot dierbaar”, “niet omwille van weelde is weelde dierbaar, maar omwille van het Zelf is weelde dierbaar”, “niet omwille van iets is dat ding dierbaar, maar omwille van het Zelf is dat ding dierbaar” enz.

Ook: *Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad* I-iv-8: "Dit Zelf is nader dan al het andere; dierbaarder dan een zoon, dierbaarder dan rijkdom, dierbaarder dan wat ook. Indien een mens iets dierbaarder dan het Zelf noemt, zeg hem dan dat hij verliezen zal wat hem dierbaar is; alleen het Zelf is dierbaar. Daarom moet men over het Zelf alleen mediteren. Wie over het Zelf alleen mediteert zal het nooit verliezen."

परप्रेमास्पदतया मा न भूवमहं सदा।
 भूयासमिति यो द्रष्टा सोऽहमित्यवधारय ॥ २५ ॥

*parapremāspadatayā mā na bhūvamahaṁ sadā |
 bhūyāsamiti yo draṣṭā so'hamityavadhāraya || 25||*

para-premāspadatayā: het object van allerhoogst liefde; *mā na bhūvam ahaṁ*: betreffende die naar wie het grootste verlangen naar uitgaat van 'Mag Ik nimmer ophouden te bestaan'; *sadā bhūyāsam iti*: mag Ik altijd zijn; *jaḥ*: (verbindingswoord); *draṣṭā*: de ziener; *saḥ*: Hij; *aham*: Ik ben; *iti ayava-dhāraya*: stel dat vast, wees er overtuigd van.

25. Vergewis je van het feit dat je één bent
Met de Ziener naar wie de grootste hunkering uitgaat:
'Mag Ik altijd het object van het meest dierbare zijn
En nooit ophouden te bestaan'.¹

¹ De verzen 24 en 25 laten het onderscheid tussen het Zelf en niet-Zelf zien door het tonen dat het Zelf het meest dierbare van alles is. Andere dingen komen op de tweede plaats, alleen voor zover ze een doelstelling van ons dienen.

यः साक्षिलक्षणो बोधस्त्वंपदार्थः स उच्यते।
साक्षित्वमपि बोद्धृत्वमविकारितयात्मनः ॥ २६ ॥

*yaḥ sākṣilakṣaṇo bodhastvaṃpadārthaḥ sa ucyate |
sākṣitvamapi boddhṛtvamavikāritayātmanah || 26||*

yaḥ sākṣilakṣaṇaḥ: dat van de aard van getuige is; *bodhaḥ*: bewustzijn: *tvam-padārthaḥ*: wat met het woord 'Gij' wordt bedoeld; *saḥ ucyate*: is; *sākṣitvam*: de getuigende kracht; *api*: is weer; *boddhṛtvam*; het vermogen tot kennen; *avikāritayā*: als iemand vrij van alle veranderingen; *ātmanah*: van de kant van het Zelf.

- 26. Bewustzijn, dat zich als de getuige manifesteert,
Is wat met het woord 'Gij' wordt bedoeld.
Geheel vrij van veranderingen is zelfs getuige zijn¹
Niets anders dan de verlichtende kracht van het Zelf.**

¹ Alle dingen zijn aan de getuige opgelegd die geheel vrij van handelen is. Zoals de zon verlicht Hij hen. Deze verlichting wordt 'kennen' genoemd. In dit vers hebben de woorden 'getuige zijn' (*tvam-padārthaḥ*) en 'kennen' (*boddhṛtvam*) dezelfde betekenis.

देहेन्द्रियमनःप्राणाहङ्कृतिभ्यो विलक्षणः ।
प्रोज्झिताशेषाद्भावविकारस्त्वंपदाभिधः ॥ २७ ॥

*dehendriyamanahprāṇāhaṅkṛtibhyo vilakṣaṇaḥ |
projjhitaśeṣaḥbhāvavikāraḥsvampadābhidhaḥ || 27*

deha-indriya manah-prāṇa-ahaṅkāra-tibhyaḥ: van het lichaam, de zinnen, de geest, de levenskracht en het ego (doenerschap); *vilakṣaṇaḥ*: is geheel verschillend; *projjhita-aśeṣa-ṣaḍ-bhāva-vikāraḥ*: en absoluut vrij is van de zes veranderingen waar alle niet-bewuste dingen aan zijn onderworpen; *tvam-pada-abhidhaḥ*: Wat met het woord 'Gij' wordt bedoeld.

- 27. Wat het woord 'Gij' beduidt is geheel verschillend¹
Van het lichaam, de zinnen, de geest, de levenskracht en het ego²
En is absoluut vrij van de zes wijzigingen van bestaan³
Waar alle niet-bewuste dingen aan zijn onderworpen.⁴**

¹ Wanneer in de touw-slang metafoor het touw als verschillend van de slang wordt gekend, verdwijnt de misvatting dat het touw een slang is en hiermede wordt de onwerkelijkheid van de slang geweten. De slang is noch in het touw noch elders, dus hij kan niet werkelijk zijn. Op dezelfde wijze, wanneer het lichaam, de zinnen, de geest, de levenskracht en het ego worden ontkend en het Zelf wordt gekend als verschillend daarvan, wordt hun onwerkelijkheid onmiddellijk onderkend.

² Het Zelf dient in deze verzen op zeer nauwkeurige wijze onderscheiden te worden van het niet-Zelf. Veel is dan bereikt als men doordrongen hiervan is.

³ De zes wijzigingen van bestaan zijn: (1) Waarneembaar bestaan, (2) Geboorte, (3) Groei, (4) Veranderingen ondergaan, (5) Verval, (6) Dood.

⁴ Hier eindigt het onderscheid maken tussen het Zelf en het subtiële lichaam dat met vers 16 was begonnen. Dit onderscheid moet zeer helder zijn alvorens men poogt de uitspraak 'Dat zijt Gij' te begrijpen.

त्वमर्थमेवं निश्चित्य तदर्थं चिन्तयेत्पुनः ।
 अतद्व्यावृत्तिरूपेण साक्षाद्विधिमुखेन च ॥ २८ ॥

tvamarthamevaṁ niścitya tadarthaṁ cintayetpunaḥ |
 atadvyāvṛttirūpeṇa sākṣādvīdhimukhena ca || 28||

tvam-artham: wat met het woord 'Gij' bedoeld wordt; *evam*: dus; *niścitya*: vaststellen; *tad-artham*: wat met het woord 'Dat' bedoeld wordt *cintayet-punaḥ*; men moet weer nagaan; *atadvyāvṛtti-rūpeṇa*: door gebruik van ontkenning van wat anders is dan 'Dat' (Brahman); *sākṣāt-vidhi-mukhena*: direct in de positieve methode; *ca*: en ook;

**28. Nadat op deze wijze de betekenis van het woord 'Gij' is begrepen
 Moet men de betekenis van het woord 'Dat' nagaan,
 Door ontkenning van dat wat anders is dan Brahman¹
 En ook volgens de directe bevestigende methode².**

¹ In de *Upaniṣads* wordt deze methode van ontkenning als 'niet dit, niet dit' beschreven. Alleen dat wat aan Brahman werd opgelegd, en daarom onwerkelijk is, wordt ontkend. Een voorbeeld van de methode van negatie van wat niet Brahman is is in de *Brhadāraṇyaka Upaniṣad* aangeleverd:

II-iii-6: Daarom nu de beschrijving (van Brahman): 'Niet dit, niet dit'. Omdat er geen andere meer geschikte omschrijving is dan dit: 'Niet dit'.

III-ix-26: "Dit Zelf is Dat wat omschreven is als 'Niet dit, niet dit'. Het is onwaarneembaar omdat Het nimmer is waargenomen, niet onderhevig aan verval omdat Het nimmer vervalt, ongebonden omdat Het nimmer gebonden is, ongeketend omdat Het nimmer pijn voelt en aan ietsel lijdt."

Zie ook *Upadeśa Sāhasrī* 18.21: "Deze oplegging (van het ego aan Brahman) wordt ontkend, alsof daarmee iets wordt verkregen, met de woorden 'niet dit, niet dit'. Bovendien is geen bevel op basis van opleggingen steekhoudend.

² Een voorbeeld van de direct bevestigende methode wordt aangeleverd door uitspraken als 'Brahman is Bestaan, bewustzijn, gelukzaligheid'. Zie *Taittirīya Upaniṣad* 2.1 "Hij die Brahman kent als de werkelijkheid (*satya*), als kennis (*jñāna*), als de grenzeloze (*ananta*), verborgen in de spelonk van het hart en in de hoogste hemel, Hij verkrijgt alles wat Hij wenst, tezamen met Brahman".

निरस्ताशेषसंसारदोषोऽस्थुलादिलक्षणः । अदृश्यत्वादिगुणकः पराकृततमोमलः ॥ २९ ॥

*nirastāśeṣasaṃsāradoṣo'sthulādilakṣaṇaḥ |
adṛśyatvādiguṇakaḥ parākṛtatamomalaḥ || 29||*

nirasta-aśeṣas-aṃsāra-doṣaḥ: Het Wezen dat absoluut vrij is van alle onzuiverheden van hergeboorten; *asthula-adi-lakṣaṇaḥ*: die (in de *Upaniṣads*) als 'niet grof' enz. is omschreven; *adṛśyatva-adi guṇakaḥ*: die geen aanwijsbare (zichtbare) hoedanigheden heeft; *parākṛta-tamaḥ-malaḥ*: die de duisternis van onwetendheid overstijgt.

**29. Dat wat absoluut vrij is van elke smet van hergeboorten,
En wat (in de *Upaniṣads*) als 'niet grof' enz.¹ is omschreven,
Wat geen aanwijsbare kenmerken² heeft
En verheven is boven duisternis³ en onwetendheid⁴,**

¹ *Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad III-viii-8*: "Het is niet grof, noch fijn, niet kort, noch lang, niet gloeiend (als vuur), niet hechtend (als water), zonder schaduw en duisternis, geurloos, smaakloos, zonder oog en oor enz."

² *Muṇḍaka Upaniṣad 1.1.6*: "Van datgene wat niet tastbaar is, geen antecedent heeft, noch kleur, ogen oren, handen, voeten; van datgene wat overal prevaleert, onmeetbaar klein, vanzelfsprekend, onverwoestbaar, altijd levend is; van datgene wat de wijzen met de naam Wezensbron aanduiden."

³ Zie Bhagavad Gītā 8.9: "Hij, die zijn geest richt op de Almachtige, Alwetende, Heerser over het Al, die ook kleiner is dan het kleinste, die het Al schraagt, van onvoorstelbare vorm of gestalte is, stralend gelijk de zon en boven alle duisternis verheven."

⁴ Dit vers illustreert de ontkennende, negatieve, methode. Het volgende vers illustreert de bevestigende, positieve, methode.

निरस्तातिशयानन्दः सत्यप्रज्ञानविग्रहः।
सत्तास्वलक्षणः पूर्ण परमात्मेति गीयते ॥ ३० ॥

*nirastātiśayānandaḥ satyaprajñānavigrahaḥ |
sattāśvalakṣaṇaḥ pūrṇa paramātmēti gīyate || 30||*

nirasta-atiśaya-anandaḥ: voorbij dat is er geen grotere heerlijkheid, gelukzaligheid; *satya-prajñā-anavigrahaḥ*: dat wat de belichaming van bestaan en kennis is; *sattā-sva-lakṣaṇaḥ*; en dat als bestaan wordt omschreven; *pūrṇa*: en alles doordringend; *param-ātmā iti*: als het Universele Zelf; *gīyate*: staat bekend.

**30. Dat wat geen groter heerlijkheid kent dan Zichzelf,
De belichaming van bestaan-kennis¹ [-puur bewustzijn],
En wat omschreven wordt als 'Bestaan'² [is de betekenis van 'Dat'],
Het alles doordringende Wezen, bekend als het Universele Zelf.**

¹ *Taittirīya Upaniṣad 2.1*: "Hij die Brahman kent als de werkelijkheid (*satya*), als kennis (*jñāna*), als de grenzeloze (*ananta*), verborgen in de spelonk van het hart en in de hoogste hemel, Hij verkrijgt alles wat Hij wenst, tezamen met Brahman".

² *Chāndogya Upaniṣad 6.2.1*: "In den beginne was er alleen Wezen, één zonder tweede. Sommigen zeggen dat er niets was, hoegenaamd niets; dat alles uit niets is voortgekomen."

सर्वज्ञत्वं परेशत्वं तथा सम्पूर्णशक्तिता ।

वेदैः समर्थ्यते यस्य तद्ब्रह्मेत्यवधारय ॥ ३१ ॥

*sarvajñatvam pareśatvam tathā sampūrṇaśaktitā |
vedaiḥ samarthyate yasya tadbrahmetyavadhāraya || 31||*

sarvajñatvam: alwetendheid; *para-iśatvam*: opperste heerschapp; *tathā*: zo; *sampūrṇa-śaktitā*: almachtigheid; *vedaiḥ*: door de Veda's; *samarthyate*: worden geschraagd, gedragen; *yasya*: wiens; *tat*: Dat; *brahma-iti*: Brahman is; *avadhāraya*: vergewis je.

31. Weet, dat Brahman

Alwetend¹, Almachtig²

En de Opperste Heer³ van allen is,

Zoals door de Veda's verkondigd.

¹ *Muṇḍaka Upaniṣad 1.1.9* "Uit Hem die alwetend is, die de kenner is van alles, wiens discipline kennen is, komt deze Brahman, naam en voedsel tot bestaan."

² *Śvetāśvatara Upaniṣad 6.8*: "Geen handeling of orgaan van Hem is te vinden; noch gelijke noch een meerdere van Hem is gezien. Zijn grote kracht is onthuld verscheiden te zijn. En de werking van zijn intelligentie en kracht is natuurlijk."

³ *Brhadāranyaka Upaniṣad III.viii.9*: "Onder het machtige gezag van dit onveranderlijke, O Gargi, worden de zon en maan op hun plek gehouden; onder het machtige gezag van dit onveranderlijke, O Gargi, behouden hemel en aarde hun plaats; onder het machtige gezag van dit onveranderlijke, O Gargi, worden momenten, uren, dagen en nachten, maanden, seizoenen en jaren op hun betrekkelijke plaats gehouden; onder het machtige gezag van dit onveranderlijke, O Gargi, enz."

यज्ज्ञानात्सर्वविज्ञानं श्रुतिषु प्रतिपादितम्।
मृदाद्यनेकदृष्टान्तैस्तद्ब्रह्मेत्यवधारय ॥ ३२ ॥

yajjñānātsarvavijñānaṁ śrutiṣu pratipāditam |
mṛdādyanekadṛṣṭāntaistadbṛahmetyavadhāraya || 32||

yat-jñānāt: door het kennen van dat; *sarvavijñānam:* alles wordt gekend; *śrutiṣu:* in de śruti's; *pratipāditam:* het is bewezen, aangetoond; *mṛt-ādi-anekaḥ-dṛṣṭāntai:* door middel van verschillende voorbeelden van aarde enz.; *tad:* Dat; *brahma iti:* Brahman is; *avadhāraya:* vergewis je.

**32. Weet: Dát is Brahman wat in de Veda's¹ is uitgelegd
Door middel van voorbeelden zoals klei²,
En door het kennen waarvan
Alles wordt gekend³.**

¹ De *Upaniṣads*.

² *Chāndogya Upaniṣad* 6.1.4 'Door een brok klei te kennen, kent ge alle dingen die van klei gemaakt zijn; zij verschillen als het ware in taal en in naam, daar zij geen andere realiteit bezitten dan hun klei.'

6.1.5. 'Door één klompje goud te kennen, kent ge alle dingen die van goud gemaakt zijn; zij verschillen van elkaar als het ware in taal en naam, daar zij geen andere realiteit bezitten dan hun goud.'

6.1.6: 'Door één stukje ijzer te kennen, kent ge alle dingen die van ijzer gemaakt zijn; zij verschillen van elkaar als het ware in taal en naam, daar zij geen andere realiteit bezitten dan ijzer.'

³ *Bṛhadāranyaka Upaniṣad* IV.v.6: "Maitreyi! Dit Zelf verdient het om gezien en gehoord te worden, erover te denken en te mediteren. Wanneer dit Zelf gezien, gehoord, overdacht, gekend wordt, dan wordt alles gekend."

Zie ook *Bhagavad Gītā* VII,2: "Ik zal u deze wijsheid en kennis openbaren en wanneer ge u die hebt eigen gemaakt, blijft er verder niets te weten over.

यदानन्त्यं प्रतिज्ञाय श्रुतिस्तत्सिद्धये जगौ।
तत्कार्यत्वं प्रपञ्चस्य तद्ब्रह्मेत्यवधारय ॥ ३३ ॥

*yadānantyam pratijñāya śrutistatsiddhaye jagau |
tatkāryatvaṁ prapañcasya tadbrahmetyavadhāraya || 33||*

yat ānantyam: wiens grenzeloosheid; *pratijñāya*: na te hebben voorgesteld; *śrutaḥ*: geschriften, śruti, de Veda's; *tat-siddhaye*: om te demonstreren; *jagau*: noemen; *tat-kāryatvam*: zijn modificatie te zijn; *prapañcasya*: het universum; *tat*: Dat; *brahma*: iti: Brahman is: *avadhāraya*: vergewis je.

**33. Weet: Dát is Brahman,
Wat de Veda's als grenzeloos¹ stellen,
En verwijzend naar het universum
Als zijn effect², deze stelling staven.**

¹ *Taittirīya Upaniṣad 2.1*: "Hij die Brahman kent als de werkelijkheid (*satya*), als kennis (*jñāna*), als de grenzeloze (*ananta*), verborgen in de spelonk van het hart en in de hoogste hemel, Hij verkrijgt alles wat Hij wenst, tezamen met Brahman".

² *Taittirīya Upaniṣad 2.1* (vervolg): "Uit het Zelf kwam ether, uit ether lucht, uit lucht water, uit water aarde, uit aarde plantenleven, uit plantenleven voedsel, uit voedsel de mens."

विजिज्ञास्यतया यच्च वेदान्तेषु मुमुक्षुभिः ।
समर्थ्यतेऽतियत्नेन तद्ब्रह्मेत्यवधारय ॥ ३४ ॥

*vijijñāsyatayā yacca vedānteṣu mumukṣubhiḥ |
samarthyate'tiyatnena tadbrahmetyavadhāraya || 34||*

vijijñāsyatayā: als het object, doelwit van onderzoek, zoektocht; *yacca*: die is; *vedānteṣu*: in de *Upaniṣads*; *mumukṣubhiḥ*: van de zijde van hen die naar bevrijding verlangen; *samarthyate*: vastleggen, vestigen, benoemen; *atiyat-nena*: zeer zorgvuldig, nauwkeurig; *tat*: Dat; *brahma iti*: Brahman is; *avadhā-rama*: vergewis je.

**34. Weet: Dát is Brahman, wat de *Upaniṣads*
Zeer zorgvuldig hebben vastgesteld¹
Als het enige doelwit van de zoektocht
Van hen die naar bevrijding streven.**

¹ *Taittirīya Upaniṣad* 2.1: "Hij die Brahman kent als de werkelijkheid (*satya*), als kennis (*jñāna*), als de grenzeloze (*ananta*), verborgen in de spelonk van het hart en in de hoogste hemel, Hij verkrijgt alles wat Hij wenst, tezamen met Brahman".

जीवात्मना प्रवेशश्च नियन्त्रित्वं च तान् प्रति।
श्रूयते यस्य वेदेषु तद्ब्रह्मेत्यवधारय ॥ ३५ ॥

*jīvātmanā praveśaśca niyantrītvam ca tān prati |
śrūyate yasya vedeṣu tadbrahmetyavadhāraya || 35||*

jīva-ātmanā praveśaś ca: als individuele ziel de schepping binnengetreden;
niyantrītvam: bestuurder; *ca:* en; *tān prati:* en hun (zijn); *śrūyate yasya:* dat is
gehoord van; *vedeṣu:* in de Veda's; *tat:* Dat; *brahma iti:* Brahman is; *avadhā-*
raya: vergewis je.

**35. Weet: Dát is Brahman,
Wat in elk individueel schepsel
Is binnengetreden¹ en zijn bestuurder² werd,
Zoals door de Veda's verkondigd.**

¹ *Chāndogya Upaniṣad* 6.3.2: "Dat goddelijke wezen dacht: 'Ik zal in de drie goden binnengaan - in vuur, water, voedsel. Ik zal hun niet alleen leven, maar ook namen en vormen geven.'"

Taittirīya Upaniṣad 2.6: "Hij (de Opperste Ziel) dacht: 'Ik wilde dat Ik vele was; Ik zal me voortplanten.' En in de hitte van zijn meditatie schiep Hij alles; alles scheppen-de, trad Hij alles binnen; alles binnengaande, nam hij vorm aan, bleef evenwel vormloos; nam Hij grenzen aan, bleef evenwel grenzeloos; maakte Hij zich een tehuis bleef evenwel zonder tehuis; schiep kennis en onwetendheid; werkelijkheid, onwerkelijkheid, werd alles; daarom is alles werkelijkheid."

Zie ook *Bṛhadāranyaka Upaniṣad* I.iv.7.

² *Bṛhadāranyaka Upaniṣad* III.vii.3-23: "Hij die de aarde bewoont en toch daar-binnen is maar de aarde kent Hem niet, wiens lichaam de aarde is en die de aarde van binnen-uit bestuurt, is de Binnenste Bestuurder, je eigen onsterfelijke Zelf." In de verzen 4 t/m 23 in deze *Upaniṣad* is in plaats van 'aarde' respectievelijk water, vuur, ruimte, lucht, hemel, de zon, de kwartieren, de maan en de sterren, ether, duisternis, licht, alle wezens, de neus, het spraakorgaan, het oog, de oor, de geest (*manas*), de huid, het intellect en het voortplantingsorgaan genoemd.

कर्मणां फलदातृत्वं यस्यैव श्रूयते श्रुतौ।
जीवानां हेतुकर्तृत्वं तद्वह्मेत्यवधारय ॥ ३६ ॥

karmaṇām phaladātṛtvaṁ yasyaiva śrūyate śrutau |
jīvānām hetukartṛtvaṁ tadbrahmetyavadhāraya || 36||

karmaṇām phaladātṛtva: als de geveer van de resultaten van de handelingen van mensen; *yasyaiva*: hetwelk is; *śrūyate*: gehoord van; *śrutau*: in de *Upa-niṣhads*; *jīvānā hetu-kartṛtvaṁ*: en als Eén de oorzaak is van alle handelingen uitgevoerd door de individuele zielen; *tat*: Dat; *brahma iti*: (Brahman) is; *avadhāraya*: vergewis je.

**36. Weet, dat de *Upaniṣads* verkondigen dat Brahman
De enige Oorzaak is van alle handelingen
Die de individuele zielen verrichten¹,
En de Geveer is van de vruchten daarvan².**

¹ *Brahma Sūtra* 3.2.33: "Het individuele 'ik' moet het werktuig zijn, alleen op deze wijze werken de geschriften doelgericht".

² *Brahma Sūtra* 3.2.38: "De vrucht van handeling komt van Hem, zoals voor de hand ligt."

तत्त्वंपदार्थौ निर्णीतौ वाक्यार्थश्चिन्त्यतेऽधुना ।
तादात्म्यमत्र वाक्यार्थस्तयोरेव पदार्थयोः ॥ ३७ ॥

tattvaṃpadārthau nirṇītau vākyārthaścintyate'dhunā |
tādātmyamatra vākyārthastayoreva padārthayoḥ || 37||

tattvaṃpadārthau: wat met het woord 'Gij' bedoeld wordt en ook met het woord 'Dat'; *nirṇītau*: zijn duidelijk vastgesteld; *vākyārthaḥ*: de betekenis van de zin; *cintyate*: zal worden besproken, behandeld; *dhunā*: nu; *tādātmyam*: is de eenzelveheid; *atra vākyārtha*: de betekenis van de zin; *tayoḥ eva padārthayoḥ*: van wat met deze twee woorden bedoeld wordt.

37. De betekenis van de afzonderlijke woorden

'Gij' en 'Dat' is hiermede duidelijk vastgesteld.

Nu zal de betekenis worden behandeld van de verklaring 'Dat zijt Gij'
Namelijk de gelijkheid¹ van wat met deze twee woorden wordt bedoeld².

¹ Zie ook vers 6. Het woord Zelf (Gij) is gebruikt om de getuige van het interne orgaan (*antaḥkaraṇa*) aan te duiden, en het woord Brahman is gebruikt voor hetzelfde Zelf in de betekenis van de getuige van *Māyā*.

² Beide woorden hebben op indirecte wijze Bestaan-Bewustzijn-Gelukzaligheid als betekenis.

संसर्गो वा विशिष्टो वा वाक्यार्थो नात्र सम्मतः ।
अखण्डैकरसत्वेन वाक्यार्थो विदुषां मतः ॥ ३८ ॥

*samsargo vā viśiṣṭo vā vākyaārtho nātra sammataḥ |
akhaṇḍaika-rasatvena vākyaārtho viduṣāṃ mataḥ || 38||*

samsargaḥ vā: hetzij verbonden met; *viśiṣṭaḥ vā*: of gekenmerkt door wat anders; *vākyaārthaḥ*: wat met de verklaring bedoeld wordt; *nātra*: is niet; *sammataḥ*: aanvaard; *akhaṇḍa-eka-rasatvena*: is één wezen, ondeelbaar en van de aard van gelukzaligheid alleen; *vākyaārthaḥ*: de entiteit bedoeld met de zin; *viduṣāṃ mataḥ*: volgens de wijze.

**38. Dat waar deze verklaring ¹ op doelt is noch verbonden met
Noch gekenmerkt door wat dan ook ².
De betekenis van deze verklaring ³ volgens de wijze is
Eén ondeelbaar wezen, bestaande uit gelukzaligheid alleen.**

¹ 'Dat zijt Gij'.

² In de zin 'de tulp is wit' zijn de woorden 'tulp' en 'wit' in feite elkaars predicaat. Hier is het woord 'tulp' gekenmerkt door het woord 'wit'. Daarom zegt de zin dat het een witte tulp is, en niet blauw, rood, geel of welke kleur ook. Op dezelfde wijze is het woord 'wit' gekenmerkt door het woord 'tulp', dat wil zeggen dat de witheid een kenmerk van de tulp is en niet van een steen, stof of iets anders. Op deze wijze kenmerken de woorden tulp en wit elkaar. Dit wordt in de tekst *samsarga*, of 'wederzijdse kwalificatie' genoemd.

Dezelfde zin kan ook opgevat worden in de betekenis een tulp met het kenmerk van wit, maar niet omgekeerd. Dit is wat met *viśiṣṭaḥ* of 'gekenmerkt' in de tekst is omschreven. (Uitleg Bisweshwara).

Zie ook *Upadesa Sahasri*.VI.1: "Het Zelf zelf bezit geen kenmerk zoals een arm die afgesneden en weggeworpen wordt. Op dezelfde wijze kan geen enkel kenmerk aan Het Zelf toegeschreven worden van welke overgebleven dingen ook (stoffelijke en subtiele lichamen en hun attributen) waardoor Het kenmerken zou kunnen hebben." VI.2: "Daarom zijn alle kenmerken vergelijkbaar met de afgesneden en weg geworpen arm omdat ze alle niet-Zelf zijn. Zo is het Zelf vrij alle kenmerken."

³ Ondanks het feit dat de woorden 'Dat' en 'Gij' in de verklaring 'Dat zijt Gij' in dezelfde relatie tot elkaar staan als de woorden in de in voetnoot 2 genoemde zin, zijn geen van de daar genoemde woordcombinaties van toepassing op de verklaring 'Dat zijt Gij'. Daarom worden alleen de indirect uitgedrukte betekenissen (vers 42) van de woorden 'Dat' en 'Gij' als absoluut gelijk aanvaard. (Uitleg Bisweshwara).

प्रत्यग्बोधो य आभाति सोऽद्वयानन्दलक्षणः ।
अद्वयानन्दरूपश्च प्रत्यग्बोधैकलक्षणः ॥ ३९ ॥

*pratyagbodho ya ābhāti so'dvayānandalakṣaṇaḥ |
advayānandarūpaśca pratyagbodhaikalakṣaṇaḥ || 39||*

pratyak-bodho: als het individuele bewuste Zelf; *ya*: hetwelk; *ābhāti*: (ver)schijnt, lijkt; *saḥ*: Dat; *advaya-ānanda-lakṣaṇaḥ*: is van de aard van gelukzaligheid zonder een tweede; *advaya-ānandarūpaḥ ca*: en, Het Ene dat gelukzaligheid zonder een tweede is; *pratyak-bodha-eka-lakṣaṇaḥ*: is van de aard van het individuele bewuste Zelf.

39. Wat verschijnt als het individuele bewuste Zelf¹
Is van de aard van gelukzaligheid zonder een tweede.
En het Ene, dat gelukzaligheid zonder een tweede is,
Is niet anders dan het individuele bewuste Zelf².

¹ Getuige bewustzijn in het binnenste, het Hart.

² Dus, Brahman is het Zelf en het Zelf is Brahman, of met andere woorden 'Dat zijt Gij'.

इत्थमन्योन्यतादात्म्यप्रतिपत्तिर्यदा भवेत्।
अब्रह्मत्वं त्वमर्थस्य व्यावर्तेत तदैव हि ॥ ४० ॥

*itthamanyonyatādātmyapratipattiryadā bhavet |
abrahmatvaṁ tvamarthasya vyāvarteta tadaiva hi || 40||*

ittham: dus; *yadā*: wanneer; *anyonya-tādātmya-pratipattiḥ bhavet*: hun wederzijdse (gemeenschappelijke) identiteit is begrepen; *abrahmatvam*: niet-Brahmaans; *tvamarthasya*: van wat bedoeld wordt met het woord 'Gij'; *vyāvarteta*: houdt op; *tadaiva hi*: onmiddellijk.

**40. [De misvatting] dat het woord 'Gij' iets anders¹ dan Brahman betekent,
En dat het woord 'Dat' voor iets kenbaars² staat,
Houdt onmiddellijk op bij het vatten van
De gemeenschappelijke betekenis van deze twee woorden.**

Noot: De verzen 40 en 41 overlappen elkaar enigszins: De vertaling van de eerste helft van de eerste regel van vers 41 is in vers 40 verwerkt.

¹ De verkeerde opvatting dat mensen vóór het dagen van juiste Kennis hebben, dat het Zelf er een onder vele individuen is.

² De directe opvatting van Brahman is dat Hij alleen een extern bestaan buiten het Zelf heeft (de wereld, het universum), terwijl directe kennis 'Ik ben Brahman' is.

तदर्थस्य पारोक्ष्यं यद्येवं किं ततः शृणु।
पूर्णानन्दैकरूपेण प्रत्यग्बोधोवतिष्ठते ॥ ४१ ॥

tadarthasya pārokṣyaṁ yadyevaṁ kiṁ tataḥ śṛṇu |
pūrṇānandaikarūpeṇa pratyagbodhovatiṣṭhate || 41||

tadarthasya: van wat met het woord 'Dat' wordt bedoeld; *pārokṣya*: de indirecte kennis; *yad-evam*: als dit zo is (zegt de leerling); *kiṁ tataḥ*: wat dan; *śṛṇu*: luister (zegt de leraar); *pūrṇa-ānanda-eka-rūpeṇa*: als De Ene, alles doordringende gelukzaligheid, zonder een tweede; *pratyagbodhaḥ*: het individuele bewuste Zelf; *avatiṣṭhate*: staat voor.

41. [De leerling vraagt:] Wat volgt hierop?

De leraar zegt: Luister:

Het individuele bewuste Zelf [dat alles verlicht] staat voor

De Ene allesdoordringende gelukzaligheid zonder een tweede¹.

तत्त्वमस्यादिवाक्यं च तादात्म्यप्रतिपादने।
लक्ष्यौ तत्त्वंपदार्थौ द्वौवुपादाय प्रवर्तते ॥ ४२ ॥

tattvamasyādivākyaṁ ca tādātmyapratipādanē |
lakṣyau tattvaṁpadārthau dvāvupādāya pravartate || 42||

tat-tvam-asi-ādi-vākyaṁ: de verklaringen zoals 'Dat zijt Gij' enz.; *ca*: en; *tādātmya-prati-pādanē*: voor het erkennen, staven, van de identiteit; *upādāya-lakṣyau tat-tvam-pada-arthau dvau*: van wat indirect bedoeld wordt met de twee woorden 'Gij' en 'Dat'; *pravartate*: worden gebruikt.

42. Verklaringen als 'Dat zijt Gij'² enz.

Dienen om de eenzelvigheid te bekrachtigen

Van wat indirect bedoeld wordt

Met de twee woorden 'Gij' en 'Dat'.

¹ Dit is de hoogste kennis en het bereiken hiervan is het enige doel in dit leven.

² Het is hetzelfde zuivere bewustzijn dat op indirecte wijze door de twee woorden uitgedrukt wordt.

हित्वा द्वौ शबलौ वाच्यौ वाक्यं वाक्यार्थबोधने।
यथा प्रवर्ततेऽस्माभिस्तथा व्याख्यातमादरात् ॥ ४३ ॥

*hitvā dvau śabalau vācyau vākyaṁ vākyaārthabodhane |
yathā pravartate'smābhistathā vyākhyātamādarāt || 43||*

hitvā: verwerpt; *dvau*: de twee; *śabalau vācyau*: de rechtstreeks genoemde kenmerken; *vākyaṁ*: de zin, uitspraak, verklaring; *vākya-artha bodhane pravaratate*: en dus onthult wat het betekent; *yathā*: hoe; *asmābhi*: wij; *tathā vyākhyātam ādarāt*: zorgvuldig gedaan.

**43. We hebben op zorgvuldige wijze uitgelegd,
Hoe de verklaring¹ de twee direct uitgedrukte
Ogenschijnlijke betekenissen² afwijst en dus,
Wat³ het werkelijk betekent, onthult.**

आलम्बनतयाभाति योऽस्मत्प्रत्ययशब्दयोः।
अन्तःकरणसंभिन्नबोधः स त्वंपदाभिधः ॥ ४४ ॥

*ālambanatayābhāti yo'smatpratyayaśabdayoḥ |
antaḥkaraṇasambhinnabodhaḥ sa tvampadābhidhaḥ || 44||*

ālambanataya: het object; *ābhāti*: is; *yo*: en; *asmat-pratyaya-śabdayoḥ*: van het idee en het woord 'ik'; *antaḥkaraṇa-sambhinn-abodhaḥ*: bewustzijn dat verbonden is met het interne orgaan; *saḥ*: de; *tvam-pada-ābhidhaḥ*: is de directe betekenis van het woord 'Gij'.

**44. Het bewustzijn dat verbonden is
Met het interne orgaan en dat het object is
Van het idee en woord 'ik',
Is de directe betekenis van het woord 'Gij'⁴.**

¹ 'Dat zijt Gij'.

² Van de woorden 'Gij' en 'Dat'.

³ Ondeelbaar Bestaan-Bewustzijn-Gelukzaligheid, het Zelf of Brahman.

⁴ Met andere woorden, de directe betekenis van het woord 'Gij' is de reflectie van puur bewustzijn op het interne orgaan, de *jīva* of het individu.

मायोपाधिर्जगद्योनिः सर्वज्ञत्वादिलक्षणः ।

परोक्ष्यशबलः सत्याद्यात्मकस्तत्पदाभिधः ॥ ४५ ॥

māyopādhirjagadyoniḥ sarvajñatvādilakṣaṇaḥ |
parokṣyaśabalaḥ satyādyātmakastatpadābhidhaḥ || 45||

māyā-apādhīḥ: het Wezen dat *māyā* als zijn oplegging heeft; *jagat-yoniḥ*: die de oorzaak, bron, van het universum is; *sarvajñatva-ādi-lakṣaṇaḥ*: dat is beschreven als Alwetende enz.; *parokṣyaśabalaḥ*: indirect gekend en gekenmerkt; *saty-ādi-ātmakaḥ*: en wiens aard bewustzijn is; *tat-pada-ābhidhaḥ*: is de directe betekenis van het woord 'Dat'.

45. Dat wat middels toegevoegde kenmerken wordt gekend,
De bron van het universum, omschreven als Alwetend enz.,
Wat *Māyā*¹ als zijn oplegging heeft en wiens aard bewustzijn is,
Is de directe (ogenschijnlijke) betekenis van 'Dat'².

¹ Zie *Vivekacūḍamaṇi*: 108. Onwetendheid (*avidyā*), *māyā*, ook het 'ongedifferentieerde' (*avyakta*) genoemd, vindt zijn kracht in de opperste Heer (*parameśaśakti*). Het heeft geen begin. Het omvat de drie *guṇa*'s (*tri-guṇa*) en overtreft hen in hun effecten daar het de oorzaak ervan is. Degenen met een helder verstand kunnen zijn bestaan afleiden uit de effecten die het voortbrengt. Het is de schepper van het gehele universum (*jagatsarvam*).

² *Īśwara*, Brahman met *Māyā* als zijn bedekking.

प्रत्यक्परोक्षतैकस्य सद्वितीयत्वपूर्णता ।
विरुध्यते यतस्तस्माल्लक्षणा संप्रवर्तते ॥ ४६ ॥

*pratyakparokṣataikasya sadvītīyatvapūrṇatā |
virudhyate yatastasmāllakṣaṇā sampravartate || 46||*

pratyak-parokṣatā: de direct en indirect te kennen kenmerken; *ekasya*: van de zijde van één en dezelfde substantie; *sadvītīyatva-pūrṇatā*: alsmede als Bestaan met een tweede en Absolute Eénheid; *virudhyate*: zijn tegenstrijdig; *yat*: zoals; *tasmātlakṣaṇā*: een indirect uitgedrukte betekenis; *sampravartate*: naar toe moet worden begeven.

**46. Omdat, met het oog op één en dezelfde werkelijkheid,
De indirect¹ en direct² gekende kenmerken tegenstrijdig zijn
Met die van een bestaan met een tweede en Absolute Eenheid³,
Moet voor de indirect uitgedrukte betekenis worden gekozen⁴.**

¹ Verzen 29-36 voor Brahman en 11-28 voor het Zelf (*ātman*).

² Vers 44 voor *jīva* (individu) en vers 45 voor *Īśvara* (universum)

³ De indirecte betekenis van 'Dat' als puur bewustzijn en ook de indirecte betekenis van 'Gij' eveneens als puur bewustzijn.

⁴ Zie vers 47.

मानान्तरविरोधे तु मुख्यार्थस्य परिग्रहे ।
मुख्यार्थेनाविनाभूते प्रतीतिर्लक्षणोच्यते ॥ ४७ ॥

*mānāntaravirodhe tu mukhyārthasya parigrahe |
mukhyārthenāvinābhūte pratītilakṣaṇocyate || 47||*

māna-antara-virodhe tu: ingeval dat er een tegenstrijdigheid met andere aanwijzingen, bewijsgronden, bestaat; *mukhya-arthasya*: de direct uitgedrukte betekenis van een woord; *parigrahe*: in aanvaarding; *mukhyārthena*: wat direct is aangegeven; *āvinābhūte*: en verbonden met; *pratītiḥ*: de betekenis die op zichzelf duidelijk begrijpelijk is: *lakṣaṇa*: de indirect uitgedrukte betekenis; *acyate*: wordt genoemd.

**47. In geval van tegenstrijdigheid met andere bewijsgronden
Bij het aanvaarden van de directe betekenis van een woord,
Wordt de betekenis die eenduidig en uit zichzelf begrijpelijk is,
De indirect¹ uitgedrukte betekenis genoemd.**

¹ Het proces van de bepaling van de impliciete betekenis van uitdrukkingen wordt bij Indiase logica *lakṣaṇa* genoemd. Het onderscheidt zich in drie soorten: *jahal-lakṣaṇā*, *ajahal-lakṣaṇā* en *bhāgal-lakṣaṇā*.

Bij het eerste wordt de directe betekenis van een uitdrukking verworpen en het indirecte behouden. Een klassiek voorbeeld hiervan is de uitdrukking 'een dorp aan de rivier', waarmee in werkelijkheid een dorp aan de oever van een rivier wordt bedoeld. De directe betekenis 'aan de rivier' wordt verworpen omdat het dorp anders onder water zou lopen.

In het tweede geval wordt zowel de directe betekenis als de indirecte behouden. Een klassiek voorbeeld hiervan is de uitdrukking 'het bruine galoppeert', verwijzend naar een bruin paard. De directe betekenis 'bruin' wordt niet verworpen, omdat het verwijst naar een paard dat bruin is. De indirecte betekenis van 'bruin' is een paard dat eerder als bruin was gekenmerkt.

In het derde geval wordt de directe betekenis deels verworpen en deels behouden. In het geval van 'Dat zijt Gij' worden de tijdelijke kenmerken verworpen en de eeuwige kenmerken behouden.

Van deze drie kunnen dus in het bovengenoemde geval de eerste twee als onbruikbaar buiten beschouwing worden gelaten en kan alleen het derde genomen worden. Een zeer verhelderende uitleg hiervan is te vinden in [6] p.252-254.

तत्त्वमस्यादिवाक्येषु लक्षणा भागलक्षणा। सोऽयमित्यादिवाक्यस्थपदयोरिव नापरा ॥ ४८ ॥

*tattvamasyādivākyeṣu lakṣaṇā bhāgalakṣaṇā |
sao'yamityādivākyaṣṭhapaḍayoriva nāparā || 48||*

tat-tvam-asya-ādi-vākyeṣu: verklaringen als 'Dat zijt Gij'; *lakṣaṇā bhāgalakṣaṇā*: is dat waarin een deel van de directe betekenis van elk van de twee woorden (b.v. 'Gij' en 'Dat') is weggelaten terwijl de andere werd behouden; *saḥ ayam ityādi-vākyaṣṭha-paḍayo*: in geval van de twee woorden 'hij' en 'dit' in zinnen als 'hij is dit' enz. (een deel van de directe betekenis is weggelaten terwijl het andere werd behouden); *eva*: bij voorbeeld; *na aparā*: (bij dergelijke gevallen) geen andere soort bepaling door eliminatie kan worden gekozen.

**48. Alleen 'overeenstemming en tegenstrijdigheid'¹ mag worden
Aangewend bij interpretatie van verklaringen als 'Dat zijt Gij',
Waarin één deel van de directe betekenis van de twee woorden
'Dat' en 'Gij' wordt weggelaten terwijl het andere wordt behouden.**

**Bij dergelijke gevallen zal geen andere methode baten,
Zoals in geval van de twee woorden 'hij' en 'dit',
-In zinnen als 'hij is dit' enz.- wordt een deel van de directe betekenis
Van elk woord weggelaten terwijl het andere wordt behouden².**

¹ [8] 8.96: "Overeenstemming en tegenstrijdigheid (anvayavyatireka) met betrekking tot woorden en hun betekenissen zijn de enige criteria waardoor de ware betekenis van het woord 'ik' kan worden vastgesteld."

Toelichting: Het Zelf is altijd de getuige en houdt nimmer op te bestaan. Hij bestaat op zichzelf en is nimmer een kenmerk. Hij is daarom, werkelijk. Het ego enz., die door het Zelf (als getuige) worden waargenomen en hun bestaan aan het Zelf te danken hebben, bestaan altijd uit kenmerken. Daarom zijn ze onwerkelijk.

Woorden als Zelf, Bestaan, Kennis, Gelukzaligheid, enz. betreffen Puur Bewustzijn. Ze zijn noch kenmerken noch verwijzen ze naar iets met kenmerken. De woorden doener, werktuig, geniet, dun, dik, enz. betreffen niet Puur Bewustzijn. Ze worden aan het Zelf opgelegd, wanneer lichaam, zinnen enz. Hem kenmerken.

Deze werkwijze is wat genoemd wordt overeenstemming en tegenstrijdigheid met betrekking tot de impliciete betekenis van woorden.

² In de zin 'hij is dit' is de directe betekenis van het woord 'hij' een persoon gekend in het verleden, en die van het woord 'dit' is een persoon gezien in het heden. Dit schijnt, daarom, een tegenstrijdigheid in te houden. Derhalve moeten we bij het interpreteren

अहं ब्रह्मेतिवाक्यार्थबोधो यावद्वृद्धीभवेत्।
शमादिसहितस्तावदभ्यसेच्छ्रवणादिकम् ॥ ४९ ॥

*aham brahmetivākyaārthabodho yāvaddṛḍhībhavet |
śamādisahitastāvadabhyasecchravaṇādikam || 49||*

aham-brahma-iti-vākya-artha-bodhaḥ: het vatten van de betekenis van de verklaring 'Ik ben Brahman'; *yāvad*: voor een duur nodig om; *dṛḍhībhavet*: wordt pertinent; *śama-ādi-sahitaḥ*: oefening van de beteugeling van de geest; *tāvat*: terwijl; *abhyaset*: men moet oefenen; *śravaṇa-ādikam*: luisterend naar *Śruti* en overwegen de betekenis ervan.

49. Men moet zo lang als nodig is doorgaan¹ met de studie van de Veda's, Het overwegen van de betekenissen daarvan en met oefeningen Om de geest te beteugelen, tot de juiste betekenis van de verklaring 'Ik ben Brahman' helder en gevestigd is.

van de zin de weg kiezen van de methode van 'uitleg door gevolgtrekking', en moeten we van de directe betekenis van het woord 'hij' het idee van zijn kenmerken behorende tot het verleden en van 'dit' het idee van zijn kenmerken behorende tot het heden weglaten; dan verkrijgen we, zoals door de zin indirect wordt uitgedrukt, één ondeelbare persoon, zonder enige verbinding met het verleden of het heden.

Op dezelfde wijze is in de verklaring 'Dat zijt Gij' de directe (ogenschijnlijke) betekenis van het woord 'Gij' gegeven in vers 44 en de directe (ogenschijnlijke) betekenis van het woord 'Dat' in vers 45. De verklaring 'Dat zijt Gij' vertoont een schijnbare tegenstrijdigheid zoals in de verklaring 'hij is dit'. Op dezelfde wijze, door voorbij te gaan aan het deel bestaande uit het interne orgaan en de reflectie van bewustzijn in het woord 'Gij', en ook door voorbij te gaan aan het deel bestaande uit *Māyā* en de reflectie van bewustzijn in het woord 'Dat', verkrijgen wij als de enige mogelijke betekenis van de verklaring 'Dat zijt Gij', één en Ondeelbare Entiteit die Bestaan-Bewustzijn-Gelukzaligheid is.

¹ *Brahma sūtra 4.1.1*: "Herhaling is noodzakelijk omdat de *Upaniṣads* de leer keer op keer herhalen."

श्रुत्याचार्यप्रसादेन दृढो बोधो यथा भवेत्।
निरस्ताशेषसंसारनिदानः पुरुषस्तदा ॥ ५० ॥

*śrutiyācāryaprasādena dṛḍho bodho yathā bhavet |
nirastāśeṣasaṃsāranidānaḥ puruṣastadā || 50||*

śruti-ācārya-prasādena: door de genadigheid van de *Śruti* en de leraar; *dṛḍhaḥ*: stevig; *bodho*: Kennis; *yathā*: wanneer; *bhavet*: wordt; *nirasta-aśeṣa-saṃ-sāra-nidānaḥ*: heeft de oorzaak van hergeboorten voor altijd geëlimineerd; *puruṣaḥ*: een mens; *stada*: dan.

**50. Wanneer door de genade van de Veda's¹ en de Leraar²
Deze Kennis gevestigd wordt,
Heeft men de oorzaak³ van hergeboorten
Voor eeuwig tenietgedaan.**

¹ De Veda's zijn de belichaming van Brahman Zelf, zoals de Leraar.

² Deze Kennis daagt niet tenzij onderwezen door een Leraar die Brahman kent.

³ Onwetendheid.

विशीर्णकार्यकरणो भूतसूक्ष्मैरनावृतः ।
विमुक्तकर्मनिगडः सद्य एव विमुच्यते ॥ ५१ ॥

*viśīrṇakāryakaraṇo bhūtasūkṣmairanāvṛtaḥ |
vimuktakarmanigaḍaḥ sadya eva vimucyate || 51||*

viśīrṇa-kārya-karaṇaḥ: (zo iemand) zijn stoffelijke en subtiële lichamen opgelost; *bhūta-sūkṣmaḥ-anāvṛtaḥ*: bevrijd van de subtiële elementen; *vimuktakarma-nigaḍaḥ*: verlost van de aaneenschakeling van handelingen; *sadya eva*: onmiddellijk; *vimucyate*: wordt bevrijd.

**51. Zo'n mens, zijn stoffelijke en subtiële lichamen opgelost¹,
Bevrijd van de subtiële elementen² en
Verlost van de aaneenschakeling van handelingen,
Wordt onmiddellijk bevrijd³.**

¹ *Chāndogya Upaniṣad VIII.3*: "De lucht heeft geen lichaam, wolken, bliksem, donder hebben geen lichaam; doch wanneer ze zich samenvoegen met licht en opstijgen in de ruimte, dan tonen zij zich in hun eigen gedaante. Evenzo gaat het met het gezegende Zelf; samengevoegd met licht, stijgt het op uit het lichaam en toont zich in zijn eigen gedaante. Hij beweegt zich in deze wereld en geniet vrouwen, rijdt in wagens, onderhoudt zijn vrienden, zonder zich om zijn lichaam te bekommeren: zoals een meester-vakman een hulp aanstelt, zo stelt het Zelf het leven aan om voor zijn lichaam te zorgen."

² Zie *Vivekacūḍamaṇi 74*: "De subtiële elementen worden door onderlinge vermenging in bepaalde verhoudingen grof en vormen het grofstoffelijke lichaam (*sthūlaśarīra*). De essenties (*tanmātrā's*) van deze [subtiële] elementen vormen de zinsobjecten (*viśaya*) in groepen van vijf (geluid, tast, gezicht, smaak en geur) die het plezier (*sukhāya*) van de bewoner van het lichaam [hem die ze ervaart, (*bhoktu*)] dienen."

Vanuit het individu beschouwd zijn *tanmātra's* de subtiële elementen die door de specifieke en overeenkomstige zintuigen van kennis (*jñānendriya*) ervaring mogelijk maken. Zie ook Swami Venkatesananda's *Vasiṣṭha's Yoga* p.577 (of *Yoga Vasiṣṭha VI.2:87:11,12*) "In de pure ruimte of leegte van bewustzijn rijst allereerst de notie van 'Ik ben' op. De condensatie daarvan is bekend als *buddhi* of intellect en de condensatie daarvan is bekend als het denken (*manas*). Dat kent of ervaart het zuivere element van geluid en ook de andere elementen, de *tanmātra's*. Uit deze ervaringen rijzen de diverse zintuigen op..."

³ Er gaat geen tijd voorbij tussen het dagen van Kennis en Bevrijding.

प्रारब्धकर्मवेगेन जीवन्मुक्तो यदा भवेत्।
किञ्चित्कालमनारब्धकर्मबन्धस्य संक्षये ॥ ५२ ॥

*prārabdhakarmavegena jīvanmukto yadā bhavet |
kiñcitkālamānārabdhakarmabandhasya saṁkṣaye || 52||*

prārabdha-karma-vegena: door de kracht van die handelingen die vrucht begonnen af te werpen; *jīvan-muktaḥ*: in dit leven bevrijd; *yadā*: wanneer; *bhavet*: overblijven; *kiñcit kālam*: voor een bepaalde tijd; *anārabdha-karma-bandhasya*: de gebondenheid (slavernij) als gevolg van handelingen die nog niet begonnen zijn vrucht af te werpen; *saṁkṣaye*: bij de vernietiging van.

**52. Na opgehouden te zijn met bindende handelingen,
Zal de 'in dit leven bevrijde' nog een tijdje voortleven
Als gevolg van de dwingende kracht van de handelingen¹
Die reeds vrucht begonnen af te werpen.**

¹ Van vroegere geboorten (*prārabdha karma*). Zie *Brahma Sūtra* 4.1.13: "Bij de realisatie van 'Dat' ontstaat er non-gehechtheid en vernietiging van voorafgaande en daarop volgende zonden, omdat dit zo verkondigd is.", 4.1.14 "Geheel op dezelfde wijze, is er eveneens geen andere gehechtheid aan de andere (d.i. aan deugd). Bevrijding volgt zodra het lichaam wordt afgelegd.", 4.1.15 "Maar alleen die voorbijen [deugden en zonden] worden vernietigd die nog niet begonnen zijn vrucht te dragen, want de dood is als grens gesteld voor wachten op bevrijding."

Zie ook *Vivekacūḍamaṇi* 451. Actie (*karma*), die vóór het dagen van kennis (*jñāna*)¹ op gang is gebracht, wordt echter niet vernietigd door die kennis en zal dus vrucht dragen, net als een pijl die afgeschoten is op zijn doel.

453. *Prārabdha karma* is inderdaad zeer krachtig, zelfs voor de gerealiseerde mens, en kan alleen verteerd worden door de vruchten ervan te verduren. Het vuur van volmaakte kennis vernietigt wel de overige twee soorten *karma* [de reeds in het verleden opgebouwde (*sañcita*) en de nog op te bouwen (*āgāmi*) *karma* 's]. Maar geen van deze drie *karma* 's treft de kenners van Brahman die onafgebroken in eenzelvigheid met Brahman verblijven. Ze zijn de ongedifferentieerde Brahman zelf.

454. Voor hem die leeft in zijn eigen Zelf als Brahman alleen, vrij van vereenzelviging met de bedekkingen, is het bestaan van *prārabdha karma* even betekenisloos als na het ontwaken nog belangstelling te hebben voor zaken die men gedroomd heeft."

निरस्तातिशयानन्दं वैष्णवं परमं पदम्।
पुनरावृत्तिरहितं कैवल्यं प्रतिपद्यते ॥ ५३ ॥

*nirastātiśayānandaṁ vaiṣṇavaṁ paramaṁ padam |
punarāvṛttirahitam kaivalyaṁ pratipadyate || 53||*

nirasta-atīśaya-anandaṁ: en gelukzaligheid, die door niets wordt overtroffen;
vaiṣṇavam: van *Viṣṇu*; *parama*: die het opperste is; *padam*: verblijfplaats;
punaḥ-rāvṛtti-rahitaṁ: waarvan geen terugkeer is; *kaivalya*: Absoluut Een-zijn;
pratipadyate: hij komt met.

**53. Deze bevrijde heeft de Absolute Eenheid bereikt,
De grootste en ultieme heerlijkheid,
Die de opperste verblijfplaats van *Viṣṇu* wordt genoemd
Waarvan er geen terugkeer¹ is.**

¹ Er is geen geboorte en dood meer.

॥ इति परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छङ्कराचार्यविरचिता
वाक्यवृत्तिः समाप्त ॥

|| iti paramahaṁsaparivrājakācāryaśrīmacchaṅkarācāryaviracitā
vākyavṛttiḥ samāpta ||

iti: hiermede; *paramahaṁsa*: een asceet van de hoogste orde; *parivrājakā*: onbekende, verborgen betekenis, of inhoud; *acārya*: spirituele leider of leraar; *śrīmacchaṅkarācārya*: door Śrī Śaṅkarācārya; *viracitā*: samengesteld, geschreven, uitgesproken; *vākyā*: uitspraak; *vṛttiḥ*: uitleg, betekenis; *samāpta*: beëindigd, volledig bereikt.

Hier eindigt de uiteenzetting

Over de impliciete betekenis van de uitspraak

['Dat zijt Gij'] door Śrī Śaṅkara,

De grote Leraar en rondtrekkende¹ *Paramahaṁsa*².

¹ Het is zijn natuur. Zodoende hebben mensen baat bij zijn aanwezigheid, gezelschap en onderricht en worden ze daarbij bevrijd.

² Een mens die alle wereldse handelingen heeft verzaakt en die de onweerlegbare Kennis heeft dat hij niets anders is dan Brahman en dat de wereld onwerkelijk is.

VAKYA VRITTI

**By Adi Sankaracharya, Translated by Swami Chinmayananda
Published by Chinmaya Mission, Mumbai**

An Exhaustive Explanation of the Upanishadic Mahaavaakya
“That Thou Art” [Tat Twam Asi]

1. I bow down to that Pure Consciousness Divine – a shoreless ocean of happiness, which is All-pervading (Vishnu), the Beloved of Shri, the all-knowing Lord of the Universe, assuming endless forms and yet ever-free, having an inscrutable power to become (apparently) the Cause of creation, maintenance, and dissolution of the universe.
2. Again and again I Prostrate at the feet of my Guru, by whose grace I have come to realise, “I alone am the All-pervading Essence (Vishnu)”, and that “the world of multiplicity is all a super-imposition upon myself.”
3. Scorched by the blazing sun of the three miseries, a student – dejected with the world and restless for release, having cultivated all the means of liberation especially such virtues as self-control etc. – enquires of a noble teacher:
4. “Merely out of your grace and mercy, holy Teacher, please explain to me briefly the means by which I may easily get liberated from the sorrows of this bondage-to-change”.
5. The teacher said: “Your question is valid, and so very clearly expressed, I shall answer it exhaustively to make it as vivid to you as though you are seeing it near”.
6. Direct knowledge of that total identity between the individual-Self and the Universal-Self, stemming forth from the Vedic statements such as “Thou art that”, etc., is the immediate means to liberation.
7. The disciple said: “What is the individualised Self ? What, then, is the Universal Self ? How can they both be identical ? And, how can statements like “That thou art” discuss and prove this identity ?”
8. The teacher said: “I shall answer your question. Who else can be the individual Self (Jiva) other than yourself, that asks me this question, “Who am I ?”. There is no doubt about it. You alone are the Brahman.
9. The disciple said: Not even the word meaning do I fully grasp clearly; how can I then comprehend the significance of the sentence, “I am Brahman” ?

10. The teacher said: “You have said the truth when you complained that the knowledge and understanding of the meaning of the words employed in a sentence are indeed the cause of the understanding of the full significance of the sentence. And there are no two opinions about it.”

11. “Why do you not recognise your own Self, which is an embodiment of Eternal Bliss-Essence, the Witnessing Light that illumines the inner equipments and their functions ?”

12. “Give up the intellectual misconception that the Self is the body, etc., and always meditate upon and think yourself to be the eternal Knowledge-Bliss – the Witness of the intellect – a sheer mass of Pure Knowledge”.

13. “The body is not the Self, as like the pot, etc., the body also has form, etc., and again, the body is a modification of the great elements such as Akash, just like the pot”.

14. The disciple said: “If, by the strength of these arguments, the gross-body is considered as “not-Self”, then please exhaustively explain and directly indicate the Self – as clearly as a fruit in hand”.

15. The teacher said: “Just as the perceiver of a pot is ever distinctly different from the pot and can never be the pot – so too, you, the perceiver of your body, are distinct from your body and can never be the body – this you firmly ascertain in yourself.”

16. “Similarly be sure in yourself that you, the seer of the senses, are not the senses themselves, and ascertain that you are neither the mind, not the intellect, not the vital air (Prana).”

17. “Similarly be sure that you are not the complex of the gross and the subtle-bodies, and intelligently determine, by inference, that you, the ‘seer’, are entirely distinct from the ‘seen’.”

18. “‘I am He’, the One because of whose presence alone the inert entities like the body and the senses, are able to function through acceptance and rejection”.

19. “‘I am He’, the One changeless, Innermost Self that moves the intellect, etc., as a magnet does the iron filings.”

20. “‘I am He’, the One Entity in whose vital presence the body, senses, mind, and Pranas, though inert in themselves, appear to be conscious and dynamic, as though they are the Self.”

21. “‘He am I’, the One Consciousness, which is the Self that illumines the modifications in my mind such as ‘my mind went elsewhere, however, it has been brought to rest now’, – ‘He am I’ (So’ham).”

22. “‘He am I’, the One Consciousness which is the Changeless Self that is directly cognised, that illumines the three states of waking, dream, and deep-sleep, and that which illumines appearance and disappearance of the intellect and its functions – ‘He am I’ (So’ham).”

23. “Know yourself to be the One Self, a homogenous mass of Consciousness, which is the illuminator of the body and therefore quite distinct from it – just as a lamp that illumines a pot is always different from the pot illumined. ‘I am a mass of Consciousness’ (Aham bodhavigraha).”

24. “Know yourself to be the One for whose sake beings and things such as children and wealth – are dear, who is the sole seer and dearest of all. ‘He am I’ – ascertain thus and realise, So’ham.”

25. “Know yourself to be the One regarding whom there is always the anxiety, ‘May I ever be; never cease to be’, as this Seer is the dearest of all. ‘He am I’ – thus assert and realise.”

26. “The Consciousness, the Self, which appears as the Witness, is that which is meant by the word ‘thou’. Being free from all changes even the witnessing is nothing but the illumining-power of the Self.”

27. “Totally distinct from body, senses, mind, Prana and Ego is that which is the Self; therefore, It is absolutely free from the six-modifications, which all material things must necessarily undergo. This Self is the indicative meaning of the term “thou”.

28. “Having thus ascertained the meaning of the term “thou” one should reflect upon what is meant by the word “that” – employing both the method of negation and also the direct method of scriptural assertion.”

29. “‘That’, which is free from all the impurities of the Samsara, ‘that’ which is defined by the Upanishads as: ‘Not large etc., having the qualities of imperceptible etc., that is beyond all darkness created by ignorance”.

30. “Having no greater Bliss than Itself, a pure embodiment of External Consciousness, and having ‘existence’ for its specific definition, is the All-Pervading Being – is the meaning indicated by the term ‘that’; so, the scriptures declare in their songs.”

31. “That which is proved in the Vedas as All-knowing, All-powerful and Supreme Lord, is Itself the Infinite Brahman... make sure of that Brahman in your own understanding.”
32. “That which the scriptures have discussed through examples of mud etc., as that by knowing which all else will become known ... make sure of that Brahman in your understanding.”
33. “That which the scriptures propose to prove as a limitless, and in order to support that proposition, called the World of Plurality as Its effects .. make sure of that Brahman in your understanding.”
34. “That which the Upanishads clearly establish as the sole object of deep contemplation for those who are sincere seekers of liberation – make sure of that Brahman in your understanding.”
35. “That which is heard of in the Vedas ‘as having entered each creature as its individualised self’, and which is known, from the same sources, to be their controller – make sure of that Brahman in your understanding.”
36. “That which the Upanishads declare as the sole paymaster for all action, and as the very agent (prompter) in all actions, performed by each individualised ego – make sure of that Brahman in your understanding.”
37. “The meaning of the terms ‘that’ and ‘thou’ have been discussed and finally determined. Now we shall discuss the meaning of the commandment (Mahavakya) ‘That thou art’. In this, the total identity of the meanings of ‘that’ and ‘thou’ alone is shown.”
38. “What is meant by the sentence (commandment ‘That thou art’) is not arrived at, either through its ‘sequence-of meaning’ or as ‘qualified-by-something’. An indivisible Being, consisting of Bliss only – this alone is the meaning of the sentence, according to the wise.”
39. “What appears (anjati) as the Witnessing-Consciousness within, (the individual-Self), is of the nature of Bliss, One-without-a-second; and the one that is the Bliss within is none other than the individualised-Self the Witnessing Consciousness within.”
40. “When, as explained above, the mutual identity between the two words ‘thou’ and ‘that’ is comprehended, then the idea ‘I am not Brahman’, entertained by ‘thou’, shall immediately end.”
41. “If as said, the depth-meaning of the term ‘that’ is ‘Mass-of Bliss, without-second’, and ‘thou’ is the ‘Witnessing-Consciousness’, then what ? Listen: the

Inner-self, the Consciousness, that illumines all thoughts, remains as the All-full, One-Mass-of Bliss, without-a-second.”

42. “The great statements, like ‘That thou art’, established the identity of what is meant by the two terms ‘thou’ and ‘That’ in their deeper indicative-meaning.”

43. “How great statement discards the two qualified-meanings, and reveals what it really means – this we have carefully commented upon already.”

44. “That which shines, as the object of the idea and the word ‘I’, is Consciousness expressing in the inner equipments. This is the direct word-meaning of ‘thou’ (twam).”

45. “The Consciousness that is expressed through Maya, which then becomes the ‘cause of the Universe’, which is described as omnipresent, etc.; that which is known only indirectly (meditate); and which is having the nature of existence, etc., -- that Eswara is the word-meaning of the term ‘That’.”

46. “In case we insist upon the identity of ‘that’ and ‘thou’ based upon the word-meaning of these terms, then for one and the same factor we will have to attribute contrary nature; the quality of being mediately and immediately known – and also insist qualities of ‘existence of duality’ and also of ‘absolute oneness’, for one and the same factor. Identity between such contrariness is impossible hence suggestive-meaning, ‘explanation by implication’ has to be accepted.”

47. “If the direct word-meaning throws up an inconsistency with what is pointed out by other proofs and evidences, the sense consistent with its word-meaning that is intelligently suggested by the term, is to be accepted – and this is its suggestive-meaning (lakshana).”

48. “In the statements like ‘that thou art’ etc., the reject-accept method is to be employed as in the sentence ‘He is this man’. No other method can be applied.”

49. “Until the direct personal experience of ‘I am Brahman’ is gained, we must live values of self-control, etc., and practice listening to teachers, or reading scriptures, and doing daily reflection and meditation upon those ideas.”

50. “Through the grace of a spiritual teacher when a seeker gains a clear and direct experience of the Supreme Self as expounded in the scriptures, he, the realised, becomes free from all ‘ignorance’, which is the foundation for the entire experience of this world of plurality.”

51. “No more conditioned by his gross and subtle bodies, free from the embrace of the gross and subtle elements, released from the charm of actions, such a man gets immediately liberated.”

52. “The liberated-in-life, due to the compelling force of those actions that have begun to produce their results (Prarabdha), remains for some time to exhaust them”.

53. “The liberated-in-life comes to gain the State of Absolute Oneness, the never-ending immeasurable Bliss, called the Supreme Abode-of-Vishnu, from wherein there is no return.”

* * *

Chāndogya-Upaniṣad*(Sama-Veda)**Boek zes**Invocatie*

Spraak, ogen, oren, ledematen, leven, energie, komt mij te hulp. Deze boeken hebben Brahman tot onderwerp. Ik zal Brahman nooit verloochenen, noch ook zal Brahman mij verloochenen. Laat mij in eenheid, in verbondenheid met Brahman zijn. Wanneer ik één ben met Brahman, mogen dan de wetten, die deze boeken verkondigen, in mij leven, mogen die wetten leven.

Hoofdstuk 8

OM.

Aruna's zoon, Uddālaka, zeide tot Shvetaketu: 'Mijn zoon! Ken de aard van slaap. Wanneer een mens slaapt, is hij verenigd met zijn eigen, zuivere Wezen. Wij vinden het voldoende om te zeggen dat hij slaapt, maar eigenlijk slaapt hij met zichzelf.

'Een geketende vogel vliegt eerst in alle richtingen, dan pas strijkt hij neer op zijn stok; zo doolt de geest eerst in alle richtingen rond, dan pas strijkt hij neer op zijn leven; want, mijn zoon! de geest is geketend aan het leven.

'Ken de aard van honger en dorst. De mens krijgt honger. Water brengt zijn voedsel naar zijn ingewanden. Water leidt zijn voedsel, zoals de koeherder zijn koe, de ruiter zijn paard, de aanvoerder zijn leger. Herinner u, mijn zoon! dat lichaam uit voedsel ontspruit; zou het zonder wortel kunnen ontspruiten?

'Wat is de wortel van alles? Wat anders dan voedsel?

'Herinner u, mijn zoon! Water is de wortel, voedsel wat eruit spruit; vuur is de wortel, water wat eruit spruit; op dezelfde wijze is dat Wezen de wortel, vuur wat eruit spruit. Alle schepselen hebben hun wortel in dat Wezen. Hij is hun rots, hun tehuis.

'De mens krijgt dorst. Vuur brengt het water naar zijn slokdarm, zoals de koeherder zijn koe, de ruiter zijn paard, de aanvoerder zijn leger. Herinner u, mijn zoon! dat voedsel uit water ontspruit; zou het zonder wortel kunnen ontspruiten?

'Wat is de wortel van alles? Wat anders dan water?

'Vuur is de wortel, water wat eruit spruit; dat Wezen is de wortel, vuur wat eruit spruit. Alle schepselen hebben hun wortel in dat Wezen. Hij is hun rots, hun tehuis.

'Mijn zoon! Ik heb u reeds gezegd, hoe de eerste drie goden elk drievoudig werden, toen zij met het lichaam in aanraking kwamen. Wanneer een mens komt te sterven, verzinkt zijn spraak in zijn geest, zijn geest in zijn leven, zijn leven in zijn vuur, zijn vuur in het ene Wezen.

'Dat Wezen is het zaad; al het andere slechts wat Hij tot uitdrukking brengt. Hij is

Waarheid. Hij is Zelf. Shvetaketu! Dat zijt gij.'

'Leg het nog eens uit, Heer!' zei Shvetaketu. 'Ik zal het uitleggen!' zei Uddālaka.

9

'Mijn zoon! Bijen maken honing door de zoete sappen te verzamelen van verschillende bloemen en alles in een gemeenschappelijk sap te mengen.

'Er is niets in honing waardoor het sap van een afzonderlijke bloem herkend kan worden en evenzo is het met de veelsoortige schepselen die in dat Wezen verzingen, in diepe slaap of in de dood.

'Wat zij ook zijn, tijger, leeuw, wolf, beer, worm, vlieg, mug, zij worden zich hun afzonderlijke leven bewust wanneer zij erin geboren worden of wakker worden uit diepe slaap.

'Dat Wezen is het zaad; al het andere slechts wat Hij tot uitdrukking brengt. Hij is Waarheid, Hij is Zelf. Shvetaketu! Dat zijt gij.'

'Leg het nog eens uit, Heer!' zei Shvetaketu. 'Ik zal het uitleggen!' zei Uddālaka.

10

'Mijn zoon! Rivieren die oostwaarts en westwaarts stromen, ontstaan uit de zee, keren terug tot de zee, worden de zee zelf, vergeten hun identiteit.

'Deze schepselen weten niet dat zij ontstaan zijn uit dat Wezen of teruggekeerd zijn tot dat Wezen.

'Wat ze ook zijn, tijger, leeuw, wolf, beer, worm, vlieg of mug, zij worden zich hun afzonderlijke leven bewust wanneer zij erin geboren worden of wakker worden uit de slaap.

'Dat Wezen is het zaad; al het andere slechts wat Hij tot uitdrukking brengt. Hij is Waarheid. Hij is Zelf. Shvetaketu! Dat zijt gij.'

'Leg het nog eens uit, Heer!' zei Shvetaketu. 'Ik zal het uitleggen,' zei Uddālaka.

11

'Sla een kerf in de stam van een boom, dan sijpelt het sap eruit, doch de boom blijft leven; sla een kerf in het midden van de boom, dan sijpelt het sap eruit, doch de boom blijft leven; sla een kerf in de top van de boom, dan sijpelt het sap eruit, doch de boom blijft leven. Het Zelf, als leven, vervult de boom; deze tiert welig in geluk en verzamelt zijn voedsel door zijn wortels.

'Indien het leven in de boom één tak verlaat, dan verdort die tak; indien het leven een tweede tak verlaat, dan verdort die tak. Indien het leven een derde tak verlaat, dan verdort die tak. Wanneer het leven de hele boom verlaat, dan verdort de hele boom.

'Herinner u, mijn zoon! Het lichaam, dat beroofd wordt van het Zelf, sterft. Het Zelf sterft niet.

'Dat Wezen is het zaad; al het andere slechts wat Hij tot uitdrukking brengt. Hij is

waarheid. Hij is Zelf. Shvetaketu! Dat zijt gij.'

'Leg het nog eens uit, Heer!' zei Shvetaketu. 'Ik zal het uitleggen,' zei Uddálaka.

12

Uddálaka vroeg zijn zoon een banyanvrucht te gaan halen.

'Hier is hij, Heer!' zei Shvetaketu. 'Breek hem open,' zei Uddálaka. 'Ik heb hem opengebroken, Heer!' 'Wat zie je daar?'

'Kleine zaadjes, Heer!'

'Breek er één van open, mijn zoon!' 'Het is opengebroken, Heer!'

'Wat zie je daar?'

'Niets, Heer!' zei Shvetaketu.

Uddálaka zeide: 'Mijn zoon! Deze grote banyanboom is uit zulk een klein zaadje gegroeid, dat je het niet kunt zien. Geloof in wat ik zeg, mijn zoon!'

'Dat wezen is het zaad; al het andere slechts wat Hij tot uitdrukking brengt. Hij is waarheid. Hij is Zelf. Shvetaketu! Dat zijt gij!'

'Leg het nog eens uit, Heer!' zei Shvetaketu. 'Ik zal het uitleggen,' zei Uddálaka.

13

'Leg dit zout in water en kom morgenochtend bij mij,' zei Uddálaka. Shvetaketu deed zoals hem gezegd was.

Uddálaka zeide: 'Breng mij het zout, dat je gisteravond in water hebt gelegd.'

Shvetaketu keek, maar kon het niet vinden. Het zout was opgelost.

Uddálaka vroeg zijn zoon, hoe het bovenste gedeelte van het water smaakte.

Shvetaketu zeide: 'Het is zout.'

Uddálaka vroeg, hoe het middelste gedeelte smaakte. Shvetaketu zeide: 'Het is zout.'

Uddálaka vroeg hoe het onderste gedeelte van het water smaakte.

Shvetaketu zeide: 'Het is zout.'

Uddálaka zeide: 'Gooi het water weg; kom dan bij mij.'

Shvetaketu deed zoals hem gezegd was en zeide: 'Het zout zal altijd in het water blijven.'

Uddálaka zeide: 'Mijn zoon! Ofschoon je dat Wezen niet in de wereld vindt, is Hij daar.'

'Dat Wezen is het zaad; al het andere slechts wat Hij tot uitdrukking brengt. Hij is waarheid. Hij is Zelf. Shvetaketu! Dat zijt gij.'

'Leg het nog eens uit, Heer!' zei Shvetaketu. 'Ik zal het uitleggen,' zei Uddálaka.

'Mijn zoon! Indien een mens weggebracht zou worden uit de provincie Gandhára

en geblinddoekt in een bos achtergelaten, dan zou hij zich hierheen en daarheen wenden, dan zou hij schreeuwen: 'Ik ben geblinddoekt hierheen gebracht en men heeft mij achtergelaten!'

'Daarop zou een goed mens hem de blinddoek af kunnen binden en zeggen: 'Ga in die richting; daar is Gandhāra.' Van de blinddoek verlost, zou hij, indien hij een verstandig mens was, van dorp tot dorp de weg vragen en tenslotte in Gandhāra komen. Op dezelfde wijze vindt de mens die door zijn meester ingewijd is, zijn weg terug in zichzelf. Nadat hij in zijn lichaam is gebleven, totdat al zijn Karma uitgewerkt is, wordt hij verenigd met zichzelf.

'Dat Wezen is het zaad; al het andere slechts wat Hij tot uitdrukking brengt. Hij is waarheid. Hij is Zelf. Shvetaketu! Dat zijt gij.'

'Leg het nog eens uit, Heer!' zei Shvetaketu. 'Ik zal het uitleggen,' zei Uddālaka.

15

'Familieleden verzamelen zich rondom een zieke man en zeggen: 'Herinner je je mij? Herinner je je mij?' Hij herinnert zich totdat zijn spraak is opgelost in zijn geest, zijn geest in zijn leven, zijn leven in zijn vuur, zijn vuur in het ene Wezen.

'Wanneer zijn spraak is opgelost in zijn geest, zijn geest in zijn leven, zijn leven in zijn vuur, zijn vuur in dat ene Wezen, wat kan hij zich dan herinneren?

'Dat Wezen is het zaad; al het andere slechts wat Hij tot uitdrukking brengt. Hij is de waarheid. Hij is Zelf. Shvetaketu! Dat zijt gij.'

'Leg het nog eens uit, Heer!' zei Shvetaketu. 'Ik zal het uitleggen,' zei Uddālaka.

16

'Mijn zoon! Men brengt een man, beschuldigd van diefstal, in handboeien naar de rechter. De rechter geeft orders om de bijl heet te maken. Indien die man de diefstal gepleegd heeft en het ontkent, is hij onwaar tegenover zichzelf en terwijl hij niets dan die leugen heeft om zich te beschermen, grijpt hij de bijl en wordt gebrand.

'Indien hij de diefstal niet gepleegd heeft, is hij waar tegenover zichzelf en, met waarheid als beschermer, grijpt hij de bijl en wordt niet gebrand. Hij wordt vrijgesproken.

'De man die niet gebrand werd, leefde in waarheid. Herinner u dat alle zichtbare dingen in waarheid leven; herinner u dat Waarheid en Zelf één zijn. Shvetaketu! Gij zijt Dat.'

Shvetaketu begreep wat hij zeide, ja, hij begreep wat zijn vader zeide.

Literatuur

Śaṅkara: **VAKYA VRITTI OF ŚRĪ ŚAṅKARACĀRYA**, Vertaling Swāmi Jagadānanda Ramakrishna Math, Mylapore, Madras. ISBN: 81-7120-819-3.

Śaṅkara: **VAKYA VRITTI By Adi Sankaracharya**, Translated by Swami Chinmayananda, Published by Chinmaya Mission, Mumbai.

Śaṅkara: **VAKYAVRITTI**, <http://oldthoughts.wordpress.com/philosophy/-tattvam-asi-vakyavritti-of-sri-adi-sankaracharya>

Śaṅkara: **VIVEKACŪḌAMAṆI**: Vertaling F. Arav, 2010. ISBN/EAN: 978-90-816538-1-7.

Śaṅkara: **DE REDE ALS BEKRONING**, *Vivekacūḍamaṇi*, Paul G. van Oyen, 2001, Conversion Productions,. ISBN: 90-76392-09-9.

Śaṅkara: **"UPADEŚA SĀHASRĪ** (A Thousand Teachings), Swami Jagadananda, Sri Ramakrishna Math, Mylapore, Madras. ISBN: 81-7120-059-1.

Śaṅkara: **"ŚAṅKARA'S UPADEŚA SĀHASRĪ"** Sengaku Mayeda, Volume I and II. Motilal Benarsidass, Delhi 2006. ISBN: 81-208-2770-8.

Śaṅkara: **"SVĀTMANIRŪPANAM"** H. Ramamoorthy & Nome, Society of Abidance in Truth, 2002, ISBN: 0-9703667-1-X.

"THE TEACHING OF REALITY", Śrī Śaṅkara Ācārya's **Tattvopadeśa**, Translated by Warwick Jessup, The School of Economic Science, London, ISBN: 978 0 9565968-5-7.

Śaṅkara: **"LAGHU VAKYA VRITTI"**, Arshabodha.org.

BRAHMA SŪTRA BHĀSYA OF ŚAṅKARĀRCĀRYA, Translated by Swami Gambhirananda, Advaita Ashrama, Calcutta, 1993.

लघुवाक्यवृत्ति

LAGHUVĀKYAVṚTTI

**De betekenis van de verklaring
'Ik ben Brahman'**

Voor toelichting over dit werk zie de inleidende woorden vanaf pagina v.

Laghuvākyavṛtti

De betekenis van de verklaring 'Ik ben Brahman'

1. Het grofstoffelijke lichaam bestaat uit vlees.
Het subtiële lichaam bestaat uit indrukken,
Tezamen met de zintuigen, organen van handeling,
Het intellect en de levenskracht.
2. Het oorzakelijke lichaam is onwetendheid.
De Getuige is het bewustzijn dat ze [alle] verlicht.
Reflectie van het bewustzijn, verbonden met het intellect,
Is de doener van goede en slechte handelingen.
3. Hij (de doener) rent onophoudelijk [her en der]
In dit en de volgende levens, vanwege karma.
Puur bewustzijn moet met opperste inspanning
Worden onderscheiden van zijn reflectie op het intellect.
4. Alleen in de wakende- en in de droomstaat
Schijnt de reflectie van het bewustzijn.
Maar wanneer het oplost in diepe slaap
Verlicht puur bewustzijn onwetendheid.
5. In de wakende staat wordt zelfs de stilte in de geest
Door puur bewustzijn verlicht.
Gedachten worden ook door puur bewustzijn verlicht,
Tezamen met de reflectie van puur bewustzijn.
6. Zoals warmte in water, verhit door vuur
Het lichaam kan verwarmen,
Zo verlicht ook het intellect, verlicht door bewustzijn
Anderen met het gereflecteerde licht.
7. Ideeën van goed en slecht in wat waargenomen wordt
Zijn activiteiten van het intellect.
Deze activiteiten, tezamen met hun objecten,
Worden verlicht door puur bewustzijn.
8. Apart van alle zintuiglijke ervaringen als smaak
En de samenhangende ideeën als goed en slecht
Staat het absolute, puur bewustzijn
Waardoor ze worden gekend.
9. Gedachten veranderen voortdurend,
Maar bewustzijn niet.
Zoals de draad in een parelsnoer,
Doordringt puur bewustzijn alle gedachten.

10. Een draad, bedekt door parels,
Kan tussen twee parels worden gezien.
Zo ook kan puur bewustzijn, bedekt door gedachten,
Tussen twee opeenvolgende gedachten worden gekend.
11. Nadat een gedachte is opgehouden
En de volgende nog niet is opgerezen,
Schijnt onbewogen puur bewustzijn,
Tussenin, uit zichzelf overduidelijk.
12. Geleidelijk oplopend naar een, twee, drie tellen,
Moet het beteugelen van alle gedachten
Met inspanning beoefend worden
Door hen die naar de ervaring van Brahman streven.
13. Dit individuele Zelf wordt uiteindelijk
Eén met Brahman, het ongedifferentieerde,
Door de realisatie van "Ik ben Brahman".
Dat is het doel van deze verhandeling.
14. Bewustzijn met gedachten ben ik,
En één met de ongedifferentieerde Brahman.
Daarom moeten zelfoprijzende gedachten
Met inspanning beteugeld worden.
15. Door [alle gedachten] te beteugelen wordt *Samādhi*,
Het uiteindelijke doel van alle yogi's, verwezenlijkt.
Als dat niet lukt, beteugel dan de gedachten voor één ogenblik
Telkens met het vertrouwen dat jij Brahman bent.
16. De trouwhartige moet mediteren dat hij Brahman is
Met het uiterste van zijn onderscheidingsvermogen.
Wanneer je deze lering zo goed mogelijk begrepen hebt
Contempleer dan altijd op deze waarheid.
17. Mediterend op Dat, sprekend over Dat,
Elkaar verlichtend met Dat,
Opgelost zijnde in Dat als de opperste voleinding,
Noemen de wijzen dit alles 'contemplatie op Brahman'.
18. Wanneer de overtuiging dat *Ātman* het lichaam was,
Plaats maakt voor de twijfelloze overtuiging
Van de eenheid van *Ātman* en Brahman, is men volmaakt.
Wanneer die mens sterft, is hij zonder twijfel, bevrijd..

लघुवाक्यवृत्ति

Laghuvākyavṛttiḥ

स्थूलो मांसमयो देहो सूक्ष्मः स्याद्वासनामयः ।
ज्ञानकर्मेन्द्रियैः सार्धं धीप्राणौ तच्छरीरगौ ॥ १ ॥

sthūlo māṁsamayo deho sūkṣmaḥ syādvāsanāmayah |
jñānakarmendriyaiḥ sārđham dhīprāṇau tataccharāragau || 1 ||

sthūla: het grofstoffelijke lichaam (toevoegsel); *māṁsamayo*: het vleeselijke; *deho*: lichaam; *sūkṣmaḥ*: het subtiële (toevoegsel); *syāt*: is; *vāsanāmayah*: omvat verlangens, neigingen, indrukken; *jñānakarmendriyaiḥ*: de zintuigen en organen van handeling; *sārđham*: samen met; *dhīprāṇau*: het intellect en de levenskracht; *tataccharāragau*: samengaan met dat lichaam.

1. Het grofstoffelijke lichaam bestaat uit vlees.
Het subtiële lichaam bestaat uit indrukken,
Tezamen met de zintuigen, organen van handeling,
Het intellect en de levenskracht.

अज्ञानं कारणं साक्शी बोधस्तेषां विभासकः ।
बोधाभासो बुद्धिगतः कर्ता स्यात्पुण्यपापयोः ॥ २ ॥

ajñānaṁ kāraṇaṁ sākṣī bodhasteṣāṁ vibhāsakah |
bodhābhāso buddhigataḥ kartā syātpuṇyapāpayoḥ || 2 ||

ajñānaṁ: onwetendheid; *kāraṇaṁ*: de oorzaak (het causale lichaam); *sākṣī*: de getuige; *bodhas*: zuiver bewustzijn; *teṣāṁ vibhāsakah*: van hen, de verlichter; *bodhābhāsa*: reflectie van puur bewustzijn; *buddhigataḥ*: verbonden aan het intellect; *kartā*: de doener; *syāt*: is; *ṇyapāpayoḥ*: van goede en slechte handelingen.

2. Het oorzakelijke lichaam is onwetendheid.
De Getuige is het bewustzijn dat ze [alle¹] verlicht.
Reflectie van het bewustzijn, verbonden met het intellect²,
Is de doener van goede en slechte handelingen.

¹ De drie lichamen, stoffelijk, subtiel en causaal, zijnde de toevoegingen op het Zelf.

² Zich individualiteit verbeeldend als gevolg van onwetendheid.

स एव संसरेत्कर्मवशाल्लोकद्वये सदा ।
 बोधाभासाच्छुद्धबोधं विविच्यादतियत्नतः ॥ ३ ॥

*sa eva saṁsaretkarmavaśāllokadvaye sadā |
 bodhābhāsācchuddhabodhaṁ vivicyādatiyatnataḥ || 3 ||*

sa: hij (*jīva*, het individu); *eva:* alleen; *saṁsaret:* zwerft rond (door geboorte en dood); *karmavaśāt:* onder invloed van handeling; *lokadvaye:* in de twee werelden; *sadā:* onophoudelijk; *bodhābhāsāt:* van zijn weerspiegeling op het intellect (*jīva*); *śuddhabodhaṁ:* het zuivere bewustzijn; *vivicyād:* men moet onderscheiden; *ādatiyatnata:* met opperste inspanning.

- 3. Hij (de doener) rent onophoudelijk [her en der]
 In dit en de volgende levens, vanwege karma¹.
 Puur bewustzijn moet met opperste inspanning
 Worden onderscheiden van zijn reflectie op het intellect.**

जागरस्वप्नयोरेव बोधाभासविडम्बना ।
 सुप्तौ तु तल्लये बोधः शुद्धो जाड्यं प्रकाशयेत् ॥ ४ ॥

*jāgarasvapnayoreva bodhābhāsaṣaḍdambanā |
 sūptau tu tallaye bodhaḥ śuddho jāḍyaṁ prakāśayet || 4 ||*

jāgarasvapnayoh: de wakende en droom staten; *eva:* alleen; *bodhābhāsaṣaḍdambanā:* de diverse verbindingen en activiteiten van het gerefecteerde bewustzijn; *sūptau:* in diepe slaap; *tu:* terwijl; *tallaye:* (*tat laye*) die zijn vermengd; *śuddho bodhaḥ:* het pure bewustzijn; *jāḍyaṁ:* onwetendheid; *prakāśayet:* verlicht.

- 4. Alleen in de wakende- en in de droomstaat
 Schijnt de reflectie van het bewustzijn.
 Maar wanneer het² oplost in diepe slaap
 Verlicht puur bewustzijn onwetendheid.**

¹ De vruchten van zijn handelingen.

² De reflectie als de getuige of kenner wordt tezamen met het intellect (de weerspiegelaar) weer opgelost in puur bewustzijn.

जागरेऽपि धियस्तूष्णीभावः शुद्धेन भास्यते ।
धीव्यापाराश्च चिद्भास्याश्चिदाभासेन संयुताः ॥ ५ ॥

*jāgare 'pi dhiyastūṣṇīmbhāvaḥ śuddhena bhāsyate |
dhīvyāpārāśca cidbhāsyāścidābhāseṇa saṁyutāḥ || 5 ||*

jāgare: in de wakende staat; *api:* ook; *dhiya:* van het intellect; *tūṣṇīmbhāvaḥ:* de kalme of ongemodificeerde staat; *śuddhena:* door het pure bewustzijn; *bhāsyate:* wordt verlicht; *dhīvyāpā:* de activiteiten van het intellect; *ca:* ook; *cidbhāsyate:* het object van de verlichting van puur bewustzijn; *cidābhāseṇa:* met de reflectie van puur bewustzijn; *saṁyutāḥ:* samen.

5. In de wakende staat wordt zelfs de stilte in de geest
Door puur bewustzijn verlicht.
Gedachten worden ook door puur bewustzijn verlicht,
Tezamen met de reflectie¹ van puur bewustzijn.

वह्निताप्तजलं तापयुक्तं देहस्य तापकम् ।
चिद्भास्या धीस्तदाभासयुक्तान्यं भासयेत्तथा ॥ ६ ॥

*vahnitaptajalam tāpayuktaṁ dehasya tāpakam |
cidbhāsyā dhīstadābhāsayuktānyam bhāsayettathā || 6 ||*

vahnitaptam: verhit op vuur; *jalam:* water; *tāpayuktaṁ:* in verbinding zijnde met hitte; *dehasya:* van het lichaam; *tāpakam:* de oorzaak van verhitting; *cidbhāsyā:* door puur bewustzijn stralend gemaakt; *dhī:* het intellect; *tad ābhāsayuktā:* verbonden met de reflectie van dat (met het puur bewustzijn); *ānyam:* andere objecten; *bhāsayet:* onthult; *tathā:* op dezelfde wijze, zo ook.

6. Zoals warmte in water, verhit door vuur
Het lichaam kan verwarmen,
Zo ook verlicht het intellect, verlicht door bewustzijn
Anderen² met het gereflecteerde licht.

¹ De getuige of kenner.

² Externe objecten.

रूपादौ गुणदोषादिविकल्पा बुद्धिगाः क्रियाः ।
ताः क्रिया विषयैः सार्धं भासयन्ती चितिर्मता ॥ ७ ॥

rūpādaṃ guṇadoṣādivikalpā buddhigāḥ kriyāḥ |
tāḥ kriyā viṣayaiḥ sārddham bhāsayantī citirmatā || 7 ||

rūpādaḥ: in vorm enz. (in zintuiglijke objecten); *guṇadoṣādivikalpāḥ*: noties van goed en kwaad; *buddhigāḥ*: samenhangend met het intellect; *kriyāḥ*: activiteiten; *tāḥ*: deze; *kriyā*: activiteiten (van de geest); *viṣayaiḥ*: met [zintuiglijke] objecten; *sārddham*: tezamen; *bhāsayantī*: als verlichtend; *citi*: puur bewustzijn.

7. **Ideeën van goed en slecht in wat waargenomen wordt**
Zijn activiteiten van het intellect.
Deze activiteiten, tezamen met hun objecten,
Worden verlicht door puur bewustzijn.

रूपाच्च गुणदोषाभ्यां विविक्ता केवला चितिः ।
सैवानुवर्तते रूपरसादीनां विकल्पने ॥ ८ ॥

rūpācca guṇadoṣābhyām viviktā kevalā citiḥ |
saivānuvartate rūparasādīnām vikalpane || 8 ||

rūpāt: van vorm; *ca*: en; *guṇadoṣābhyām*: van ideeën als goed en slecht; *viviktā*: onderscheidend, apart, separaat; *kevalā*: het Absolute; *citiḥ*: puur bewustzijn; *sa*: zij (puur bewustzijn); *eva*: waarlijk; *ānuvartate*: staat achter; *rūparasādīnām*: van vorm, smaak enz.; *vikalpane*: het weten, kennen.

8. **Apart van alle zintuiglijke ervaringen als smaak**
En de samenhangende ideeën als goed en slecht
Staat het absolute, puur bewustzijn
Waardoor ze worden gekend.

कशणे कशणेऽन्यथाभूता धीविकल्पाश्चितिर्न तु ।
मुक्तासु सूत्रवद्बुद्धिविकल्पेषु चितिस्तथा ॥ ९ ॥

*kśaṇe kśaṇe 'nyathābhūtā dhīvikalpāścitiṛna tu |
muktāsu sūtravadbuddhivikalpeṣu citistathā || 9 ||*

kśaṇe kśaṇe': op elk moment; *anyathābhūtā*: zijn veranderlijk, afwisselend; *dhīvikalpā*: de modificaties van het intellect; *citi*: puur bewustzijn; *tu na*: maar niet; *muktāsu*: in [een snoer van] parels; *sūtravad*: zoals de draad; *buddhivikalpeṣu*: in en door de modificaties van het intellect; *citihi*: puur bewustzijn; *tathā*: [is] inherent.

9. Gedachten¹ veranderen voortdurend,
Maar bewustzijn niet.
Zoals de draad in een parelsnoer,
Doordringt puur bewustzijn alle gedachten.

मुक्ताभिरावृतं सूत्रं मुक्तयोर्मध्य ईक्ष्यते ।
तथा वृत्तिविकल्पैश्चित्सपष्टा मध्ये विकल्पयोः ॥ १० ॥

*muktābhirāvṛtaṁ sūtraṁ muktayormadhyā īkṣyate |
tathā vṛttivikalpaiścitspaṣṭā madhye vikalpayoḥ || 10 ||*

muktābhi: door de parels; *āvṛtaṁ*: bedekt, over heen gelegd; *sūtraṁ*: de draad; *muktayoho*: twee parels; *madhye*: tussen in; *īkṣyate*: wordt waargenomen; *tathā*: zo ook; *avṛtti*: verborgen; *vikalpahi*: door de modificaties [van het intellect]; *cit*: puur bewustzijn; *spaṣṭā*: duidelijk; *madhye*: tussen in; *vikalpayoḥ*: twee modificaties (gedachtyen).

10. Een draad, bedekt door parels,
Kan tussen twee parels worden gezien.
Zo ook kan puur bewustzijn, bedekt door gedachten,
Tussen twee opeenvolgende gedachten worden gekend.

¹ Modificaties van het intellect, mentale activiteit.

नष्टे पूर्वविकल्पे तु यावदन्यस्य नोदयः ।
निर्विकल्पकचैतन्यं स्पष्टं तावद्विभासते ॥ ११ ॥

*naṣṭe pūrvavikalpe tu yāvadanyasya nodayaḥ |
nirvikalpakacaitanyam spaṣṭam tāvad vibhāsate || 11 ||*

naṣṭe: na het opgehouden; *pūrvavikalpe*: een voorafgaande gedachte; *tu*: maar; *yāvad*: terwijl; *anyasya*: van een andere [gedacht]; *na*: is niet; *udayaḥ*: de verschijning; *nirvikalpakacaitanyam*: het onbewogen puur bewustzijn; *spaṣṭam*: duidelijk; *tāvad*: tussenruimte, interval; *vibhāsate*: schijnt [er doorheen].

- 11. Nadat een gedachte¹ is opgehouden
En de volgende nog niet is opgerezen,
Schijnt onbewogen puur bewustzijn,
Tussenin, uit zichzelf overduidelijk.**

एकद्वित्रिकशेष्वेवं विकल्पस्य निरोधनम् ।
क्रमेणाभ्यस्यतां यत्नाद्ब्रह्मानुभवकाहिखेकशभिः ॥ १२ ॥

*ekadvitrikśaṇeṣvevaṁ vikalpasya nirodhanam |
krameṇābhyasyatām yatnādbrahmānubhavakāḥśibhiḥ || 12 ||*

ekadvitrikśaṇe: van één, twee, drie momenten; *evaṁ*: op deze wijze; *vikalpasya*: van een modificatie, verandering; *nirodhanam*: beteugeling; *krameṇā*: stapsgewijze, gradueel, *ābhyasyatām*: moet worden geoefend; *yatnād*: met zorgvuldigheid; *brahmānubhavakāḥśibhiḥ*: aspiranten naar de ervaring van Brahman.

- 12. Geleidelijk oplopend naar een, twee, drie tellen,
Moet het beteugelen van alle gedachten
Met inspanning beoefend worden
Door hen die naar de ervaring van Brahman streven.**

¹ Modificatie van het intellect, mentale activiteit.

सविकल्पजीवोऽयं ब्रह्म तन्निरविकल्पकम् ।
अहं ब्रह्मेति वाक्येन सोऽयमर्थोऽभिधीयते ॥ १३ ॥

savikalpajīvo 'yam brahma tannirvikalpakam |
aham brahmeti vākyena so 'yamartho 'bhidhīyate || 13 ||

savikalpajīvoha: het individuele Zelf geïdentificeerd met modificaties [van het intellect]; *ayam:* deze; *brahma:* Brahman; *tan:* wordt; *nirvikalpakam:* het ongedifferentieerde; *aham brahmeti vākyena:* door [de realisatie van de waarheid] de leer 'Ik ben Brahman'; *saha aryam arthata:* dat zelfde object [zoals uiteengezet in de Upaniṣads]; *abhidhīyate:* [in deze verhandeling] uitgelegd.

- 13. Dit individuele Zelf¹ wordt uiteindelijk
Eén met Brahman, het ongedifferentieerde,
Door de realisatie van "Ik ben Brahman".
Dat is het doel van deze verhandeling.**

सविकल्पकचिद्योऽहं ब्रह्मैकं निर्विकल्पकम् ।
स्वतःसिद्धा विकल्पास्ते निरोद्धव्याः प्रयत्नतः ॥ १४ ॥

savikalpakacidyo 'ham brahmaikam nirvikalpakam |
svataḥsiddhā vikalpāste niroddhavyāḥ prayatnataḥ || 14 ||

savikalpakacid: het bewustzijn met modificaties (*vikalpakams*, bewustzijn bedekt met onwetendheid); *yaha saha:* dat ben ik; *brahma ekam:* [is werkelijk] één met Brahman; *nirvikalpakam:* ongedifferentieerd; *svataḥsiddhā:* vanzelf-oprijzend; *vikalph:* modificaties (zijn); *te:* deze; *niroddhavyāḥ:* beteugeld moeten worden; *prayatnataḥ:* met inspanning.

- 14. Bewustzijn met gedachten ben ik²,
En één met de ongedifferentieerde Brahman.
Daarom moeten zelfoprijzende gedachten
Met inspanning beteugeld worden.**

¹ Het individuele Zelf (jīva) geïdentificeerd met modificaties [van het intellect], gedachten.

² Jīva, gegriefd door identificatie met modificaties [van het intellect], gedachten.

शक्यः सर्वनिरोधेन समाधिर्योगिनं प्रियः ।

तदशक्तौ क्शणं रुदखेध्वा श्रद्धालुर्ब्रह्मतात्मनः ॥ १५ ॥

śakyah sarvanirodhena samādhiryoginam priyah |

tadaśaktau kṣaṇam ruddhvā śraddhālurbrahmatātmanah || 15 ||

śakyah: moet mogelijk zijn [te verwezenlijken]; *sarvanirodhah*: volledige beteugeling; *samādhi*: samādhi [perfecte concentratie in het één zijn]; *yoginam*: van alle yogi's, wijzen; *priyah*: het gewenste einde; *tadaśaktau*: in geval van onvermogen dit te doen; *kṣaṇam*: [ten minste] één ogenblik; *ruddhvā*: door beheersing van gedachten [modificaties]; *śraddhāyā*: met vertrouwen voortzetten; *brahmatāh*: brahmaschap; *atātmanah*: je eigen.

15. Door [alle gedachten] te beteugelen wordt *Samādhi*,

Het uiteindelijke doel van alle yogi's, verwezenlijkt.

Als dat niet lukt, beteugel dan de gedachten voor één ogenblik

Telkens met het vertrouwen dat jij Brahman bent.

श्रद्धालुर्ब्रह्मतां स्वस्य चिन्तयेद्बुद्धिवृत्तिभिः ।

वाक्यवृत्त्या यथाशक्ति ज्ञात्वाद्वाभ्यस्यतां सदा ॥ १६ ॥

śraddhālurbrahmatām svasya cintayedbuddhivṛttibhiḥ |

vākyavṛttyā yathāśakti jñātvāddhābhyasyatām sadā || 16 ||

śraddhāhu: hij die verzadigd is met vertrouwen, geloof; *svasya brahmatām*: zijn eigen Brahman zijn; *cintayed*: moet op mediteren; *buddhivṛttibhiḥ*: inderdaad, met alle vermogens van het intellect (onderscheidingsvermogen); *vākyavṛttyā*: de betekenis van de leer (Ik ben Brahman); *yathāśakti*: tot de uiterste grens van je kunnen; *jñātvā*: [de waarheid] begrepen hebbende; *ābhyasyat*: moet dat beoefend worden; *sadā*: met tussenpozen.

16. De trouwhartige moet mediteren dat hij Brahman is

Met het uiterste van zijn onderscheidingsvermogen.

Wanneer je deze lering¹ zo goed mogelijk begrepen hebt

Contempleer dan altijd op deze waarheid.

¹ De leer van 'Ik ben Brahman'.

तच्चिन्तनं तत्कथनमन्योन्यं तत्प्रबोधनम् ।
एतदेकपरत्वं च ब्रह्माभ्यासं विदुर्बुधाः ॥ १७ ॥

*taccintanam tatkathanamanyonyam tatprabodhanam |
etadekaparatvam ca brahmābhyāsam vidurbudhāḥ || 17 ||*

taccintanam: daarop gemediteerd hebbende; *tatkathanamanyonyam*: gesprek daarover; *tatprabodhanam*: elkaar verlichtend; *etadekaparatvam*: dit koesterevend als het opperste voleinding; *ca*: en; *brahmābhyāsam*: het in praktijk brengen van Brahman zijn (dat is eenzelveigheid met Brahman); *viduhu*: kom te weten (en onderwijst); *budhāḥ*: de wijzen.

- 17. Mediterend op Dat, sprekend over Dat,
Elkaar verlichtend met Dat,
Opgelost zijnde in Dat als de opperste voleinding,
Noemen de wijzen dit alles 'contemplatie op Brahman'.**

देहात्मधीवद्ब्रह्मात्मधीदाढ्ये कृतकृत्यता ।
यदा तदायं म्रियतां मुक्तोऽसौ नात्र संशयः ॥ १८ ॥

*dehātmadhīvadbrahmātmadhīdārḍhye kṛtakṛtyatā |
yadā tadāyam mriyatām mukto'sau nātra saṁśayaḥ || 18 ||*

dehātmadhīvad: zoals [de overtuiging van de gewone mens in] de gedachte dat men het lichaam is; *brahmātmadhīdārḍhye*: met twijfelloze overtuiging van de eenheid met Brahman; *kṛtakṛtyatā*: in de vervulling [van deze inspanning]; *yadā tadā*: waar en wanneer ook; *ayam*: hij; *mriyatām*: mag sterven; *muktaha*: is [inderdaad] bevrijd; *asav*: zo'n iemand (die deze staat heeft bereikt); *atra*: in deze; *na saṁśayaḥ*: zonder twijfel.

- 18. Wanneer de overtuiging dat Ātman het lichaam was,
Plaats maakt voor de twijfelloze overtuiging,
Van de eenheid van Ātman en Brahman, is men volmaakt.
Wanneer die mens sterft is hij, zonder twijfel, bevrijd.**

LaghuVakyaVrtti

1. Physical body is made of flesh.
Subtle body is made of impressions
together with sense organs, motor organs,
intellect and life-force present in the subtle body.
2. Causal body is ignorance.
Witness is the consciousness that illumines them.
The reflection of consciousness in the mind
is the doer of good and bad acts.
3. He (doer) travels ceaselessly,
in this life and the next, due to karma.
Pure consciousness should be distinguished
from reflected consciousness with great effort.
4. In the waking and dream states alone,
the reflection of consciousness appears.
But in deep sleep when it resolves,
pure consciousness illumines ignorance.
5. In the waking state, even silence in the mind
is illumined by pure consciousness.
Activities of the mind are also illumined by consciousness
together with the reflection of consciousness.
6. Just as water, heated by fire,
acquires heat that can burn one's body,
so too, the intellect, illumined by consciousness,
acquires its reflection and illumines other things.
7. Notions like the qualities and defects of forms, etc.
are activities of the mind.
Those activities, together with their objects,
are understood as being illumined by consciousness.
8. Distinct from the qualities and defects of those forms
is pure consciousness.
That (consciousness) conforms
to the cognitions of form, taste, etc.
9. Moment by moment, cognitions of the mind change,
but not consciousness.
Like the thread in a string of pearls,
consciousness is present in all cognitions.

10. Thread, hidden within the pearls,
can be seen between two pearls.
So too, (consciousness, hidden) by mental activities
can be seen between two cognitions.
11. When the prior cognition has subsided
and another has not yet arisen,
cognition-free consciousness
shines clearly.
12. Gradually increasing for one, two, then three moments,
the restraint of all cognitions
should be practiced with effort
by those who seek the experience of brahman.
13. This person with cognitions
is (recognized to be) cognition-free brahman
through the teaching, "I am brahman."
That is the main idea being taught.
14. The one who is consciousness with cognitions
is me -- non-separate from brahman and cognition-free.
These self-evident cognitions
are to be restrained with effort.
15. By complete restraint (of all cognitions)
samādhi, desired by yogis, is possible.
If that is not possible, then (practice) momentary restraint
with the belief that atma is brahman.
16. The faithful should meditate on one's nature as brahman
using the activities of his mind.
Having understood these teachings as much as possible,
contemplate that truth always.
17. Meditating on that, talking about that,
teaching each other about that,
being focused on that...
the wise ones call this contemplation on brahman.
18. When one's knowledge of atma being brahman is as firm
as the notion that atma is the body, then one is complete.
When that person dies,
he is liberated, without doubt.

Literatuur

LAGHU VAKYA VRITTI by Śaṅkara: Arshabodha.org.

I AM THAT, The Joy of Inner Awareness. Pravrajika Vivekaprana, 2009
Ramakrishna Sarada Mission. Pangot, India.

अपरोक्षानुभूति

APAROKṢĀNUBHŪTI
(*RĀJA-YOGA*)

**Zelfkennis zonder omweg
(Koninklijke Yoga)**

Voor toelichting over dit werk zie de inleidende woorden vanaf pagina v.

Inhoud van de verzen

- 1 Invocatie
- 2 Inleiding
- 3 Over de vier voorafgaande vereisten
- 4 Onthechting (*vairāgya*)
- 5 Onderscheid (*viveka*)
- 6 Kalmte (*śama*) en zelfbeheersing (*dama*)
- 7 Volmaakte zelfbeheersing (*uparati*) en verdraagzaamheid (*titikṣā*)
- 8 Geloof (*śraddhā*), in-het-Zelf-gevestigd-zijn (*samādhānam*)
- 9 Hunkering naar bevrijding (*mumukṣutā*)
- 10 Wie zich aan onderzoek moet wijden
- 11 Noodzaak van onderzoek voor verwerving van kennis
- 12-16 Over het verloop van onderzoek
- 17-21 Misleiding met betrekking tot het lichaam
- 22 De onbegrensde straling van het Zelf
- 23 Misleiding door identificatie met het lichaam
- 24-28 De aard van ware kennis (illusoire aard van het lichaam)
- 29-40 Onderscheid tussen het Zelf (*Puruṣa*) en het lichaam
- 41-42 Over het onderscheid tussen het Zelf en het lichaam
- 43 Opdeling van bewustzijn is ontoelaatbaar
- 44 Door onwetendheid verschijnt het bewustzijn als de wereld
- 45 De wereld is niet verschillend van zijn bestaansgrond (Brahman)
- 46 Het idee van ‘doordringen’ en ‘doordrongen zijn’ is vals
- 47-48 Weerlegging verscheidenheid in Brahman door Vedānta
- 49-50 Alles wat uit Brahman is ontstaan is niets anders dan Brahman
- 51 Alles heeft als essentie Brahman, zoals goud in een sieraad
- 52 Het idee van verschil veroorzaakt vrees
- 53-54 In dualiteit ziet men een ander maar niet bij het zien van het Zelf in alles
- 55 Vedānta verklaart de eenzelvigheid van *Ātman* en Brahman
- 56-58 De onwerkelijkheid van de drie staten (waken, droom, slaap)
- 59-60 Het individu is Brahman (illustratieve voorbeelden)
- 61-64 Het Zelf verschijnt als het universum (illustratieve voorbeelden)
- 65 Brahman is de bestaansgrond van alle handelingen
- 66-68 Brahman is de bestaansgrond van de wereld
- 69 De opdeling van het bewustzijn in het Zelf en niet-Zelf is onzin
- 70-86 Illustratieve voorbeelden van hoe het lichaam door onwetendheid voor het Zelf wordt gehouden

- 87-88 De illusie van het lichaam en zijn verdwijning hiervan door kennis
 89 *Prārabdha* en kennis
 90 Weerlegging van *prārabdha*
 91 Na het dagen van zelfkennis houdt *prārabdha* op te bestaan
 92 De oorzaak van *prārabdha* en zijn afwezigheid bij zelfkennis
 93 Het illusoire lichaam kan geen geboorte hebben, net zoals in een droom
 94 De wereld is een oplegging door onwetendheid
 95 De wereld is net zo onwerkelijk als de slang in het touw
 96 Bij het kennen van de bestaansgrond verdwijnt de oplegging
 97 Vedānta spreekt over *prārabdha* voor de onwetende
 98 Citaat in Vedānta sluit elke vorm van *karma* bij zelf-realiseratie uit
 99 *Prārabdha* houdt tegenstrijdigheid in en loopt op de conclusies van Vedānta vooruit
 100 De vijftien stappen die tot zelfkennis leiden
 101 Het belang van gestadige oefening en meditatie
 102-103 De opsomming van de vijftien stappen
 104 Beteugeling van de zinnen (*yama*)
 105 Beteugeling van de geest (*niyama*)
 106 Afstand doen (*tyāga*)
 107-109 Stilte (*mauna*)
 110 Plek van eenzaamheid (*deśa*)
 111 Tijd (*kala*)
 112 (Lichaams)houding (*āsana*)
 113 De volmaakte houding (*siddhāsana*)
 114 Beteugeling van de bron (*mulabandha*)
 115 Balans van het lichaam (*dehasamatā*)
 116-117 Richten van het zicht (*drksthiti*)
 118 Beteugeling van de levenskracht (*prāṇāyāma*)
 119 Uitademing (*recaka*), inademing (*puraka*)
 120 Beteugeling van de adem (*kumbhaka*)
 121 Absorptie (*pratyāhāra*)
 122 Concentratie (*dhāraṇā*)
 123 Meditatie (*dhyāna*)
 124 Samādhi (*samādhi*)
 125 De vastberaden beoefening van samādhi
 126 De volmaakte staat
 127-128 Ongewilde obstakels tijdens de beoefening van samādhi
 129 Herinnering aan Brahman leidt tot volmaaktheid

- 130 Veroordeling van hen die herinnering aan Brahman opgeven
 131 Kenners van Brahman worden overal geëerd
 132 Zij die over Brahman redetwisten zijn niet de kenners van Hem
 133 Discussies over Brahman is van allerlei nut
 134 Het belang van het op Brahman gericht houden van de aandacht
 135 Bij geen effect kan er ook geen oorzaak zijn
 136 Bij geen oorzaak blijft alleen de pure werkelijkheid over
 137 De op deze wijze gezuiverde geest lost ten slotte in Brahman op
 138-139 Na het loslaten van het effect verdwijnt ook de oorzaak en wat er
 overblijft wordt de wijze zelf.
 140 De uitwerking van meditatie geïllustreerd door wesp en worm
 141 Over de houding van de wijze
 142 Eeuwig geluk in volmaaktheid als vrucht van zelfkennis
 143 Beginners moeten deze Koninklijke Yoga met *Hatha-Yoga* combine-
 ren
 144 Voor de rijpe zielen leidt alleen deze Yoga tot zelfkennis.

* * *

ZELFKENNIS ZONDER OMWEG**APAROKṢĀNUBHŪTI**

De verzen

1. Ik buig me voor *Śrī Hari*, het Opperste Heil,
De eerste Leraar, de Heer,
De alles doordringende Eén,
En de oorsprong van het universum.`
2. Hierin is uiteengezet zelfkennis zonder omweg
Ter bereiking van uiteindelijke bevrijding.
Alleen zij met een gezuiverd hart dienen met alle inspanning
Voortdurend te mediteren op de waarheid hier vertolkt.
3. De vier [voorafgaande] vereisten zoals onthechting,
Worden verworven door toewijding aan de Heer
In de vorm van de uitvoering van plichten
Behorende tot de bepalingen en leefwijzen van de samenleving.
4. Net zo onaangedaan zijn door de objecten van genot
In het rijk van de Schepper én in deze wereld
Als door de uitwerpselen van een kraai,
Wordt ware onthechting genoemd.
5. Het Zelf alleen is eeuwig
En het geziene is voorbijgaand.
Zo een vaste overtuiging
Wordt onderscheid genoemd.
6. Het te allen tijde verzaken van neigingen
Wordt kalmte genoemd.
Het afwenden van de zintuigen van objecten
Wordt zelfbeheersing genoemd.
7. Het zich volledig afwenden van alle zintuiglijke objecten
Is teruggetrokkenheid, de volmaakte zelfbeheersing.
Het verduren van leed en pijn is verdraagzaamheid,
Die bevorderlijk is voor geluk.
8. Onwrikbaar vertrouwen in de woorden van de Veda's
En in die van de Leraren wordt geloof genoemd.
Het houden van de aandacht op Brahman alleen
Is in-het-Zelf-gevestigd-zijn.

9. Wanneer en hoe zal ik, O Heer,
Vrij zijn van de banden met de wereld?
Een dergelijk brandend verlangen
Wordt hunkering naar bevrijding genoemd.
10. Alleen hij die naar volmaaktheid streeft
En over de vier genoemde vereisten beschikt
Dient zich aldoor aan onderzoek te wijden
Voor verwerving van zelfkennis.
11. Kennis wordt niet verkregen
Zonder plegen van onderzoek,
Zoals een object niet wordt gezien
Zonder [de hulp van] licht.
12. Wie ben ik? Hoe kwam deze wereld tot bestaan?
Wie is de schepper daarvan?
Uit welke materie is deze [wereld] gemaakt?
Zo verloopt dat onderzoek.
13. Noch het lichaam noch een combinatie van elementen,
Noch een samenvoeging van de zintuigen ben Ik.
[Want] Ik ben verschillend van ze.
Zo verloopt het onderzoek.
14. Alles komt voort uit onwetendheid
En lost volledig op bij het dagen van kennis.
Het denkvermogen [alleen] is de schepper
Zo verloopt het onderzoek.
15. In het ene, onveranderlijk en pure gewaarzijn
Komen [onwetendheid en het denkvermogen] tot bestaan
Zoals een pot een dergelijke uit klei zijn ontstaan.
Zo verloopt het onderzoek.
16. Ik ben de ene, subtiele, de kenner en de getuige,
De immer-bestaande en onveranderlijke,
Daarom ben Ik zonder twijfel Dát (Brahman).
Zo verloopt het onderzoek.
17. Het Zelf is waarlijk één en ondeelbaar
Maar het lichaam bestaat uit vele delen
En toch beschouwt men deze twee als één,
Wat kan dit anders dan onwetendheid zijn?

18. Het Zelf is soeverein en het binnenste,
 Het lichaam is de slaaf en het uiterlijke,
 En toch beschouwt men deze twee als één,
 Wat kan dit anders dan onwetendheid zijn?
19. Het Zelf is alwetend, gelukzalig en genadig,
 Het lichaam is één en al vlees en onzuiver.
 En toch beschouwt men deze twee als één,
 Wat kan dit anders dan onwetendheid zijn?
20. Het Zelf is uit zichzelf stralend en puur
 De aard van het lichaam is bekend als obscuur
 En toch beschouwt men deze twee als één,
 Wat kan dit anders dan onwetendheid zijn?
21. Het Zelf is eeuwig daar Het het bestaan zelf is,
 Het lichaam is voorbijgaand en heeft geen eigen bestaan.
 En toch beschouwt men deze twee als één,
 Wat kan dit anders dan onwetendheid zijn?
22. Het licht van het Zelf
 Verlicht alle objecten,
 En niet zoals vuur
 Dat plaatselijk verlicht.
23. Helaas gelooft de onwetende mens
 Dat hij het lichaam is, en berust daarin,
 Terwijl hij weet dat het slechts tot hem behoort,
 Verschillend van hem zoals een aarden pot.
24. Ik ben waarlijk Brahman, gelijkmoedig en vredig,
 Mijn essentie is bestaan, kennis en gelukzaligheid.
 Ik ben niet het lichaam dat slechts een illusie is.
 Dit wordt door de wijzen [ware] kennis genoemd.
25. Ik ben onveranderlijk en zonder vorm,
 Zonder blaam en onvergankelijk.
 Ik ben niet het lichaam dat slechts een illusie is.
 Dit wordt door de wijzen [ware] kennis genoemd.
26. Ik ben vrij van kwalen en veranderingen,
 Voorbij begripsvermogen, en alles doordringend.
 Ik ben niet het lichaam dat slechts een illusie is.
 Dit wordt door de wijzen [ware] kennis genoemd.

27. Ik ben zonder eigenschappen en activiteit,
Eeuwig, voorgoed vrij en onophoudelijk.
Ik ben niet het lichaam dat slechts een illusie is.
Dit wordt door de wijzen [ware] kennis genoemd.
28. Ik ben smetteloos, onbeweeglijk en onbegrensd,
Ik ben foutloos, onvergankelijk en onsterfelijk.
Ik ben niet het lichaam dat slechts een illusie is.
Dit wordt door de wijzen [ware] kennis genoemd.
29. O jij, dwaze! Waarom beschouw je
Het altijd bestaande, gelukzalige Zelf
Dat in je eigen lichaam woont, en daarvan verschilt
En bekend staat als *Puruṣa*, als niet-bestaande?
30. O jij, dwaze! Poog je eigen Zelf, *Puruṣa*, te kennen,
De ware vorm van bestaan, die het lichaam overstijgt,
En zeer moeilijk te vatten is voor mensen als jij,
Met de hulp van de geschriften en redenering.
31. Dat wat zichzelf met het woord 'Ik' verkondigt
Is Het Opperste Zelf (*Puruṣa*), en bestaat als één,
Terwijl stoffelijke lichamen bestaan in veelvoud.
Dus, hoe kan dit lichaam het Zelf zijn?
32. Het 'ik' is het subject, of de waarnemer,
Terwijl het lichaam het object van waarneming is.
Over het lichaam zegt het 'ik' "het is van mij",
Dus, hoe kan dit lichaam het Zelf, zijn?
33. Het volgt uit directe waarneming
Dat het lichaam aan verandering onderhevig is
Terwijl het 'Ik', [het Zelf], onveranderlijk is,
Dus, hoe kan dit lichaam het Zelf zijn?
34. Uit de geschriften kregen de wijzen
Zekerheid over de ware aard van *Puruṣa*,
Dat er niets hoger is dan Hij.
Dus, hoe kan dit lichaam het Zelf zijn?
35. Ook Vedānta heeft in kernachtige woorden
In de *Puruṣa Sūkta* verkondigd:
Dat "al dit is waarlijk *Puruṣa*".
Dus, hoe kan dit lichaam het Zelf zijn?

36. Ook in *Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad* wordt gezegd:
 “De *Puruṣa* is totaal ongehecht”.
 Het lichaam heeft echter ontelbare onzuiverheden
 Dus, hoe kan dit lichaam het Zelf zijn?
37. Daarin is ook op heldere wijze vermeld
 ‘De *Pūruṣa* is zelfstralend’.
 Dus hoe kan dit lichaam, dat inert is
 en verlicht door iets anders, het Zelf zijn?
38. Bovendien, ook de *Karma-kāṇḍa* verklaart
 Dat het Zelf verschilt van het lichaam en eeuwig is.
 Zelfs na het verval van het lichaam houdt Het niet op
 En plukt de vruchten van zijn handelingen.
39. Zelfs het subtiele lichaam bestaat uit vele delen,
 Het is een object van waarneming, is onbestendig,
 Veranderlijk, begrensd en van nature niet-bestaand.
 Dus, hoe kan dit [subtiele lichaam] het Zelf zijn?
40. Het onveranderlijke Zelf, de bestaansgrond van het ego,
 Is dus verschillend van deze twee lichamen
 En is de *Puruṣa*, de Heer, het Zelf van allen
 Het is in elke vorm en toch overstijgt Het alle vormen.
41. [Ook] Logica stelt het bestaan vast van het verschil
 Tussen het Zelf en de twee lichamen, maar gaat tevens uit
 Van de werkelijkheid van de wereld der verschijnselen.
 Maar welk doel van het menselijk leven wordt hiermee gediend?
42. Aldus is de visie dat het Zelf het lichaam is ontkracht
 Door de uitspraak van het verschil tussen het Zelf en het lichaam.
 Nu wordt op heldere wijze verklaard
 De onwerkelijkheid van het verschil tussen deze twee.
43. Spreiding in bewustzijn is onaannemelijk
 Omdat het altijd één en hetzelfde is.
 Zo is ook de individualiteit van de mens vals
 Zoals het zien van een slang in het touw.
44. Zoals vanwege onwetendheid van zijn ware aard
 Het touw in een oogwenk verschijnt als een slang,
 Zo ook verschijnt het pure bewustzijn als deze wereld
 Zonder de minste verandering te ondergaan.

45. Er bestaat geen materiële grond anders dan Brahman
 Voor [het bestaan] van deze wereld der verschijnselen
 Daarom is dit gehele universum
 Alleen Brahman en niets anders.
46. Uit de verklaring “Al dit is het Zelf” volgt,
 Dat het idee van doordrongen zijn en doordringen vals is.
 Wanneer de opperste waarheid gerealiseerd is
 Waar is plaats voor onderscheid tussen deze twee?
47. Vedānta heeft de verscheidenheid
 In Brahman direct ontkend.
 Daar het niet-duale beginsel een gevestigd feit is
 Hoe kan de wereld verschillend van Hem zijn?
48. Voorts heeft Vedānta met de volgende woorden
 [Het geloof in] verscheidenheid veroordeeld:
 “Hij die door *māyā* misleid wordt, ziet verscheidenheid
 [In Brahman] en gaat van dood naar dood”.
49. Aangezien alle wezens geboren zijn
 Uit Brahman, het Opperste Zelf,
 Daarom moet erkend worden dat ze
 Niets anders dan Brahman zijn.
50. Geschriften hebben verklaard
 Dat Brahman alleen, inderdaad,
 De bestaansgrond is van alle
 Diverse namen, vormen en acties.
51. Zoals iets dat van goud is gemaakt
 Altijd goud als zijn essentie heeft,
 Zo ook heeft wat geboren is uit Brahman
 Brahman als zijn essentie.
52. Vrees - wordt gezegd - behoort
 Tot de onwetende mens
 Die verschil ziet, hoe gering ook,
 Tussen het individu en het Opperste Zelf.
53. Wanneer als gevolg van onwetendheid
 Dualiteit verschijnt, ziet men een ander.
 Maar bij het zien van alles als het Zelf
 Ziet men geen ander, zelfs niet in het minst.

54. In die staat, wanneer al wat bestaat
Vereenzelvigd is met het Zelf,
Rijst misleiding noch droefheid op
Vanwege de afwezigheid van dualiteit.
55. Door de geschriften is verklaard
In de vorm van de Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad
Dat deze *Ātman*, die het Zelf van allen is,
Waarlijk Brahman is.
56. Ondanks dat we deze wereld schijnen te ervaren
Als een object voor praktische doeleinden,
Is zijn ware aard, zoals een droom, niet-bestaan.
Dat blijkt op het moment dat we ontwaken.
57. De droom[ervaring] is bij waken onwerkelijk,
En de wakende staat is onbekend in de droom.
Beide echter zijn niet-bestaand in diepe slaap
Die zelf ook niet wordt ervaren.
58. Aldus blijken alle drie staten onwerkelijk,
Aangezien ze een schepping van de *guna*'s zijn.
Maar hun getuige overstijgt alle *guna*'s,
De ene, eeuwige, wiens aard bewustzijn is.
59. Zoals een ontwaakte die vrij is van illusie
Geen pot in klei of zilver in parelmoer ziet,
Zo ook is er geen individualiteit voor hem
Die Brahman als zijn eigen Zelf ziet.
60. Zoals pot een beeld is in klei,
Ooring in goud, zilver in parelmoer,
Zo ook is het individu
Een beeld in Brahman.
61. Zoals blauwheid in de lucht,
Water in luchtbegoocheling,
Een mensgedaante in een paal,
Zo is het universum in het Zelf.
62. Zoals een spook gezien wordt in de leegte,
Een luchtkasteel verbeeld wordt in de geest,
Het oog een dubbele maan ziet in de hemel,
Bestaat het universum in de opperste waarheid.

63. Zoals een teil een verschijning van koper is,
En rimpelingen en golven van water,
Zo ook is het gehele universum
Een verschijning van het Zelf alleen.
64. Zoals klei pot wordt genoemd of garen een doek,
Zo ook verschijnt het Zelf als het universum.
Dát Zelf wordt [alleen] gekend
Door het tenietdoen van namen.
65. Men voert alle handelingen in en door Brahman uit
[Maar vanwege onwetendheid is men zich er niet van bewust].
Zoals door onwetendheid men ook niet weet
Dat potten en ander aardewerk niets dan klei zijn.
66. Zoals tussen klei en pot het verband bestaat
Van dat waaruit iets ontstaat en wat ontstaan is,
Zo ook is het met Brahman en de wereld
Op grond van de geschriften en rede.
67. Voor de waarneming van een pot
Is de aanwezigheid van klei vereist.
Zo ook is dat wat als de wereld verschijnt
De altijd stralende Brahman alleen.
68. Zoals een touw op twee wijzen verschijnt
Voor een wijze en een dwaze
Het Zelf, altijd puur [voor een wijze],
Lijkt besmet [voor een dwaze].
69. Zoals een kruik door en door van klei is
Zo ook is het lichaam door en door bewustzijn.
De opdeling, daarom, in het Zelf en niet-Zelf
Wordt door de onwetende tevergeefs gemaakt.
70. Zoals in een touw een slang,
In parelmoer zilver wordt verbeeld,
Evenzo houdt een onwetende
Het lichaam voor het Zelf.
71. Zoals in aarde een kruik,
In garen een doek wordt verbeeld,
Evenzo houdt een onwetende
Het lichaam voor het Zelf.

72. Zoals in goud een ooring
In water golven wordt verbeeld,
Evenzo houdt een onwetende
Het lichaam voor het Zelf.
73. Zoals in een boomstronk een mens
In luchtbegoocheling water wordt verbeeld,
Evenzo houdt een onwetende
Het lichaam voor het Zelf.
74. Zoals een massa hout als een huis,
IJzer als een zwaard wordt gezien,
Evenzo houdt een onwetende
Het lichaam voor het Zelf.
75. Zoals men zich een boom verbeeldt
In een reflectie op het water,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.
76. Zoals aan de opvarende in een boot
Alles erbuiten in beweging lijkt,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.
77. Zoals aan iemand die aan geelzucht lijdt
Iets wits als geel verschijnt,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.
78. Zoals aan iemand met een oogafwijking
Alles vertekend en verminkt schijnt,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.
79. Zoals een ronddraaiende fakkel
Cirkelvormig als de zon lijkt,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.
80. Zoals dingen die feitelijk groot zijn
Op grote afstand zeer klein lijken,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.

81. Zoals nietig kleine voorwerpen
Door lenzen gezien groot lijken,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.
82. Zoals het oppervlak van water
Op dat van glas lijkt, en omgekeerd,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.
83. Zoals de schittering in een edelsteen
Als vuur wordt gezien, en omgekeerd,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.
84. Zoals de maan lijkt te bewegen
Als wolken voorbij trekken,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.
85. Zoals iemand het gevoel van richting verliest
Wanneer hij in verwarring is,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.
86. Zoals de maan in beweging lijkt
In zijn reflectie op het water,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.
87. Aldus rijst door onwetendheid
De illusie van het lichaam in het Zelf op,
Deze illusie verdwijnt weer door realisatie
Van het Zelf in het Opperste Zelf.
88. Wanneer het gehele universum, bezielde of inert,
Als het Zelf alleen wordt gekend en dus
Het onafhankelijk bestaan van alle objecten ontkend,
Waar is plaats voor het lichaam als het Zelf?
89. O verlichte, besteed je tijd voortdurend
In contemplatie op het Zelf,
Terwijl je de effecten van *prārabdha* ervaart
Zonder door zorgen te worden geraakt.

90. Wat gehoord wordt uit de geschriften,
Dat men niet vrij is van *prārabdha*
Zelfs na het dagen van zelfkennis,
Is nu afdoende weerlegd.
91. Na het dagen van zelfkennis
Houdt *prārabdha* op te bestaan,
Omdat het lichaam niet meer bestaat,
Zoals een droomlichaam in de wakende staat.
92. Het effect van handelingen gedaan in voorgaande levens
Wordt [in dit leven] *prārabdha* genoemd,
Doch *prārabdha* bestaat niet voor hem met zelfkennis
Daar hij vrij is van [doen en dus] een volgende geboorte.
93. Zoals het lichaam in een droom illusoir is
Zo ook is dit stoffelijk lichaam illusoir.
Hoe kan er dan geboorte zijn van iets illusoirs,
Dat handelt en de vruchten daarvan plukt?
94. Vedānta stelt dat, net als het zien van klei als kruik,
Ook de wereld een oplegging is door onwetendheid.
Wanneer onwetendheid is vernietigd,
Waar kan de wereld nog bestaan?
95. Zoals iemand die in verwarring verkeert
Een slang ziet en het touw negeert,
Zo ook ziet de onwetende de wereld
Omdat hij de werkelijkheid niet kent.
96. Bij het kennen van de ware aard van het touw
Houdt de schijn van de slang op te bestaan,
Zo ook, bij het kennen van zijn bestaansgrond,
Verdwijnt de wereld der verschijnselen volledig.
97. Hoe kan *prārabdha* bestaan voor het lichaam,
Dat deel uitmaakt van de verschijnselenwereld?
Het is voor het begrip van de onwetenden alleen
Dat de geschriften over *prārabdha* spreken.
98. “En alle *karma*’s zijn uitgedoofd,
Bij de realisatie van wat hoog en laag is”.
Vedānta verklaart dit in meervoudvorm
Om ook *prārabdha* karma uit te sluiten.

99. Als de onwetende ertoe neigt deze uitspraak te negeren,
Raakt hij niet alleen in twee absurditeiten verstrikt
Maar laat ook de conclusie van Vedānta varen.
Daarom moet de waarheid in deze uitspraak worden omarmd.
100. Voor het verwerven van zelfkennis
Zal ik nu de vijftien stappen uiteenzetten,
Over de betekenis van deze stappen
Moet men onafgebroken contempleren.
101. Het Zelf, dat absolute bestaan en kennis is
Kan niet gerealiseerd worden zonder gestadige oefening.
Daarom moet de zoeker naar kennis constant mediteren
Op Brahman voor het verwerven van het hoogste goed.
- 102-103. De [vijftien] stappen in volgorde zijn:
Beteugeling van de zinnen (*yamaḥ*),
Beteugeling van de geest (*niyamaḥ*),
Afstand doen (*tyāgaḥ*), Stilte⁵ (*maunam*), Plek (*deśaḥ*),
Tijd (*kālatā*), Lichaamshouding (*āsanaṁ*),
Beteugelingskracht (*mūlabamdhāśca*),
Balans van het lichaam (*dehasāmyam*), Waar Zicht (*drksthitiḥ*),
Beteugeling van de levenskracht (*prāṇasāmyamanam*),
Absorptie (*pratyāhāraḥ*), Concentratie (*dhāraṇā*),
Meditatie op het Zelf (*ātmadhyānam*) en *Samādhi*.
104. Beteugeling van de zinnen die berust
Op de kennis van ‘alles is Brahman’,
Wordt terecht ‘*yama*’ genoemd
En moet telkens worden beoefend.
105. De onafgebroken stroom van één enkele gedachte
Met uitsluiting van alle andere gedachten is ‘*niyama*’,
De beteugeling van de geest, de opperste gelukzaligheid.
Dit moet constant door de wijzen worden beoefend.
106. Afstand doen van de wereld der verschijnselen
Door daarin alleen het Zelf, puur bewustzijn, te zien,
Huldigen de wijzen als ‘*tyāgaḥ*’, de ware verzaking,
Omdat zijn aard onmiddellijke bevrijding is.

107. De wijze mens dient, zoals de bevrijde zielen,
 Altijd in die stilte te verblijven,
 Waarvan woorden samen met de geest
 Zonder dat te bereiken terugkeren.
108. Wie kan Dát [Brahman] beschrijven
 Waar woorden van terugkeren?
 Zelfs van de wereld der verschijnselen
 Is de beschrijving voorbij woorden.
109. Dít, met andere woorden, is ook 'stilte'
 Als aangeboren bekend onder de wijzen.
 De leraren gebieden aan de onwetenden
 De inachtneming van stilte door intomen van spraak.
110. Dat is de 'plek' waar eenzaamheid alleen is
 Waar het universum niet bestaat,
 Noch in het begin, noch aan het eind of in het midden
 Is altijd van Brahman doordrongen.
111. Het niet-duale dat onverdeeld geluk is,
 Wordt met het woord 'tijd' aangeduid.
 Omdat het in een oogwenk alle wezens
 Vanaf Brahmā tot bestaan brengt.
112. Dat is de meest geschikte houding
 Waarin meditatie op Brahman
 Gemakkelijk en vloeiend verloopt,
 En geen andere die het gerief stoort.
113. Dat wat de oorsprong van alle wezens is
 En de drager van het gehele universum,
 Het onveranderlijke, waarin de verlichting opgaan,
 Ken Dát alleen als de 'volmaakte houding'.
114. Dat [Brahman], de oorsprong van al wat bestaat,
 En waarop de beteugeling van de geest is gegrond
 Is de 'beteugelende bron', die omarmd moet worden
 Omdat deze bij voorkeur passend is voor *rāja-yogi*'s.
115. Opgelost zijn in de onvermengde Brahman
 Is de 'volmaakte balans' van de ledematen.
 Enkel het rechtop staan van het lichaam,
 Zoals een uitgedroogde boom, is geen balans.

116. De gewone zienswijze ruilend voor die van kennis
 Moet men de wereld als Brahman alleen zien.
 Dat is het meest edele zicht, en niet
 Wat op de punt van de neus is gericht.
117. Of, men dient zijn zicht steeds te richten
 Alleen op Dát waar alle onderscheid ophoudt
 Tussen de ziener, het zicht en het geziene,
 En niet op de punt van de neus.
118. De beteugeling van de mentale bewegingen
 Door het vermogen van herinnering
 In alle staten van bewustzijn [aan Brahman alleen]
 Wordt 'beteugeling van de levenskracht' genoemd.
119. De ontkenning van de verschijnselenwereld
 Staat bekend als 'uitademing'.
 De gedachte 'Ik ben Brahman alleen'
 Staat bekend als 'inademing'.
120. En het vasthouden daarna wordt
 'De beteugeling van de adem' genoemd.
 Dit is ware adembeheersing voor de verlichte,
 Daarentegen kwelt de onwetende alleen zijn neus.
121. Het opgaan van het denken in puur bewustzijn
 Door het zien van het Zelf in alle objecten
 Wordt 'absorptie' genoemd en moet worden beoefend
 Door alle zoekers naar bevrijding.
122. De standvastigheid van de geest
 Door het zien van Brahman
 Waar ook het denken naar toe gaat,
 Is de opperste 'concentratie'.
123. Het blijvend onafhankelijk zijn van alles
 In de staat van de opperste gelukzaligheid
 Door het besef 'Ik ben waarlijk Brahman',
 Is wat 'meditatie' genoemd wordt.
124. De totale afwezigheid van mentale activiteit
 Door zich eerst Brahman te herinneren
 En zich daarna met Hem te vereenzelvigen,
 Staat bekend als '*samādhi*', en ook als kennis.

125. *Samādhi*, die de staat van pure gelukzaligheid is,
 Moet de aspirant vastberaden blijven beoefenen,
 Zich volledig daaraan onderwerpend, tot het oprijst
 Spontaan en onmiddellijk wanneer hij dat ook wil.
126. Dan hoeft de beste onder de *yogi's* niet meer te oefenen
 Door het bereikt hebben van de volmaakte staat.
 De ware natuur van zo een persoon wordt dan
 Nimmer een onderwerp van gedachten of spraak.
- 127-128 Tijdens de beoefening van *samādhi*
 Dagen vele ongewilde obstakels op,
 Zoals gebrek aan onderzoek, luiheid,
 Hunkering naar plezier, verwarring,
 Loomheid, slaap, ervaren van genot,
 En het gevoel van wezensloosheid.
 Hij die naar kennis van Brahman streeft
 Moet geleidelijk deze obstakels verdrijven.
129. Bij het denken aan een object rijst dát object op
 En bij het denken aan leegte rijst leegte op,
 Maar bij de herinnering aan Brahman is er volmaaktheid.
 Daarom moet men zich constant op Brahman richten.
130. Zij die de zuiverende herinnering
 Aan Brahman laten varen
 Leven zinloos en doelloos,
 En zijn gelijk aan beesten.
131. Gezegend, inderdaad, zijn de wijze mensen
 Die zich bewust zijn geworden van Brahman
 En onafgebroken daarin verblijven.
 Ze worden in alle drie werelden geëerd.
132. Alleen zij, in wie dit bewustzijn,
 Is gegroeid tot volle rijpheid,
 Verkrijgen de staat van Brahman,
 En niet zij die erover redetwisten.
133. Ook zij die bedreven zijn in discussies over Brahman
 Maar Hem niet kennen, en vanwege hun onwetendheid
 Heel erg gehecht zijn aan wereldse geneugten,
 Worden geboren en sterven telkens en telkens.

134. De aandacht van de wijze
 Behoort geen enkel moment
 Van Brahman af te wijken,
 Zoals bij *Brahmā*, *Sanaka* en *Śuka*.
135. De essentie van de oorzaak is aanwezig
 Ook in het effect, maar niet andersom.
 Als er geen effect is, toont onderzoek,
 Dat er ook geen oorzaak kan zijn.
136. Dan blijft alleen pure werkelijkheid over,
 Brahman, die voorbij woorden is.
 Dit moet telkens beseft worden
 Door de gelijkenis van klei en pot.
137. Alleen door deze weg te volgen
 Ontstaat in de gezuiverde geest
 Het gewaarzijn van Brahman
 Dat daarna in Brahman opgaat.
138. Men moet telkens door eliminatie
 Eerst naar de oorzaak zoeken,
 Dan door associatie,
 Deze in het effect zien.
139. Men moet in het effect de oorzaak zien
 En daarna het effect loslaten,
 Waarmee ook de oorzaak verdwijnt.
 Wat dan overblijft wordt de wijze zelf.
140. Men wordt dát waarop men mediteert.
 Met grote ijver en overtuiging.
 Dit mag geconcludeerd worden
 Uit het voorbeeld van de wesp en de worm.
141. Met grote alertheid aanschouwt de wijze
 Het zichtbare, onzichtbare en al het andere,
 Dat puur bewustzijn alleen is,
 Altijd als zijn eigen Zelf.
142. Met het oplossen van het zichtbare
 In het onzichtbare, Brahman alleen,
 Verblijft de wijze in het gewaarzijn
 Van eeuwig geluk en volmaaktheid.

143. Aldus is de Koninklijke Yoga beschreven
 In [vijftien] stappen [voor de rijpe zielen].
 Voor hen die niet geheel vrij van verlangens zijn
 Moet het gecombineerd worden met *Hatha-Yoga*.
144. Voor hen met een volledig gezuiverde geest
 Leidt alleen deze Yoga tot zelfkennis.
 Zuiverheid van geest is te bereiken door
 Toewijding aan de leraar en het goddelijke.
- Aldus eindigt hier *aparokṣānubhūti*, zelfkennis zonder omweg.

* * *

अपरोक्षानुभूति *Aparokṣānubhūti*

श्रीहरि परमानंदमुपदेशरमीश्वरम्।

व्यापकं सर्वलोकानां कारणं तं नमाम्यहम् ॥ १ ॥

*śrīharim paramānaṁdamupadeṣṭāramīśvaram |
vyāpakam sarvalokānām kāraṇam taṁ namāmyaham || 1||*

śrīharim: staat voor de vernietiger van onwetendheid; *paramānaṁdam*: het opperste heil; *upadeṣṭāram*: de eerste leraar; *īśvaram*: God, de Heer, de opperste heerser; *vyāpakam*: alles doordringend; *sarva*: alle; *lokānām*: werelden, universum, *kāraṇam*: oorzaak, schepper, oorsprong; *taṁ*: Hem; *namāmī*; buig me voor; *aham*: ik.

1. Ik¹ buig me² voor *Śrī Hari*³, het Opperste Heil,
De eerste Leraar, de Heer⁴,
De alles doordringende Eén,
En de oorsprong van het universum.

¹ Ik: het individu (*jīva*), dat zich identificeert met de fysieke, subtiele en causale lichamen en daardoor in gebondenheid aangename en onaangename ervaringen ondergaat en naar bevrijding streeft.

² Buig me: zoals gebruikelijk begint ook dit werk met een eerbetoon aan Dát wat de toegewijde voor de Opperste Werkelijkheid houdt.

³ *Śrī Hari*: Hij die door het licht van kennis alle onwetendheid verdrijft, die zich als de drie staten van waken, dromen en diepe slaap voordoet.

⁴ De Heer: God, het Opperste Wezen.

अपरोक्षानुभूतिर्वै प्रोच्यते मोक्षसिद्धये।
सद्भिरेव प्रयत्नेन वीक्षणीया मुहुर्मुहुः ॥ २ ॥

*aparokṣānubhūtirvai procyate mokṣasiddhaye |
sadbhireva prayatnena vīkṣaṇīyā muhurmuḥuḥ || 2||*

aparokṣānubhūtiḥ: [de middelen ter verwerving van] zelfverwerkelijking; *vai*: (term voor nadruk, zoals ‘waarlijk’ of ‘inderdaad’); *procyate*: is in detail uiteengezet; *mokṣasiddhaye*: voor het bereiken van uiteindelijke bevrijding; *sadbhiḥ*: door het zuivere in het hart; *eva*: waarlijk, alleen (deze); *prayatnena*: met alle inspanning; *vīkṣaṇīyā*: moet er op gemediteerd worden; *muhurmuhuh*: telkens en telkens.

2. Hierin is uiteengezet zelfkennis zonder omweg¹
Ter bereiking van uiteindelijke bevrijding.
Alleen zij met een gezuiverd hart dienen met alle inspanning
Voortdurend te mediteren op de waarheid hier vertolkt.²

¹ Zelfkennis zonder omweg (*aparokṣānubhūti*): zie voor nadere uitleg onder het hoofdstuk ‘Verantwoording’.

² Zie ook *Vivekacūḍāmaṇi* vers 17: “Alleen hij die onderscheid maakt (*vivekino*), die zich afgewend heeft van het onwerkelijke (*viraktasya*), die kalmte (*śama*) en soortgelijke deugden bezit en naar bevrijding verlangt (*mumukṣuoreva*), is geschikt om op zoek te gaan naar Brahman (*brahmājijñāsa*)”.

स्ववर्णाश्रमधर्मेण तपसा हरितोषणात्। साधनं प्रभवेत्पुंसां वैराग्यादि चतुष्टयम्॥ ३॥

*svavarṇāśramadharmeṇa tapasā haritoṣaṇāt |
sādhanaṁ prabhavetpumsām vairāgyādi catuṣṭayam || 3||*

svavarṇāśramadharmeṇa: door de uitvoering van plichten behorende tot (de vier klassen van) de samenleving en de verschillende leefwijzen; *tapasā*: ascese; *haritoṣaṇāt*: (door boetedoening) Hari (de Heer) gunstig te stemmen; *sādhanaṁ*: vaardigheden of middelen leidend naar kennis; *prabhavet*: ontstaan; *pumsām*: door iemand; *vairāgyādi*: onthecht zijn, vrij zijn van hartstocht, interesse e.d.; *catuṣṭayam*: viervoudige.

- 3. De vier [voorafgaande] vereisten¹ zoals onthechting,
Worden verworven door toewijding aan de Heer
In de vorm van de uitvoering van plichten
Behorende tot de bepalingen² en leefwijzen³ van de samenleving.**

¹ De vier voorafgaande vereisten: deze zijn (1) onthechting (*vairāgya*), (2) onderscheid tussen het eeuwigdurende en het voorbijgaande (*nityānitya-vastuvivekaḥ*), (3) de zes deugden bestaande uit kalmte (*śama*), zelfbeheersing (*dama*), teruggetrokkenheid (*uparati*), verdraagzaamheid (*titikṣā*), geloof (*śraddhā*), in-het-Zelf-gevestigd-zijn (*samādhāna*) en (4) sterk verlangen naar de uiteindelijke bevrijding (*mumukṣutā*). Zie ook de verzen 4 t/m 9 en *Vivekacūḍāmaṇi* vers 19.

² Bepalingen: *varṇa*: de vier klassen van de samenleving zijn: *brahmāṇa* (priester), *kṣatriya* (krijger), *vaiśya* (koopman), *śūdra* (arbeider).

³ Leefwijzen: *aśrama*: de verschillende leefwijzen zijn: *brahmacārin* (brahmaan student), *grhastha* (gezinshoofd), *vānaprastha* (heremiet) en *saṃyāsīn* (asceet).

ब्रह्मादिस्थावरान्तेषु वैराग्यं विषयेष्वनु।
यथैव काकविष्टायां वैराग्यं तद्धि निर्मलम्॥ ४॥

*brahmādisthāvarānteṣu vairāgyam viṣayeṣvanu |
yathaiva kākaviṣṭhāyām vairāgyam taddhi nirmalam || 4||*

brahmādisthāvarānteṣu van genot van Brahmā tot deze wereld; *vairāgyam*: hartstochtloosheid, onverschilligheid, ongeïnteresseerdheid; *viṣayeṣu*: aan alle objecten; *anu*: (hun vergankelijke aard) beschouwend; *yathaiva*: zoals; *kākaviṣṭhāyām*: uitwerpselen van een kraai; *vairāgyam*: onthechting, hartstochtloosheid; *tad*: dat; *hi*: waarlijk; *nirmalam*: puur, zuiver.

4. Net zo onaangedaan zijn door de objecten van genot
In het rijk van de Schepper én in deze wereld
Als door de uitwerpselen van een kraai,
Wordt ware onthechting¹ genoemd.

¹ Ware onthechting: vrij zijn van hartstochten. Men kan onverschillig zijn voor genot in deze wereld in de verwachting van beter genot in een volgende wereld of in de toekomst. Een dergelijke houding verbergt echter verlangens die de poort naar kennis blokkeren. Zie ook *Vivekacūḍāmaṇi* 21: “*Vairāgya*, of ‘onthechting’, is het opgeven van alle voorbijgaande genietingen, inherent aan elke soort levensvorm van de meest simpele tot de goddelijke (*brahmā*), door het zien van het voorbijgaande (*anitya*) als gevolg van eigen observatie of instructie van de leermeester [daar ze de oorzaak van smart zijn]”.

नित्यमात्मस्वरूपं हि दृश्यं तद्विपरीतगम्।
एवं यो निश्चयः सम्यग्विवेको वस्तुनः स वै ॥ ५ ॥

*nityamātmavarūpaṁ hi drśyaṁ tadviparītagam |
evaṁ yo niścayaḥ samyagviveko vastunaḥ sa vai || 5||*

nityam: eeuwig, permanent; *ātmavarūpaṁ*: Het Zelf of *Ātman* in zijn pure vorm; *hi*: waarlijk; *drśyam*: het geziene; *tadviparītagam*: in tegenstelling tot (*Ātman*); *evaṁ*: dus; *yaḥ*: welk; *niścayaḥ*: overtuiging; *samyak*: gevestigd; *vivekaḥ*: onderscheid; *vastunaḥ*: van iets; *saḥ*: waarlijk; (*jñeyaḥ*: genoemd); *vai*: waarlijk.

**5. Het Zelf¹ alleen is eeuwig
En het geziene² is voorbijgaand.³
Zo een vaste overtuiging
Wordt onderscheid⁴ genoemd.**

¹ Het Zelf of *ātman*: de ziener, dat wat de getuige is van al het veranderlijke maar zelf onveranderlijk is.

² Het geziene: alles wat waargenomen wordt en veranderlijk is zoals de zintuiglijke objecten, de zintuigen, de geest en het intellect.

³ Voorbijgaand: zie ook *Dṛg Drśya Viveka* vers 1:

“Beelden zijn het geziene en het oog is hun ziener
Dat oog is het geziene en de geest is zijn ziener.
Gedachten zijn het geziene en de getuige is hun ziener;
De getuige zelf wordt door niets anders gezien”.

⁴ Onderscheid: zie ook *Vivekacūḍāmaṇi* 20: “Een vaste overtuiging dat Brahman alleen werkelijk is (*brahmasatyam*) en het universum (*jagat*) onwerkelijk wordt aangeduid als ‘onderscheid tussen het eeuwigdurende en het voorbijgaande’ (*nityānitya-vastuvivekaḥ*)”.

सदैव वासनात्यागः शमोऽयमिति शहिब्दतः।
निग्रहो बाह्यवृत्तीनां दम इत्यभिधीयते ॥ ६ ॥

sadaiva vāsanātyāgaḥ śamo'yamiti śahbditaḥ |
nigraho bāhyavṛttīnām dama ityabhidhīyate || 6||

sadaiva: te allen tijde; *vāsanātyāgaḥ*: opgeven van neigingen, verlangens; *śamo'yamiti*: deze als kalmte; *śahbditaḥ*: wordt genoemd; *nigraho*: beheersing; *bāhyavṛttīnām*: van de externe functies van de organen; *dama iti*: als zelfbeheersing; *ityabhidhīyate*: wordt genoemd.

- 6. Het te allen tijde verzaken van neigingen¹**
Wordt kalmte genoemd².
Het afwenden van de zintuigen van objecten
Wordt zelfbeheersing genoemd³.

¹ Neigingen: vroegere indrukken die latent blijven om bij zintuiglijke en mentale prikkels tot activiteit als verlangen en afkeer aanleiding geven.

² Kalmte: zie *Vivekacūḍāmaṇi* 22: “Het denken losmaken van objecten door voortdurend hun onvolmaaktheid te zien en het standvastig op zijn doel (Brahman) laten rusten, wordt ‘kalmte’ (*śama*) genoemd”.

³ Zelfbeheersing: zie *Vivekacūḍāmaṇi* 23: “Zelfbeheersing (*dama*) is het afwenden van de zintuiglijke organen (fysiek en mentaal) van zinsobjecten door het standvastig op zijn doel (Brahman) houden van de aandacht zodat die niet wordt afgeleid door vroegere neigingen om zich met allerlei objecten bezig te houden”.

Kenmerkend voor het onderscheid tussen kalmte en zelfbeheersing is de richting waarin de verbinding tussen het denken (*manas*) en objecten plaatsvindt. Bij kalmte zijn er geen neigingen vanuit het denken via de zintuigen naar objecten. Bij zelfbeheersing heeft zintuiglijke waarneming van objecten geen effect op het denken. De volgende twee uitspraken van Jezus uit het Evangelie van Thomas mogen kalmte en respectievelijk zelfbeheersing verduidelijken: 27. “Als gij niet vast ten opzichte van de wereld zult gij het Rijk niet vinden.”, 21. “Wat u betreft: waakt tegenover de wereld, omgordt uw lendenen uit alle kracht opdat de rovers geen weg vinden tot u.” De zintuiglijke voorwerpen staan voor rovers.

विषयेभ्यः परावृत्तिः परमोपरतिर्हि सा।

सहनं सर्वदुःखानां तितिक्षा सा शुभा मता ॥ ७॥

viṣayebhyaḥ parāvṛttiḥ paramoparatirhi sā |

sahanam sarvaduḥkhānām titikṣā sā śubhā matā || 7||

viṣayebhyaḥ: van (zintuiglijke) objecten; *parāvṛttiḥ*: zich afwenden; *paramā*: het opperste; *uparati*: perfecte zelfbeheersing; *hi*: waarlijk; *sā*: dat; *sahanam*: duldzaamheid, verdraagzaamheid; *sarvaduḥkhānām*: van alle leed en pijn; *titikṣā*: verdraagzaamheid; *sā*: dat; *śubhā*: bevorderlijk voor geluk; *matā*: wordt genoemd.

7. **Het zich volledig afwenden van alle zintuiglijke objecten**
Is teruggetrokkenheid¹, de volmaakte zelfbeheersing².
Het verduren van leed en pijn is verdraagzaamheid³,
Die bevorderlijk is voor geluk.

¹ Teruggetrokkenheid: perfecte zelfbeheersing: *uparati*.

² De volmaakte zelfbeheersing: zie *Vivekacūḍāmaṇi* 23: “De teruggetrokkenheid van de zintuigen (*uparati*) is optimaal wanneer er geen reacties op uitwendige prikkels zijn”.

³ Verdraagzaamheid: zie *Vivekacūḍāmaṇi* 24: “Het verduren van leed zonder tegenstribbelen of geweeklaag wordt ‘verdraagzaamheid’ (*titikṣā*) genoemd”.

निगमाचार्यवाक्येषु भक्तिः श्रद्धेति विश्रुता।
चित्तैकाग्र्यं तु सल्लक्ष्ये समाधानमिति स्मृतम्॥ ८॥

*nigamācāryavākyeṣu bhaktiḥ śraddheti viśrutā |
cittaikāgryam tu sallakṣye samādhānamiti smṛtam || 8||*

nigamācāryavākyeṣu: in de woorden van de Veda's en de Leraren; *bhaktiḥ*: vertrouwen, toewijding, geloof; *śraddhā*: geloof; *viśrutā*: is bekend als; *cittaikāgryam*: concentratie van de geest; *tu*: en; *sallakṣye*: op het enige object Sat (hier Brahman); *samādhānamiti*: in-het-Zelf-gevestigd-zijn; *smṛtam*: wordt geacht.

8. **Onwrikbaar vertrouwen in de woorden van de Veda's
En in die van de Leraren¹ wordt geloof genoemd².
Het houden van de aandacht op Brahman alleen
Is in-het-Zelf-gevestigd-zijn³.**

¹ Leraren: leraren die de Veda's interpreteren

² Geloof: zie *Vivekacūḍāmaṇi* 25: "Geloof (*śraddhā*), dat tot de realisatie van de werkelijkheid leidt, is een op inzicht gebaseerde aanvaarding dat de leer van de geschriften en die van de eigen leermeester (*śāstrasya-guruvākya*) waar (*vastu*) zijn."

³ In-het-Zelf-gevestigd-zijn: zie *Vivekacūḍāmaṇi* 26: "Het zich niet inlaten met wisselende gedachten (*na tu cittasya lālanam*) maar het intellect (*buddhi*) zonder aflaten op de loutere Brahman houden wordt 'in-het-Zelf-gevestigd-zijn' (*samādhāna*) genoemd."

संसारबन्धनिर्मुक्तिः कथं मे स्यात्कदा विधे।
इति या सुदृढा बुद्धिर्वक्तव्या सा मुमुक्षुता ॥ ९ ॥

samsārabandhanirmuktiḥ katham me syātkadā vidhe |
iti yā sudṛḍhā buddhirvaktavyā sā mumukṣutā || 9||

samsārabandhanirmuktiḥ: de uiteindelijke bevrijding van de banden met de wereld; *katham*: wanneer; *me*: mijn; *syād*: zal zijn; *kadā*: hoe; (*he*) *vidhe*: O Heer; *iti yā*: zoals; *sudṛḍhā*: sterke; *buddhiḥ*: onderscheidend verlangen; *vaktavyā*: wordt genoemd; *sā*: dat; *mumukṣutā*: hunkeren naar uiteindelijke bevrijding;

9. Wanneer en hoe zal ik, O Heer,
Vrij zijn van de banden met de wereld¹?
Een dergelijk brandend verlangen
Wordt hunkering naar bevrijding genoemd².

¹ Vrij zijn van de banden met de wereld: de oorzaak van hergeboorten (*samsāra*).

² Hunkering naar bevrijding: dit is het vierde vereiste dat de leerling geschikt maakt om het pad naar zelfkennis binnen te kunnen treden, zoals opgesomd in de voetnoot van vers 3. Zie ook *Vivekacūḍāmaṇi* 27: “Het ‘intens verlangen naar bevrijding’ (*mumukṣutā*) is de innerlijke drang (*icchā*) om zich te verlossen van alle door onwetendheid ontstane gebondenheid (*bandhān*) in relatie zowel tot het ego (het ‘ik’-besef) als tot het lichaam, door verwerkelijking van de eigen ware aard.”

उक्तसाधनयुक्तेन विचारः पुरुषेण हि।
कर्तव्यो ज्ञानसिद्ध्यर्थमात्मनः शुभमिच्छता ॥ १० ॥

*uktasāadhanayuktena vicāraḥ puruṣeṇa hi |
kartavyo jñānasiddhyarthamātmanaḥ śubhamicchatā || 10||*

uktasāadhanayuktena: in bezit van de genoemde kwalificaties; *vicāraḥ*: zelfonderzoek; *puruṣeṇa*: door iemand; *hi*: alleen; ; *kartavyaḥ*: dient beoefend te worden; *jñānasiddhyartham*: met het oog op het verwerven van kennis; *ātmanaḥ*: van zijn eigen; *śubhamicchatā*: strevend naar het beste.

**10. Alleen hij die naar volmaaktheid streeft
En over de vier genoemde vereisten¹ beschikt
Dient zich aldoor aan onderzoek² te wijden
Voor verwerving van zelfkennis.**

¹ De vier genoemde vereisten: zie vers 3.

² Onderzoek: de Sanskrit tekst gebruikt hier het woord ‘*vicāra*’ dat - door het ontbreken van een Nederlandse equivalent - met ‘onderzoek’ is vertaald. *Vicāra* is echter een sleutelbegrip in *Vedānta*. De betekenis gaat veel dieper; het is een motiefloze directe observatie, een innerlijke aanschouwing, bij een geheel stille staat waarin de ervaring is van de eigen onveranderlijke aard en van de voorbijgaande aard van de wereld. Het mag niet worden verward met intellectuele analyse of redenering. In het Engels wordt het soms met ‘reflection’, ‘enquiry’ of ‘self-enquiry’ vertaald en in het Nederlands met ‘zelfonderzoek’.

नोत्पद्यते विना ज्ञानं विचारेणान्यसाधनैः ।
यथा पदार्थभानं हि प्रकाशेन विना क्वचित् ॥ ११ ॥

*notpadyate vinā jñānaṁ vicāreṇānyasādhanaḥ |
yathā padārthabhānaṁ hi prakāśena vinā kvacit || 11||*

na: niet; *utpadyate:* wordt verkregen, oprijzen; *vinā:* zonder; *jñānaṁ:* kennis; *vicāreṇa* onderzoek; *ānyasādhanaḥ:* door andere middelen; *yathā:* zoals; *padārthabhānaṁ:* kennis van objecten; *hi:* stopwoord; *prakāśena vinā:* zonder licht; *kvacit:* nergens.

**11. Kennis wordt niet verkregen
Zonder plegen¹ van onderzoek,
Zoals een object niet wordt gezien
Zonder [de hulp van] licht.**

¹ Zonder plegen van onderzoek: op een andere wijze dan onderzoek, zoals door handeling of praktische oefening. Het is onwetendheid die het licht van kennis voor ons verborgen houdt. Om kennis te verwerven dient men daarom onwetendheid af te werpen. Zolang men bezig is met handeling en oefening blijft men onder invloed van onwetendheid. Alleen wanneer onderzoek wordt gedaan naar de ware aard van onwetendheid neemt deze geleidelijk af om ten slotte geheel te verdwijnen: dan schijnt kennis als het enige.

कोऽहं कथमिदं जातं को वै कर्ताऽस्य विद्यते।
उपादानं किमस्तीह विचारः सोऽयमीदृशः ॥ १२ ॥

*ko'haṁ kathamidaṁ jātam ko vai kartā'sya vidyate |
upādānam kimastīha vicāraḥ so'yamīdṛśaḥ || 12||*

ko'haṁ: wie ben ik?; *katham*: hoe; *idaṁ*: deze (wereld); *jātam*: geschapen; *kaḥ*: wie; *vai*: term voor nadruk; *kartā*: de schepper; *asya*: van deze; *vidyate*: is; *upādānam*: materie; *kim*: wat; (*astī*: is); *iha*: hier (in deze schepping); *vicāraḥ*: onderzoek; *so'yam*: dat; *idṛśaḥ*: als deze (*bhavati*: is).

- 12. Wie ben ik¹? Hoe kwam deze wereld tot bestaan?
Wie is de schepper daarvan?
Uit welke materie is deze [wereld] gemaakt?
Zo verloopt dat onderzoek².**

¹ Wie ben ik?: bij elke fysieke of mentale handeling, rijst allereerst de ik-gedachte op. Daarna verbindt deze ik-gedachte zich met een andere gedachte zoals bij 'ik zie er zo en zo uit', 'ik loop naar huis', 'ik heb kiespijn' enz. Doorgaans hebben we het voortdurend over waar het 'ik' zich mee verbindt. Zelfonderzoek (*vicāra*) is onderzoek naar wat dat 'ik' is, los van dat waar het zich mee verbindt.

² In het vorige vers werd gesteld dat kennis op geen andere wijze te verkrijgen is dan door onderzoek. In dit en de volgende verzen wordt de wijze van dat onderzoek (*vicāra*) uitgelegd.

नाहं भूतगणो देहो नाहं चाक्षगणस्तथा।

एतद्विलक्षणः कश्चिद्विचारः सोऽयमीदृशः ॥ १३ ॥

*nāhaṁ bhūtagaṇo deho nāhaṁ cākṣagaṇastathā |
etadvilakṣaṇaḥ kaścīdvicāraḥ so'yaṁīdṛśa || 13||*

na: niet; *ahaṁ:* Ik; *bhūtagaṇaḥ:* combinatie van de elementen; *dehaḥ:* het (fysieke) lichaam; *na:* niet; (*asti:* ben); *ahaṁ:* Ik; *ca:* en; *akṣagaṇaḥ:* (een samenvoeging) van de zintuigen; (*asti:* ben; *ahaṁ:* Ik); *tatha:* zo ook; *etadvilakṣaṇaḥ:* verschillend van deze; *kaścīd:* iets, wat; *vicāraḥ:* onderzoek; *so'yaṁ:* dat; *idṛśaḥ:* als deze (*bhavati:* is).

- 13. Noch het lichaam¹ noch een combinatie van elementen²,
Noch een samenvoeging van de zintuigen³ ben Ik.
[Want] Ik ben verschillend van ze.
Zo verloopt het onderzoek.**

¹ Noch het lichaam: Het stoffelijke lichaam.

² Elementen: de elementen aarde, water, vuur, lucht en ether.

³ Noch een samenvoeging van de zintuigen: zie ook “*Ātma pancakam*”:

“Ik ben niet het lichaam, noch de zintuigen, noch het denken,
Noch het ego, de levenskracht of het intellect ben Ik,
Maar ik ben *Śiva*, die eeuwig en ongebonden is
Die ver, ver en ver is van vrouw, zoon, land en bezit,
En getuige van alles is”.

अज्ञानप्रभवं सर्वं ज्ञानेन प्रविलीयते।

संकल्पो विविधः कर्ता विचारः सोऽयमीदृशः ॥ १४ ॥

*ajñānaprabhavaṁ sarvaṁ jñānena pravilīyate |
saṁkalpo vividhaḥ kartā vicāraḥ so'yamīdṛśaḥ || 14||*

ajñānaprabhavaṁ: door onwetendheid geschapen; *sarvaṁ*: alles; *jñānena*: door kennis (*tat*: dat); *pravilīyate*: verdwijnt volledig; *saṁkalpaḥ*: gedachte, notie; *vividhaḥ*: menigvuldig; *kartā*: schepper (*bhavati*: is); *vicāraḥ*: onderzoek; *so'yam*: dat; *idrśaḥ*: als deze (*bhavati*: is).

14. Alles komt voort uit onwetendheid¹

En lost volledig op bij het dagen van kennis.

Het denkvermogen [alleen] is de schepper²

Zo verloopt het onderzoek.

¹ Alles komt voort uit onwetendheid: in antwoord op de vraag in vers 12 wordt er gezegd dat onwetendheid de oorzaak van alles (ik en de wereld) is. Verbeelding als gevolg van onwetendheid is de oorzaak van het zien van een slang in een touw. Alleen kennis laat de ware aard van het touw zien waardoor de misleiding verdwijnt.

² Het denkvermogen [alleen] is de schepper: De gehele schepping bestaat uitsluitend als gedachten en het denkvermogen (*antahkarana*) is de schepper daarvan. Dit wordt begrijpelijk wanneer de droomstaat nader wordt onderzocht. De wereld bestaat daarin zowel in materie als in de denkende geest. Doch beide zijn niets anders dan verbeelding. Zie ook *Dr̥g Dr̥śya Viveka* vers 11:

“Aangezet door de neigingen verbeeldt het denkvermogen,
Zich identificerend met de reflectie van het bewustzijn,
Een [innerlijke] wereld [van dromen] in de droomstaat,
Zo ook met de ogen een wereld buiten in de wakende staat”.

एतयोर्यदुपादानमेकं सूक्ष्मं सदव्ययम्।
यथैवमृद्धटादीनं विचारः सोऽयमीदृशः ॥ १५ ॥

*etayoryadupādānamekaṁ sūkṣmaṁ sadavyayam |
yathaivamṛdghaṭādīnaṁ vicāraḥ so'yamīdrśaḥ || 15||*

etayo: van deze twee; *upādānaṁ:* oorzaak, materiaal, bestaansgrond; *ekaṁ:* één; *sūkṣmaṁ:* subtiel; *sat:* bestaan (*asti:* is); *avyayaṁ:* onveranderlijke; *yathaiva:* zoals; *mṛt:* aarde (*bhavati:* is); (*tathaiva:* zo ook); *dghaṭādīnaṁ:* van de pot en dergelijke (*upādānaṁ:* materiaal); *vicāraḥ:* onderzoek; *so'yam:* dat; *idrśaḥ:* als deze (*bhavati:* is).

- 15. In het ene, onveranderlijke en pure gewaarzijn¹
Komen [onwetendheid en het denkvermogen] tot bestaan
Zoals een pot en dergelijke uit klei is ontstaan.
Zo verloopt het onderzoek.**

¹ Gewaarzijn: *sat*, bewustzijn, bestaan, zijn of werkelijkheid. De ene, onveranderlijke, eeuwige substantie van al wat zich manifesteert en zelf geen object van waarneming is.

अहमेकोऽपि सूक्ष्मश्च ज्ञाता साक्षी सदव्ययः ।
तदहं नात्र संदेहो विचारः सोऽयमीदृशः ॥ १६ ॥

ahameko'pi sūkṣmaśca jñātā sākṣī sadavyayaḥ |
tadahaṁ nātra saṁdeho vicāraḥ so'yamīdṛśaḥ || 16||

aham: ik; *ekaḥ*: één; *api*: ook; *sūkṣmaḥ*: het subtiele; *ca*: bovendien; *jñātā*: de kenner; *sākṣī*: de getuige; *sat*: bestaand; *avyaya*: de onveranderlijke (*asti*: ben; *tasmāt*: daarom); *tat*: dat (*asti*: ben); *aham*: ik; *na*: niet (*asti*: is); *ātra*: hier; *saṁdehaḥ*: twijfel; *vicāraḥ*: onderzoek; *so'yam*: dat; *idṛśaḥ*: als deze (*bhavati*: is).

**16. Ik ben de ene, subtiele, de kenner¹ en de getuige²,
De immer-bestaande en onveranderlijke,
Daarom ben Ik zonder twijfel Dát (Brahman)³.
Zo verloopt het onderzoek.**

¹ De kenner: het Zelf, zie *Vivekacūḍāmaṇi* 133: “Het (Zelf) is de kenner van de veranderingen in het denken (*jñātāmano*), van het ego (*ahaṁkāra*), van de activiteiten van het lichaam, de organen en levenskrachten. Het neemt hun vormen aan zoals hitte in een ijzeren kogel. Het handelt niet, noch ondergaat Het de kleinste verandering.”

² De getuige: zie *Vivekacūḍāmaṇi* 125: “Er is een absolute entiteit, een ‘Zijn’, de eeuwige, onveranderlijke bestaansgrond van het ‘ik-bewustzijn’ (*aham*), de getuige van de drie staten [waken, dromen, slapen], en apart van de vijf sluiers (*sanpañcakośa*).”

³ Ik ben Dát (Brahman): wanneer het ‘ik’, of ego bevrijd wordt van de opgelegde beperkingen, de vijf sluiers, wordt het één met Dát, Brahman. Zie *Vivekacūḍāmaṇi* waarin dit in de verzen 241-263 is uitgelegd

आत्मा विनिष्कलो ह्येको देहो बहुभिरावृतः ।
तयोरैक्यं प्रपश्यन्ति किमज्ञानमतः परम् ॥ १७ ॥

ātmā viniṣkalo hyeko deho bahubhirāvṛtaḥ |
tayoraikyaṁ prapaśyanti kimajñānamataḥ param || 17||

ātmā: Ātman, het Zelf; *viniṣkalaḥ*: zonder delen; (*asti*: is); *hi*: waarlijk; *ekaḥ*: één; *dehaḥ*: het lichaam; *bahubhiḥ*: door vele (delen); *āvṛtaḥ*: bedekt; (*asti*: is; *mudhaḥ*: de onwetende); *tayoḥ*: van deze twee: *aikyaṁ*: identiteit; *prapaśyanti*: anders zien (verwarren); *kim*: wat; *ajñānam*: onwetendheid (*asti*: is); *ataḥ param*: anders dan dit.

**17. Het Zelf is waarlijk één en ondeelbaar
Maar het lichaam bestaat uit vele delen
En toch beschouwt men deze twee als één,
Wat kan dit anders dan onwetendheid¹ zijn?**

¹ Onwetendheid: zie *Vivekacūḍāmaṇi* 139: “Het Zelf is vol glorie, ondeelbaar, eeuwig, zonder gelijke en manifesteert zich door de kracht van kennis. De versluisende kracht (*āvṛtiśakti*), teweeggebracht door *tamas* omhult het Zelf volledig zoals bij een zonsverduistering *Rāhu* (maan) de zon bedekt.” En 137: “Het niet-Zelf voor het Zelf houden is onwetendheid; dit leidt tot gebondenheid van de mens en is de oorzaak van geboorte en dood. Want het is door onwetendheid dat men dit vergankelijke lichaam als werkelijk (het Zelf) beschouwt, en zich daarmee identificeert. Als gevolg daarvan koestert, verzorgt, baadt en voedt men het door middel van aangename zinsobjecten en op deze wijze raakt men verstrikt als een rups in de draden van zijn cocon”.

आत्मा नियामकश्चांमर्तर्देहो बाह्यो नियम्यकः।
तयोरैक्यं प्रपश्यन्ति किमज्ञानमतः परम् ॥ १८ ॥

ātmā niyāmakaścāmtardeho bāhyo niyamyakah |
tayoraikayam prapaśyanti kimajñānamataḥ param || 18||

ātmā: Ātman, het Zelf; *niyāmakah*: de gebieder, soevereine; *ca*: en; (*bhavati*: is); *antaḥ*: interne, inwendige; *dehaḥ*: het lichaam; *bāhyaḥ*: externe, uitwendige; *niyamyakah*: het beheerste; *tayoḥ*: van deze twee; *aikyaṁ*: identiteit; *prapaśyanti*: anders zien (verwarren); *kim*: wat; *ajñānam*: onwetendheid (*asti*: is); *ataḥ param*: anders dan dit.

- 18. Het Zelf is soeverein en het binnenste,
Het lichaam is de slaaf en het uiterlijke,
En toch beschouwt men deze twee als één,
Wat kan dit anders dan onwetendheid zijn?**

आत्मा ज्ञानमयः पुण्यो देहो मांसमयोऽशुचिः ।
तयोरैक्यं प्रपश्यन्ति किमज्ञानमतः परम् ॥ १९ ॥

*ātmā jñānamayaḥ puṇyo deho māṁsamayo'suciḥ |
tayloraikyaṁ prapaśyanti kimajñānamataḥ param || 19||*

ātmān: Ātman, het Zelf; *jñānamayaḥ:* alwetend, bestaat uit kennis; *puṇyaḥ:* gelukzalige; *dehaḥ:* het lichaam; (*bhavati:* is); *māṁsamayaḥ:* een en al vlees; *aśuciḥ:* onzuiver; *tayoḥ:* van deze twee; *aikyaṁ:* identiteit; *prapaśyanti:* anders zien (verwarren); *kim:* wat; *ajñānam:* onwetendheid (*asti:* is); *ataḥ param:* anders dan dit.

**19. Het Zelf is alwetend, gelukzalig en genadig,
Het lichaam is één en al vlees en onzuiver¹.
En toch beschouwt men deze twee als één,
Wat kan dit anders dan onwetendheid zijn?**

¹ Eén en al vlees en onzuiver: zie *Vivekacūḍāmaṇi* 157: “Het is boven elke twijfel verheven dat het Zelf, de onvergankelijke inwonende werkelijkheid, zich onderscheidt van het lichaam en de getuige is van het lichaam en al zijn vergankelijke eigenschappen, activiteiten en staten.” 158: “Kan het lichaam, dat een klomp is die bestaat uit beenderen omwikkeld met vlees en die vuil en hoogst onzuiver is, het uit zichzelf bestaande Zelf, de Kenner, zijn?” 159: “Alleen de dwaze mens denkt dat hij een verzameling is van huid, vlees, vet, beenderen en vuil. Maar de mens, begiftigd met onderscheidingsvermogen (*vicāra*), kent het Zelf als de enige werkelijkheid, los van het lichaam.”

आत्मा प्रकाशकः स्वच्छो देहस्तामस उच्यते।
तयोरैक्यं प्रपश्यन्ति किमज्ञानमतः परम्॥ २० ॥

*ātmā prakāśakaḥ svaccho dehastāmasa ucyate |
tayloraikyaṁ prapaśyanti kimajñānamataḥ param || 20||*

ātmā: Ātman, het Zelf; prakāśakaḥ: de verlichter; svacchaḥ: zuiver; dehaḥ: het lichaam; (bhavati: is); tamasaḥ: van duistere aard; ucyate: wordt gezegd; tayor: van deze twee; aikyaṁ: identiteit; prapaśyanti: anders zien (verwarren); kim: wat; ajñānam: onwetendheid (asti: is); ataḥ param: anders dan dit.

**20. Het Zelf is uit zichzelf stralend en puur
De aard van het lichaam is bekend als obscuur¹
En toch beschouwt men deze twee als één,
Wat kan dit anders dan onwetendheid zijn?**

¹ Obscuur van aard: zie *Vivekacūḍāmaṇi* 161: ‘O dwaas, houd op te denken dat je deze klomp huid, vlees, vet, beenderen en afval bent. Vereenzelvig jezelf met de onveranderlijke Brahman (*brahmaṇi nirvikalpe*), het Zelf van alles, en verwerf opperste (*paramām*) vrede (*śāntim*).’

आत्मा नित्यो हि सद्रूपो देहोऽनित्यो ह्यसन्मयः ।
तयोरैक्यं प्रपश्यन्ति किमज्ञानमतः परम् ॥ २१ ॥

*ātmā nityo hi sadrūpo deho'nityo hyasanmayah |
tayloraikyam prapaśyanti kimajñānamataḥ param || 21||*

ātmān: Ātman, het Zelf; *nityah*: eeuwig; *sadrūpah*: bestaan zelf; *dehah*: het lichaam; *anityah*: voorbijgaand; *hi*: omdat; *asanmayah*: in essentie niet bestaand; *tayah*: van deze twee; *aikyam*: identiteit; *prapaśyanti*: anders zien (verwarren); *kim*: wat; *ajñānam*: onwetendheid (*asti*: is); *ataḥ param*: anders dan dit.

**21. Het Zelf is eeuwig daar Het het bestaan zelf is,
Het lichaam is voorbijgaand en heeft geen eigen bestaan¹.
En toch beschouwt men deze twee als één,
Wat kan dit anders dan onwetendheid zijn?**

¹ Het lichaam is voorbijgaand en heeft geen eigen bestaan: het lichaam ondergaat voortdurend verandering en is niet eeuwig bestaand. Ervan uitgaande dat het lichaam niet-eeuwig is, hoe kan het niet-bestaand zijn? Want zo lang het standhoudt wordt het onmiskenbaar als bestaand gezien, echter het is niet een onafhankelijke entiteit naast het Zelf.

In het eerste gezicht lijkt het lichaam te bestaan, hoe tijdelijk zijn bestaan ook is. Daarom wordt er een tijdelijk bestaan (*vyavahārika sattā*) aan toegeschreven. Maar bij nader onderzoek naar zijn werkelijke natuur wordt dit tastbare lichaam geleidelijk vager en verdwijnt ten slotte in zijn geheel. Daarom wordt gezegd dat het lichaam als zodanig altijd niet-bestaand is, ook al lijkt het voor een tijdje bestaand aan hen die het niet doorzien.

आत्मनस्तत्प्रकाशत्वं यत्पदार्थावभासनम्।
नाग्न्यादिदीप्तिवद्दिप्तिर्भवत्यान्ध्य यतो निशि ॥ २२ ॥

*ātmanastatprakāśatvaṁ yatpadārthāvabhāsanam |
nāgnyādidīptivaddiptirbhavatyāndhya yato niśi || 22||*

ātmanah: van het Zelf; *tat:* dat; *prakāśatvaṁ:* glans, luister; *yat:* welke, *padārthāvabhāsanam:* manifestatie van alle objecten; *na:* niet; *āgnyādidīptivat:* zoals het licht van vuur en dergelijke (*ātmanah:* van het Zelf); *dīptiḥ:* licht; *bhavati:* is; *andhaḥ:* duisternis; *yataḥ:* desondanks; *niśi:* 's nachts (ergens).

**22. Het licht van het Zelf¹
Verlicht alle objecten,
En niet zoals vuur
Dat plaatselijk verlicht.**

¹ Het licht van het Zelf: het licht dat de wereld verlicht, van kaarslicht tot zonlicht, is verschillend van intensiteit, verlicht plaatselijk, is niet eeuwig en bestaat alleen bij aanwezigheid van gezichtsvermogen. Het licht van het Zelf is daarentegen van een andere orde, is voorbij het domein van fysiek licht en duisternis. Dat het alles verlicht is een symbolische beschrijving. Het is dat licht waardoor alles gekend wordt. Het is in alles en Het Is alles en alles is in Het. Zie ook *Vivekacūḍāmaṇi* 132: “In dit lichaam schittert het Zelf in Zijn volle pracht in de verborgen kamer van het intellect (*buddhi*) [het Hart], als de subtiële en alles doordringende doch ongemanifesteerde ether (*ākāśa*), en verlicht dit universum (*viśvamidam*) als de zon.”

देहोऽहमित्ययं मूढो धृत्वा तिष्ठत्यहो जनः ।

ममायमित्यपि ज्ञात्वा घटद्रष्टेव सर्वदा ॥ २३ ॥

*deho'hamityayam mūḍho dhṛtvā tiṣṭhatyaho janah |
mamāyamityapi jñātvā ghaṭadrasṭeva sarvadā || 23||*

dehaḥ: lichaam; *ahaṁ*: ik; *iti*: dat; *ayam*: dit; *mūḍhaḥ*: onwetende; *dhṛtvā*: houdend voor; *tiṣṭhati*: (tevreden) blijft; *aho*: helaas; *janah*: mens, persoon; *mamāyam*: dat dit van mij is; *api*: terwijl, zelfs; desondanks; *jñātvā*: wetende; *ghaṭadrasṭeva*: zoals iemand die een pot ziet; *sarvadā*: altijd.

23. Helaas gelooft de onwetende mens

**Dat hij het lichaam is¹, en berust daarin,
Terwijl hij weet dat het slechts tot hem behoort,
Verschillend van hem zoals een aarden pot.**

¹ Dat hij het lichaam is: zie *Vivekacūḍāmaṇi* 140: “Wanneer zijn stralende eigen Zelf door de versluiserende kracht (*āvr̥tiśakti*), teweeggebracht door *tamas* uit het zicht verdwijnt, vereenzelvigt de door onwetendheid overmande mens zich met zijn lichaam, dat het niet-Zelf is. Dan wordt hij gekweld door de geweldige verbeeldende kracht van projectie (*vikṣepaśakti*) van *rajas* die hem bindt met de ketenen van lust (*kāma*), toorn (*krodha*) enz.”

ब्रह्मैवाहं समः शान्तः सच्चिदानंदलक्षणः ।
नाहं देहो ह्यसद्रूपो ज्ञान्मित्युच्यते बुधैः ॥ २४ ॥

*brahmaivāham samah śāntah saccidānāṃdalakṣaṇah |
nāham deho hyasadrūpo jñānmitryucyate budhaiḥ || 24||*

brahman: Brahman; *eva*: waarlijk; (*asmi*: ben; *yataḥ*: omdat; *aham*: ik); *aham*: ik; *samah*: gelijkmoedig; *śāntah*: vredig, stil; *saccidānāṃda-lakṣaṇah*: van de essentie bestaan, kennis en gelukzaligheid; (*asmi*: ben); *nahi*: nimmer; *aham*: ik; *dehaḥ*: lichaam; (*asmi*: ben); *hi*: werkelijk, inderdaad; *asadrūpa*: niet-bestaan zelf; *jñānam*: [ware] kennis; *iti*: dit; *ucyate*: wordt genoemd; *budhaiḥ*: door de wijze (kenner); (*asmi*: ben).

**24. Ik ben waarlijk Brahman¹, gelijkmoedig en vredig,
Mijn essentie is bestaan, kennis en gelukzaligheid.
Ik ben niet het lichaam dat slechts een illusie is.
Dit wordt door de wijzen [ware] kennis genoemd.**

¹ Ik ben waarlijk Brahman: ‘Ik’, het Zelf of *ātman*, is Brahman, daar er geen enkel onderscheidend kenmerk tussen deze twee is. Onderzoek (*vicāra*) naar de essentie van de onderzoeker zelf openbaart dat er niets anders is dan het Zelf of *ātman* alleen waaruit de gehele zogenaamde uiterlijke wereld emaneert. Op deze wijze realiseert hij dat wat hij zeer lang voor Brahman, de bestaansgrond van het universum, heeft gehouden, niets anders dan zijn eigen Zelf is. De eenzelvigheid van het Zelf en Brahman wordt in *Vivekacūḍāmaṇi* uitvoerig behandeld. Zie *Vivekacūḍāmaṇi* 241-244: “Verklaringen in geschriften zoals ‘Dat zijt gij’ (*tat tvam asi*) openbaren steeds de absolute eenzelvigheid van Brahman (of *Īśvara*, de Heer), aangeduid met ‘Dat’, en het individu (*jīva*), aangeduid met ‘gij’. Deze eenzelvigheid wordt echter niet aangetoond met de letterlijke betekenis van ‘Dat’ en ‘gij’. Want beide zijn niet-bestaande bedekkingen (*upādhikalpito*) als gevolg van *māyā*, de oorzaak en het gevolg van niet-bestaande verschijningen. De letterlijke betekenis van ‘Dat’ is de *māyā* van *Īśvara* (de Heer, God, de schepper) die de oorzaak is van het universum. De letterlijke betekenis van ‘gij’ wijst naar de vijf sluiers van het individu (*jīva*). Hun eigenschappen zijn tegengesteld, zoals de zon en de vuurvlieg, de koning en zijn dienaar, de oceaan en de bron, of de berg Meru en het atoom. Dus, er kan geen sprake zijn van eenzelvigheid tussen Brahman en het individu in de letterlijke betekenis van ‘Dat’ en ‘gij’. Dit is niet de manier waarop de geschriften eenzelvigheid postuleren. Wanneer deze bedekkingen (*upādhī*’s), respectievelijk *Īśvara* en *jīva*, worden verwijderd blijven noch God noch individu over. Als je een koning zijn koninkrijk afneemt en een krijger zijn wapens, is er noch een koning, noch een soldaat.”

निर्विकारो निराकारो निरवद्योऽहमव्ययः ।

नाहं देहो ह्यसद्रूपो ज्ञानमुच्यते बुधैः ॥ २५ ॥

nirvikāro nirākāro niravadyo'hamavyayaḥ |
nāhaṁ deho hyasadrūpo jñānamucyate budhaiḥ || 25||

nirvikāraḥ: zonder verandering; *nirākāraḥ*: zonder vorm; *niravadyaḥ*: smetteloos; *ahaṁ*: Ik; *avyayaḥ*: onvergankelijk; (*asmi*: ben); *nahi*: nimmer; *ahaṁ*: ik; *dehaḥ*: lichaam; (*asmi*: ben); *hi*: werkelijk, inderdaad; *asadrūpa*: niet-bestaan zelf; *jñānam*: [ware] kennis; *iti*: dit; *ucyate*: wordt genoemd; *budhaiḥ*: door de wijze (kenner); (*asmi*: ben).

- 25. Ik ben onveranderlijk en zonder vorm,
 Zonder blaam en onvergankelijk.
 Ik ben niet het lichaam dat slechts een illusie is.
 Dit wordt door de wijzen [ware] kennis genoemd.**

निरामयो निराभासो निर्विकल्पोऽहमाततः ।
नाहं देहो ह्यसद्रूपो ज्ञानमुच्यते बुधैः ॥ २६ ॥

nirāmayo nirābhāso nirvikalpo'hamātataḥ |
nāhaṁ deho hyasadrūpo jñānamucyate budhaiḥ || 26||

nirāmayah: vrij van (behept met) ziek zijn; *nirābhāsaḥ*: voorbij bevat-tingsvermogen; *nirvikalpah*: vrij van kentering, wijziging, keuze; *aham*: Ik; *ātataḥ*: alles doordringend; (*asmi*: ben); *nahi*: nimmer; *aham*: ik; *dehah*: li-chaam; (*asmi*: ben); *hi*: werkelijk, inderdaad; *asadrūpa*: niet-bestaan zelf; *jñānam*: [ware] kennis; *iti*: dit; *ucyate*: wordt genoemd; *budhaiḥ*: door de wijze (kenner); (*asmi*: ben).

**26. Ik ben vrij van kwalen en veranderingen,
Voorbij begripsvermogen¹, en alles doordringend.
Ik ben niet het lichaam dat slechts een illusie is.
Dit wordt door de wijzen [ware] kennis genoemd.**

¹ Voorbij begripsvermogen: Ik ben niet vatbaar voor welke gedachte dan ook omdat in het Opperste Zelf geen gedachte, geen begrip van subject en object of de kenner en het gekende, zelfs niet een gedachte van het Zelf en niet-Zelf, mogelijk is, daar alle ge-dachten tot dualiteit behoren en het Zelf niet-duaal is.

Zie ook Yoga Vāsiṣṭha III.81: "De ziener, die zelf ongezien blijft, ziet zichzelf en de ziener wordt nooit een object van bewustzijn. De ziener is slechts het geziene en als de latente psychische indrukken verdwenen zijn, verwerft de ziener zijn ware zijn: als er een voorstelling is buiten zichzelf, is er een ziener gecreëerd. Is er geen subject, dan is er ook geen object, zonder vader is er geen zoon. Het is het subject dat object wordt. Er is geen object (geziene) zonder een subject (ziener). Nogmaals, het subject is slechts subject in relatie tot het object, zoals het de zoon is, die de man 'vader' maakt; maar doordat het subject (de ziener) zuiver bewustzijn is, is hij in staat het object op te roepen. Dit kan niet andersom, het object roept niet het subject op. Daarom is alleen de ziener werkelijk en het object een hallucinatie; alleen goud is echt, de 'armband' is naam en vorm. Zolang de vorm 'armband' bestaat, wordt goud niet gezien; zolang het object blijft bestaan is er de scheiding tussen de ziener en het geziene. Maar, zoals het bewustzijn in de armband het goud goud doet zijn, manifesteert het subject (de ziener) het object (het geziene) en realiseert daardoor subjectiviteit of bewustzijn. Het ene is de reflectie van het andere; er is geen werkelijke dualiteit. Het subject bestaat door het object en het object is slechts een reflectie van het subject; er kan geen dualiteit zijn als er geen een is."

निर्गुणो निष्क्रियो नित्यो नित्यमुक्तोऽहमच्युतः ।
नाहं देहो ह्यसद्रूपो ज्ञानमुच्यते बुधैः ॥ २७ ॥

nirguṇo niṣkriyo nityo nityamukto'hamacyutaḥ |
nāhaṁ deho hyasadrūpo jñānamucyate budhaiḥ || 27||

nirguṇaḥ: vrij van kenmerkende eigenschap, kwaliteit, karakteristiek;
niṣkriyaḥ: vrij van activiteit; *nityaḥ*: eeuwig; *nityamuktaḥ*: voorgoed vrij;
acyutaḥ: blijvend, gedurig; (*asmi*: ben); *ahaṁ*: Ik; *nahi*: nimmer; *ahaṁ*: ik;
dehaḥ: lichaam; (*asmi*: ben); *hi*: werkelijk, inderdaad; *asadrūpa*: niet-bestaan
zelf; *jñānam*: [ware] kennis; *iti*: dit; *ucyate*: wordt genoemd; *budhaiḥ*: door de
wijze (kenner); (*asmi*: ben).

27. Ik ben zonder eigenschappen¹ en activiteit,
Eeuwig, voorgoed vrij en blijvend.
Ik ben niet het lichaam dat slechts een illusie is.
Dit wordt door de wijzen [ware] kennis genoemd.

¹ Eigenschappen: de tekst spreekt over *guṇa* 's. Deze staan voor de kwaliteiten van de natuur. Er zijn drie *guṇa* 's; *sattva*, *rajas* en *tamas*. De *guṇa* 's zijn kwaliteiten waarmee alles in de natuur beschreven kan worden. Alle drie *guṇa* 's zijn nooit gelijktijdig even sterk aanwezig. Wanneer de ene overheerst blijven de andere twee op de achtergrond. *Sattva* leidt tot kennis en geluk, *rajas* tot activiteit, *tamas* tot versluiering van kennis, traagheid, luiheid en slaap. Wanneer *sattva* overheerst is men begiftigd met onderscheidingsvermogen en de aandacht keert zich van zintuiglijke genietingen naar zelf-kennis.

निर्मलो निश्चलोऽनन्तः शुद्धोऽहमजरोमरः।
नाहं देहो ह्यसद्रूपो ज्ञानमुच्यते बुधैः ॥ २८ ॥

*nirmalo niścalo'nantaḥ śuddho'hamajaromaraḥ |
nāhaṁ deho hyasadrūpo jñānamucyate budhaiḥ || 28||*

nirmalaḥ: vrij van onzuiverheid; *niścalaḥ*: onbeweeglijk; *anantaḥ*: oneindig, onbegrensd; *śuddhaḥ*: heilig, foutloos, onfeilbaar, oorspronkelijk; *ajaraḥ*: onvergankelijk; *amaraḥ*: onsterfelijk; (*asmi*: ben); *ahaṁ*: Ik; *nahi*: nimmer; *ahaṁ*: ik; *dehaḥ*: lichaam; (*asmi*: ben); *hi*: werkelijk, inderdaad; *asadrūpa*: niet-bestaan zelf; *jñānam*: [ware] kennis; *iti*: dit; *ucyate*: wordt genoemd; *budhaiḥ*: door de wijze (kenner); (*asmi*: ben).

28. Ik ben smetteloos, onbeweeglijk en onbegrensd,
Ik ben foutloos, onvergankelijk en onsterfelijk.
Ik ben niet het lichaam dat slechts een illusie is.
Dit wordt door de wijzen [ware] kennis genoemd.

स्वदेहे शोभनं सन्तं पुरुषाख्यं च संमतम्।
किं मूर्खं शून्यमात्मानं देहातीतं करोषि भोः ॥ २९ ॥

*svadehe śobhanam santam puruṣākhyam ca saṁmatam |
kim mūrkhā śūnyamātmānam dehātītam karoṣi bhoḥ || 29||*

svadeheḥ: [wonend] in je eigen lichaam; *śobhanam*: gelukzalig; *santam*: altijd bestaand; *puruṣākhyam*: bekend als *Puruṣa*; *ca*: en; *saṁmatam*: gevestigd; *kim*: waarom; *mūrkhā*: dwaze, onwetende; *śūnyam*: als niet-bestaand; *ātmān*: het Zelf; *dehātītam*: voorbij, overstijgend, het lichaam; *karoṣi*: stelt; *bhoḥ*: O, (gij).

**29. O jij, dwaze! Waarom beschouw je
Het altijd bestaande, gelukzalige Zelf,
Dat in je eigen lichaam woont en daarvan verschilt
En bekend staat als *Puruṣa*¹, als niet-bestaande²?**

¹ *Puruṣa*: synoniem voor ‘het Zelf’, de ziel, de oorspronkelijke mens, vrij van attributen.

² Waarom beschouw je ... als niet-bestaande: in de hier voorafgaande verzen is van alle kenmerken die de menselijke geest kan vatten ontkend dat ze tot *ātman* behoren. Wanneer al het kenbare wordt geëlimineerd kan dan twijfel ontstaan of *ātman* nog überhaupt bestaat. Niemand kan echter zijn eigen bestaan ontkennen en daarom kan wat na de eliminatie over blijft niet als ‘niet-bestaand’ beschouwd worden.

स्वात्मानं शृणु मूर्ख त्वं श्रुत्या युक्त्या च पूरुषम्।
देहातीतं सदाकारं सुदुर्दर्शं भवादृशैः ॥ ३० ॥

*svātmānaṁ śruṇu mūrkhā tvaṁ śrutyā yuktyā ca pūruṣam |
dehātītaṁ sadākāraṁ sudurdarśaṁ bhavādṛśaiḥ || 30||*

svātmānaṁ: je eigen Zelf; *śruṇu* (*avadhāraya*): realiseren; *mūrkhā*: onwetende, dwaze; *tvaṁ*: jij; *śrutyā*: met behulp van de *śruti* (geschriften); *yuktyā*: door redenering; *ca*: en ook; *pūruṣa*: *Pūruṣa*; *dehātītaṁ*: voorbij, overstijgend, het lichaam; *sadākāraṁ*: de ware vorm van bestaan; (*kintu*: maar); *sudurdarśaṁ*: zeer moeilijk kan worden gezien; *bhavādṛśaya*: door mensen als jij; (*bhoḥ*) O, jij.

**30. O jij, dwaze! Poog je eigen Zelf, *Puruṣa*, te kennen,
De ware vorm van bestaan, die het lichaam overstijgt
En zeer moeilijk te vatten is voor mensen als jij¹,
Met de hulp van de geschriften en redenering.**

¹ Als jij: bedoeld wordt de mensen die door hun sterke gebondenheid aan het lichaam *ātman* en het lichaam niet van elkaar kunnen onderscheiden en blindelings zich met het lichaam identificeren.

अहंशब्देन विख्यात एक एव स्थितः परः।

स्थूलस्त्वेकतां प्राप्तः कथं स्याद्देहकः पुमान् ॥ ३१ ॥

ahamśabdena vikhyāta eka eva sthitaḥ paraḥ |

sthūlastvanekatām prāptaḥ katham syāddehakaḥ pumān || 31||

ahamśabdena: door het woord ‘Ik’; *vikhyātaḥ*: staat bekend als; *eka eva*: als enkel, ‘één’; *sthitaḥ*: bestaande; *paraḥ*: voorbij het lichaam; *sthūlaḥ*: het stoffelijk (lichaam); *tu*: aan de andere kant; *anekatām*: veelvuldig; *prāptaḥ*: verkregen; (*tadā*: zo); *katham*: hoe; *syāt*: kan zijn; *dehakaḥ*: het lichaam; *pumān*: *Pūruṣa*.

- 31. Dat wat zichzelf met het woord ‘Ik’ verkondigt
Is Het Opperste Zelf (*Puruṣa*), en bestaat als één¹,
Terwijl stoffelijke lichamen bestaan in veelvoud.
Dus, hoe kan dit lichaam het Zelf zijn?**

¹ Eén: *Vivekacūḍāmaṇi* 292: “Het bereiken van dat wat werkelijk en je oorspronkelijke Zelf is, deze absolute kennis en gelukzaligheid, de ene zonder tweede, die elke vorm en activiteit overstijgt, zal je vereenzelviging met de valse lichamen tot een einde brengen, zoals een toneelspeler die aan het einde van het spel zijn masker afdankt.”

अहं द्रष्टृतया सिद्धो देहो दृश्यतया स्थितः ।
ममायमिति निर्देशात्कथं स्याद्देहकः पुमान् ॥ ३२ ॥

*aham draṣṭṛtayā siddho deho dṛśyatayā sthitaḥ |
mamāyamiti nirdeśātkatham syāddehakaḥ pumān || 32||*

aham: Ik; *draṣṭṛtayā*: als het subject van waarneming; *siddho*: gevestigd (*asti*: ben); *dehaḥ*: het lichaam; *dṛśyatayā*: als het object van waarneming; *sthitaḥ*: bestaat; *mama*: (is) mijn; *ayam*: dit; *iti nirdeśāt*: vanwege deze beschrijving; *katham*: hoe; *syāt*: kan zijn *dehakaḥ*: het lichaam; *pumān*: *Pūruṣa*.

**32. Het ‘Ik’ is het subject of de waarnemer,
Terwijl het lichaam het object van waarneming is.
Over het lichaam zegt het ‘ik’ “het is van mij”¹.
Dus, hoe kan dit lichaam het Zelf, zijn?**

¹ Het is mijn lichaam: het lichaam is iets dat ik bezit, en daarom een object voor mij. Zo, is er geen enkele grond om Mij, het onbegrensde Zelf, met het lichaam te identificeren.

अहं विकारहीनस्तु देहो नित्यं विकारवान्।
इति प्रतीयते साक्षात्कथं स्याद्देहकः पुमान्॥ ३३ ॥

aham vikārahīnastu deho nityam vikāravān |
iti pratīyate sākṣātkatham syāddehakaḥ pumān || 33||

aham: Ik; *vikārahīna*: zonder enige verandering; (*asti*: ben); *tu*: maar; *dehaḥ*: het lichaam; *nityam*: ooit; *vikāravān*: ondergaat veranderingen; *iti*: dit; *pratīyate*: wordt waargenomen; *sākṣāt*: direct; *katham*: hoe; *syāt*: kan zijn; *dehakaḥ*: het lichaam; *pumān*: *Pūruṣa*.

33. Het volgt uit directe waarneming
Dat het lichaam aan verandering onderhevig is
Terwijl het ‘Ik’, [het Zelf], onveranderlijk is¹.
Dus, hoe kan dit lichaam het Zelf zijn?

¹ Het ‘Ik’, [of het Zelf], is onveranderlijk; In vreugde en verdriet, in kindertijd, jeugd en ouderdom, ondanks al die veranderingen van het lichaam blijft het Zelf altijd hetzelfde; hoe zouden we anders iemand steeds als dezelfde persoon herkennen ook als zijn uiterlijk en gedrag aanzienlijke veranderingen ondergaan.

यस्मात्परमिति श्रुत्या तया पुरुषलक्षणम्।
विनिर्णीतं विमूढेन कथं स्याद्देहकः पुमान्॥ ३४ ॥

*yasmātparamiti śrutyā tayā puruṣalakṣaṇam |
vinirṇītaṁ vimūḍhena katham syāddehakaḥ pumān || 34||*

yasmātparam: (er is niets) hoger dan Hij; *iti:* dit; *śrutyā:* *śruti*; *tayā:* door de tekst; *puruṣalakṣaṇam:* de aard van *puruṣa*; *vinirṇītaṁ:* zekerheid krijgen; *vimūḍhena:* door de wijze; *katham:* hoe; *syāt:* kan zijn; *dehakaḥ:* het lichaam; *pumān:* *Pūruṣa*.

**34. Uit de geschriften kregen de wijzen
Zekerheid over de ware aard van *Puruṣa*¹,
Dat er niets hoger is dan Hij.
Dus, hoe kan dit lichaam het Zelf zijn?**

¹ Uit de geschriften enz.: zie *Śvetāśvatara Upaniṣad* 3.9

“Hoger dan *Puruṣa* is er niets dat bestaat,
Niets kleiner en niets groter, hoe dan ook,
Als een boom staat deze, wortlend in de hemel,
En vult de ganse schepping.”

सर्वं पुरुष एवेति सूक्ते पुरुषसंज्ञिते।

अप्युच्यते यतः श्रुत्या कथं स्याद्देहकः पुमान्॥ ३५॥

sarvaṁ puruṣa eveti sūkte puruṣasaṁjñite |

apyucyate yataḥ śrutyā katham syāddehakaḥ pumān || 35||

“*Puruṣa eva idaṁ sarvaṁ*”: “al dit is waarlijk de *Puruṣa*”; *puruṣasaṁjñite sūkte*: in de kernachtige tekst bekend als *Puruṣa Sūkta*; *api*: ook; *iti*: dus; *ucyate*: is verkondigd; (*tataḥ*: zo); *yataḥ*: omdat; *śrutyā*: door de *śruti* tekst; *katham*: hoe; *syāt*: kan zijn; *dehakaḥ*: het lichaam; *pumān*: *Pūruṣa*.

35. Ook de *śruti* heeft in kernachtige woorden

In de *Puruṣa Sūkta*¹ verkondigd:

‘Al dit is waarlijk *Puruṣa*’.

Dus, hoe kan dit lichaam het Zelf zijn?

¹ *Puruṣa Sūkta*: dit vormt een deel van de *R̥g Veda* (10.90.2): daarin vindt men een van de hoogste opvattingen van het Kosmische Wezen waaruit dit universum is geëmanneerd. “De *Puruṣa* is waarlijk al dit (gemanifesteerde wereld). Hij is alles dat was in het verleden en dat zal zijn in de toekomst. Hij is de Heer van de verblijfplaats van gelukzaligheid en heeft deze vergankelijke vorm van het gemanifesteerde universum aangenomen, zodat de individuen de gevolgen van hun daden ondergaan.”

असंगः पुरुषः प्रोक्तो बृहदारण्यकेऽपि च।
 अनन्तमलसंश्लिष्टः कथं स्याद्देहकः पुमान्॥ ३६॥

asaṅgaḥ puruṣaḥ prokto bṛhadāraṇyake'pi ca |
 anantamalasamśliṣṭaḥ katham syāddehakaḥ pumān || 36||

asaṅgaḥ: ongehecht; *puruṣaḥ*: Puruṣa; *proktaḥ*: werd gezegd; (*tata*: zo);
bṛhadāraṇyake: in de Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad; *api ca*: zo ook; *anantam-*
alasamśliṣṭaḥ: besmeerd met ontelbare onzuiverheden; *katham*: hoe; *syāt*: kan
 zijn; *dehakaḥ*: het lichaam; *pumān*: Pūruṣa.

**36. Ook in *Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad* wordt gezegd:
 ‘De *Puruṣa* is totaal ongehecht’¹.
 Het lichaam heeft echter ontelbare onzuiverheden
 Dus, hoe kan dit lichaam het Zelf zijn?**

¹ De *Puruṣa* is totaal ongehecht: refereert aan de volgende passages van de *Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad* (4.3.15) “Na genoten te hebben in de staat van diepe slaap, rond gereisd en (de resultaten van) het goede en het slechte (in droom) gezien te hebben, ijlt Hij naar zijn vorige staat: diepe slaap. Hij wordt daar niet gevolgd door wat Hij ziet omdat deze persoon zonder gehechtheden is.”, (4.3.16) “Na genoten te hebben in de wakende staat, rondgereisd en (de resultaten van) het goede en het slechte gezien te hebben, ijlt Hij naar zijn vorige staat: de wakende staat. Hij wordt daar niet gevolgd door wat Hij ziet omdat deze persoon zonder gehechtheden is.”

तत्रैव च समाख्यातः स्वयंज्योतिर्हि पूरुषः।

जडः परप्रकाशोऽयं कथं स्याद्देहकः पुमान्॥ ३७॥

tatraiva ca samākhyātaḥ svayamjyotirhi pūruṣaḥ |
jaḍaḥ paraprakāśyo'yaṁ katham syāddehakaḥ pumān || 37||

tatraiva ca: daar nogmaals; *samākhyātaḥ*: op heldere wijze vermeld; *svayamjyotirhiḥ*: zelfverlicht; (*hi*: term ter benadrukking); *pūruṣaḥ*: de *pūruṣaḥ*; ; *jaḍaḥ*: inert; *paraprakāśyaḥ*: door een externe factor verlicht; *ayam*: dit; *katham*: hoe; *syāt*: kan zijn; *dehakaḥ*: het lichaam; *pumān*: *Pūruṣa*.

37. Daarin is ook op heldere wijze vermeld:¹

‘De *Pūruṣa* is zelfstralend’.

**Dus hoe kan dit lichaam, dat inert is
en verlicht door iets anders, het Zelf zijn?**

¹ *Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad* (4.3.7) “Hij (*Pūruṣa*), die binnenin het hart woont omgeven door de zintuigen, Hij is het innerlijke licht, de kennis zelf. Onveranderd beweegt Hij zich door beide toestanden heen, door waken en slapen; Hij schijnt te denken in de ene toestand, zich te vermaken in de andere; omringd door veelsoortige dromen stijgt Hij boven deze wereld uit, stijgt boven elke vergankelijke gedaante uit en gaat slapen”.

प्रोक्तोऽपि कर्मकाण्डेन ह्यात्मा देहाद्विलक्षणः ।
नित्यश्च तत्फलं भुङ्क्ते देहपातादनन्तरम् ॥ ३८ ॥

prokto'pi karmakāṇḍena hyātmā dehādvilakṣaṇaḥ |
nityaśca tatphalaṁ bhuṅkte dehapātādanantaram || 38||

prokto: is vermeld; *api*: ook; (*yataḥ*: als); ; *karmakāṇḍena*: door de Karma-kāṇḍa; *hi*: daar; *ātman*: *Ātman*, het Zelf; *dehāt*: van het lichaam; *ilakṣaṇaḥ*: verschillend; *nitya*: permanent; *ca*: en; *tatphalaṁ*: de uitkomsten van handelingen; *bhuṅkte*: ondergaat; *dehapātādanantaram*: na het verval van het lichaam.

**38. Bovendien, ook de *Karma-kāṇḍa* verklaart¹
Dat het Zelf verschilt van het lichaam en eeuwig is.
Zelfs na het verval van het lichaam houdt Het niet op
En plukt de vruchten van zijn handelingen.**

¹ *Karma-kāṇḍa* verklaart: de *Karma-kāṇḍa* is dat deel van de Veda's waarin instructies en regels voor de uitvoering van de religieuze handelingen, offers en ceremoniën voor volgelingen in details is vastgelegd. De aanhangers van de *Karma-kāṇḍa* geloven niet in *Īśvara*, of god, de Heer. Desondanks geloven ze in het bestaan van een permanente individuele ziel die verschillend is van het lichaam, in dat lichaam verwijlt en dit overleeft.

Dus niet alleen *Jñāna-kāṇḍa* (de *Upaniṣads*) maar ook *Karma-kāṇḍa* stelt dat het Zelf verschillend is van het lichaam.

लिङ्गं चानेकसंयुक्तं चलं दृश्यं विकारि च।

अव्यापकमसद्रूपं तत्कथं स्यात्पुमानयम् ॥ ३९ ॥

*liṅgaṁ cānekasaṁyuktam calaṁ drśyaṁ vikāri ca |
avyāpakamasadrūpaṁ tatkatham syātpumānayaṁ || 39||*

liṅga: het subtiële lichaam; *ca*:zelfs; *anekasaṁyuktam*: bestaande uit vele delen; *calaṁ*: onbestendig; *drśya*: een voorwerp van waarneming; *vikāri*: veranderlijk; *ca*:en; *avyāpakam*: begrensd; *asadrūpaṁ*: van niet-bestaande aard; *tat*:zo; *katham*:hoe; *syāt*: kan zijn; *pumān*: *Pūruṣa*; *ayaṁ*: dit (subtiële lichaam).

- 39. Zelfs het subtiële lichaam¹ bestaat uit vele delen,
Het is een object van waarneming, is onbestendig,
Veranderlijk, begrensd en van nature niet-bestaand.
Dus, hoe kan dit [subtiële lichaam] het Zelf zijn?**

¹ Het subtiële lichaam: zie *Vivekacūḍāmaṇi* 96: “Het subtiële lichaam (de stad van de acht samenstellende delen, (*puryaṣṭaka*)) bestaat uit: (1) de groep van vijf organen van handelen (het stemorgaan, de handen, de benen en de organen van uitscheiding en voortplanting), (2) de groep van vijf organen van waarnemen (oren, ogen, huid, neus en tong), (3) de groep van vijf levenskrachten (*prāṇa*, *apāna*, *vyāna*, *udāna*, en *samāna*), (4) de vijf subtiële elementen (aarde, water, vuur, lucht en ether), (5) de vier modificaties van het interne orgaan (*manas*, *buddhi*, *ahaṁkāra*, en *citta*), en (6) onwetenschap (*avidyā*), (7) begeerte (*kāma*) en (8) handeling (*karma*).”

एवं देहद्वयादन्य आत्मा पुरुष ईश्वरः।
सर्वात्मा सर्वरूपश्च सर्वातीतोमहव्ययः ॥ ४० ॥

evam dehadvayādanya ātmā puruṣa īśvaraḥ |
sarvātmā sarvarūpaśca sarvātītomahavyayaḥ || 40||

evam: aldus; *dehadvayāt*: van deze twee lichamen; *anyaḥ*: verschillend; *ātman*: het Zelf; *puruṣa*: *Puruṣa*; *Īśvaraḥ*: Īśvara, god, de Heer; *sarvātmā*: het Zelf van allen; *sarvarūpaḥ*: alle vormen hebbende; *ca*: en; *sarvātītaḥ*: alles overstijgend; *aham*: [de bestaansgrond van] ‘ik’, het ego; *avyayaḥ*: onveranderlijk.

- 40. Het onveranderlijke Zelf, de bestaansgrond van het ego,
Is dus verschillend van deze twee lichamen¹
En is de *Puruṣa*, de Heer, het Zelf van allen
Het is in elke vorm en toch overstijgt Het alle vormen.**

¹ Verschillend van deze twee lichamen: het stoffelijke en het subtiele lichaam.

इत्यात्मदेहभागेन प्रपञ्चस्यैव सत्यता ।
यथोक्ता तर्कशास्त्रेण ततः किं पुरुषार्थता ॥ ४१ ॥

*ityātmadehabhāgena prapañcasyaiva satyatā |
yathoktā tarkaśāstreṇa tataḥ kiṁ puruṣārthatā || 41||*

iti: dus; *ātmadehabhāgena:* door [uitspreken van] het verschil tussen het Zelf en het lichaam; *prapañcasyaiva satyatā:* inderdaad de werkelijkheid van de wereld der verschijnselen; *yathā* als; *uktā:* is gezegd; *tarkaśāstreṇa:* door *Tarkaśāstra*; *tataḥ:* zo; *kiṁ puruṣārthatā (sidhyati):* welke doelen van het menselijk leven zijn gediend?

**41. [Ook] Logica¹ stelt het bestaan vast van het verschil
Tussen het Zelf en de twee lichamen, maar gaat tevens uit
Van de werkelijkheid van de wereld der verschijnselen.
Maar welk doel van het menselijk leven wordt hiermee gediend²?**

¹ Logica: de tekst noemt *Tarkaśāstra*, de wetenschap van logica (*nyāya*), behorende tot de *Upaṅga*'s van de Vedische geschriften. Hierbij wordt overwegend de methode van afleiding gevolgd om tot conclusies te komen. In dit vers wordt gerefereerd aan *Sāṅkhya* die door gebruik van *Tarka* (logica) de uiteindelijke dualiteit van *Prakṛti* en *Puruṣa* probeert aan te tonen, waarin *Prakṛti*, het beginsel van materie dat de wereld der verschijnselen formeert, eeuwig is en gelijktijdig met de *Puruṣa*, het bewuste beginsel, coëxisteert.

² Welk doel van het menselijk bestaan wordt gediend: er zijn gewoonlijk vier doelstellingen in het menselijk bestaan; uitvoeren van plichten (*dharma*), welzijn en welvaart (*artha*), bevrediging van verlangens (*kama*) en de uiteindelijke bevrijding van de banden met onwetendheid (*mokṣa*). Van deze vier zijn de eerste drie secundair, omdat ze alleen van nut zijn voor de laatste, het hoogste goed. Maar dit, de bevrijding van de banden met onwetendheid, zal nooit bereikt worden tenzij men de non-dualiteit realiseert en daarmee één wordt, met verwerping van de laatste sporen van dualiteit in de geest. De gevestigde dualiteit is alleen een obstakel om tot realisatie te komen en verwijderd de mens verder van de weg van bevrijding. Het dient daarom geen doel in het leven van de mens.

Het doel van Śāṅkara in de verzen hierboven over het verschil tussen het Zelf en het lichaam is niet het aantonen van de werkelijkheid van het lichaam en dus het vaststellen van de dualiteit van het Zelf en het lichaam, maar een confrontatie met de tegenspeler die het lichaam voor het Zelf houdt. In de volgende verzen zal worden aangetoond dat zoiets als een lichaam niet bestaat, maar het Zelf alleen bestaat.

इत्यात्मदेहभेदेन देहात्मत्वं निवारितम्।
इदानीं देहभेदस्य ह्यसत्त्वं स्फुटमुच्यते ॥ ४२ ॥

*ityātmadehabhedena dehātmatvaṁ nivāritam |
idānīm dehabhedasya hyasattvaṁ sphuṭamucyate || 42||*

iti: aldus; *ātmadehabhedena:* door [uitspreken van] het verschil tussen het Zelf en het lichaam; *dehātmatvaṁ:* de visie dat het Zelf het lichaam is; *nivāritam:* ontkend; *idānī:* nu; *dehabhedasya:* het verschil tussen het lichaam en het Zelf; *hi* (term om te benadrukken); *asattvaṁ:* onwerke-lijkheid; *sphuṭam:* op heldere wijze; *ucyate:* verklaard.

- 42. Aldus is de visie dat het Zelf het lichaam is ontkracht**
Door de uitspraak van het verschil tussen het Zelf en het lichaam.
Nu wordt op heldere wijze verklaard
De onwerkelijkheid van het verschil tussen deze twee¹.

¹ De onwerkelijkheid van het verschil tussen het Zelf en het lichaam: net als de golven die niet onafhankelijk van water kunnen bestaan, heeft het lichaam geen bestaan onafhankelijk van het Zelf. In feite bestaat het Zelf alleen en het is door onwetendheid dat het gezien wordt als vormen en namen.

चैतन्यस्यैकरूपत्वाद्भेदो युक्तो न कर्हिचित्।
जीवतं च मृषा ज्ञेयं रज्जौ सर्पग्रहौ यथा ॥ ४३ ॥

*caitanyasyaika-rūpatvādbhedo yukto na karhicit |
jīvatam ca mṛṣā jñeyam rajjau sarpagrahau yathā || 43||*

caitanya: van bewustzijn; *ekarūpatvād*: vanwege de uniformiteit; *bhedaḥ*: deling; *yuktaḥ*: aanvaardbaar, aannemelijk; *na*: niet; *karhicit*: wanneer dan ook; *jīvatam*: de individualiteit van de mens; *ca*: ook; *mṛṣā*: vals; *jñeyam*: moet worden gekend; *rajjau*: in het touw; *sarpagrahaḥ*: waarneming van de slang; (*mṛṣā*: vals, *tathā*: zo); *yathā*: zoals.

- 43. Spreiding in bewustzijn is onaannemelijk
Omdat het altijd één en hetzelfde is¹.
Zo is ook de individualiteit van de mens vals
Zoals het zien van een slang in het touw.**

¹ Omdat het altijd één en hetzelfde is: de inhoud van bewustzijn kan variëren maar bewustzijn als zodanig blijft altijd eenvormig, zoals het licht van de zon hetzelfde blijft terwijl het diverse objecten verlicht.

रज्ज्वज्ञानात्क्षणेनैव यद्वद्रज्जुर्हि सर्पिणी ।
भाति तद्वच्चितिः साक्षाद्विश्वाकारेण केवला ॥ ४४ ॥

*rajjavajñānātkṣaṇenaiva yadvadrajjurhi sarpiṇī |
bhāti tadvaccitiḥ sākṣādvīśvākāreṇa kevalā || 44||*

rajjavajñānāt: door de onwetendheid van het touw; *kṣaṇenaiva*: in een oogwenk; *yadvad*: zoals; *rajjurhi*: het touw; *sarpiṇī*: een (vrouwelijke) slang; *bhāti*: verschijnt; *tadvat*: op dezelfde wijze; *citiḥ*: bewustzijn; *sākṣāt*: zonder veranderingen te ondergaan; *vīśvākāreṇa*: als vormen van het universum van verschijnselen; (*bhāti*: verschijnt); *kevalā*: puur.

**44. Zoals vanwege onwetendheid van de ware aard
Het touw in een oogwenk verschijnt als een slang,
Zo ook verschijnt het pure bewustzijn als deze wereld
Zonder de minste verandering te ondergaan¹.**

¹ Zonder de minste verandering te ondergaan: indien een stuk touw als een slang wordt gezien, kan er niet gezegd worden dat het touw een slang is geworden. Op dezelfde wijze verschijnt het pure bewustzijn als de zogenaamde materiële wereld zonder enige verandering te ondergaan.

उपादानं प्रपञ्चस्य ब्रह्मणोन्यन्न विद्यते।
तस्मात्सर्वप्रपञ्चोऽयं ब्रह्मैवास्ति न चेतर्त् ॥ ४५ ॥

upādānaṁ prapañcasya brahmaṇonyanna vidyate |
tasmātsarvaprapañco'yaṁ brahmaivāsti na cetarat || 45||

upādānaṁ: materie (materiële oorzaak), bestaansgrond; *prapañcasya*: van de wereld der verschijnselen; *brahmaṇaḥ anyat*: anders dan Brahman; *na*: niet; *vidyate*: is; *tasmāt*: daarom; *sarvaprapañcaḥ*: gehele wereld der verschijnselen; *ayaṁ*: deze; *brahmaiva*: Brahman alleen; *asti*: is; *na ca*: niet; *itarat*: niets anders.

**45. Er bestaat geen materiële grond anders dan Brahman
Voor [het bestaan] van deze wereld der verschijnselen.
Daarom is dit gehele universum
Alleen Brahman en niets anders¹.**

¹ Daarom is dit gehele universum alleen Brahman en niets anders: omdat niets verschillend is van de bestaansgrond; een pot is nimmer verschillend van de klei waaruit het gemaakt is. Namen en vormen die het effect en de bestaansgrond uit elkaar houden danken hun bestaan aan ingeburgerde gebruiken en blijken niet zelfstandig te bestaan wanneer onderzoek naar hun aard wordt verricht.

व्याप्याव्यापकता मिथ्या सर्वमात्मेति शासनात्। इति ज्ञाते परे तत्त्वे भेदस्यावसरः कुतः ॥ ४६ ॥

*vyāpyāvyāpakatā mithyā sarvamātmēti śāsanāt |
iti jñāte pare tattve bhedasyāvasaraḥ kutah || 46||*

vyāpyāvyāpakatā: het idee van doordrongen zijn en doordringen; *mithyā*: vals (*asti*: is); *sarva*: alles; *ātman*: *Ātman*, het Zelf; *iti*: deze; *śāsanāt*: uit dergelijke verklaringen (van de *śruti*); *iti*: deze; *jñāte* (*sati*): gerealiseerd zijnde; *pare*: opperste; *tattve*: waarheid; *bhedasya*: van onderscheid; *avasaraḥ*: ruimte (*asti*: is); *kutah*: waar.

- 46. Uit de verklaring [van de *śruti*] “Al dit is het Zelf”¹ volgt,
Dat het idee van doordrongen zijn en doordringen vals is².
Wanneer de opperste waarheid gerealiseerd is,
Waar is plaats voor onderscheid tussen deze twee³?**

¹ Uit de verklaring [van de *śruti*]: verwijst naar de passage in *Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad* (4.5.7): “De Brāhmaṇa verlaat hem die zich verschillend acht van het Zelf. De Kṣatriya verlaat hem die zich verschillend acht van het Zelf. Werelden verlaten hem die zich verschillend acht van het Zelf. De goden verlaten hem die zich verschillend acht van het Zelf. De Veda’s verlaten hem die zich verschillend acht van het Zelf. Wezens verlaten hem die zich verschillend acht van het Zelf. Alles verlaat hem die zich verschillend acht van het Zelf. Deze *Brāhmaṇa*, deze *Kṣatriya*, deze werelden, deze goden, deze Veda’s, deze wezens en dit alles – zijn dit Zelf.”

² Doordrongen zijn en doordringen is vals: ‘Alles is het Zelf’ impliceert dat onderscheid tussen doordringen en doordrongen zijn, of subject en object, illusoir is.

³ Tussen deze twee: tussen ‘doordringen’ en ‘doordrongen van zijn’. De meeste vertalingen gebruiken hiervoor (*vyāpyāvyāpakatā*) ‘oorzaak en effect’, een enkele ‘subject en object’. Het gebruik van deze uitdrukkingen voor Brahman en de wereld is hier gemeden omdat deze relaties tot de wereld van verschijnselen behoren wat niet aan Brahman kan worden toegekend. Brahman kan niet als de oorzaak aangewezen worden omdat de wereld een illusie (*mithyā*) is, iets dat niet bestaat, en Brahman kan niet de oorzaak zijn van wat niet bestaat. De oorzaak van het bestaan van de wereld is niet Brahman maar verbeelding, dus onwetendheid. Zo ook wordt de fysieke wereld doordrongen door ruimte maar ruimte is niet de oorzaak van de fysieke wereld. Dit is ook in overeenstemming met de *śruti* (*Zie Taittirīya Upaniṣad* (3.1.1): “Dat, waarlijk, waaruit alle wezens zijn geboren, dat waarin zij na geboren te zijn verblijven, en dat waarin zij tenslotte terugkeren, wens dat te kennen, dat is Brahman”). Om deze reden, en in tegenstelling tot de andere vertalingen, zijn in plaats van ‘oorzaak en gevolg’ woorden

श्रुत्या निवारितं नूनं नानात्वं स्वमुखेन हि ।
कथं भासो भवेदन्यः स्थिते चाद्वयकारणे ॥ ४७ ॥

*śrutyā nivāritaṁ nūnaṁ nānātvaṁ svamukhena hi |
kathaṁ bhāso bhavedanyaḥ sthite cādvayakāraṇe || 47||*

śrutyā: door de *śruti*; *nivāritaṁ*: is ontkend; *nūnaṁ*: zeker, immers; *nānātvaṁ*: menigvuldigheid, verscheidenheid; *svamukhena hi*: direct; *kathaṁ*: hoe; *bhāsaḥ*: verschijning; *bhaved*: kan zijn?; *anyaḥ*: een ander; *sthite (sati)*: gevestigd blijvend; *ca*: en; *advayakāraṇe*: niet-duaal beginsel, bestaansgrond.

- 47. De *śruti* heeft de verscheidenheid
In Brahman direct ontkend¹.
Daar het niet-duale beginsel een gevestigd feit is²
Hoe kan de wereld verschillend van Hem zijn?**

gebruikt voor Brahman als ‘dat waaruit iets ontstaat en wat ontstaan is’ en ook soms ‘bestaansgrond’ (verzen 46, 47, 66, 94, 135, 139).

¹ De *śruti* heeft de verscheidenheid in Brahman direct ontkend: verwijst naar verschillende passages in de *Upaniṣads*. Twee voorbeelden: *Kaṭha Upaniṣad* (2.2.12): “Eeuwigte vrede is alleen voor hen die onderscheid maken en die in hun harten Hem realiseren, die – één zijnde, bestuurder en het innerlijk Zelf van allen – een enkele vorm veelsoortig maakt.” *Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad* (2.5.19): “Hij (Brahman) nam de gedaante aan in overeenstemming met elke vorm; die vorm was terwille van Hem om zich kenbaar te maken. De Heer wordt vanwege *Māyā* (notie opgelegd ten gevolge van onwetendheid) als menigvuldig waargenomen.”

² Het niet-duale beginsel een gevestigd feit is: het postuleren van de niet-duale Brahman als de uiteindelijke werkelijkheid door de *śruti* schakelt de causaliteit met wortel en al uit. Dit omdat een oorzaak altijd een gevolg vooronderstelt dat het veroorzaakt en dat op een of andere manier verschillend van hem is. Maar als er slechts één is, hoe is er een tweede mogelijk, een gevolg dat tot bestaan komt? De waarheid is dat Brahman, of het Zelf, nimmer iets veroorzaakt. Het is door onwetendheid dat men deze wereld ziet en denkt dat Brahman zijn oorzaak is.

दोषोऽपि विहितः श्रुत्या मृत्योर्मृत्युं स गच्छति।
इह पश्यति नानात्वं मायया वञ्चितो नरः ॥ ४८ ॥

doṣo'pi vihitah śrutyā mṛtyormṛtyuṁ sa gacchati |
iha paśyati nānātvam māyayā vañcito narah || 48||

doṣah: afkeuren, veroordelen; *api*: alsmede; *vihitah*: is uitgesproken; *śrutyā*: door de *śruti*; *mṛtyoḥ*: van dood; *mṛtyuṁ*: naar dood; *sa*: hij; *gacchati*: gaat; (*iti*: dus); *iha*: in deze; *paśyati*: ziet; *nānātvam*: verscheidenheid; *māyayā*: door *māyā*, illusie; *vañcitaḥ (san)*: bedrogen, misleid; *narah*: de persoon.

48. Voorts heeft de *śruti* met de volgende woorden

[Het geloof in] verscheidenheid veroordeeld:

“Hij die door *māyā*¹ misleid wordt, ziet verscheidenheid

[In Brahman] en gaat van dood naar dood²”.

¹ *Māyā*: illusie. Zie ook *Vivekacūḍāmaṇi* 108 e.v.: “108. Onwetendheid (*avidyā*), *māyā*, ook het ‘ongedifferentieerde’ (*avyakta*) genoemd, vindt zijn kracht in de opperste Heer (*paramēśaśakti*). Het heeft geen begin. Het omvat de drie *guṇa*’s (*triguṇa*) en overtreft hen in hun effecten daar het de oorzaak ervan is. Degenen met een helder verstand kunnen zijn bestaan afleiden uit de effecten die het voortbrengt. Het is de schepper van het gehele universum (*jaḡatsarvam*).”, 109. “Het (*māyā*) is zijn noch niet-zijn, noch neemt het deel aan de aard van beide. Het is noch gelijksoortig noch ongelijksoortig, noch beide. Het is noch samengesteld uit delen noch een ondeelbaar geheel, noch beide. Het is hoogst wonderbaarlijk en onbeschrijfelijk (*anirvacanīya*).”, 110. “Het (*māyā*) kan vernietigd worden door directe ervaring van de zuivere Brahman (*advayabrahma*), de ene zonder tweede, precies zoals het waandenkbeeld van de slang verdwijnt bij het onderscheiden van het touw. Het heeft zijn drie *guṇa*’s, *rajas*, *tamas* en *sattva*, die naar hun effecten genoemd zijn.”

² Gaat van dood naar dood: dat wil zeggen ‘wordt geboren en sterft telkens en telkens weer’. De bedoelde passage in de *śruti* is *Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad* (4.4.19): “Er is geen verscheidenheid welke dan ook in Hem (Brahman). Hij die verscheidenheid in Hem ziet gaat van dood naar dood.” Met andere woorden, tenzij men het niet-duale Zelf realiseert, dat geen geboorte en dood kent, is er geen ontsnapping aan de kringloop der geboorten.

ब्रह्मणः सर्वभूतानि जायन्ते परमात्मनः ।
तस्मादेतानि ब्रह्मैव भवन्तीत्यवधारयेत् ॥ ४९ ॥

brahmaṇaḥ sarvabhūtāni jāyante paramātmanah |
tasmādetāni brahmaiva bhavantītyavadhārayet || 49||

brahmaṇaḥ: van Brahman; *sarvabhūtāni*: alle wezens; *jāyante*: zijn geboren; *paramātmanah*: van het opperste, Zelf, *Ātman*; *tasmāt*: daarom; *etāni*: zij; *Brahman*: Brahman; *eva*: waarlijk; *bhavanti*: zijn; *iti*: deze; *avadhārayet*: duidelijk begrijpt.

**49. Aangezien alle wezens geboren zijn
Uit Brahman¹, het Opperste Zelf,
Daarom moet erkend worden dat ze
Niets anders dan Brahman zijn.**

¹ Geboren zijn uit Brahman: zie *Taittirīya Upaniṣad* (3.1.1): “Dat, waarlijk, waaruit alle wezens zijn geboren, dat waarin zij na geboren te zijn verblijven, en dat waarin zij ten slotte terugkeren, wens dat te kennen, dat is Brahman.”

ब्रह्मैव सर्वनामानि रूपाणि विविधानि च।
कर्माण्यपि समग्राणि बिभर्तीति श्रुतिर्जगौ ॥ ५० ॥

*brahmaiva sarvanāmāni rūpāṇi vividhāni ca |
karmāṇyapi samagrāṇi bibhartīti śrutirjagau || 50||*

brahma: brahman; *eva*: waarlijk; *sarvanāmāni*: alle namen; *rūpāṇi*: vormen; *vividhāni*: verschillende; *ca*: en; *karmāṇi*: acties, handelingen; *api*: ook; *samagrāṇi*: alle; *bibharti*: ondersteunt; *iti*: deze; *śruti*: *śruti*, geschriften; *jagau*: heeft gezongen (verklaard).

**50. Geschriften hebben verklaard
Dat Brahman alleen, inderdaad,
De bestaansgrond is van alle¹
Diverse namen, vormen en acties.**

सुवर्णाज्जयमानस्य सुवर्णत्वं च शाश्वतम्।
ब्रह्मणो जायमानस्य ब्रह्मत्वं च तथा भवेत् ॥ ५१ ॥

*suvarṇāj Jayamānasya suvarṇatvaṁ ca śāśvatam |
brahmaṇo jāyamānasya brahmatvaṁ ca tathā bhavet || 51||*

(yathā: als); *suvarṇat*: van goud; *jayamānasya*: van (een ding) gemaakt; *suvarṇatvaṁ*: de natuur van goud; *ca*: stopwoord; *śāśvatam*: permanent, blijvend; *brahmaṇo*: van Brahman; *jāyamānasya*: van (een wezen) geboren; *brahmatvaṁ*: van de natuur van Brahman; *bhavet*: is; *tathā ca*: zo ook.

**51. Zoals iets dat van goud is gemaakt
Altijd goud als zijn essentie heeft,
Zo ook heeft wat geboren is uit Brahman
Brahman als zijn essentie.**

¹ Brahman alleen is de bestaansgrond: zoals een touw de bestaansgrond is van een slang of iets dergelijks, zo ook is Brahman de bestaansgrond van alle namen, vormen en handelingen, ondanks het feit ze van illusoire aard zijn; want zelfs voor het verschijnen van een illusie is een bestaansgrond noodzakelijk.

स्वल्पमत्यन्तरं कृत्वा जीवात्मपरमात्मनोः ।
यः सन्तिष्ठति मूढात्म भयं तस्याभिभाषितम् ॥ ५२ ॥

*svalpamatyantaram kṛtvā jīvātmaparamātmanoḥ |
yaḥ santiṣṭhati mūḍhātma bhayaṁ tasyābhibhāṣitam || 52||*

svalpam: geringe; *api*: zelfs; *antaram*: onderscheid, verschil; *kṛtvā*: makend; *jīvātmaparamātmanoḥ*: tussen *jīvātman* en *paramātmān*, het opperste Zelf; *yaḥ*: wie; *santiṣṭhati*: rest; *mūḍhātma*: de onwetende (mens); *bhayaṁ*: angst, vrees; *tasya*: zijn of haar; *abhibhāṣitam*: wordt gezegd.

**52. Vrees - wordt gezegd¹ - behoort
Tot de onwetende mens
Die verschil ziet, hoe gering ook,
Tussen het individu en het Opperste Zelf.**

¹ Vrees enz: vrees vindt zijn oorzaak in dualiteit en onvolkomenheid. Het kan worden overwonnen door hem alleen die non-dualiteit verwerft en dus de staat van perfectie bereikt. Voor zo iemand is er niets om te vrezen, en niets wordt gewonnen of verloren. Zie ook *Taittirīya Upaniṣad* (2.7): “Maar bij het geringste onderscheid in Brahman, heeft hij vrees.”

यत्राज्ञानाद्भवेद्वैतमितरस्तत्र पश्यति।
आत्मत्वेन यदा सर्वं नेतरस्तत्र चाण्वपि ॥ ५३ ॥

yatrājñānādbhavedvaitamitarastatra paśyati |
ātmatvena yadā sarvaṁ netarastatra cāṇvapi || 53||

yatra: wanneer; *ajñānāt*: door onwetendheid; *bhaved*: (ver)schijnt *dvaitam*: dualiteit; *itaraḥ*: men, iemand (*itaram*: een ander); *tatra*: dan; *paśyati*: ziet; *ātmatvena*: als de *Ātman*, het Zelf; (*bhaved*: is); *yadā*: wanneer; *sarvaṁ*: alle; *na*: niet; *itaram*: men, een ander; *tatra*: dan; *ca*: stopwoord; *aṇvapi*: zelfs het geringste, minste; (*paśyati*: ziet).

**53. Wanneer als gevolg van onwetendheid
Dualiteit verschijnt, ziet men een ander.
Maar bij het zien van alles als het Zelf
Ziet men geen ander¹, zelfs niet in het minst.**

¹ Zie *Brhadāranyaka Upaniṣad* (4.5.15) *Yājñavalkya* zei: “*Maitreyī*! Ik zegt niets dat u in de war kan brengen. Het is gemakkelijk te begrijpen. Want zolang er dualiteit is, ziet men de ander, ruikt men de ander, hoort men de ander, spreekt men tot de ander, denkt men aan de ander, kent men de ander; doch wanneer alles één Zelf is, wat en wie kan dan een ander horen; wat en wie kan dan tot een ander spreken; wat en wie kan dan over een ander denken; wat en wie kan dan een ander kennen? *Maitreyī*! Hoe kan de kenner gekend worden.”

यस्मिन्सर्वाणि भूतानि ह्यात्मत्वेन विजानतः ।
न वै तस्य भवेन्मोहो न च शोकोऽद्वितीयतः ॥ ५४ ॥

yasminsarvāṇi bhūtāni hyātmatvena vijānataḥ |
na vai tasya bhavenmoho na ca śoko'dvitiyataḥ || 54||

yasmin: wanneer; *sarvāṇi:* alle; *bhūtāni:* wezens; *hi:* term ter benadrukken; *ātmatvena:* als de *Ātman*; *vijānataḥ:* van hem die realiseert; *na:* niet; *vai:* stopwoord; *tasya (tasmin)* dan; *bhava:* rijst op; *mohaḥ:* misleiding, begoocheling; *na:* niet; *ca:* ook; *śokaḥ:* droefheid; *advitiyataḥ:* vanwege de afwezigheid van dualiteit.

**54. In die staat, wanneer al wat bestaat
Vereenzelvigd is met het Zelf,
Rijst misleiding noch droefheid op
Vanwege de afwezigheid van dualiteit¹.**

अयमात्मा हि ब्रह्मैव सर्वात्मकतया स्थितः ।
इति निर्धारितं श्रुत्या बृहदारण्यसंस्थया ॥ ५५ ॥

ayamātmā hi brahmaiva sarvātmakatayā sthitaḥ |
iti nirdhāritam śrutyā bṛhadāraṇyasamsthayā || 55||

ayam: deze; *ātmā:* *Ātman*, het Zelf; *hi;* stopwoord; *brahman:* Brahman; *eva;* waarlijk, waarachtig, inderdaad; *sarvātmakatayā:* als het Zelf van allen; *sthitaḥ:* bestaande; *iti:* dit; *nirdhāritam:* verklaard; *śrutyā:* door de *śruti*; *bṛhadāraṇyasamsthayā:* in de vorm van *Bṛhadāraṇyaka*.

**55. Door de geschriften is verklaard
In de vorm van de Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad
Dat deze Ātman, die het Zelf van allen is,
Waarlijk Brahman² is.**

¹ Zie *Īśā Upaniṣad* (7): “Wie zich het feit realiseert dat alle dingen werkelijk het eigen Zelf zijn, hoe kan die mens, die Eenheid van alles ziet, nog misleid worden en bedroefd zijn?”

² Zie *Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad* (2.5.19): “Deze ātman is Brahman (*ayamātmā brahma*).”

अनुभूतोऽप्ययं लोको व्यवहारक्षमोऽपि सन्।
असद्रूपो यथा स्वप्न उत्तरक्षणबाधतः ॥ ५६ ॥

*anubhūto'pyayam loko vyavahāraṁkṣamo'pi san |
asadrūpo yathā svapna uttarakṣaṇabādhataḥ || 56||*

anubhūtaḥ: ervaren, bevatten, beseffen; *api*: ondanks; *ayam*: deze; *lokaḥ*: wereld; *vyavahāraṁkṣamaḥ*: geschikt voor alle praktische doeleinden; *api*: ondanks; *san*: zijnde; *asadrūpaḥ*: van de natuur van niet-bestaan; *yathā*: als; *svapnaḥ*: droom (wereld); (*tatha*: zo); *uttarakṣaṇabādhataḥ*: als gevolg van tegenspraak die erop volgt.

**56. Ondanks dat we deze wereld schijnen te ervaren
Als een object voor praktische doeleinden,
Is zijn ware aard, zoals een droom, niet-bestaan.
Dat blijkt op het moment dat we ontwaken¹.**

¹ We kunnen niet iets als ‘altijd bestaand’ (*sat*) beschouwen alleen omdat het wordt ervaren en een bepaalde pragmatische waarde heeft. In de droomstaat hebben we ervaringen die werkelijk lijken zolang de droom duurt. Maar direct na het ontwaken verdwijnen ze alsof ze nimmer hebben bestaan. Zo ook worden de ervaringen in de wakende staat, die voor ons van grote betekenis zijn, tenietgedaan zo gauw er de staat van diepe slaap of droom intreedt.

स्वप्नो जागरणेऽलीकः स्वप्नेऽपि जागरो न हि।
 द्वयमेव लये नास्ति लयोऽपि ह्युभयोर्न च ॥ ५७ ॥

svapno jāgaraṇe'likah svapne'pi jāgaro na hi |
dvayameva laye nāsti layo'pi hyubhayorna ca || 57||

svapnaḥ: droom; *jāgaraṇe*: in waken; *alīkah*: onwerkelijk; *svapne*: in droom;
api: ook; *jāgaraḥ*: wakend; *na*: niet; *hi*: zeker; (*asti*:is); *dvayaḥ*: beide (waken
 en droom); *eva*: waarlijk, inderdaad; *layo*: in diepe slaap; *nāsti*: bestaat niet;
layaḥ: diepe slaap; *api*: ook; *hi*: werkelijk, inderdaad; *abhayo*: in beide; *na*:
 niet; *ca*: ook (*asti*: is).

**57. De droom[ervaring]¹ is bij waken onwerkelijk,
 En de wakende staat is onbekend in de droom.
 Beide echter zijn niet-bestaand in diepe slaap
 Die zelf ook niet wordt ervaren.**

¹ De droom enz.: hier wordt de inhoud van het vorige vers geïllustreerd door het tonen van hun onwerkelijkheid vanwege hun onderlinge tegenspraak.

त्रयमेवं भवेन्मिथ्या गुणत्रयविनिर्मितम्।
अस्ये द्रष्टा गुणातीतो नित्यो ह्येकश्चिदात्मकः ॥ ५८ ॥

trayamevaṁ bhavenmithyā guṇatrayavinirmitam |
asye draṣṭā guṇātīto nityo hyekaścidātmakaḥ || 58||

trayaṁ: de drie staten; *evaṁ*: aldus; *bhavet*: zijn; *mithyā*: onwerkelijk;
guṇatrayavinirmitam: door de drie guna's geschapen *asya*: hun (de drie staten);
draṣṭā: getuige; *guṇātītaḥ*: voorbij alle guna's; *nityaḥ*: eeuwig; *hi*: stopwoord;
ekaḥ: één; *cidātmakaḥ*: van de natuur van bewustzijn.

**58. Aldus blijken alle drie staten onwerkelijk¹,
Aangezien ze een schepping van de guna's zijn.
Maar hun getuige² overstijgt alle guna's,
De ene, eeuwige, wiens aard bewustzijn is.**

¹ De drie staten zijn onwerkelijk, enz.: deze wereld van onze dagelijkse ervaring, die de drie staten omvat, wordt tot stand gebracht door de combinatie en permutatie van de drie *guna*'s (de oerbestaanselementen *satva*, *rajas* en *tamas*). Echter, wat samengesteld is zal eens desintegreren en verwoest worden. Deze wereld, die een samenstelling is, is dus gedoemd tot verwoesting; en is dus onwerkelijk daar werkelijkheid onverwoestbaarheid impliceert. In dit vers wordt wat in vers 56 werd gepostuleerd op beslissende wijze aangetoond, namelijk dat de wereld, alhoewel die wordt ervaren, onwerkelijk is.

² Getuige: als alles in deze wereld deel uitmaakt van een onophoudelijke stroom van veranderingen, wat is het dat deze veranderingen gadeslaat? Vedānta verklaart dat dit *ātman* is, het Zelf, het bewuste beginsel dat getuige is van al deze veranderingen, terwijl de getuige zelf onveranderlijk blijft en onaangedaan door de *guna*'s die verantwoordelijk voor de veranderingen zijn.

यद्वन्मृदि घटभ्रान्तिं शुक्तौ वा रजतस्थितिम्।
तद्वद्वद्ब्रह्मणि जीवत्वं वीक्षमाणे न पश्यति ॥ ५९ ॥

*yadvanmṛdi ghaṭabhrāntiṁ śuktau vā rajatasthitim |
tadvadbrahmaṇi jīvatvaṁ vīkṣamāṇe na paśyati || 59||*

yadvat: zoals; *mṛdi*: in aarde, klei; *ghaṭabhrāntiṁ*: de illusie van een pot; *śuktau*: parelmoer; *vā*: of; *rajatasthitim*: aanwezigheid van zilver; (*ekah*: een); *tadvat*: op dezelfde wijze; *brahmaṇi*: in Brahman; *jīvatvaṁ*: individualiteit; *vīkṣamāṇe*: wanneer gezien; *na paśyati*: ziet niet.

**59. Zoals een ontwaakte die vrij is van illusie
Geen pot in klei of zilver in parelmoer ziet,
Zo ook is er geen individualiteit voor hem¹
Die Brahman als zijn eigen Zelf ziet.**

¹ Geen individualiteit voor hem: zolang iemand in onwetendheid verkeert denkt hij een individu, apart van Brahman, te zijn. Maar bij het dagen van zelfkennis realiseert hij zijn identiteit met Brahman. De individualiteit schijnt hem dan als een illusie zoals de pot in klei.

यथा मृदि घटो नाम कनके कुण्डलाभिधा।
शुक्तौ हि रजतख्यातिर्जीवशब्दस्तथा परे ॥ ६० ॥

*yathā mṛdi ghaṭo nāma kanake kuṇḍalābhidhā |
śuktau hi rajatakyātirjīvaśabdastathā pare || 60||*

yathā: zoals; *mṛdi* in aarde, klei; *ghaṭo*: een pot; *nāma*: naam, verschijning, beeld; *kanake*: in goud; *kuṇḍalābhidhā*: de naam of het beeld ‘oorring’; *śuktau*: in parelmoer; *hi*: stopwoord; *rajatakyāti*: de naam of het beeld ‘zilver’; (*asti*: is); *jīvaśabdastathā*: zo ook staat het woord *jīva* (individu); *tathā*: zo; *pare*: in de opperste [Brahman].

**60. Zoals pot een beeld is in klei,
Ooring in goud, zilver in parelmoer,
Zo ook is het individu
Een beeld in Brahman¹.**

¹ Zoals pot een beeld is in klei: zie *Vivekacūḍāmaṇi* 251: “Alle wijzigingen van klei, zoals een kruik, waaraan door het denken een onafhankelijk bestaan wordt toegekend, zijn niets dan klei. Zo is ook dit universum een manifestatie van Brahman en niets anders. Omdat er niets anders is dan Brahman, de enige zelfstandig bestaande werkelijkheid, je eigen Zelf, daarom ‘zijt gij’ deze serene, pure, opperste Brahman, de ene zonder tweede.”

यथैव व्योम्नि नीलत्वं यथा नीरं मरुस्थले।
पुरुषस्त्वं यथा स्थाणौ तद्वद्विश्वं चिदात्मनि ॥ ६१ ॥

yathaiva vyomni nīlatvaṁ yathā nīraṁ marusthale |
puruṣastvaṁ yathā sthāṇau tadvadviśvaṁ cidātmani || 61||

yathaiva: zoals; *vyomni*: in de hemel; *nīlatvaṁ*: blauwheid; *yathā*: zoals; *nīraṁ*: water; *marusthale*: in de woestijn; *puruṣastvaṁ*: menselijke gedaante; *yathā*: zoals; *sthāṇau*: paal; *tadvat*: zo; *viśvaṁ*: het universum; (*asti*: is); *cidātmani*: in het Zelf dat bewustzijn is.

**61. Zoals blauwheid in de lucht,
Water in luchtbegoocheling,
Een mensgedaante in een paal,
Zo is het universum in het Zelf¹.**

¹ Zo is het universum in het Zelf: niet alleen het individu (*jīva*), maar het gehele universum is een illusie in het Zelf. Dit wordt in de verzen 61-64 op verschillende wijzen geïllustreerd.

यथैव शून्ये वेतालो गन्धर्वाणां पुरं यथा ।
यथाकाशे द्विचन्द्रत्वं तद्वत्सत्ये जगत्स्थितिः ॥ ६२ ॥

*yathaiva śūnye vetālo gandharvāṇām puram yathā |
yathākāśe dvicandratvam tadvatsatye jagatsthitiḥ || 62||*

yathaiva: zoals; *śūnye*: lege ruimte; *vetālaḥ*: een spook; *gandharvāṇām puram*: een kasteel in de lucht; *yathā*: zoals; *yathā*: zoals; *ākāśe*: in de ruimte; *dvicandratvam*: het beeld van een dubbele maan; (*santi*: zijn); *tadvat*: op dezelfde wijze; *satye*: in de opperste waarheid (Brahman); *jagatsthitiḥ*: het bestaan van het universum.

- 62. Zoals een spook gezien wordt in de leegte,
Een luchtkasteel verbeeld wordt in de geest,
Het oog een dubbele maan ziet in de hemel,
Bestaat het universum in de opperste waarheid.**

यथा तरङ्गकल्लोलैर्जलमेव स्फुरत्यलम् ।
पात्ररूपेण ताम्रं हि ब्रह्माण्डौघैस्तथात्मता ॥ ६३ ॥

*yathā taraṅgakallolairjalameva sphuratyalam |
pātrarūpeṇa tāmraṁ hi brahmāṇḍauḡhaistathātmata || 63||*

yathā: zoals; *taraṅgakallolaiḥ*: rimpelingen en golven; *jalam*: water; *eva*: alleen; *sphurati*: verschijnt; *alam*: voorzeker; *pātrarūpeṇa*: in de vorm van een teil; *tāmraṁ*: koper; *hi*: inderdaad, waarachtig; *brahmāṇḍauḡhaiḥ*: als het gehele universum; *tathā*: zo; *ātmata*: het Zelf zijn; (*sphurati*: verschijnt).

- 63. Zoals een teil een verschijning van koper is,
En rimpelingen en golven van water,
Zo ook is het gehele universum
Een verschijning van het Zelf alleen.**

घटनाम्न यथा पृथ्वी पटनाम्ना हि तंतवः ।
जगन्नाम्ना चिदाभाति ज्ञेयं तत्तदभावतः ॥ ६४ ॥

*ghaṭanāmna yathā pṛthvī paṭanāmnā hi taṁtavaḥ |
jagannamnā cidābhāti jñeyam tattadabhāvataḥ || 64||*

ghaṭanāmna: onder de naam pot; *yathā*: zoals; *pṛthvī*: aarde; ; *paṭanāmnā*: onder de naam weefsel, stof, laken; *hi*: waarachtig, inderdaad (*ābhāti*: verschijnt, *tathā*: zo); *taṁtavaḥ*: garen; *jagannamnā*: onder de naam universum; *cit*: bewustzijn, (*Ātman*); *ābhāti*: verschijnt; *jñeyam*: wordt gekend; *tat*: Dat (Brahman); *tadabhāvataḥ*: door ontkennen, tenietdoen (van die namen).

**64. Zoals klei pot wordt genoemd¹ of garen een doek,
Zo ook verschijnt het Zelf als het universum.
Dát Zelf wordt [alleen] gekend²
Door het tenietdoen van namen.**

¹ Zoals klei pot wordt genoemd: zie *Vivekacūḍāmaṇi* 228: “De pot is slechts een vorm van klei en bestaat alleen in naam, omdat het geen andere werkelijkheid heeft dan klei. Het is een modificatie van klei.”

² Dát Zelf wordt gekend: kennis van het Zelf betekent alleen het tenietdoen van namen en vormen die opleggingen zijn op het Zelf vanwege onwetendheid.

सर्वोऽपि व्यवहारस्तु ब्रह्मणा क्रियते जनैः।
अज्ञानान्न विजानन्ति मृदेव हि घटादिकम्॥ ६५॥

*sarvo'pi vyavahārastu brahmaṇā kriyate janaiḥ |
ajñānānna vijānanti mṛdeva hi ghaṭādikam || 65||*

sarvaḥ: alle; *api*: ook; *vyavahāraḥ*: handelen; *tu*: maar; *brahmaṇā*: in en door Brahman; *kriyate*: wordt uitgevoerd; *janaiḥ*: door mensen; *ajñānāt*: door onwetendheid; *na*: niet; *vijānanti*: weten; (*janā*: mensen); *mṛt*: aarde, klei; *eva*: alleen; *hi*: waarlijk; *ghaṭādikam*: kruiken en ander aardewerk; (*iti*: deze).

**65. Men voert alle handelingen in en door Brahman uit
[Maar vanwege onwetendheid is men zich er niet van bewust].
Zoals door onwetendheid¹ men ook niet weet
Dat potten en ander aardewerk niets dan klei zijn.**

¹ Zoals ook door onwetendheid enz.: in al ons doen en laten met aardewerk hebben we uitsluitend met klei te doen, daar op geen enkele wijze klei van aardewerk gescheiden kan worden. Op dezelfde wijze, in al onze omgang met de wereld hebben we in feite met Brahman te doen die onafscheidbaar is van de wereld.

कार्यकारणता नित्यमास्ते घटमृदोर्यथा ।
तथैव श्रुतियुक्तिभ्यं प्रपञ्च ब्रह्मणोरिह ॥ ६६ ॥

*kāryakāraṇatā nityamāste ghaṭamṛdoryathā |
tathaiva śrutiyuktibhyaṃ prapañca brahmaṇoriha || 66||*

kāryakāraṇatā: de relatie tussen dat waaruit iets ontstaat en wat ontstaan is; *nityam*: altijd; *āste*: bestaat; *ghaṭamṛdeḥ*: tussen een pot en klei; *yathā*: zoals; *tathaiva*: zo; *śrutiyuktibhyaṃ*: op gezag van geschriften en rede; *prapañca brahmaṇo*: tussen de wereld van verschijnselen en Brahman; *iha*: hier; (*sā pratipāditā*: dat is gevestigd).

**66. Zoals tussen klei en pot het verband bestaat
Van dat waaruit iets ontstaat en wat ontstaan is,
Zo ook is het met Brahman en de wereld¹
Op grond van de geschriften en rede.**

¹ Zo ook is enz.: dezelfde relatie van bestaansgrond en verschijning bestaat tussen Brahman en de wereld der verschijnselen. Maar omdat het verschijnsel nimmer kan worden aangetoond als apart van de bestaansgrond, betekent deze relatie hun ‘niet-ongelijkheid’. Ook de *śruti* verklaart: (*Chāndogya Up.* 3.14.1) “*Al dit is waarlijk Brahman.*”

गृह्यमाणे घटे यद्वन्मृत्तिकाऽयाति वै बलात्।
वीक्षमाणे प्रपञ्चेऽपि ब्रह्मैवाभाति भासुरम्॥ ६७॥

*gr̥hyamāṇe ghaṭe yadvanmṛttikā'yāti vai balāt |
vīkṣamāṇe prapañce'pi brahmaivābhāti bhāsuram || 67||*

ghaṭe gr̥hyamāṇe: wanneer een pot wordt gezien; *yadvat*: zoals; *mṛttikā*: aarde, klei; *āyāti*: begeleidt; *vai*: stopwoord; *balāt*: door noodzaak; *prapañce vīkṣamāṇe*: wanneer de wereld der verschijnselen wordt gezien; *api*: ook; *brahmaiva*: Brahman alleen; *ābhāti*: schittert, oplicht, straalt; (*patha*: zo); *bhāsuram*: schijnen, stralen.

- 67. Voor de waarneming van een pot
Is de aanwezigheid van klei vereist.
Zo ook is dat wat als de wereld verschijnt
De altijd stralende Brahman alleen.**

सदैवात्मा विशुद्धोऽस्ति ह्यशुद्धो भाति वै सदा।
यथैव द्विविधा रज्जुर्ज्ञानिनोऽज्ञानिनोऽनिशम्॥ ६८॥

sadaivātmā viśuddho'sti hyaśuddho bhāti vai sadā |
yathaiva dvividhā rajjurjñānino'jñānino'niśam || 68||

sadaiva: altijd; *ātmānā*: *Ātman*, het Zelf; *viśuddhaḥ*: puur, zuiver; *asti*: is; *hi*: waarlijk, inderdaad; *aśuddhaḥ*: onzuiver, besmet; *bhāti*: verschijnt; *va*: stopwoord; *sadā*: voor altijd; *yathaiva*: zoals; *dvividhā*: op twee verschillende wijzen; *rajjuh*: een touw; *jñāninaḥ*: aan een wijze man; *ajñāninaḥ*: aan een onwetende; *aniśam*: altijd; (*asti*: verschijnt).

**68. Het Zelf, altijd puur¹ [voor een wijze],
Lijkt besmet² [voor een dwaze],
Zoals een touw op twee wijzen verschijnt³
Voor een wijze en een dwaze.**

¹ Puur: zonder enige modificatie zoals het lichaam.

² Besmet: verschijning van verscheidenheid inherent aan dualiteit vanwege onwetendheid

³ Op twee wijzen verschijnt: als een touw voor de wijze en als een slang voor een onwetende.

यथैव मृन्मयः कुम्भस्तद्वद्देहोऽपि चिन्मयः ।
आत्मानात्मविभागोऽयं मुधैव क्रियतेऽबुधैः ॥ ६९ ॥

yathaiva mṛnmayah kumbhastadvaddeho'pi cinmayah |
ātmānātmavibhāgo'yaṁ mudhaiva kriyate'budhaiḥ || 69||

yathaiva: zoals; *mṛnmayah*: van klei gemaakt; *kumbha*: een kruik; *tadvat*: zo; *dehaḥ*: het lichaam; *api*: ook; *cinmayah*: volledig bewustzijn; *ātmānātmavibhāgaḥ*: de opdeling in het Zelf en niet-Zelf; *ayaṁ*: deze; *mudhai-va*: tevergeefs; *kriyate*: wordt gemaakt; *abudhaiḥ*: door de onwetende;

**69. Zoals een kruik door en door van klei is
Zo ook is het lichaam door en door bewustzijn.
De opdeling, daarom, in het Zelf en niet-Zelf
Wordt door de onwetende tevergeefs gemaakt¹.**

सर्पत्वेन यथा रज्जू रजतत्वेन शुक्तिका ।
विनिर्णीता विमूढेन देहत्वेन तथात्मता ॥ ७० ॥

sarpatvena yathā rajjū rajatatvena śuktikā |
vinirṇītā vimūḍhena dehatvena tathātmata || 70||

sarpatvena: als een slang; *yathā*: zoals; *rajjūḥ*: een touw; *rajatatvena*: als een stuk zilver (*kalpita*: wordt verbeeld); *śuktikā*: parelmoer; *vinirṇītā*: wordt bepaald; *vimūḍhena*: door een onwetende; *dehatvena*: als het lichaam; *tathā*: zo; *ātmataḥ*: de natuur van het Zelf.

**70. Zoals in een touw een slang,
In parelmoer zilver wordt verbeeld,
Evenzo houdt een onwetende
Het lichaam voor het Zelf.**

¹ Tevergeefs gemaakt: de onwetende denkt dat het Zelf en het lichaam als twee aparte entiteiten onafhankelijk van elkaar bestaan. Dit ontnemt hem de mogelijkheid van de realisatie van het niet-duale Zelf.

घटत्वेन यथा पृथ्वी पटत्वेनैव तंतवः।
विनिर्णीता विमूढेन देहत्वेन तथात्मता ॥ ७१ ॥

*ghaṭatvena yathā prthvī paṭatvenaiva taṃtavaḥ |
vinirṇītā vimūḍhena dehatvena tathātmata || 71||*

ghaṭatvena: als een kruik; *yathā*: zoals; *prthvī*: aarde; *paṭatvenaiva*: doek, stof; *taṃtavaḥ*: garen; *vinirṇītā*: wordt bepaald; *vimūḍhena*: door een onwetende; *dehatvena*: als het lichaam; *tathā*: zo; *ātmataḥ*: de natuur van het Zelf.

**71. Zoals in aarde een kruik,
In garen een doek wordt verbeeld,
Evenzo houdt een onwetende
Het lichaam voor het Zelf.**

कनकं कुण्डलत्वेन तरङ्गत्वेन वै जलम्।
विनिर्णीता विमूढेन देहत्वेन तथात्मता ॥ ७२ ॥

*kanakam kuṇḍalatvena taraṅgatvena vai jalam |
vinirṇītā vimūḍhena dehatvena tathātmata || 72||*

kanakam: goud; *kuṇḍalatvena*: als een ooring; *taraṅgatvena*: als golven; *vai*: stopwoord; *jalam*: water; *vinirṇītā*: wordt bepaald; *vimūḍhena*: door een onwetende; *dehatvena*: als het lichaam; *tathā*: zo; *ātmataḥ*: de natuur van het Zelf.

**72. Zoals in goud een ooring
In water golven wordt verbeeld,
Evenzo houdt een onwetende
Het lichaam voor het Zelf.**

पुरुषत्वेन वै स्थाणुर्जलत्वेन मरीचिका ।
विनिर्णीता विमूढेन देहत्वेन तथात्मता ॥ ७३ ॥

*puruṣatvena vai sthāṇurjalatvena marīcikā |
vinirṇītā vimūḍhena dehatvena tathātmatā || 73||*

puruṣatvena: als een menselijke figuur, gedaante; *vai*: stopwoord; *sthāṇuḥ*: boomstronk; *jalatvena*: als water; *marīcikā*: luchtbegoocheling, fata morgana; *vinirṇītā*: wordt bepaald; *vimūḍhena*: door een onwetende; *dehatvena*: als het lichaam; *tathā*: zo; *ātmatāḥ*: de natuur van het Zelf.

**73. Zoals in een boomstronk een mens
In luchtbegoocheling water wordt verbeeld,
Evenzo houdt een onwetende
Het lichaam voor het Zelf.¹**

गृहत्वेनैव काष्ठानि खद्वत्वेनैव लोहता ।
विनिर्णीता विमूढेन देहत्वेन तथात्मता ॥ ७४ ॥

*gr̥hatvenaiva kāṣṭhāni khadgatvenaiva lohatā |
vinirṇītā vimūḍhena dehatvena tathātmatā || 74||*

gr̥hatvena: als een huis; *eva*: stopwoord; *kāṣṭhāni*: een hoeveelheid hout; *khadgatvena*: als een zwaard; *eva*: stopwoord; *lohatā*: ijzer; *vinirṇītā*: wordt bepaald; *vimūḍhena*: door een onwetende; *dehatvena*: als het lichaam; *tathā*: zo; *ātmatāḥ*: de natuur van het Zelf.

**74. Zoals een massa hout als een huis,
IJzer als een zwaard wordt gezien,
Evenzo houdt een onwetende
Het lichaam voor het Zelf.**

¹ Verzen 70-86 geven een reeks voorbeelden van valse kennis als gevolg van onjuist oordeel of gaan over de gevolgen van gebrekkige kennis waarin vormen worden verbeeld die de werkelijkheid van de achterliggende substantie negeren. Het zijn alle gelijkenissen ter illustratie van de wijze waarop onwetendeheid het 'ik ben het lichaam' idee op het Zelf projecteert.

यथा वृक्ष विपर्यासो जलाद्भवति कस्यचित्।
तद्वदात्मनि देहत्वं पश्यत्यज्ञानयोगतः ॥ ७५ ॥

yathā vṛkṣa viparyāso jalādbhavati kasyacit |
tadvadātmani dehatvaṁ paśyatyajñānayogataḥ || 75||

yathā: zoals; *vṛkṣa viparyāsaḥ*: de illusie van een boom; *jalāt*: vanwege *bhava-ti*: oprijst; water; *kasyacit*: aan iemand; *tadvat*: zo;; *ātmani*: in *Ātman*, in het Zelf; *paśyati*: ziet; *dehatvaṁ*: de fysieke vorm; *ajñānayogataḥ*: door aanraking van onwetendheid.

**75. Zoals men zich een boom verbeeldt
In een reflectie op het water,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.**

पोतेन गच्छतः पुंसः सर्वं भातीव चञ्चलम्।
तद्वदात्मनि देहत्वं पश्यत्यज्ञानयोगतः ॥ ७६ ॥

potena gacchataḥ puṁsaḥ sarvaṁ bhātīva cañcalam |
tadvadātmani dehatvaṁ paśyatyajñānayogataḥ || 76||

potena: per boot; *gacchataḥ*: gaan; *puṁsaḥ*: naar iemand; *sarvaṁ*: alles; *bhātī*: schijnt; *iva*: alsof; *cañcalam*: bewegend; *tadvat*: zo; *ātmani*: in *Ātman*, in het Zelf; *dehatvaṁ*: de fysieke vorm; *paśyati*: ziet; *ajñānayogataḥ*: door aanraking van onwetendheid.

**76. Zoals aan de opvarende in een boot
Alles erbuiten in beweging lijkt,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.**

पीतत्वं हि यथा शुभ्रे दोषाद्भवति कस्यचित्।
तद्वदात्मनि देहत्वं पश्यत्यज्ञानयोगतः ॥ ७७ ॥

*pītatvaṁ hi yathā śubhre doṣādbhavati kasyacit |
tadvadātmāni dehatvaṁ paśyatyajñānayogataḥ || 77||*

pītatvaṁ: geelheid; *hi*: werkelijk; *yathā*: zoals; *śubhre*: iets in wit; *doṣāt*: van-
wege een euvel, gebrek; *bhavati*: schijnt; *kasyacit*: aan iemand; *tadvat*: zo;
ātmani: in *Ātman*, in het Zelf; *dehatvaṁ*: de fysieke vorm; *paśyati*: ziet;
ajñānayogataḥ: door aanraking van onwetendheid.

**77. Zoals aan iemand die aan geelzucht lijdt
Iets wits als geel verschijnt,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.**

चक्षुभ्यां भ्रमशीलाभ्यां सर्वं भाति भ्रमात्मकम्।
तद्वदात्मनि देहत्वं पश्यत्यज्ञानयोगतः ॥ ७८ ॥

*cakṣubhyāṁ bhramaśīlābhyāṁ sarvaṁ bhāti bhramātmakam |
tadvadātmāni dehatvaṁ paśyatyajñānayogataḥ || 78||*

cakṣubhyāṁ: door de ogen; *bhramaśīlābhyāṁ*: vaardig in verkeerd te zien;
sarvaṁ: alles; *bhāti*: schijnt; *bhramātmakam*: verminkt, onvolkomen; *tadvat*:
zo; *ātmani*: in *Ātman*, in het Zelf; *dehatvaṁ*: de fysieke vorm; *paśyati*: ziet;
ajñānayogataḥ: door aanraking van onwetendheid.

**78. Zoals aan iemand met een oogafwijking
Alles vertekend en verminkt schijnt,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.**

अलातं भ्रमणैव वर्तुलं भाति सूर्यवत् ।
तद्वदात्मनि देहत्वं पश्यत्यज्ञानयोगतः ॥ ७९ ॥

alātaṁ bhramaṇaiva vartulaṁ bhāti sūryavat |
tadvadātmani dehatvaṁ paśyatyajñānayogataḥ || 79||

alātaṁ: een brandend stuk hout; *bhramaṇaiva*: alleen door draaien; *vartulaṁ*: rond; *bhāti*: schijnt; *sūryavat*: als de zon; *tadvat*: zo; *ātmani*: in *Ātman*, in het Zelf; *dehatvaṁ*: de fysieke vorm; *paśyati*: ziet; *ajñāna-yogataḥ*: door aanraking van onwetendheid.

**79. Zoals een ronddraaiende fakkel
Cirkelvormig als de zon lijkt,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.**

महत्त्वे सर्ववस्तूनमणुत्वं ह्यतिदूरतः ।
तद्वदात्मनि देहत्वं पश्यत्यज्ञानयोगतः ॥ ८० ॥

mahattve sarvavastūnamaṇutvaṁ hyatidūrataḥ |
tadvadātmani dehatvaṁ paśyatyajñānayogataḥ || 80||

mahattve (api): ondanks grootheid; *sarvavastūnam*: van alle dingen; *aṇutvaṁ*: oneindig klein zijn; *hi*: inderdaad; *atidūrataḥ*: door de grote afstand; *tadvat*: zo; *ātmani*: in *Ātman*, in het Zelf; *dehatvaṁ*: de fysieke vorm; *paśyati*: ziet; *ajñānayogataḥ*: door aanraking van onwetendheid.

**80. Zoals dingen die feitelijk groot zijn
Op grote afstand zeer klein lijken,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.**

सूक्ष्मत्वे सर्वभावानां स्थूलत्वं चोपनेत्रतः ।
तद्वदात्मनि देहत्वं पश्यत्यज्ञानयोगतः ॥ ८१ ॥

*sūkṣnatve sarvabhāvānām sthūlatvaṁ copanetrataḥ |
tadvadātmani dehatvaṁ paśyatyajñānayogataḥ || 81||*

sūkṣnatve (api): ondanks nietig kleinheid; *sarvabhāvānām:* van alle voorwerpen; *sthūlatvaṁ:* groetheid (*bhāti:* lijkt); *ca:* en; *upanetrataḥ:* door lenzen; *tadvat:* zo; *ātmani:* in *Ātman*, in het Zelf; *dehatvaṁ:* de fysieke vorm; *paśyati:* ziet; *ajñānayogataḥ:* door aanraking van onwetendheid.

**81. Zoals nietig kleine voorwerpen
Door lenzen gezien groot lijken,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.**

काचभूमौ जलत्वं वा जलभूमौ हि काचता ।
तद्वदात्मनि देहत्वं पश्यत्यज्ञानयोगतः ॥ ८२ ॥

*kācabhūmau jalatvaṁ vā jalabhūmau hi kācatā |
tadvadātmani dehatvaṁ paśyatyajñānayogataḥ || 82||*

kācabhūmau: op glasoppervlak; *jalatvaṁ:* de staat van water; *vā:* of; *jalabhūmau:* op wateroppervlak; *hi:* stopwoord; *kācatā:* de staat van glas; (*bhāti:* lijkt); *tadvat:* zo; *ātmani:* in *Ātman*, in het Zelf; *dehatvaṁ:* de fysieke vorm; *paśyati:* ziet; *ajñānayogataḥ:* door aanraking van onwetendheid.

**82. Zoals het oppervlak van water
Op dat van glas lijkt, en omgekeerd,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.**

यद्वदग्नौ मणित्वं हि मणौ वा वह्निता पुमान्।
तद्वदात्मनि देहत्वं पश्यत्यज्ञानयोगतः ॥ ८३ ॥

*yadvadagnau maṇitvaṁ hi maṇau vā vahnitā pumān |
tadvadātmani dehatvaṁ paśyatyajñānayogataḥ || 83||*

yadvat: zoals; *agnau*: in vuur; *maṇitvaṁ*: de staat van een edelsteen te zijn; *hi*: stopwoord; *maṇau*: in een edelsteen; *vā*: of; *vahnitā*: de staat van vuur; (*paśyati*: ziet); *pumān*: iemand; *tadvat*: zo; *ātmani*: in *Ātman*, in het Zelf; *dehatvaṁ*: de fysieke vorm; *paśyati*: ziet; *ajñānayogataḥ*: door aanraking van onwetendheid.

**83. Zoals de schittering in een edelsteen
Als vuur wordt gezien, en omgekeerd,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.**

अभ्रेषु सत्सु धावत्सु सोमो धावति भाति वै।
तद्वदात्मनि देहत्वं पश्यत्यज्ञानयोगतः ॥ ८४ ॥

*abhreṣu satsu dhāvatsu somo dhāvati bhāti vai |
tadvadātmani dehatvaṁ paśyatyajñānayogataḥ || 84||*

abhreṣu dhāvatsu satsu: tijdens de beweging van de wolken; *somaḥ*: de maan; *dhāvati*: wordt bewogen; *bhāti*: schijnt; *vai*: stopwoord; *tadvat*: zo; *ātmani*: in *Ātman*, in het Zelf; *dehatvaṁ*: de fysieke vorm; *paśyati*: ziet; *ajñānayogataḥ*: door aanraking van onwetendheid.

**84. Zoals de maan lijkt te bewegen
Als wolken voorbij trekken,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.**

यथैव दिग्विपर्यासो मोहाद्भवति कस्यचित्।
तद्वदात्मनि देहत्वं पश्यत्यज्ञानयोगतः ॥ ८५ ॥

*yathaiva digviparyāso mohādbhavati kasyacit |
tadvadātmani dehatvaṁ paśyatyajñānayogataḥ || 85||*

yathaiva: zoals; *digviparyāsaḥ*: zich vergist in richtingen; *mohat*: door verwarring; *bhavati*: rijst op; *kasyacit*: aan iemand; *tadvat*: zo; *ātmani*: in *Ātman*, in het Zelf; *dehatvaṁ*: de fysieke vorm; *paśyati*: ziet; *ajñāna-yogataḥ*: door aanraking van onwetendheid.

**85. Zoals iemand het gevoel van richting verliest
Wanneer hij in verwarring is,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.**

यथा शशी जले भाति चञ्चलत्वेन कस्यचित्।
तद्वदात्मनि देहत्वं पश्यत्यज्ञानयोगतः ॥ ८६ ॥

*yathā śaśī jale bhāti cañcalatvena kasyacit |
tadvadātmani dehatvaṁ paśyatyajñānayogataḥ || 86||*

yathā: zoals; *śaśī*: de maan; *jale*: op water; *bhāti*: schijnt; *cañcalatvena*: als flikkerend; *kasyacit*: aan iemand; *tadvat*: zo; *ātmani*: in *Ātman*, in het Zelf; *dehatvaṁ*: de fysieke vorm; *paśyati*: ziet; *ajñānayogataḥ*: door aanraking van onwetendheid.

**86. Zoals de maan in beweging lijkt¹
In zijn reflectie op het water,
Zo ook, overmand door onwetendheid,
Ziet de mens het Zelf als het lichaam.**

¹ Zoals de maan in beweging lijkt: het is de reflectie die beweegt en niet de maan zelf.

एवमात्मन्यविद्यातो देहाध्यासो हि जायते।
स एवात्मपरिज्ञानाल्लीयते च परम् ॥ ८७ ॥

evamātmanyavidyāto dehādhyāso hi jāyate |
sa evātmāparijñānāllīyate ca paramātmāni || 87||

evam: dus; *ātmani*: in *Ātman*, het Zelf; *avidyātaḥ*: door onwetendheid; *dehādhyāsaḥ*: de begoocheling, misleiding van het lichaam; *hi*: werkelijk; *jāyate*: oprijst; *sa eva*: die illusie; *ātmāparijñānāt*: door de realisatie van het Zelf; *līyate*: verdwijnt; *ca*: weer; *paramātmāni*: in het opperste Zelf.

**87. Aldus rijst door onwetendheid
De illusie van het lichaam in het Zelf op¹.
Deze illusie verdwijnt weer door realisatie
Van het Zelf in het Opperste Zelf².**

¹ De illusie van het lichaam: de illusie van vele dingen zoals geïllustreerd in de verzen vanaf 70.

² Verdwijnt weer enz.: bij de realisatie dat het Zelf alleen is, en er niets anders bestaat, houdt onwetendheid met al zijn effecten zoals de illusie van het lichaam enz., op te bestaan.

सर्वमात्मतया ज्ञातं जगत्स्थावरजङ्गमम्।
अभावात्सर्वभावानां देहस्य चात्मता कुतः ॥ ८८ ॥

*sarvamātmatayā jñātaṁ jagatsthāvarajaṅgamam |
abhāvātsarvabhāvānām dehasya cātmatā kutaḥ || 88||*

(*yadā*: wanneer); *sarvam*: geheel; *ātmatayā*: als het Zelf; *jñātaṁ* (*bhāvati*): wordt gekend; *jagat*: het universum; (*tadā*: dan); *sthāvarajaṅgamam*: beweeglijk en onbeweeglijk; *abhāvāt*: als gevolg van ontkenning; *sarvabhāvānām*: van alle objecten; *dehasya*: van het lichaam; *ca*: stopwoord; *ātmatā*: verschijning als het Zelf; *kutaḥ*: waar.

**88. Wanneer het gehele universum, bezielde of inert,
Als het Zelf alleen wordt gekend en dus
Het onafhankelijk bestaan van alle objecten ontkend,
Waar is plaats voor het lichaam als het Zelf¹?**

¹ Waar is plaats voor het lichaam als het Zelf?: zolang iemand in onwetendheid verkeert, verwacht hij het lichaam met het Zelf. Maar met het dagen van kennis, wanneer alles wegsmeelt en het niet-duale Zelf als enige overblijft, waar is dan ruimte om het lichaam als een afzonderlijke entiteit te zien, laat staan het als het Zelf aan te wijzen?

आत्मानां सततं जानन्कालं नय महाद्युते।
 प्रारब्धमखिलं भुञ्जन्नोद्वेगं कर्तुमर्हसि ॥ ८९ ॥

ātmānām satataṁ jānankālaṁ naya mahādyute |
prārabdhamakhilam bhuñjannodvegam kartumarhasi || 89||

ātmānām: ātman, het Zelf; *satataṁ*: altijd; *jānan*: contemplerend; *kālaṁ*: tijd; *naya*: besteed; (*bhoḥ*) *mahādyute*: O gij van grote verlichting; *prārabdha*: prārabdha; *akhilam*: alles; *bhuñjam*: ervarend; *na*: niet; *udvegam*: zorg, grief; *kartum*: te voelen; *marhasi*: waard zijn, verdienen.

**89. O verlichte, besteed je tijd voortdurend
 In contemplatie op het Zelf,
 Terwijl je de effecten van *prārabdha*¹ ervaart
 Zonder door zorgen te worden geraakt².**

¹ *Prārabdha*: één van de drie *karma*'s. *Karma* betekent 'handeling' of 'actie' en dus het scheppen van een oorzaak die onvermijdelijk tot een effect zal leiden. Er worden drie soorten *karma*'s onderscheiden: (1) *sañcitakarma*: de som van *karma*'s uit handelingen in voorbije levens die in toekomstige levens vrucht zullen dragen, (2) *prārabdhakarma*: dat deel van *sañcitakarma* dat voorbestemd is in het huidige leven vrucht te dragen, en (3) *āgāmikarma* of *kriyamānakarma*: nieuw *karma*, opgedaan in het huidige leven, dat overgedragen wordt naar toekomstige levens.

² Zonder door zorgen te worden geraakt: hij die in eenzelveigheid met het Zelf is, is reeds boven alle zorgen verheven en ondanks dat hij leeft en beweegt als een gewone sterveling, wordt hij door geen van zijn handelingen gebonden.

उत्पन्नेऽप्यत्मविज्ञाने प्रारब्धं नैव मुञ्चति।
इति यत् श्रूयते शास्त्रे तन्निराक्रियतेऽधुना ॥ ९० ॥

utpanne'pyatmavijñāne prārabdham naiva muñcati |
iti yat śrūyate śāstre tannirākriyate'dhunā || 90||

utpanne: na het dagen van; *api:* zelfs; *atmavijñāne:* de kennis van het Zelf; *prārabdha:* *prārabdha (janam:* iemand); *na:* niet; *eva:* werkelijk; *muñcati:* verlaat; *iti:* dus; *yat:* welke; *śrūyate:* is gehoord; *śāstre:* het geschrift; *tat:* dat; *nirākriyate:* is weerlegd; *adhunā:* nu.

**90. Wat gehoord wordt uit de geschriften,
Dat men niet vrij is van *prārabdha*¹
Zelfs na het dagen van zelfkennis,
Is nu afdoende weerlegd.**

¹ Dat men niet vrij is van *prārabdha*: op vele plaatsen van de geschriften is verklaard dat zelfs een wijze niet vrij is van de werking van *prārabdha*. *Chāndogya Up. (6.14.2)* ‘Ik zal hier blijven alleen zolang ik nog niet bevrijd ben van de banden met onwetendheid (*karma*), dan zal ik thuis aankomen’. Zowel hier (zie ook verzen 91, 92) als in enkele andere werken heeft Śaṅkara dit echter ontkend. Zie *Vivekacūḍāmaṇi (462-463)* ‘Als bij het dagen van kennis onwetendheid met wortel en tak wordt uitgeroeid, hoe kan dan het lichaam van een verlichte voortleven? Het is om de onwetende, die met een dergelijke vraag komt, uit de twijfel te halen, dat de geschriften spreken over *prārabdhakarma* vanuit het conventionele standpunt, en niet om aan de wijze de werkelijkheid van het lichaam en dergelijke te onderwijzen’.

तत्त्वज्ञानोदयादूर्ध्वं प्रारब्धं नैव विद्यते।
देहादीनामसत्त्वत्तु यथा स्वप्नो विबोधतः ॥ ९१ ॥

*tattvajñānodayādūrdhvaṃ prārabdham naiva vidyate |
dehādīnāmasattvattu yathā svapno vibodhataḥ || 91||*

tattvajñānodayāt van kennis van de werkelijkheid; *dūrdhvaṃ*: stichten, oprijzen; *prārabdha*: *prārabdha*; *na*: niet; *eva*: waarlijk; *vidyate*: bestaat; *dehādīnām*: van het lichaam en dergelijke; *asattvat*: vanwege niet-bestaan; *tu*: stopwoord; *yathā*: zoals; *svapnaḥ*: droom; *vibodhataḥ*: in de wakende staat.

91. Na het dagen van zelfkennis

Houdt *prārabdha* op te bestaan

Omdat het lichaam niet meer bestaat,¹

Zoals een droomlichaam in de wakende staat.

¹ Omdat het lichaam en dergelijke niet meer bestaan: het lichaam, de geest, intellect en dergelijke danken hun bestaan aan onwetendheid en daarom kunnen ze niet bestaan wanneer onwetendheid volledig is vernietigd door zelfkennis. In afwezigheid van een lichaam houdt ook *prārabdha* op te bestaan, daar er niets bestaat waarop het van invloed kan zijn.

कर्म जन्मान्तरीयं यत्प्रारब्धमिति कीर्तितम्।
तत्तु जन्मान्तराभावात्पुंसो नैवास्ति कर्हिचित् ॥ ९२ ॥

*karma janmāntarīyaṁ yatprārabdhamiti kīrtitam |
tattu janmāntarābhāvātpuṁso naivāsti karhicit || 92||*

*karma: karma (tat: dat); janmāntarīyaṁ: in een voorgaand leven verkregen;
yat: dat, welke; prārabdha: prārabdha; iti: als; kīrtitam: wordt benoemd; tat:
dat (prārabdha); tu: maar; janmāntarābhāvāt: in het ontbreken van een vol-
gende geboorte; puṁsaḥ: van de mens (van kennis); na: niet; eva: waarlijk;
asti: bestaat; karhicit: op elke tijdstip.*

92. Het effect van handelingen gedaan in voorgaande levens¹
Wordt [in dit leven] *prārabdha* genoemd,
Doch *prārabdha* bestaat niet voor hem met zelfkennis
Daar hij vrij is van [doen en dus] een volgende geboorte.

¹ Het effect van handelingen gedaan in voorgaande levens: karma ten opzichte van het huidige leven dat ze hebben voortgebracht wordt *prārabdha* genoemd.

स्वप्नदेहो यथाध्यस्थस्तथैवायं हि देहकः ।

अध्यस्तस्य कुतो जन्म जन्माभावे हि तत्कुतः ॥ ९३ ॥

svapnadeho yathādhyasthastathaivāyaṁ hi dehakaḥ |
adhyastasya kuto janma janmābhāve hi tatkutah || 93||

svapnadehah: het lichaam in de droom; *yathā*: zoals; *adhyastah*: is opgelegd; *tathā*: zo; *eva*: waarlijk; *ayaṁ*: dit, deze; *hi*: stopwoord; *dehakaḥ*: het lichaam; *adhyastasya*: van wat is opgelegd; *kutah*: hoe; *janma*: geboorte; *janmābhāve*: bij ontbreken van geboorte (van het lichaam); *hi*: ook maar, dan ook; *tat*: dat (*prārabdha*: *prārabdha*); *kutah*: hoe; (*asti*; is).

**93. Zoals het lichaam in een droom illusoir is
 Zo ook is dit stoffelijk lichaam illusoir¹.
 Hoe kan er dan geboorte zijn van iets illusoirs²,
 Dat handelt en de vruchten daarvan plukt?**

¹ Zo ook is dit stoffelijk lichaam illusoir: het lichaam in de wakende staat is een oplegging op het Zelf en daarom onwerkelijk. Alleen een onwetende kent aan dit lichaam een grotere werkelijkheidswaarde toe dan aan het lichaam in een droom. Maar voor de mens met zelfkennis bestaat een dergelijk onderscheid niet, aangezien beide lichamen (in de droom en de wakende staat) een schepping van het denken als gevolg van onwetendheid zijn.

² Hoe kan er dan geboorte zijn voor iets illusoirs: *prārabdha* wordt verondersteld de oorzaak van het lichaam te zijn, maar als er in werkelijkheid niets als een lichaam bestaat kan er ook geen sprake van *prārabdha* zijn.

उपादानं प्रपञ्चस्य मृद्भण्डस्येव कथ्यते।
अज्ञानं चैव वेदान्तैस्तस्मिन्नष्टे क विश्वता ॥ ९४ ॥

*upādānaṁ prapañcasya mṛdbhaṇḍasyeva kathyate |
ajñānaṁ caiva vedāntaistasminnaṣṭe kva viśvatā || 94||*

upādānaṁ: oplegging, materiële oorzaak; *prapañcasya*: van de wereld der verschijnselen; *mṛd*: klei; *bhaṇḍasya*: van een kruik; *iva*: zo als; *kathyate*: wordt verklaard; *ajñānaṁ*: onwetendheid; *ca*: stopwoord; *eva*: werkelijk; *vedāntaḥ*: door de Vedānta teksten; *tasminnaṣṭe*: dat vernietigt wordt; *kva*: waar; *viśvatā*: de staat van het universum; (*tiṣṭhati*: bestaat).

**94. Vedānta stelt¹ dat, net als het zien van klei als kruik,
Ook de wereld een oplegging is² door onwetendheid.
Wanneer onwetendheid is vernietigd³,
Waar kan de wereld nog bestaan?**

¹ Vedānta stelt enz.: met Vedānta worden de *Upaniṣads* bedoeld die het laatste deel van de Veda's vormen. Hier wordt gezinspeeld op een passage uit de *Śvetaśvatara Upaniṣads* (4.10): 'Weet dat natuur (*prakṛti*) illusie (*Māyā*) is. En dat de machtige Heer (*Maheśvara*) de maker van illusie is. Deze gehele wereld is doordrongen van wezens die delen van Hem zijn'.

² Oplegging is: zoals door misleiding het beeld van een slang aan het touw wordt opgelegd zo is ook de wereld een oplegging op het Zelf, of Brahman.

³ Wanneer onwetendheid is vernietigd enz.: bij het verdwijnen van de oorzaak moet ook het effect geheel ophouden te bestaan. Een stuk doek kan niet als doek bestaan wanneer de garens zijn verbrand; zo kan de wereld ook niet bestaan wanneer onwetendheid is vernietigd.

यथा रज्जुं परित्यज्य सर्पं गृह्णाति वै भ्रमात्।
तद्वत्सत्यमविज्ञाय जगत्पश्यति मूढधीः ॥ ९५ ॥

*yathā rajjūṃ parityajya sarpaṃ grhṇāti vai bhramāt |
tadvatsatyamavijñāya jagatpaśyati mūḍhadhīḥ || 95||*

yathā: zoals (janaḥ: iemand); *rajjūṃ*: het touw; *parityajya*: terzijde leggend; *sarpaṃ*: de slang; *grhṇāti*: waarneemt, ziet; *vai*: inderdaad; *bhramāt*: door verwarring; *tadvat*: zo; *satyam*: waarheid; *avijñāya*: zonder kennis, zonder weten; *jagat*: de wereld der verschijnselen; *paśyati*: ziet; *mūḍhadhīḥ*: een onwetende.

**95. Zoals iemand die in verwarring verkeert
Een slang ziet en het touw negeert,
Zo ook ziet de onwetende de wereld
Omdat hij de werkelijkheid niet kent.**

रज्जुरूपे परिज्ञाते सर्पखण्डं न तिष्ठति।

अधिष्ठाने तथा ज्ञाते प्रपञ्चः शून्यतां गतः ॥ ९६ ॥

*rajjurūpe parijñāte sarpakhaṇḍam na tiṣṭhati |
adhiṣṭhāne tathā jñāte prapañcaḥ śūnyatām gataḥ || 96||*

rajjurūpe: (op) de ware natuur van het touw; *parijñāte:* gekend zijnde; *sarpakhaṇḍam:* de schijn van de slang; *na:* niet; *tiṣṭhati:* bestaat; *adhiṣṭhāne:* bereiken; *tathā:* zo; *jñāte:* de bestaansgrond (de achterliggende werke-lijkheid) kennende; *prapañcaḥ:* de wereld der verschijnselen; *śūnyatām:* verdwijnt; *gataḥ:* verwerft, verkrijgt.

**96. Bij het kennen van de ware aard van het touw
Houdt de schijn van de slang op te bestaan,
Zo ook, bij het kennen van zijn bestaansgrond¹,
Verdwijnt de wereld der verschijnselen volledig.**

¹ Bij het kennen van zijn bestaansgrond: deze illusoire wereld heeft Brahman als bestaansgrond die verborgen blijft voor het zicht als gevolg van onwetendheid. Maar wanneer door de verwijdering van onwetendheid Brahman wordt verwerkelijkt is er geen misleiding meer, zoals het zien van verscheidenheid en een wereld van verschijnselen die in het aanschouwen van de kennis van de waarheid volledig verdwijnt.

देहस्यापि प्रपञ्चत्वात्प्रारब्धावस्थितिः कुतः ।
अज्ञानिजनबोधार्थं प्रारब्धं वक्ति वै श्रुतिः ॥ ९७ ॥

*dehasyāpi prapañcatvātprārabdhāvasthitiḥ kutaḥ |
ajñānijanabodhārtham prārabdham vakti vai śrutiḥ || 97||*

dehasya: van het lichaam; *api*: ook; *prapañcatvāt*: vanwege de aard van verschijnsel zijn; *prārabdhāvasthitiḥ*: het bestaan van *prārabdha*; *kutaḥ*: hoe; (*asti*:is); *ajñānijanabodhārtham*: voor het begrip van het onwetende volk; *prārabdham*: *prārabdha*; *vakti*: spreekt; *vai*: alleen; *śrutiḥ*: *śruti*, de geschriften.

**97. Hoe kan *prārabdha* bestaan voor het lichaam,
Dat deel uitmaakt van de verschijnselenwereld?
Het is voor het begrip van de onwetenden¹ alleen
Dat de geschriften over *prārabdha* spreken.**

¹ Het is voor het begrip van de onwetenden: zij die de hoogste waarheid niet kennen redetwisten en zeggen: “Als onwetendheid tezamen met al zijn effecten door kennis is vernietigd, hoe kan het lichaam van een ‘in leven bevrijde wijze’, of ‘verlichte’, in leven zijn, en hoe is het voor hem mogelijk om zich als een sterveling te gedragen?”. Zij falen echter om te zien dat ze het zelf zijn die, in onwetendheid verkerend, het lichaam van een ‘in leven bevrijde wijze’ zien en over hem spreken als een handelende, terwijl de wijze zelf zich nimmer bewust is van een lichaam omdat hij onafgebroken in het Zelf gevestigd is. Om dat soort onwetenden tevreden te stellen geven de geschriften een voorlopige verklaring over het ogenschijnlijke gedrag van een wijze.

Zie ook de voetnoot bij vers 90.

क्षीयन्ते चास्य कर्माणि तस्मिन्दृष्टे परावरे।
 बहुत्वं तन्निषेधार्थं श्रुत्या गीतं च यत्स्फुतम् ॥ ९८ ॥

kṣīyante cāśya karmāṇi tasmindr̥ṣṭe parāvare |
bahutvaṁ tanniṣedhārthaṁ śrutyā gītāṁ ca yatsphutam || 98||

kṣīyante: zijn vernietigd (*iti*: dus); *ca*: en; *asya*: zijn; *karmāṇi*: alle handelingen, alle karma; *tasmindr̥ṣṭe*: gerealiseerd hebbende; *parāvare*: (op) dat wat zowel hoger als lager is; *bahutvaṁ*: het gebruik van meervoud; *tanniṣedhārthaṁ*: voor het uitsluiten van dat (*prārabdha*); *śrutyā*: door de geschriften; *gītāṁ*: is verklaard (*tat*: dat); *ca*: ook; *yat*: welke; *sphutam*: duidelijk, helder.

98. “En alle *karma*’s zijn uitgedoofd¹,
 Bij de realisatie van Dát² wat hoog en laag is³”.
 De *śruti* verklaart dit in meervoudvorm
 Om ook *prārabdha* karma uit te sluiten.

¹ Alle *karma*’s zijn uitgedoofd: refereert naar *Muṇḍaka Upaniṣad* 2.2.8: “De hartknoop is doorgehakt, geen twijfel bleef overeind, alle *karma*’s zijn uitgedoofd, bij het zien van Hem die hoog en laag is.”

² Dát: het Zelf.

³ Wat hoog en laag is: alles bevattende, van de hoogste tot de laagste, inhoudende zowel de oorzaak (schepper) als zijn effecten (de wereld), het Al.

उच्यतेऽज्ञैर्बलाच्चैतत्तदानर्थद्वयागमः ।

वेदान्तमतहानं च यतो ज्ञानमिति श्रुतिः ॥ ९९ ॥

*ucyate'jñairbalāccaitattadānarthadvayāgamaḥ |
vedāntamatahānam ca yato jñānamiti śrutiḥ || 99||*

ucyate: is gehandhaafd; *ajñaiḥ:* door de onwetende; *balāt:* (nood)ge-dwongen; *ca:* nog; *etat:* deze; *tadā:* dan; *anarthadvayāgamaḥ:* ruimte voor twee absurditeiten (*bhaviṣyati:* zal zijn); *vedāntamatahānam:* verwerping van de Vedantische conclusie; *ca:* ook (*ataḥ:* daarvoor); *yataḥ:* waarvan; *jñānam:* kennis; (*bhavati:* oprijst); *iti (sā)* dat; *śrutiḥ:* *śruti*, geschriften; (*grāhyā:* moet worden geaccepteerd).

- 99. Als de onwetende ertoe neigt deze uitspraak¹ te negeren,
Raakt hij niet alleen in twee absurditeiten verstrikt²
Maar laat ook de conclusie van Vedānta varen³.
Daarom moet de waarheid in deze uitspraak worden omarmd.⁴**

¹ Deze uitspraak: het ophouden van *prārabdha* en zijn effecten bij zelfrealisatie.

² Raakt hij niet alleen in twee absurditeiten verstrikt: hij die vasthoudt aan de gedachte dat *prārabdha* bij zelfrealisatie niet geheel oplost maakt de volgende vergissingen: 1. Bevrijding van de banden van dualiteit zal niet mogelijk zijn omdat er altijd 'iets anders, een tweede' zal blijven bestaan, n.l. *prārabdha* naast Brahman.

2. Hij kan niet meer zijn voordeel doen met de kennis geopenbaard in de geschriften.

³ Maar laat ook de conclusie van Vedānta varen: de uiteindelijke conclusie van Vedānta is dat er alleen één niet-duale Brahman is die zonder geboorte, onsterfelijk en vrij van al het veranderlijke is. De wereld van dualiteit is een schepping van onwetendheid en zal ophouden te bestaan bij het dagen van zelfkennis. Hij die zelfs na het dagen van zelfkennis aan *prārabdha* vasthoudt mist de ultieme Vedantische waarheid die van niet-duale aard is.

⁴ Daarom moet de waarheid in deze uitspraak worden omarmd: de verwerving van het niet-duale Zelf alleen bevat de ware kennis en de geschriften zijn slechts de middelen naar deze kennis. Maar niet alle geschriften bevatten deze kennis. Daarom dienen alleen die geschriften die naar de uiteindelijke zelfrealisatie leiden als de echte geschriften te worden geaccepteerd en andere, die dualiteit ondersteunen, als secundair te worden beschouwd, daar ze niet op de kennis van waarheid berusten.

त्रिपञ्चाङ्गान्यतो वक्ष्ये पूर्वोक्तस्य हि लब्धये।
तैश्च सर्वैः सदा कार्यं निदिध्यासनमेव तु ॥ १०० ॥

*tripañcāṅgānyato vakṣye pūrvoktasya hi labdhaye |
taiśca sarvaiḥ sadā kāryaṁ nididhyāsanameva tu || 100||*

tripañcāṅgāni: vijftien treden (*aham*: ik); *yatho*: nu; *vakṣye*: zal worden uitgelegd; *pūrvoktasya*: van de eerder genoemde (kennis); *hi*: stopwoord; *labdhaye*: voor het verwerven, verkrijgen; *taiḥ sarvaiḥ*: met behulp van hen allen; *ca*: stopwoord; *sadā*: altijd; *kāryaṁ*: moet worden beoefend; *nididhyāsana*: diepgaand meditatie; *eva*: waarlijk; *tu*: stopwoord.

100. Voor het verwerven van zelfkennis¹
Zal ik nu de vijftien stappen uiteenzetten.
Over de betekenis van deze stappen
Moet men onafgebroken contempleren².

¹ Voor het verwerven van zelfkennis: in de verzen 24-28 is de aard van de kennis, die het doel van het menselijk bestaan is, in detail uitgelegd. Het kennen van het doel is echter niet voldoende; men moet zich ook van de middelen voorzien om dat te bereiken. De hier aangeboden vijftien stappen, indien ze met ernst worden nagevolgd, zullen leiden tot het bereiken van zelfkennis.

² Contempleren: de tekst gebruikt hier het Sanskrit woord ‘*nididhyāsana*’. *Śravaṇa*, *manana* en *nididhyāsana*, in het kort ‘horen, reflectie en contemplatie’, kunnen opgevat worden als de drie stadia van *vicāra*, of zelfonderzoek, dat naar bevrijding (*mokṣa*) leidt. Het horen van de waarheid van de leermeester is *śravaṇa*. Het overwegen van het gehoorde tot het begrepen is en elke twijfel erover geheel verdwenen is heet *manana*. Het verwezenlijken van wat tot dan toe een begrip was, is ten slotte *nididhyāsana*.

नित्याभ्यासादृते प्राप्तिर्न भवेत्सच्चिदात्मनः ।

तस्माद्ब्रह्म निदिध्यासेज्जिज्ञासुः श्रेयसे चिरम् ॥ १०१ ॥

nityābhyāsādṛte prāptirna bhavetsaccidātmanah |
tasmādbrahma nididhyāsejjijñāsuḥ śreyase ciram || 101||

nityābhyāsādṛte: zonder gestadige oefening; *prāptiḥ*: realisatie; *na*: niet; *bhavet*: oprijst; *saccidātmanah*: van het Zelf dat het absolute bestaan en kennis is; *tasmāt*: zo; *nididhyāset*: mediteren; *jijñāsuḥ*: de zoeker naar kennis; *śreyase*: voor het hoogste goed; *brahman*: Brahman; *cira*: lang.

101. Het Zelf, dat absoluut bestaan en kennis is

**Kan niet gerealiseerd worden zonder gestadige oefening.
 Daarom moet de zoeker naar kennis constant mediteren
 Op Brahman voor het verwerven van het hoogste goed.**

यमो हि नियमस्त्यागो मौनं देशश्च कालता।
आसनं मूलबंधश्च देहसाम्यं च दृक्स्थितिः ॥ १०२ ॥

प्राणसंयमनं चैव प्रत्याहारश्च धारणा।
आत्मध्यानं समाधिश्च प्रोक्तान्यङ्गानि वै क्रमात् ॥ १०३ ॥

yamo hi niyamastyāgo maunaṁ deśaśca kālatā |
āsanaṁ mūlabandhaśca dehasāmyaṁ ca dṛksthitiḥ || 102||

prāṇasaṁyamaṇaṁ caiva pratyāhāraśca dhāraṇā |
ātmadhyānaṁ samādhiśca proktānyaṅgāni vai kramāt || 103||

yamaḥ: beteugeling van de zinnen; *hi*: stopwoord; *niyamaḥ*: beteugeling van de geest; *tyāgaḥ*: afstand doen; *maunaṁ*: stilte, stilzwijgen; *deśaḥ*: plaats, oord, plek; *kālatā*: tijd; *ca*: en; *āsanaṁ*: (lichaams)houding; *mūlabandhaḥ*: de beteugelende bron of macht; *ca*: en; *dehasāmyaṁ*: balans van het lichaam; *dṛksthitiḥ*: ware zicht; *prāṇasaṁyamaṇaṁ*: beteugeling van de levenskracht; *ca*: en; *eva*: tevens; *pratyāhāraḥ*: absorptie; *eva*: ook; *dhāraṇā*: concentratie; *ātmadhyānaṁ*: meditatie op *Ātman*; *ca*: en; *samādhi*: *samādhi*; *proktāni*: zijn omschreven; *aṅgāni*: de stappen; *vai*: stopwoord; *kramāt*: in volgorde.

102-103. De [vijftien] stappen in volgorde zijn¹:

Beteugeling van de zinnen² (*yamaḥ*),

Beteugeling van de geest³ (*niyamaḥ*),

Afstand doen⁴ (*tyāgaḥ*), Stilte⁵ (*maunaṁ*), Plek⁶ (*deśaḥ*),

Tijd⁷ (*kālatā*), Lichaamshouding⁸ (*āsanaṁ*),

Beteugelingskracht⁹ (*mūlabandhaśca*),

Balans van het lichaam¹⁰ (*dehasāmyaṁ*), Waar Zicht¹¹ (*dṛksthitiḥ*),

Beteugeling van de levenskracht¹² (*prāṇasaṁyamaṇaṁ*),

Absorptie¹³ (*pratyāhāraḥ*), Concentratie¹⁴ (*dhāraṇā*),

Meditatie op het Zelf¹⁵ (*ātmadhyānaṁ*) en Samādhi¹⁶.

¹ Acht hiervan komen in het ‘achtvoudige pad’ van Patañjali’s Yoga Sūtra’s voor (onderstreept in verzen 102-103). ² Vers 104. ³ Vers 105. ⁴ Vers 106. ⁵ Verzen 107-109. ⁶ Vers 110. ⁷ Vers 111. ⁸ Verzen 112-113. ⁹ Vers 114. ¹⁰ Vers 115. ¹¹ Verzen 116-117. ¹² Verzen 118-120. ¹³ Vers 121. ¹⁴ Vers 122. ¹⁵ Vers 123. ¹⁶ Verzen 124-128.

सर्वं ब्रह्मेति विज्ञानादिन्द्रियग्रामसंयमः।

यमोऽयमिति संप्रोक्तोऽभ्यसनीयो मुहुर्मुहुः ॥ १०४ ॥

sarvaṁ brahmeti vijñānādindriyagrāmasaṁyamah |
yamo'yamiti saṁprokto'bhyasanīyo muhurmuḥuḥ || 104||

sarvaṁ: alles; *brahma*: Brahman (*asti*: is); *iti vijñānāt*: uit zulke kennis; *indriyagrāmasaṁyamah*: de beteugeling van de zinnen; *ayaṁ*: deze; *yama iti*: als yama; *saṁproktaḥ*: wordt terecht genoemd (*saḥ*: deze); *abhyasanīyaḥ*: moet worden beoefend; *muhurmuḥuḥ*: telkens, herhaaldelijk, menigmaal.

104. Beteugeling van de zinnen die berust

Op de kennis van ‘alles is Brahman’,

Wordt terecht ‘yama’¹ genoemd

En moet telkens worden beoefend.

¹ *Yama*: beteugeling van de zinnen wordt hier als de eerste stap genoemd omdat een toereikende morele basis voor het kunnen volgen van de weg naar zelfkennis van essentieel belang is. De beschrijving van *yama* door Patañjali (2.30) betreft een opsomming van de afzonderlijke aspecten: ‘Geloften van zelfonthouding omvatten het zich onthouden van geweld, leugen en bedrog, diefstal, onkuisheid, hebzucht (*ahimsā-satyāsteya-brahmacaryā-parigraha yamāḥ*). Śaṅkara stelt dat alle door Patañjali genoemde aspecten vanzelfsprekend volgen uit de kennis van ‘alles is Brahman.’

सजातीयप्रवाहश्च विजातीयतिरस्कृतिः ।
नियमो हि परानन्दो नियमात्क्रियते बुधैः ॥ १०५ ॥

sajātīyapravāhaśca vijātīyatiraskṛtiḥ |
niyamo hi parānando niyamātkriyate budhaiḥ || 105||

sajātīyapravāhaḥ: de doorlopende stroom van één soort gedachte; *ca*: en; (*iti*: deze) *vijātīyatiraskṛtiḥ*: het verwerpen van alles dat vreemd daar aan is; *niyamaḥ*: niyama; (*ucyate*: wordt genoemd); (*ayaṁ*: deze); *hi*: waarlijk; *parānandaḥ*: de opperste gelukzaligheid; *niyamāt*: regelmatig; *kriyate*: wordt beoefend; (*ayaṁ*: deze) *budhaiḥ*: door de wijzen.

105. De onafgebroken stroom van één enkele gedachte¹
Met uitsluiting van alle andere gedachten is ‘*niyama*’²,
De beteugeling van de geest, de opperste gelukzaligheid.
Dit moet constant door de wijzen worden beoefend.

¹ Eén enkele gedachte: met name gedachten als ‘dit Zelf is Brahman’.

² Ook hier is de beschrijving van *niyama* door Patañjali gedetailleerd: ‘Zuiverheid, tevredenheid, onthouding, zelfstudie, zelfovergave aan God, vormen tezamen het naleven der geboden (*śauca-saṁtoṣha-tapaḥ-svādhyāyeśvara-praṇidhānāni-niyamāḥ*).’ Ook hier geldt volgens Śaṅkara dat de genoemde deugden moeiteloos toegankelijk zijn voor hem die in Brahman gevestigd is.

त्यागः प्रपञ्चरूपस्य चिदात्मत्वावलोकनात्।

त्यागो हि महतां पूज्यः सद्यो मोक्षमयो यतः ॥ १०६ ॥

tyāgaḥ prapañcarūpasya cidātmavāvalokanāt |

tyāgo hi mahatām pūjyaḥ sadyo mokṣamayo yataḥ || 106||

tyāgaḥ: verlating, verwerping, afstand doen, verzaken; *prapañcarūpasya*: van het illusoire universum; *cidātmavāvalokanāt*: het als het alles bewuste Zelf realiserend; *tyāgaḥ*: verzaking; afstand doen; (*asti*: is); *hi*: waarlijk; *mahatām*: door de groten; *pūjyaḥ*: geëerd; *sadyaḥ*: onmiddellijk; *mokṣamayaḥ*: van natuur van bevrijding (*bhavati*: is); *yataḥ*: omdat; (*ayaṁ*: dit).

106. Afstand doen van de wereld der verschijnselen

Door daarin alleen het Zelf, puur bewustzijn, te zien,
Huldigen de wijzen als ‘*tyāgaḥ*’, de ware verzaking¹,
Omdat zijn aard onmiddellijke bevrijding is.

¹ Ware verzaking: onder afstand doen wordt soms verstaan het opgeven van handelingen en bezittingen hetgeen uiteindelijk tot een staat van inactiviteit leidt. Dit is echter verre van wat werkelijk onder afstand doen begrepen moet worden dat, in zijn diepste betekenis, volledig positief is. Het ware afstand doen is het zien van het Zelf als alles en overall waardoor niets te wensen overblijft. Zie ook *Īśā Upaniṣad* (1): “Om. Dit alles, al het geschapene, dient gezien te worden als de Heer. Geniet zonder binding aan te gaan. Begeer niets, want van wie is het bezit?”

यस्माद्वाचो निवर्तन्ते अप्राप्य मनसा सह।
यन्मौनं योगिभिर्गम्यं तद्भवेत्सर्वदा बुधः ॥ १०७ ॥

*yasmādvāco nivartante aprāpya manasā saha |
yanmaunaṁ yogibhirgamyam tadbhavetsarvadā budhaḥ || 107||*

yasmāt: waarvan; *vācaḥ*: woorden; (*tat*: dat); *nivartante*: omkeer; *aprāpya*: zonder bereiken; *manasā saha*: met de geest (denken); *yat*: welke; *maunaṁ*: stilte; *yogibhiḥ*: door de yogi's; *gamyam*: bereikbaar; *tat*: dat; *bhavet*: moet zijn; *arvadā*: altijd; *budhaḥ*: de wijze.

**107. De wijze mens dient altijd te verblijven in dié stilte¹
Waarvandaan woorden én het denken terugkeren²
Zonder haar bereikt te hebben,
Maar die voor bevrijde zielen³ toegankelijk is.**

¹ Die stilte: gerefereerd wordt naar het Zelf wiens natuur altijd stil en vredig is.

² Terugkeren: gerefereerd wordt naar *Taittirīya Upaniṣad* (2.9): “Na de realisatie van de gelukzaligheid van Brahman, is de verlichte mens nergens bang voor. Woorden samen met de geest kunnen het niet bereiken en keren terug.”

³ De bevrijde zielen: de tekst spreekt over *yogi*'s.

वाचो यस्यान्निवर्तन्ते तद्वक्तुं केन शक्यते।
प्रपञ्चो यदि वक्तव्यः सोऽपि शब्दविवर्जितः ॥ १०८ ॥

इति वा तद्भवेन्मौनं सतां सहज संज्ञितम्।
गिरा मौनं तु बालानां प्रयुक्तं ब्रह्मवादिभिः ॥ १०९ ॥

vāco yasyānnivartante tadvaktum kena śakyate |
prapañco yadi vaktavyaḥ so'pi śabdavivarjitah || 108||

iti vā tadbhavenmaunaṁ satāṁ sahaja saṁjñitam |
girā maunaṁ tu bālānāṁ prayuktaṁ brahmavādidibhiḥ || 109||

vācaḥ: woorden; *yasmāt*: van waar; *nivartante*: terugkeren; *tat*: dat; *vaktum*: omschreven te worden; *kena*: door wie; *śakyate*: is in staat; *prapañca*: de verschijnselenwereld; *yadi*: als; *vaktavyaḥ*: van besproken te worden; *so'pi*: zelfs dat; *śabdavivarjitah*: ontbloot, verstoken van woorden; (*bhavati*: is); *iti vā*: of dit (*yat*: welke); *tat*: dat; *bhavet*: is; *maunaṁ*: stilte; *satām*: onder de wijzen; *sahaja saṁjñitam*: aangeboren (of natuurlijk) genoemd; *girā*: beteugeling van spraak; *maunaṁ*: stilte; *tu*: stopwoord; *bālānām*: voor kinderen; *prayuktaṁ*: bestemd; *brahmavādidibhiḥ*: door de leraren van Brahman.

108. Wie kan Dát [Brahman] beschrijven

Waar woorden van terugkeren?

Zelfs van de wereld der verschijnselen

Is de beschrijving voorbij woorden¹.

109. Dít², met andere woorden, is ook stilte

Als aangeboren³ bekend onder de wijzen.

De leraren gebieden aan de onwetenden

De inachtneming van stilte door intomen van spraak.

¹ Voorbij woorden: zelfs deze wereld, wanneer men poogt hem te beschrijven, blijkt onuitsprekelijk te zijn omdat het noch bestaan (sat) noch niet-bestaan (asat) is. Als hij werkelijk bestond zou hij in diepe slaap niet verdwijnen, als hij niet bestond zou hij het in de wakende staat niet verschijnen. Daarom is ook de wereld onuitsprekelijk.

² Dit: de onuitsprekelijkheid van Brahman en de wereld.

³ Als aangeboren: onafscheidelijk zijn van het Zelf.

आदावन्ते च मध्ये च जनो यस्मिन्न विद्यते।
येनेदं सततं व्याप्तं स देशो विजनः स्मृतः ॥ ११० ॥

*ādāvante ca madhye ca jano yasminna vidyate |
yenedam satatam vyāptam sa deśo vijanaḥ smṛtaḥ || 110||*

ādau: in het begin; *anta*: aan het eind; *ca*: en; *madhye*: in het midden; *ca*; ook; *janaḥ*: mensen (het universum); *yasmin*: waarin; *na*: niet; *vidyate*: bestaat; *yena*: waardoor; *idam*: dit (universum); *satatam*: altijd; *vyāptam*: is doordrongen; *saḥ*: dat; *deśaḥ*: plek, plaats, ruimte; *vijanaḥ*: eenzaamheid; *smṛtaḥ*: wordt gekend.

**110. Dat is de ‘plek’ waar eenzaamheid¹ alleen is,
Waar het universum niet bestaat,
Noch in het begin, noch aan het eind of in het midden,
Is altijd van Brahman doordrongen.**

¹ Die eenzaamheid: hier wordt Brahman bedoeld, omdat Brahman alleen IS en er nimmer een ‘tweede’ kan zijn.

कलनात् सर्वभूतानां ब्रह्मादीनां निमेषतः ।
कालशब्देन निर्दिष्टो ह्यखण्डानन्दकोऽद्वयः ॥ १११ ॥

kalanāt sarvabhūtānām brahmādīnām nimeṣataḥ |
kālaśabdena nirdiṣṭo hyakhaṇḍānandako'dvayaḥ || 111||

kalanāt: vanwege totstandbrenging; *sarvabhūtānām*: van alle schepsels;
brahmādīnām: beginnend met Brahmā; *nimeṣataḥ*: in een oogwenk;
kālaśabdena: door het woord tijd; *nirdiṣṭaḥ*: aangeduid; *hi*: waarlijk;
akhaṇḍānandakaḥ: onverdeelde gelukzaligheid; *advayaḥ*: niet-duale.

**111. Het niet-duale¹ dat onverdeeld geluk is,
Wordt met het woord ‘tijd’ aangeduid.
Omdat het in een oogwenk alle wezens
Vanaf Brahmā tot bestaan brengt².**

¹ Het niet-duale: Brahman.

² Tot bestaan brengt: het gehele universum heeft slechts de vorm van een gedachte die tezamen met het concept tijd in het oneindige bewustzijn in een oogwenk oprijst.

सुखेनैव भवेद्यस्मिन्नजस्रं ब्रह्मचिन्तनम्।
आसनं तद्विजानीयान्नेतरत्सुखनाशनम् ॥ ११२ ॥

*sukhenaiva bhavedyasminnajasram brahmacintanam |
āsanam tadvijānīyānnetaratsukhanāśanam || 112||*

sukhena: gemakkelijk; *eva*: waarlijk; *bhavet*: wordt; *yasmin*: waar; *ajasram*: onophoudelijk; *brahmacintanam*: meditatie op Brahman; *āsanam (iti)*: is de houding; *tat*: dat; *vijānīyāt*: moet weten; *na*: niet; *itarat*: elk ander; *sukhanāśanam*: geluk vernietigend.

**112. Dat is de meest geschikte houding
Waarin meditatie op Brahman
Gemakkelijk en vloeiend verloopt,
En geen andere¹ die het gerief stoort.**

¹ En geen andere: andere lichaamshoudingen die fysieke ongemakken met zich meebrengen waardoor de geest naar lagere regionen daalt in plaats van gevestigd in Brahman te blijven.

सिद्धं यत्सर्वभूतादि विश्वाधिष्ठानमव्ययम्।
यस्मिन्सिद्धाः समाविष्टास्तद्वै सिद्धासनं विदुः ॥ ११३ ॥

*siddham yatsarvabhūtādi viśvādhiṣṭhānamavyayam |
yasmīnsiddhāḥ samāviṣṭāstadvai siddhāsanaṁ viduḥ || 113||*

siddham: goed bekend; *yat*: welke; *sarvabhūtādi*: [de oorsprong] van alle wezens; *viśvādhiṣṭhānam*: dat wat het gehele universum draagt; *avyayam*: onveranderlijk; (*iti*: dus); *yasmin*: waarin; *siddhāḥ*: siddha's (de verlichten of *paṇḍitaḥ*: de wijzen); *samāviṣṭāḥ*: volledig opgelost; *tat*: dat; *vai*: alleen; *siddhāsanaṁ*: als siddhāsana, volmaakte houding; *viduḥ*: ken.

**113. Dat wat de oorsprong van alle wezens is
En de drager van het gehele universum,
Het onveranderlijke, waarin de verlichten opgaan,
Ken Dát alleen als de ‘volmaakte houding’¹.**

¹ Volmaakte houding: de tekst spreekt van ‘*siddhāsana*’, omschreven als de zittende lichaamshouding waarbij de linker hiel onder het lichaam en de rechter hiel vóór het lichaam geplaatst wordt, het zicht gericht tussen de wenkbrauwen en mediterend op de syllabe OM. Śaṅkara distantieert zich van dergelijke beschrijvingen en noemt *siddhāsana* als de enige houding waarin de mediterende met Brahman is vereenzelvigd.

यन्मूलं सर्वभूतानां यन्मूलं चित्तबन्धनम्।

मूलबन्धः सदा सेव्यो योग्योऽसौ राजयोगिनाम् ॥ ११४ ॥

yanmūlaṁ sarvabhūtānāṁ yanmūlaṁ cittabandhanam |
mūlabandhaḥ sadā sevyo yogyo'sau rājayoginām || 114||

yat: welke; *mūlaṁ*: de bron; oorsprong, begin; *sarvabhūtānām*: van al wat bestaat; *yanmūlaṁ*: waarop het is gegrondvest; (*tat*: dat); *cittabandhanam*: bedwingen, beteugelen, van de geest; *mūlabandhaḥ*: de beteugelende bron of macht; (*ucyate*: wordt genoemd); *sadā*: altijd; *sevyah*: moet worden eigen gemaakt; *yogyah*: geschikt, bestemd; *asau*: deze; *rājayoginām*: van de *rāja-yogi*'s.

**114. Dat [Brahman], de oorsprong van al wat bestaat,
En waarop de beteugeling van de geest is gegrond¹
Is de 'beteugelende bron'², die omarmd moet worden
Omdat deze bij voorkeur passend is voor *rāja-yogi*'s³.**

¹ Waarop de beteugeling van de geest is gegrond: alleen door het volledig opgaan in het Zelf wordt de geest geheel beteugeld.

² Beteugelende bron: de tekst gebruikt het woord '*mūlabandha*', zijnde een lichaamshouding die tot *Hatha-Yoga* behoort. De onderliggende boodschap van deze laatste drie verzen is dat zolang men stevig gevestigd is in meditatie op Brahman, men zich daarbij geen zorgen hoeft te maken over de lichaamshouding. Ervaringen tonen aan dat wanneer men stevig in het Zelf gevestigd is, het lichaam vanzelfsprekend de juiste houding aanneemt en deze behoudt.

³ *Rāja-yogi*'s: gevorderde beoefenaren van spirituele meditatie.

अङ्गानां समतां विद्यात्समे ब्रह्मणि लीनताम्।
नो चेन्नैव समानत्वमृजुत्वं शुष्कवृक्षवत् ॥ ११५ ॥

*aṅgānām samatām vidyātsame brahmaṇi līnatām |
no cennaiva samānatvamṛjutvaṁ śuṣkavṛkṣavat || 115||*

aṅgānām: van de ledematen; *samatām*: balans, evenwicht; *vidyāt*: moet weten; *same*: homogeen, gelijksoortig; *brahmaṇi*: in Brahman; *līnatām*: absorbtie, oplossing; *no cit*: anders; *na*: niet; *eva*: waarlijk; *samānatvam*: balans; (*bhavati*: is); *ṛjutvaṁ*: rechtheid; *śuṣkavṛkṣavat*: zoals een uitgedroogde boom.

**115. Opgelost zijn in de onvermengde Brahman
Is de ‘volmaakte balans’ van de ledematen.
Enkel het rechtop staan van het lichaam,
Zoals een uitgedroogde boom, is geen balans.**

दृष्टिं ज्ञानमयीं कृत्वा पश्येद्ब्रह्ममयं जगत् ।
सा दृष्टिः परमोदारा न नासाग्रावलोकिनी ॥ ११६ ॥

*dr̥ṣṭīm jñānamayīm kṛtvā paśyedbrahmamayaṁ jagat |
sā dr̥ṣṭiḥ paramodārā na nāsāgrāvalokinī || 116||*

dr̥ṣṭi: zienswijze; *jñānamayīm*: vol kennis; *kṛtvā*: makend; *paśyet*: zicht hebben; *brahmamayaṁ*: Brahman zelf te zijn; *jagat*: de wereld; *sā*: dat; *dr̥ṣṭah*: zienswijze; *paramodārā*: nobel, edel; (*bhavati*: is); *na*: niet; *nāsāgrāvalokinī*: dat wat de punt van de neus ziet.

116. De gewone zienswijze ruilend voor die van kennis

Moet men de wereld als Brahman alleen zien.

Dat is het meest edele zicht, en niet

Wat op de punt van de neus is gericht¹.

¹ Niet dat wat de punt van de neus ziet: er wordt soms gezegd dat men zittend en turend op de punt van de neus moet mediteren. Zie bijvoorbeeld *Bhagavad Gītā* (6.13): “Laat hij, terwijl het lichaam, hals en hoofd rechtop houdt, onbeweeglijk en bedaard, met gesloten ogen de blik gericht op de punt van de neus.” Hier ligt het gevaar van het al te letterlijk nemen en het uit de context nemen van dergelijke tekstgedeelten. Lees daarom ook de daarop volgende twee verzen. Vers 6.14: ‘Met vrede in zijn hart en zonder vrees, zijn gedachten beheersend en strak op Mij (Brahman) gevestigd, laat de brahmacarin dan zichzelf overgeven in contemplatie op Mij.’ 6.15: ‘Terwijl hij zijn geest aldus voortdurend in gemeenschap met Mij houdt en zijn gedachten beteugeld zijn, zal hij vrede bereiken die de Mijne is en die hem ten slotte tot bevrijding zal leiden.’

Voor de rijpe beoefenaars van meditatie die reeds de ervaring van de eenheid met Brahman kennen (*Brahmavit*) en daar steeds naar toe kunnen terugkeren, zegt Śaṅkara onomwonden dat met de meditatie op Brahman alle andere instructies overbodig worden omdat die instructies alleen ten doel hebben de staat van eenzelveheid met Brahman te bewerkstelligen.

द्रष्टृदर्शनदृश्यानां विरामो यत्र वा भवेत्।
दृष्टिस्तत्रैव कर्तव्या न नासाग्रावलोकिनी ॥ ११७ ॥

draṣṭṛdarśanadr̥śyānām virāmo yatra vā bhavet |
dr̥ṣṭistatraiva kartavyā na nāsāgrāvalokinī || 117||

draṣṭṛdarśanadr̥śyānām: van de ziener, het zicht en het geziene; *virāmaḥ*: op-
houden; *yatra*: waar; *vā*: of; *bhavet*: vindt plaats; *dr̥ṣṭaḥ*: visie, zicht; *tatraiva*:
daar alleen; *kartavyā*: moet naar gericht worden; *na*: niet; *nāsāgrāvalokinī*: dat
wat de punt van de neus ziet.

117. Of, men dient zijn zicht steeds te richten
Alleen op Dát waar alle onderscheid ophoudt ¹
Tussen de ziener, het zicht en het geziene,
En niet op de punt van de neus.

¹ Alleen op Dát waar alle onderscheid ophoudt: gerefereerd wordt naar Brahman dat
puur, oneindig en tijdloos bewustzijn is waarin elke diversiteit zoals de ziener, het zicht
en het geziene, dat voor de triade van alle waarnemingen geldt, ophoudt te bestaan.

चित्तादिसर्वभावेषु ब्रह्मत्वेनैव भावनात्।

निरोधः सर्व वृत्तीनां प्राणायामः स उच्यते ॥ ११८ ॥

*cittādisarvabhāveṣu brahmatvenaiva bhāvanāt |
nirodhaḥ sarva vṛttīnām prāṇāyāmaḥ sa ucyate || 118||*

cittādisarvabhāveṣu: in alle mentale staten zoals citta (het individuele bewustzijn); *brahmatvena*: als Brahman; *eva*: waarlijk; *bhāvanāt*: door het vermogen van herinnering; *nirodhaḥ*: beteugelen; *sarva vṛttīnām*: van alle modificaties van de geest; (*yaḥ*: welk); *prāṇāyāmaḥ*: prāṇāyāma, beteugeling van de levenskracht; *sa*: dat; *ucyate*: wordt genoemd.

118. De beteugeling van de mentale bewegingen¹

Door het vermogen van herinnering

In alle staten van bewustzijn² [aan Brahman alleen]

Wordt ‘beteugeling van de levenskracht’ genoemd.

¹ De beteugeling van mentale bewegingen: zie ook in Yoga Sutra’s van Patañjali (1.2): ‘Yoga is de beteugeling van de wijzigingen (modificaties) in het denken (*yogaś cittavṛtti nirodhaḥ*). Levenskracht, waar ademhaling een aspect van is, en mentale bewegingen, simpelweg gezegd de stroom van gedachten, vormen tezamen een onafscheidelijk koppel. Door de beteugeling van de ene wordt ook de andere beteugeld. Bij *hatha-yoga* wordt de minder aan te bevelen weg van adembeheersing gevolgd die ook tot de kalmering van de geest leidt. In het bovengenoemde vers wordt gezegd dat de constante en aanhoudende beteugeling van alle zinnen door het proces van getuige zijn van de geest en zijn creaties als in en van Brahman *prāṇāyāma* is. Ook hier spreekt Śaṅkara zich er dus duidelijk over uit dat enkel en alleen de herinnering aan en zich vereenzelvigen met Brahman alle andere yoga disciplines overtreft.

² Herinnering in alle staten van bewustzijn: de tekst gebruikt hier het woord *citta* als bewustzijn. *Citta* staat voor het persoonlijke bewustzijn, het bewustzijn waarin zowel het individu (*jīva*) alsmede de gehele schepping (*prakṛti*) zich manifesteren. Wanneer het individu, in welke staat dan ook, zich zijn ware natuur herinnert lost alles zich in Brahman op (*citta* lost op in *cit*, het onbegrensde bewustzijn). Dit is de directe weg naar zelfkennis voor de meest rijpe geesten die zich niet aan ongemakkelijke, pijnlijke en langdurige disciplines hoeven te onderwerpen.

निषेधनं प्रपञ्चस्य रेचकारव्यः समीरणः ।

ब्रह्मैवास्मीति या वृत्तिः पूरको वायुरीरितः ॥ ११९ ॥

ततस्तद्वृत्तिनैश्चल्यं कुम्भकः प्राणसंयमः ।

अयं चापि प्रबुद्धानामज्ञानां घ्राणपीडनम् ॥ १२० ॥

*niṣedhanam prapañcasya recakākhyah samīraṇah |
brahmaivāsmīti yā vṛttiḥ pūrako vāyurīritah || 119||*

*tatastadvṛttinaisṣcalyaṁ kumbhakah prāṇasaṁyamah |
ayaṁ cāpi prabuddhānāmajñānāṁ ghrāṇapīḍanam || 120||*

niṣedhanam: ontkenning, preventie; *prapañcasya*: van de verschijnselenwereld; *recakākhyah*: bekend als recaka (uitademing); *samīraṇah*: ademhaling; (*asti*: is); *aham*: Ik; *brahma*: Brahman; *eva*: alleen; *asmi*: ben; *iti*: deze; *yā*: welke; *vṛttiḥ*: aandacht, gedachte; (*sā*: dat); *pūrakah*: puraka (inademing); *vāyuh*: adem; *īritah*: wordt genoemd; *tataḥ*: daarna; *tadvṛttinaisṣcalyaṁ*: de vastheid van die gedachte; *kumbhakah*: kumbhaka (ophouden van de adem); *prāṇasaṁyamah*: de beheersing van de levenskracht (staat voor *prāṇāyāma*); *ayaṁ*: deze; *api ca*: ook; *prabud-dhānām*: van de verlichte; (*bhavati*: is); *ajñānām*: van de onwetende; *ghrāṇapīḍanam*: drukken van de neus; (*ucyate*: wordt genoemd).

119. De ontkenning van de verschijnselenwereld

Staat bekend als ‘*recaka*’ (uitademing).

De gedachte ‘Ik ben Brahman alleen’

Staat bekend als ‘*puraka*’ (inademing).

120. En het vasthouden daarna wordt ‘*kumbhaka*’

(of beteugeling van de adem) genoemd.

Dit is ware adembeheersing¹ voor de verlichte,

Daarentegen kwelt de onwetende alleen zijn neus.

¹ Adembeheersing: Patañjali beschrijft het als (2.49) ‘het ophouden van in- en uitademing’. Hij stelt dat de geest onder beheersing wordt gebracht wanneer zijn verbinding met de externe wereld doorgesneden wordt door de beteugeling van de adem. Śaṅkara stelt echter dat de adem volledig afhankelijk is van de geest en niet andersom; dus in plaats van het verkwisten van energie in pogingen de adem te beteugelen dient men de geest te beteugelen. Wanneer dit is bewerkstelligd, volgt de adem de geest vanzelf en gelijktijdig.

विषयेष्वात्मतां दृष्ट्वा मनसश्चिति मज्जनम्।
प्रत्याहारः स विज्ञेयोऽभ्यसनीयो मुमुक्षुभिः ॥ १२१ ॥

*viṣayeṣvātmatām dṛṣtvā manasaściti majjanam |
pratyāhārah sa vijñeyo'bhyanīyo mumukṣubhiḥ || 121||*

viṣayeṣu: in alle objecten; *ātmatām*: het Zelf zijn; *dṛṣtvā*: realiserend; *manasaḥ*: van de geest, of het denken; *citi*: in het opperste bewustzijn; *majjanam*: absorptie, opgaan; (*iti*: deze); *pratyāhārah*: pratyāhārah, absorptie; *saḥ*: dat; *vijñeyah*: dient te worden gekend; *abhyasanīyah*: moet worden beoefend; *mumukṣubhiḥ*: door de zoekers naar bevrijding.

121. Het opgaan van het denken in puur bewustzijn
Door het zien van het Zelf in alle objecten
Wordt ‘absorptie’¹ genoemd en moet worden beoefend
Door alle zoekers naar bevrijding.

¹ Absorptie: de tekst gebruikt hier het woord *pratyāhāra*. Deze oefening is een manier om de mentale bewegingen in de geest, die niets anders dan gedachten zijn, tot stilstand te brengen. Het zien van het Zelf in alle objecten impliceert dat er niets anders is dan het Zelf; hoe kunnen dan gedachten ontstaan en waarover? Ook hier is Śaṅkara directer over de inhoud en betekenis van deze oefening. Patañjali beschrijft het als (2.54): “*Pratyāhāra* is, als het ware, de nabootsing door de zinnen, van het denkend beginsel, door zich van de beschouwing van de objecten af te wenden”. Deze beschrijving van Patañjali vertoont grote gelijkenis met Śaṅkara’s ‘zelfbeheersing’ (*dama*), zie vers 6. Śaṅkara laat bij de beschrijving van *pratyāhāra* als ‘Het opgaan van het denken in het opperste bewustzijn door het zien van het Zelf in alle objecten’ geen ruimte om *pratyāhāra* te beschrijven met begrippen en woorden, behorende tot de geest en de wereld, waardoor de puurheid van de oefening zou kunnen worden aangetast.

यत्र यत्र मनो याति ब्रह्मणस्तत्र दर्शनात्।
मनसो धारणं चैव धारणा सा परा मता ॥ १२२ ॥

yatra yatra mano yāti brahmaṇastatra darśanāt |
manaso dhāraṇam caiva dhāraṇā sā parā matā || 122||

yatra yatra: waar ook; *manah*: de geest, het denken; *yāti*: gaat; *brahmaṇah*: van Brahman; *tatra*: daar; *darśanāt*: door realisatie; *manasaḥ*: van de geest, denken; *dhāraṇām*: vastmaken, vastzetten; *ca*: stopwoord; *eva*: alleen; *dhāraṇā*: dhāraṇā; *sā*: dat; *parā*: het opperste; *matā*: is bekend.

122. De standvastigheid van de geest

Door het zien van Brahman

Waar ook het denken naar toe gaat,

Is de opperste ‘concentratie’¹.

¹ De opperste concentratie: ‘de opperste *dhāraṇā*’. Patañjali beschrijft *dhāraṇā* als (3.1): ‘Concentratie is het vasthouden van het denken aan één enkel object’. Deze definitie sluit het bestaan van verscheidenheid categorisch niet uit. Śaṅkara geeft echter aan het begrip concentratie (*dhāraṇā*) een absolute betekenis door te stellen dat door het zien van Brahman alleen in elk object, vrij van namen en vormen die opgelegd zijn door onwetendheid, het summum van concentratie wordt bereikt.

ब्रह्मैवास्मीति सद्वृत्त्या निरालम्बतया स्थितिः ।
 ध्यानशब्देन विख्याता परमानन्ददायिनी ॥ १२३ ॥

brahmaivāsmīti sadvṛtṭyā nirālambatayā sthitiḥ |
dhyānaśabdena vikhyātā paramānandadāyinī || 123||

(*aham*): Ik; *brahma*: Brahman; *eva*: alleen; *asmi*: ben; *iti sadvṛtṭyā*: door zo een geduchte, krachtige gedachte; *nirālambatayā*: nergens van afhankelijk; *sthitiḥ*: blijvend, resterend; *dhyānaśabdena*: door het woord dhyāna (meditatie); *vikhyātā*: wel bekend; (*sā*: deze); *paramānandadāyinī*: leidend tot opperste gelukzaligheid; (*bhavati*: is).

123. Het blijvend onafhankelijk zijn van alles
In de staat van de opperste gelukzaligheid
Door het besef ‘Ik ben waarlijk Brahman’,
Is wat ‘meditatie’¹ genoemd wordt.

¹ Meditatie: de tekst gebruikt hiervoor het woord ‘*dhyāna*’. Ook hier overtreft de beschrijving van Śaṅkara die van Patañjali die als volgt luidt (3.2) ‘De ononderbroken stroom van denken gericht op een specifiek object is meditatie’. Śaṅkara geeft hier een diepere betekenis aan door te stellen dat de (perfecte) meditatie is het oplossen van alle gedachten in Brahman, realiserend dat dit je eigen Zelf is.

निर्विकारतया वृत्त्या ब्रह्माकारतया पुनः।
वृत्तिविस्मरणं सम्यक्समाधिर्ज्ञानसंज्ञकः ॥ १२४ ॥

*nirvikāratayā vṛtṭyā brahmākāratayā punaḥ |
vṛttivismaraṇam samyaksamādhirjñānasamjñakaḥ || 124||*

nirvikāratayā: door gestadigheid, bestendigheid, standvastigheid; *vṛtṭyā*: van gedachte; *brahmākāratayā*: door identificatie met Brahman; *punaḥ*: weer, telkens; *vṛttivismaraṇam*: vergetelheid van alle mentale activiteit; *samyak*: volledig; (*iti*: deze); *samādhi*: *samādhi*; (*ucyate*: wordt genoemd); (*ayaṁ*: deze); *jñānasamjñakaḥ*: kennis genoemd.

124. De totale afwezigheid van mentale activiteit
Door zich eerst Brahman te herinneren
En zich daarna met Hem te vereenzelvigen,
Staat bekend als ‘samādhi’¹, en ook als kennis².

¹ *Samādhi* is de staat van onafgebroken ervaring van het Zelf in een bewuste of waken- de staat. Het is de vrucht van meditatie; wanneer de éénpuntig gerichte aandacht op het object van meditatie, zoals in het vorige vers ‘ik ben waarlijk Brahman’ langdurig gevestigd is, zal de ervaring van het Zelf als puur en onbegrensd licht daarop volgen.

Er zijn verschillende stadia van *samādhi*. Wanneer de Zelfgewaarwording als gevolg van mentale onrust slechts door voortdurende inspanning in stand wordt gehouden dan heet dit *savikalpa samādhi*. Het verblijven in *savikalpa samādhi* is afhankelijk van de inspanning die gedaan wordt. Het onderscheid tussen de kenner, het kennen en het gekende is nog niet verdwenen. Wanneer de mentale onrust geheel afwezig is heet het *nirvikalpa samādhi*. Hierbij zijn de zintuigen inactief en gedachten zijn totaal afwezig. Er is geen differentiatie en geen enkele inspanning, het is puur bewustzijn dat het vermogen heeft zowel kennis als onwetendheid te verlichten; het is voorbij licht en duisternis.

² En ook als kennis: *samādhi* is in geen geval een bewusteloze staat. Niettegenstaande de afwezigheid van alle objectieve kennis daarin, is puur bewustzijn altijd aanwezig; er is niets anders dan puur bewustzijn. Het ontkennen van de afwezigheid van bewustzijn in welke staat dan ook is een volslagen onmogelijkheid. Want wie is de ontkenner anders dan het bewustzijn van die persoon? Daarom wordt *samādhi* terecht ook kennis genoemd.

इमञ्चाकृत्रिमानन्दं तावत्साधु समभ्यसेत्।

वश्यो यावत्क्षणात्पुंसः प्रयुक्तः सन् भवेत्स्वयम्॥ १२५॥

imañcākṛtrimānandaṁ tāvatsādhu samabhyaset |

vaśyo yāvatkṣaṇātpuṁsaḥ prayuktaḥ san bhavetsvayam || 125||

(*sādhakaḥ*: de aspirant); *imañ*: deze; *ca*: stopwoord; *ākṛtrimānandaṁ* (manifestatie van) ongeschapen gelukzaligheid; *tāvat*: zo lang; *sādhu*: zeker, beslist, waarlijk; *samabhyaset*: moet beoefenen; *vaśyaḥ*: onder beheersing zijnde; *yāvat*: tot; *kṣaṇāt*: onmiddellijk; *puṁsaḥ*: van de persoon; *prayuktaḥ san*: actie oproepend; *bhavet*: oprijst; *svayam*: spontaan.

**125. *Samādhi*, die de staat van pure gelukzaligheid is,
Moet de aspirant vastberaden blijven beoefenen,
Zich volledig daaraan onderwerpend, tot het oprijst
Spontaan en onmiddellijk wanneer hij dat ook wil¹.**

¹ Wanneer hij dat ook wil: als het Zelf eenmaal gekend is en de eenzelvigheid van het individu met het Zelf een feit is geworden kan het individu op elk moment door zijn ware aard te herinneren onafgebroken in het Zelf verblijven.

ततः साधननिर्मुक्तः सिद्धो भवति योगिराट्।
तत्स्वरूपं न चैतस्य विषयो मनसो गिराम्॥ १२६॥

tataḥ sādhananirmuktaḥ siddho bhavati yogirāṭ |
tatsvarūpaṁ na caitasya viṣayo manaso girām || 126||

tataḥ: dan; *sādhananirmuktaḥ*: vrij van alle oefeningen; *siddhaḥ (san)*: volmaakt zijnde; *bhavati*: wordt; *yogirāṭ*: de beste onder de *yogi*'s; *tat*; dat; *svarūpaṁ*: de ware natuur; *na*: niet; *ca*: ook; *etasya*: van deze; (man van realisatie); *viṣayaḥ*: object; *manasaḥ*: van de geest (denken); *girām*: van spraak; (*bhavati*: wordt).

126. Dan hoeft de beste onder de *yogi*'s niet meer te oefenen¹
Door het bereikt hebben van de volmaakte staat.
De ware natuur van zo een persoon wordt dan
Nimmer een onderwerp van gedachten of spraak.

¹ Niet meer te oefenen: de verschillende oefeningen die hier en elders omschreven zijn hebben tot doel de verwerkelijking van de eenheid van individu en Brahman. Na dit bereikt hebben wie is er nog apart van Brahman om iets te doen?

समाधौ क्रियमाणे तु विघ्नान्यायान्ति वै बलात्।
अनुसंधानराहित्यमालस्यं भोगलालसम् ॥ १२७ ॥

लयस्तमश्च विक्षेपो रसास्वादश्च शून्यता।
एवं यद्विघ्नबाहुल्यं त्याज्यं ब्रह्मविदा शनैः ॥ १२८ ॥

*samādhau kriyamāṇe tu vighnānyāyānti vai balāt |
anusamdhānarāhityamālasyaṁ bhogalālasam || 127||*

*layastamaśca vikṣepo rasāsvādaśca śūnyatā |
evaṁ yadvighnabāhulyaṁ tyājyaṁ brahmavidā śanaiḥ || 128||*

samādhau kriyamāṇe: terwijl *samādhi* wordt beoefend; *tu*: stopwoord; *vighnāni*: obstakels; *āyānti*: opdaagt, overkomt, opdraaft; *vai*: inderdaad; *balāt*: ongewilde; *anusamdhānarāhityam*: gebrek aan onderzoek; *ālasyaṁ*: lediggang, luiheid, stilstaan; *bhogalālasam*: hunkering naar plezier; *layaḥ*: slaap; *tamaḥ*: sufheid, loomheid; *ca*: ook; *vikṣepaḥ*: verstrooidheid, verwarring; *rasāsvādaḥ*: smaken van vreugde, welbehagen; *ca*: ook; *śūnyatā*: wezenloosheid, ledigheid; *evaṁ*: welke; *yat*: zulke; *vighnabāhulyaṁ*: veelheid, menigvuldigheid, menigte; *tyājyaṁ*: moet worden uitgedreven; *brahmavidā*: door de zoeker naar Brahman; *śanaiḥ*: langzaam.

127-128 Tijdens de beoefening van *samādhi*

**Dagen vele ongewilde obstakels op¹,
Zoals gebrek aan onderzoek, luiheid,
Hunkering naar plezier, verwarring,
Loomheid, slaap, ervaren van genot,
En het gevoel van wezenloosheid².
Hij die naar kennis van Brahman streeft
Moet geleidelijk deze obstakels verdrijven³.**

¹ Dagen vele ongewilde obstakels op: deze obstakels behoren tot het beginstadium van *samādhi*, namelijk *savikalpa samādhi*, zie voetnoot 1 van vers 124. Naarmate men op de weg van de aangewezen oefeningen vordert vinden aangename en onaangename ervaringen plaats. Men loopt dan gevaar bij deze ervaringen te blijven steken en zijn onderzoek niet of met minder motivatie door te zetten.

² Verlies van helderheid van bewustzijn onder invloed van *tamas*.

³ Bij het gewaar worden van deze obstakels dient men onmiddellijk de verbinding met het Zelf herstellen.

भाववृत्त्या हि भावत्वं शून्यवृत्त्या हि शून्यता।
ब्रह्मवृत्त्या हि पूर्णत्वं तथा पूर्णत्वमभ्यसेत् ॥ १२९ ॥

*bhāvavṛtṭyā hi bhāvatvaṁ śūnyavṛtṭyā hi śūnyatā |
brahmavṛtṭyā hi pūrṇatvaṁ tathā pūrṇatvamabhyaset || 129||*

bhāvavṛtṭyā: bij de gedachte aan een object; *hi*: waarlijk; *bhāvatve*: identificatie met het object; (*bhavati*: rijst op); *śūnyavṛtṭyā*: bij de gedachte aan leegte; *hi*: waarlijk; *śūnyatā*: identificatie met de leegte; (*bhavati*: rijst op); *brahmavṛtṭyā*: bij het in gedachte houden van Brahman; *hi*: waarlijk; *pūrṇatvaṁ*: volmaaktheid; (*bhavati*: rijst op); *tathā*: zo; *pūrṇatvam*: perfectie; *abhyaset*: moet oefenen; (*janah*: een persoon).

**129. Bij het denken aan een object rijst dát object op¹
En bij het denken aan leegte rijst leegte op,
Maar bij de herinnering aan Brahman is er volmaaktheid.
Daarom moet men zich constant op Brahman richten².**

¹ Zie ook Vasiṣṭha's Yoga p. 81 "Waar dit bewustzijn ook aan denkt neemt het dat vorm aan".

² Zich op Brahman richten: waar men ook aan denkt dat wordt men omdat het denken de schepper van de verschijnselenwereld is waar het Zelf zich als gevolg van onwetendheid mee identificeert. Hier is dus sprake van identificatie met iets dat begrensd en veranderlijk is. Wat met 'Brahman in de geest houden' wordt bedoeld is de herinnering aan Brahman, die geen object van waarneming, zoals de gedachte aan een object of leegte, is. De herinnering aan Brahman is daarin opgelost zijn. De volmaaktheid waar hier over gesproken wordt is niet te beschrijven omdat deze niet tot de begrippen van de objectieve wereld behoort. De instructie in dit vers is bestemd voor hen die het stadium van *samādhi* hebben bereikt, als de vrucht van het met succes doorlopen hebben van de eerder omschreven oefeningen, zie vers 124.

ये हि वृत्तिं जहत्येनां ब्रह्माख्यां पावनीं पराम्।
वृथैव ते तु जीवन्ति पशुभिश्च समा नराः ॥ १३० ॥

*ye hi vṛttim jahatyenām brahmākhyām pāvanīm parām |
vṛthaiva te tu jīvanti paśubhiśca samā narāḥ || 130||*

ye: wie; *hi*: stopwoord; *vṛttim*: de herinnering; *jahati*: prijsgeven, afvallen, loslaten, opgeven; *enām*: deze; *brahmākhyām*: aan Brahman; *pāvanīm*: zuiverend; *parām*: in de hoogste graad; *vṛthaiva*: tevergeefs; *te*: zij, deze; *tu*: stopwoord; *jīvanti*: leven; *paśubhi*: aan beesten; *ca*: ook; *samāḥ*: gelijk; *narāḥ*: mensen, personen; (*bhavanti*: zijn).

130. Zij die de zuiverende herinnering

Aan Brahman laten varen

Leven zinloos en doelloos,

En zijn gelijk aan beesten¹.

¹ Gelijk aan beesten: de mens heeft de unieke gelegenheid om Brahman te realiseren en zodoende vrij te zijn van onwetendheid. Bij in gebreke blijven hiervan kan hij nauwelijks een mens worden genoemd daar er niets meer overblijft om hem van een beest te onderscheiden.

ये हि वृत्तिं विजानन्ति ज्ञात्वापि वर्धयन्ति ये।
ते वै सत्पुरुषा धन्या वन्द्यास्ते भुवनत्रये ॥ १३१ ॥

*ye hi vṛttiṁ vijānanti jñātvāpi vardhayanti ye |
te vai satpuruṣā dhanyā vandyāste bhuvanatraye || 131||*

ye: wie; *hi*: stopwoord; *vṛttiṁ*: het zich bewust-zijn (van Brahman); *vijānanti*: kent, weet; *jñātvā*: kennend, wetend; *api*: en; *vardhayanti*: ontwikkelen; *ye*: wie; *te*: deze; *vai*: inderdaad; *satpuruṣā*: wijze mens; (*tam*: dat); *dhanyāḥ*: gezegend; (*bhavanti*: zijn); *vandyāḥ*: gerespecteerd (*bhavanti*: zijn); *te*: zij; *bhuvanatraye*: in de drie werelden.

**131. Gezegend, inderdaad, zijn de wijze mensen
Die zich bewust zijn geworden van Brahman
En onafgebroken daarin verblijven¹.
Ze worden in alle drie werelden² geëerd.**

¹ Onafgebroken in Brahman verblijven: na langdurige praktijk van de omschreven oefeningen zal de zoeker tenslotte zich gewaar zijn van zijn ware identiteit: Brahman, dat alles doordringt, binnen en buiten. Maar dat is nog niet de uiteindelijke staat van algehele bevrijding. Hij moet zijn aandacht standvastig onafgebroken op Brahman (in *samādhi*) houden tot zijn identiteit met Brahman volledig gevestigd is en vrij is van alle banden met dualiteit en onwetendheid. Dit is het opperste van de spirituele praktijk.

² Drie werelden: de uitdrukking ‘drie werelden’ komt in geschriften vaker voor doorgaans zonder nadere uitleg. In *Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad* wordt bijvoorbeeld over ‘de werelden van lichaam, geest en spraak’ gesproken (I-v-4, I-v-16). Daarnaast treft men ook alternatieven zoals waken, droom en slaap (Yoga Vasiṣṭha), fysiek, subtiel en causaal, en ook verleden, heden en toekomst. Het meest voor de hand liggende voor dit vers is echter dat hier de werelden van goden, mensen en demonen worden bedoeld (Yoga Vasiṣṭha).

येषां वृत्तिः समा वृद्धा परिपक्वा च सा पुनः ।
ते वै सद्ब्रह्मतां प्राप्ता नेतरे शब्दवादिनः ॥ १३२ ॥

*yeṣāṃ vṛttiḥ samā vṛddhā paripakvā ca sā punaḥ |
te vai sadbrahmatām prāptā netare śabdavādinah || 132||*

yeṣāṃ: wiens; *vṛttiḥ*: het bewustzijn (van Brahman); *samā*: zelfde; *vṛddhā*: ontwikkeld; *paripakvā*: rijp; *ca*: ook; *sā*: dat; *punaḥ*: weer; *te*: zij; *vai*: alleen; *sadbrahmatām*: de staat van de eeuwige Brahman; *prāptāḥ*: hebben bereikt; *na*: niet; *itare*: anderen; *śabdavādinah*: zij die met woorden peddelen.

**132. Alleen zij, in wie dit bewustzijn¹,
Is gegroeid tot volle rijpheid,
Verkrijgen de staat van Brahman,
En niet zij die erover redetwisten².**

¹ Dit bewustzijn: het gewaarzijn van Brahman alleen en niets anders.

² Die erover redetwisten: zij die in vruchteloze discussies terecht komen op grond van verschillende interpretaties van teksten uit geschriften over Brahman.

कुशला ब्रह्मवार्तायां वृत्तिहीनाः सुरागिणः ।
तेऽप्यज्ञानतया नूनं पुनरायान्ति यान्ति च ॥ १३३ ॥

*kuśalā brahmavārtāyām vṛttihīnāḥ surāgiṇaḥ |
te'pyajñānatayā nūnaṁ punarāyānti yānti ca || 133||*

kuśalāḥ: bedreven; *brahmavārtāyām*: over Brahman discussiëren; *vṛttihīnāḥ*: verstoken van bewustzijn (van Brahman); (*te*: maar); *surāgiṇaḥ*: zeer gehecht zijn (aan wereldse genoegens); *te*: zij; *api*: ook; *ajñānatayā*: vanwege hun onwetendheid; *nūnaṁ*: vast, ongetwijfeld; *punaḥ*: `telkens en telkens; *āyānti*: komen; *yānti*: gaan; *ca*: en.

**133. Ook zij die bedreven zijn in discussies over Brahman
Maar Hem niet kennen, en vanwege hun onwetendheid
Heel erg gehecht zijn aan wereldse geneugten,
Worden geboren en sterven telkens en telkens¹.**

¹ Worden geboren en sterven telkens en telkens: herhaalde geboorten, *samsāra*.

निमेषार्धं न तिष्ठन्ति वृत्तिं ब्रह्ममयीं विना।

यथा तिष्ठन्ति ब्रह्माद्याः सनकाद्यः शुकादयः ॥ १३४ ॥

*nimeṣārdham na tiṣṭhanti vṛttim brahmamayīm vinā |
yathā tiṣṭhanti brahmādyāḥ sanakādyāḥ śukādayaḥ || 134||*

(*sādhakāḥ*: toegewijde); *nimeṣārdham*: geen moment; *na*: niet; *tiṣṭhanti*: staan, verkeren, zich bevinden; *vṛttim*: aandacht, herinnering, bewust zijn, denken; *brahmamayīm*: doordrongen, verzadigd door Brahman; *vinā*: zonder; *yathā*: zoals; *tiṣṭhanti*: staan; *brahmādyāḥ*: *Brahmā* en anderen; *sanakādyāḥ*: *Sanaka* en anderen; *śukādayaḥ*: *Śuka* en anderen.

134. De aandacht van de wijze

Behoort geen enkel moment

Van Brahman af te wijken¹,

Zoals bij *Brahmā*, *Sanaka* en *Śuka*.

¹ Met dit vers eindigt de uiteenzetting van *Rāja-Yoga* in het licht van Vedānta door Śaṅkara.

Opgemerkt kan worden dat het verschil tussen de beschrijving van *Rāja-Yoga* door Patañjali en Śaṅkara daarin ligt dat Patañjali vooafgaande aan de oefening van meditatie de beheersing van lichaam en adem vooropstelt terwijl Śaṅkara reeds vanaf het allereerste begin de nadruk legt op de oefening van meditatie op Brahman die recht-reeks naar het doel leidt.

कार्ये कारणतायाता कारणे न हि कार्यता।

कारणत्वं ततो गच्छेत्कार्याभावे विचारतः ॥ १३५ ॥

*kārye kāraṇatāyātā kāraṇe na hi kāryatā |
kāraṇatvaṁ tato gacchetkāryābhāve vicārataḥ || 135||*

kārye: in het effect; *kāraṇatā*: de aard of essentie van de oorzaak; *āyātā*: onafscheidelijk verbonden; *kāraṇe*: in de oorzaak of subject; *kāryatā*: de aard van het effect; *na*: niet; *hi*: waarlijk; *kāryatā*: de aard of essentie van het effect; *kāraṇatvaṁ*: de oorzakelijkheid; *tataḥ*: daarom; *gacchet*: verdwijnt; *kāryābhāve*: bij afwezigheid van het effect; *vicārataḥ*: door redenering, onderzoek.

**135. De essentie van de oorzaak is aanwezig
Ook in het effect, maar niet andersom¹.
Als er geen effect is, toont onderzoek
Dat er ook geen oorzaak kan zijn².**

¹ Maar niet andersom: het inbeelden van een slang in een touw betekent niet dat het touw zich als een slang gaat gedragen. Het effect bestaat vanwege de oorzaak en het effect is slechts een reflectie van de oorzaak.

² Oorzaak en effect zijn kenmerken van dualiteit, het product van onwetendheid, en onwerkelijk. Ze vormen samen een onafscheidelijk koppel en zijn verantwoordelijk voor het onderscheid tussen het individu en de wereld. Wanneer de ene verdwijnt, verdwijnt ook de andere en, wat er dan overblijft is puur bewustzijn (het Zelf, Brahman, vers 136). Voorbeelden van paren van oorzaak en effect zijn: subject en object, individu en de wereld, 'ik' (ego) en 'dit' (al het andere zoals 'jij'), neiging (*vāsanā*) en handeling (*karma*), de waarnemer en het waargenomene etc.

Zie ook uitspraken als:

- 'Wat gezien wordt is niet verschillend van dat wat ziet.' Ramana Maharshi, "Padamalai" p. 278.

- 'Wat niet in jou is kan niet buiten je verschijnen.' "Talks with Sri Ramana Maharshi" p.166.

- 'Het object' verrijst in het 'subject' en heeft geen onafhankelijk bestaan.' Vasiṣṭha's Yoga p. 515.

- 'In alles, wat gij ook waarneemt, verschijnt gijzelf alleen.' Aṣṭavakra Gita, 17-15.

In dit vers tot en met vers 139 geeft Śaṅkara de beschrijving van de praktische weg zonder in details te treden om de onwerkelijkheid van het bestaan van het effect onafhankelijk van de oorzaak te doorzien en daarmee ook van de oorzaak bevrijd te worden en door deze weg consequent te volgen de geest te zuiveren van de latente neigingen.

अथ शुद्धं भवेद्वस्तु यद्वै वाचामगोचरम्।
द्रष्टव्यं मृद्वटेनैव दृष्टान्तेन पुनः पुनः ॥ १३६ ॥

*atha śuddhaṁ bhavedvastu yadvai vācāmagocaram |
draṣṭavyaṁ mṛdghaṭenaiva dṛṣṭāntena punaḥ punaḥ || 136||*

atha: dan; *śuddhaṁ:* puur; *bhaved:* overblijft; *vastu:* werkelijkheid; *yat:* dat, welke; *vai:* inderdaad; *vācām:* van woorden; *agocaram:* voorbij het bereik; *draṣṭavyaṁ:* moet worden begrepen; *mṛdghaṭena:* van klei en pot; *eva:* waarlijk; (*tat:* dat); *dṛṣṭāntena:* door de illustratie; *punaḥ punaḥ:* telkens en telkens.

**136. Dan blijft alleen pure werkelijkheid over,
Brahman, die voorbij woorden is.
Dit moet telkens beseft worden
Door de gelijkenis van klei en pot¹.**

¹ De gelijkenis van klei en pot: als er geen pot is is er ook geen maker ervan (geest, inbeelding) en wat er overblijft is klei alleen. Zo is alles wat bestaat niets anders dan puur bewustzijn. Zie ook uitspraken als:

- “Door een brok klei te kennen, kent ge alle dingen die van klei gemaakt zijn; zij verschillen als het ware in taal en in naam, daar zij geen realiteit bezitten dan hun klei.” *Chāndogya Upaniṣad* 6.1.4.

- Wie zegt dat dit heelal een onafhankelijk bestaan heeft lijdt aan begoocheling.” Śaṅkara: *Vivekacūḍamaṇi*, 230.

- “Het verschijnen van de wereld in dit bewustzijn als iets anders dan bewustzijn, is illusie.” *Vasiṣṭha’s Yoga* p. 682.

- Jezus sprak: “Erken wat voor uw aangezicht is, en wat verborgen is zal u onthuld worden. Want niets is verborgen wat niet geopenbaard zal worden.” *Het Evangelie van Thomas*, 5.

- Jezus sprak: “De beelden zijn zichtbaar aan de mens maar het licht dat ze bevatten is verborgen in het beeld van het licht des Vaders. Hij zal worden ontsluitend maar zijn (eigen) beeld zal verborgen blijven in Zijn licht.” *Het Evangelie van Thomas*, 83.

- “Oh gij, Bewustzijn, jij zijt inderdaad dat waarin het universum manifest wordt, gelijk de golven in de oceaan.” *Ashtavakra Gita*, 17-7.

अनेनैव प्रकारेण वृत्तिब्रह्मात्मिका भवेत्।
उदेति शुद्धचित्तानां वृत्तिज्ञानं ततः परम् ॥ १३७ ॥

*anenaiva prakāreṇa vṛttibrahmātmikā bhavet |
udeti śuddhacittānām vṛttijñānaṁ tataḥ param || 137||*

anenaiva prakāreṇa: op deze wijze; *vṛttiḥ*: mentale staat; *brahmātmikā*: verza-
digd door Brahman; *bhavet*: wordt; *udeti*: oprijst; *śuddhacittānām*: voor hen
met gezuiverde geest; *vṛttijñānaṁ*: een staat van gewaarzijn (van Brahman);
tataḥ param: waarna; (*sā*: dat).

**137. Alleen door deze weg te volgen¹
Ontstaat in de gezuiverde geest
Het gewaarzijn van Brahman
Dat daarna in Brahman opgaat.**

¹ Alleen door deze weg te volgen: door onophoudelijk in praktijk brengen van contem-
platie en onderscheid zoals verwoord in deze verzen zal op den duur in de aspirant het
besef opdagen dat Brahman er alleen is, en dat er niets anders bestaat. Op deze wijze
zal onwetendheid eindigen die zo lang tot misleiding heeft geleid door het projecteren
van een bestaan van dualiteit. Daarna zal zelfs de transparant geworden geest, die door
de vernietiging van onwetendheid nader tot Brahman is gekomen, geheel verdwijnen
zoals vuur dat na het verteren van zijn brandstof geheel uitdooft. Dan schijnt Brahman
alleen in zijn eigen Glorie.

कारणं व्यतिरेकेण पुमानादौ विलोकयेत्।
अन्वयेन पुनस्तद्धि कार्ये नित्यं प्रपश्यति ॥ १३८ ॥

*kāraṇaṁ vyatirekeṇa pumānāḍau vilokayet |
anvayena punastaddhi kārye nityaṁ prapaśyati || 138||*

kāraṇaṁ: de oorzaak; *vyatirekeṇa*: door eliminatie, ontkenning; *pumān*: een persoon; *āḍau*: in eerste instantie; *vilokayet*: moet onderzoeken, nagaan; *anvayena*: door associatie, verbinding; *punaḥ*: telkens weer; *tat*: dat (de oorzaak); *hi*: waarlijk; *kārye*: in het effect of verschijnsel; *nityaṁ*: altijd; *prapaśyati*: begrijpt.

**138. Men moet telkens door eliminatie
Eerst naar de oorzaak zoeken
En dan door associatie
Deze in het effect zien¹.**

¹ Deze in het effect zien: door onderzoek naar de oorzaak van iets, b.v. boosheid in een bepaalde situatie, het zal blijken dat de latente neigingen, of geconditioneerdheid, de oorzaak hiervan is. Dan wordt er ook erkend dat het deze oorzaak is die zich in het effect manifesteert. In het volgende vers wordt dit proces vervolgd door het loslaten van het effect waardoor ook de oorzaak verdwijnt en wat er overblijft is zuiver bewustzijn, het Zelf of Brahman. Daar is geen verscheidenheid zoals het zien dat een pot niets anders dan een manifestatie in klei is.

Om je van de neigingen (oorzaak) te bevrijden stelt Śāṅkara dat je de effecten, die het gevolg van begeerten zijn, tot as moet verbranden. Zie *Vivekacūḍāmaṇi* vers 317: “Wanneer zelfzuchtige activiteit ophoudt, stopt ook het verwijlen bij de zinsobjecten, gevolgd door het uitsterven van neigingen (*vāsanā*). Het uitsterven van neigingen wordt als ‘bevrijding tijdens het leven’ beschouwd.”

Het uiteindelijke resultaat van een dergelijk onderzoek is op prachtige wijze door Śāṅkara verwoord in zijn tien verzen tellend werk “*Daśa Śloka*”.

कार्ये हि कारणं पश्येत्पश्चात्कार्यं विसर्जयेत्।
कारणत्वं ततो गच्छेदवशिष्टं भवेन्मुनिः ॥ १३९ ॥

*kārye hi kāraṇam paśyetpaścātkāryam visarjayet |
kāraṇatvaṁ tato gacchedavaśiṣṭaṁ bhavenmuniḥ || 139 ||*

kārye: in het effect; *kāraṇam*: de oorzaak; *hi*: waarlijk; *paśyet*: moet zien; *paścāt*: daarna; *kāryam*: het effect; *visarjayet*: moet negeren; *tataḥ*: dan; *kāraṇatvaṁ*: de oorzakelijkheid, het oorzaak zijn; *gacchet*: gaat weg; *avaśiṣṭaṁ*: het overblijvende; *bhavet*: wordt; *muniḥ*: de wijze, verlichte.

**139. Men moet in het effect de oorzaak zien
En daarna het effect loslaten¹,
Waarmee ook de oorzaak verdwijnt.
Wat dan overblijft wordt de wijze zelf².**

¹ Men moet in het effect de oorzaak zien: Bij het zien dat de wereld een illusoir en onwerkelijk effect is van zijn oorzaak die verbeelding is, verdwijnen beiden. In commentaren wijzen sommige vertalingen Brahman in plaats van verbeelding aan als de oorzaak van de wereldverschijning.

² Wanneer oorzaak en effect beide verdwijnen is men geneigd te concluderen dat er alleen leegte overblijft. Maar dat is een onmogelijkheid want hoewel men het bestaan van alles kan loslaten, kan men zichzelf, de loslater zelf, niet loslaten. Wanneer causaliteit verdwijnt is wat er overblijft de getuige zelf, ofwel het Zelf, de uiteindelijke werkelijkheid die geen object van waarneming is.

Het uiteindelijke resultaat van een dergelijk proces is op prachtige wijze door Śaṅkara verwoord in zijn 21 verzen tellend werk “*Brahmajñānāvalīmālā*”.

भावितं तीव्रवेगेन यद्वस्तु निश्चयात्मना ।
पुमांस्तद्धि भवेच्छीघ्रं ज्ञेयं भ्रमरकीटवत् ॥ १४० ॥

bhāvitam tīvravegena yadvastu niścayātmanā |
pumāṁstaddhi bhavecchīghraṁ jñeyaṁ bhramarakīṭavat || 140||

bhāvitam: wordt op gemediteerd; *tīvravegena*: meest krachtige wijze; *yat*: dat; *vastu*: ding, object; *niścayātmanā*: met vaste overtuiging; *pumān*: iemand; *tat*: dat; *hi*: waarlijk; *bhvet*: wordt; (*etat*: dit); *chīghraṁ*: spoedig; *jñeyaṁ*: moet worden begrepen; *bhramarakīṭavat*: uit de gelijkenis van de wesp en het insect.

140. Men wordt dát waarop men mediteert.

Met grote ijver en overtuiging.

Dit mag geconcludeerd worden

Uit het voorbeeld van de wesp en de worm¹.

¹ Volgens een Indiaas volksgeloof redt een soort worm (*kiṭakah*), die door een wesp (*bhramaram*) wordt belaagd, zich doordat hij door zijn angst zijn aandacht onafgebroken op de wesp houdt en - hoewel verschillend van de wesp - de vorm van een wesp aanneemt. Naar analogie hiervan zal iemand, als hij met uiterste inspanning onafgebroken op Brahman mediteert, uiteindelijk Brahman worden.

अदृश्यं भावरूपञ्च सर्वमेव चिदात्मकम्।

सावधानतया नित्यं स्वात्मानं भावयेद्बुधः ॥ १४१ ॥

*adṛśyaṁ bhāvarūpaṁ sarvameva cidātmakam |
sāvadhānatayā nityaṁ svātmānaṁ bhāvayedbudhaḥ || 141||*

adṛśyaṁ: het onzichtbare; *bhāvarūpaṁ*: het substantiële (het zichtbare); *ca*: ook; *sarvaṁ*: alles; *eva*: waarlijk; *cidātmakam*: van de essentie van bewust-zijn; *sāvadhānatayā*: met grote zorg; *nityaṁ*: altijd; *svātmānaṁ*: als zijn eigen Zelf; *bhāvayet*: overdenken; *budhaḥ*: de wijze.

141. Met grote alertheid aanschouwt de wijze

Het zichtbare, onzichtbare¹ en al het andere,

Dat puur bewustzijn alleen is,

Altijd als zijn eigen Zelf.

¹ Het zichtbare, onzichtbare: het zichtbare: de wereld. Het onzichtbare: de bestandsgrond van al het bestaande, Brahman. Alle andere: waar hij ook getuige van is.

दृश्यं ह्यदृश्यतां नीत्वा ब्रह्माकारेण चिन्तयेत्।
विद्वान्नित्यसुखे तिष्ठेद्विया चिद्रसपूर्णया ॥ १४२ ॥

*dr̥śyaṁ hyadr̥śyatām nītvā brahmākāreṇa cintayet |
vidvānnityasukhe tiṣṭheddhiyā cidrasapūrṇayā || 142||*

dr̥śyaṁ: het zichtbare; *hi*: stopwoord; *adr̥śyatām*: naar onzichtbaarheid; *nītvā*: reducerend; *brahmākāreṇa*: als Brahman; *cintayet*: moet beschouwen; (*tat*; dan); *vidvān*: de wijze; *nityasukhe*: met eeuwige geluk; *tiṣṭhet*: moet erin verblijven; *dhiyā*: met de geest; *cidrasapūrṇayā*: vol bewustzijn en volmaaktheid.

**142. Met het oplossen van het zichtbare
In het onzichtbare, Brahman alleen,
Verblijft de wijze in het gewaarzijn
Van eeuwig geluk en volmaaktheid.**

एभिरङ्गैः समायुक्तो राजयोग उदाहृतः।
किञ्चित्पक्वकषायाणां हठयोगेन संयुतः ॥ १४३ ॥

*ebhiraṅgaiḥ samāyukto rājayoga udāhṛtaḥ |
kiñcitpakvakaṣāyāṇāṁ haṭhayogena saṁyutaḥ || 143||*

ebhiraṅgaiḥ: met deze stappen; *samāyuktaḥ*: gebruik te hebben gemaakt; *rājayoga*: Koninklijke Yoga; *udāhṛtaḥ*: is beschreven; *kiñcitpakvakaṣāyāṇāṁ*: voor wie wereldse verlangens deels zijn verdwenen; *haṭhayogena*: met haṭhayoga; (*ayam*: deze); *saṁyutaḥ*: gecombineerd; (*bhavaḥ*: moet zijn).

**143. Aldus is de Koninklijke Yoga beschreven
In [vijftien] stappen [voor de rijpe zielen].
Voor hen die niet geheel vrij van verlangens zijn
Moet het gecombineerd worden met *Hatha-Yoga*.**

परिपक्वं मनो येषं केवलोऽयं च सिद्धिदः ।
 गुरुदैवतभक्तानां सर्वेषां सुलभो जवात् ॥ १४४ ॥
 ॥ इति ॥

paripakvaṁ mano yeṣaṁ kevalo'yaṁ ca siddhidaḥ |
gurudaivatabhaktānām sarveṣāṁ sulabho javāt || 144||
 || iti ||

paripakvaṁ: (*pari*: volledig, *pava*: rijp, gezuiverd) volkomen rijp (vrij van onzuiverheden); *manaḥ*: geest, denken; *yeṣaṁ*: wiens; (*teṣaṁ*: voor hen); *kevalo'yaṁ*: dit alleen; *ca*: stopwoord; *siddhidaḥ*: leidend tot vruchtbaarste resultaten (perfectie); (*bhavati*: is); *gurudaivatabhaktānām*: aan hen die toegewijd zijn aan de leraar en godheid; *sarveṣāṁ*: van allen; (*tat*: dat); *sulabhaḥ*: gemakkelijk, simpel te verwerven; (*bhavati*: wordt); *javāt*: spoedig.

**144. Voor hen met een volledig gezuiverde geest
 Leidt alleen deze Yoga tot zelfkennis.
 Zuiverheid van geest is te bereiken door
 Toewijding aan de leraar en het goddelijke.**

Aldus eindigt hier *aparokṣānubhūti*, zelfkennis zonder omweg.

* * *

Adi Sankaracharya's
APAROKSHANUBHUTI
[SELF-REALISATION]

Translated by Swami Vimuktananda

Published by Advaita Ashram, Kolkatta

1. I bow down to Him – to Sri Hari (the destroyer of ignorance), the Supreme Bliss, the First Teacher, Ishwara, the All-pervading One and the Cause of all Lokas (the universe).
2. Herein is expounded (the means of attaining to) Aparokshanubhuti (Self-Realization) for the acquisition of final liberation. Only the pure in heart should constantly and with all effort meditate upon the truth herein taught.
3. The four preliminary qualifications (the means to the attainment of knowledge), such as Vairagya (dispassion) and the like, are acquired by men by propitiating Hari (the Lord), through austerities and the performance of duties pertaining to their social order and stage in life.
4. The indifference with which one treats the excreta of a crow – such an indifference to all objects of enjoyment from the realm of Brahma to this world (in view of their perishable nature), is verily called pure **Vairagya**.
5. Atman (the seer) in itself is alone permanent, the seen is opposed to it (ie., transient) – such a settled conviction is truly known as discrimination.
6. Abandonment of desires at all times is called **Shama** and restraint of the external functions of the organs is called **Dama**.
7. Turning away completely from all sense-objects is the height of **Uparati**, and patient endurance of all sorrow or pain is known as **Titiksha** which is conducive to happiness.
8. Implicit faith in the words of the Vedas and the teachers (who interpret them) is known as **Shraddha**, and concentration of the mind on the only object Sat (i.e., Brahman) is regarded as **Samadhana**.
9. When and how shall I, O Lord, be free from the bonds of this world (i.e., births and deaths) – such a burning desire is called **Mumukshuta**.
10. Only that person who is in possession of the said qualification (as means to Knowledge) should constantly reflect with a view to attaining Knowledge, desiring his own good.
11. Knowledge is not brought about by any other means than **Vichara**, just as an object is nowhere perceived (seen) without the help of light.

12. Who am I ? How is this (world) created ? Who is its creator ? Of what material is this (world) made ? This is the way of that **Vichara** (enquiry).

13. I am neither the body, a combination of the (five) elements (of matter), nor am I an aggregate of the senses; I am something different from these. This is the way of that **Vichara**.

14. Everything is produced by ignorance, and dissolves in the wake of Knowledge. The various thoughts (modifications of Antahkarana) must be the creator. Such is this **Vichara**.

15. The material (cause) of these two (i.e., ignorance and thought) is the One (without a second), subtle (not apprehended by the senses) and unchanging Sat (Existence), just as the earth is the material (cause) of the pot and the like. This is the way of that **Vichara**.

16. As I am also the One, the Subtle, the Knower, the Witness, the Ever-Existent, and the Unchanging, so there is no doubt that I am “That” (i.e., Brahman). Such is this **enquiry**.

17. Atman is verily one and without parts, whereas the body consists of many parts; and yet the people see (confound) these two as one ! What else can be called ignorance but this ?

18. Atman is the ruler of the body and is internal, the body is the ruled and is external; and yet, etc.,

19. Atman is all consciousness and holy, the body is all flesh and impure; and yet, etc.,

20. Atman is the (supreme) Illuminator and purity itself; the body is said to be of the nature of darkness; and yet, etc.,

21. Atman is eternal, since it is Existence itself; the body is transient, as it is non-existence in essence; and yet etc.,

22. The luminosity of Atman consists in the manifestation of all objects. Its luminosity is not like that of fire or any such thing, for (in spite of the presence of such lights) darkness prevails at night (at some place or other).

23. How strange is it that a person ignorantly rests contented with the idea that he is the body, while he knows it as something belonging to him (and therefore apart from him) even as a person who sees a pot (knows it as apart from him) !

24. I am verily Brahman, being equanimous, quiescent, and by nature absolute Existence, Knowledge, and Bliss. I am not the body which is non-existence itself. This is called true Knowledge by the wise.

25. I am without any change, without any form, free from all blemish and decay. I am not, etc.,

26. I am not subjected to any disease, I am beyond all comprehension, free from all alternatives and all-pervading. I am not, etc.,

27. I am without any attribute or activity, I am eternal, ever free, and imperishable. I am not, etc.,
28. I am free from all impurity, I am immovable, unlimited, holy, undecaying, and immortal. I am not, etc.,
29. O you ignorant one ! Why do you assert the blissful, ever-existent Atman, which resides in your own body and is (evidently) different from it, which is known as Purusha and is established (by the Shruti as identical with Brahman), to be absolutely non-existent?
30. O you ignorant one ! Try to know, with the help of Shruti and reasoning, your own Self, Purusha, which is different from the body, (not a void but) the very form of existence, and very difficult for persons like you to realize.
31. The Supreme (Purusha) known as “I” (ego) is but one, whereas the gross bodies are many. So how can this body be Purusha?
32. “I” (ego) is well established as the subject of perception whereas the body is the object. This is learnt from the fact that when we speak of the body we say, “This is mine.” So how can this body be Purusha?
33. It is a fact of direct experience that the “I” (Atman) is without any change, whereas the body is always undergoing changes. So how can this body be Purusha ?
34. Wise men have ascertained the (real) nature of Purusha from that Shruti text, “(There is nothing) higher than He (Purusha),” etc. So how can this body be Purusha?
35. Again the Shruti has declared in the Purusha Sukta that “All this is verily the Purusha”. So how can this body be Purusha ?
36. So also it is said in Brihadaranyaka that “The Purusha is completely unattached”. How can this body wherein inhere innumerable impurities be the Purusha?
37. There again it is clearly stated that “the Purusha is self-illuminated”. So how can the body which is inert (insentient) and illumined by an external agent be the Purusha?
38. Moreover, the Karma-kanda also declares that the Atman is different from the body and permanent, as it endures even after the fall of the body and reaps the fruits of actions (done in this life).
39. Even the subtle body consists of many parts and is unstable. It is also an object of perception, is changeable, limited and non-existent by nature. So how can this be the Purusha?
40. The immutable Atman, the substratum of the ego, is thus different from these two bodies, and is the Purusha, the Ishwara (the Lord of all), the Self of all; It is present in every form and yet transcends them all.

41. Thus the enunciation of the difference between the Atman and the body has (indirectly) asserted, indeed, after the manner of the Tarkashastra, the reality of the phenomenal world. But what end of human life is served thereby ?

42. Thus the view that the body is the Atman has been denounced by the enunciation of the difference between the Atman and the body. Now is clearly stated the unreality of the difference between the two.

43. No division in Consciousness is admissible at any time as it is always one and the same. Even the individuality of the Jiva must be known as false, like the delusion of a snake in a rope.

44. As through the ignorance of the real nature of the rope the very rope appears in an instant as a snake, so also does pure Consciousness appear in the form of the phenomenal universe without undergoing any change.

45. There exists no other material cause of this phenomenal universe except Brahman. Hence this whole universe is but Brahman and nothing else.

46. From such declaration (of the Shruti) as "All this is Atman", it follows that the idea of the pervaded and the pervading is illusory. This supreme truth being realized, where is the room for any distinction between the cause and the effect ?

47. Certainly the Shruti has directly denied manifoldness in Brahman. The non-dual cause being an established fact, how could the phenomenal universe be different from It ?

48. Moreover, the Shruti has condemned (the belief in variety) in the words, "The person who", being deceived by Maya, "sees variety in this (Brahman), goes from death to death".

49. Inasmuch as all beings are born of Brahman, the supreme Atman, they must be understood to be verily Brahman.

50. The Shruti has clearly declared that Brahman alone is the substratum of all varieties of names, forms and actions.

51. Just as a thing made of gold ever has the nature of gold, so also a being born of Brahman has always the nature of Brahman.

52. Fear is attributed to the ignorant one who rests after making even the slightest distinction between the Jivatman and the Paramatman.

53. When duality appears through ignorance, one sees another; but when everything becomes identified with the Atman, one does not perceive another even in the least.

54. In that state when one realizes all as identified with the Atman, there arises neither delusion nor sorrow, in consequence of the absence of duality.

55. The Shruti in the form of the Brihadaranyaka has declared that this Atman, which is the Self of all, is verily Brahman.

56. This world, though an object of our daily experience and serving all practical purposes, is, like the dream world, of the nature of non-existence, inasmuch as it is contradicted the next moment.

57. The dream (experience) is unreal in waking, whereas the waking (experience) is absent in dream. Both, however, are non-existent in deep sleep which, again, is not experienced in either.

58. Thus all the three states are unreal inasmuch as they are the creation of the three Gunas; but their witness (the reality behind them) is, beyond all Gunas, eternal, one, and is Consciousness itself.

59. Just as (after the illusion has gone) one is no more deluded to see a jar in earth or silver in the nacre, so does one no more see Jiva in Brahman when the latter is realized (as one's own self).

60. Just as earth is described as a jar, gold as an ear-ring, and a nacre as silver, so is Brahman described as Jiva.

61. Just as blueness in the sky, water in the mirage, and a human figure in a post (are but illusory), so is the universe in Atman.

62. Just as the appearance of a ghost in an empty place, of a castle in the air, and of a second moon in the sky (is illusory), so is the appearance of the universe in Brahman.

63. Just as it is water that appears as ripples and waves, or again it is copper, that appears in the form of vessel so it is Atman that appears as the whole universe.

64. Just as it is earth that appears under the name of a jar, or it is threads that appear under the name of a cloth, so it is Atman that appears under the name of the universe. This Atman is to be known by negating the names.

65. People perform all their actions in and through Brahman, (but on account of ignorance they are not aware of that), just as through ignorance persons do not know that jars and other earthenwares are nothing but earth.

66. Just as there ever exist the relation of cause and effect between earth and a jar, so does the same relation exist between Brahman and the phenomenal world; this has been established here on the strength of scriptural texts and reasoning.

67. Just as (the consciousness of) earth forces itself upon our mind while thinking of a jar, so also does (the idea of) ever-shining Brahman flash on us while contemplating on the phenomenal world.

68. Atman, though ever pure (to a wise man), always appears to be impure (to an ignorant one), just as a rope always appears in two different ways to a knowing person and an ignorant one.

69. Just as a jar is all earth, so also is the body all consciousness. The division, therefore, into the Self and non-Self is made by the ignorant to no purpose.

70. Just as a rope is imagined to be a snake and a nacre to be a piece of silver, so is the Atman determined to be the body by an ignorant person.
71. Just as earth is thought of as a jar (made of it) and threads as a cloth, so is Atman, etc.,
72. Just as gold is thought of as an ear-ring and water as waves, so is the Atman, etc.,
73. Just as the stump of a tree is mistaken for a human figure and a mirage for water, so is the Atman, etc.,
74. Just as a mass of wood work is thought of as a house and iron as a sword, so is the Atman, etc.,
75. Just as one sees the illusion of a tree on account of water, so does a person on account of ignorance see Atman as the body.
76. Just as to a person going in a boat everything appears to be in motion, so does one, etc.,
77. Just as to a person suffering from a defect (jaundice) white things appear as yellow, so does one, etc.,
78. Just as to a person with defective eyes everything appears to be defective, so does one, etc.,
79. Just as a firebrand, through mere rotation, appears circular like the sun, so does one, etc.,
80. Just as all things that are really large appear to be very small owing to great distance, so does one, etc.,
81. Just as all objects that are very small appear to be large when viewed through lenses, so does one, etc.,
82. Just as a surface of glass is mistaken for water, or vice versa, so does one, etc.,
83. Just as a person imagines a jewel in fire or vice versa, so does one, etc.,
84. Just as when clouds move, the moon appears to be in motion, so does one, etc.,
85. Just as a person through confusion loses all distinction between the different points of the compass, so does one, etc.,
86. Just as the moon (when reflected) in water appears to one as unsteady, so does one, etc.,
87. Thus through ignorance arises in Atman the delusion of the body, which, again, through Self-realization, disappears in the supreme Atman.
88. When the whole universe, movable and immovable, is known to be Atman, and thus the existence of everything else is negated, where is then any room to say that the body is Atman?

89. O enlightened one, pass your time always contemplating on Atman while you are experiencing all the results of Prarabdha; for it ill becomes you to feel distressed.

90. The theory one hears of from the scripture, that Prarabdha does not lose its hold upon one even after the origination of the knowledge of Atman, is now being refuted.

91. After the origination of the knowledge of Reality, Prarabdha verily ceases to exist, inasmuch as the body and the like become non-existent; just as a dream does not exist on waking.

92. That Karma which is done in a previous life is known as Prarabdha (which produces the present life). But such Karma cannot take the place of Prarabdha (for a man of knowledge), as he has no other birth (being free from ego).

93. Just as the body in a dream is superimposed (and therefore illusory), so is also this body. How could there be any birth of the superimposed (body), and in the absence of birth (of the body) where is the room for that (i.e., Prarabdha) at all ?

94. The Vedanta texts declare ignorance to be verily the material (cause) of the phenomenal world just as earth is of a jar. That (ignorance) being destroyed, where can the universe subsist ?

95. Just as a person out of confusion perceives only the snake leaving aside the rope, so does an ignorant person see only the phenomenal world without knowing the reality.

96. The real nature of the rope being known, the appearance of the snake no longer persists; so the substratum being known, the phenomenal world disappears completely.

97. The body also being within the phenomenal world (and therefore unreal), how could Prarabdha exist ? It is, therefore, for the understanding of the ignorant alone that the Shruti speaks of Prarabdha.

98. "And all the actions of a man perish when he realizes that (Atman) which is both the higher and the lower". Here the clear use of the plural by the Shruti is to negate Prarabdha as well.

99. If the ignorant still arbitrarily maintain this, they will not only involve themselves into two absurdities but will also run the risk of forgoing the Vedantic conclusion. So one should accept those Shrutis alone from which proceeds true knowledge.

100. Now, for the attainment of the aforesaid (knowledge), I shall expound the fifteen steps by the help of which one should practice profound meditation at all times.

101. The Atman that is absolute existence and knowledge cannot be realized without constant practice. So one seeking after knowledge should long meditate upon Brahman for the attainment of the desired goal.

102-103. The steps, in order, are described as follows: the control of the senses, the control of the mind, renunciation, silence, space, time, posture, the restraining root (Mulabandha), the equipoise of the body, the firmness of vision, the control of the vital forces, the withdrawal of the mind, concentration, self-contemplation and complete absorption.

104. The restraint of all the senses by means of such knowledge as “All this is Brahman” is rightly called Yama, which should be practiced again and again.

105. The continuous flow of only one kind of thought to the exclusion of all other thoughts, is called Niyama, which is verily the supreme bliss and is regularly practiced by the wise.

106. The abandonment of the illusory universe by realizing it as the all-conscious Atman is the real renunciation honored by the great, since it is of the nature of immediate liberation.

107. The wise should always be one with that silence wherefrom words together with the mind turn back without reaching it, but which is attainable by the Yogins.

108-109. Who can describe That (i.e., Brahman) whence words turn away ? (So silence is inevitable while describing Brahman). Or if the phenomenal world were to be described, even that is beyond words. This, to give an alternate definition, may also be termed silence known among the sages as congenital. The observance of silence by restraining speech, on the other hand, is ordained by the teachers of Brahman for the ignorant.

110. That solitude is known as space, wherein the universe does not exist in the beginning, end or middle, but whereby it is pervaded at all times.

111. The non-dual (Brahman) that is bliss indivisible is denoted by the word ‘time’, since it brings into existence, in the twinkling of an eye all beings from Brahman downwards.

112. One should know that as real posture in which the meditation on Brahman flows spontaneously and unceasingly, and not any other that destroys one’s happiness.

113. That which is well known as the origin of all beings and the support of the whole universe, which is immutable and in which the enlightened are completely merged ... that alone is known as Siddhasana (eternal Brahman).

114. That (Brahman) which is the root of all existence and on which the restraint of the mind is based is called the restraining root (Mulabandha) which should always be adopted since it is fit for Raja-yogins.

115. Absorption in the uniform Brahman should be known as the equipoise of the limbs (Dehasamya). Otherwise mere straightening of the body like that of a dried-up tree is no equipoise.

116. Converting the ordinary vision into one of knowledge one should view the world as Brahman itself. That is the noblest vision, and not that which is directed to the tip of the nose.

117. Or, one should direct one's vision to That alone where all distinction of the seer, sight, and the seen ceases and not to the tip of the nose.

118. The restraint of all modifications of the mind by regarding all mental states like the Chitta as Brahman alone, is called Pranayama.

119-120. The negation of the phenomenal world is known as Rechaka (breathing out), the thought, "I am verily Brahman", is called Puraka (breathing in), and the steadiness of that thought thereafter is called Kumbhaka (restraining the breath). This is the real course of Pranayama for the enlightened, whereas the ignorant only torture the nose.

121. The absorption of the mind in the Supreme Consciousness by realizing Atman in all objects is known as Pratyahara (withdrawal of the mind) which should be practiced by the seekers after liberation.

122. The steadiness of the mind through realization of Brahman wherever the mind goes, is known as the supreme Dharana (concentration).

123. Remaining independent of everything as a result of the unassailable thought, "I am verily Brahman", is well known by the word Dhyana (meditation), and is productive of supreme bliss.

124. The complete forgetfulness of all thought by first making it changeless and then identifying it with Brahman is called Samadhi known also as knowledge.

125. The aspirant should carefully practice this (meditation) that reveals his natural bliss until, being under his full control, it arises spontaneously, in an instant when called into action.

126. Then he, the best among Yogis having attained to perfection, becomes free from all practices. The real nature of such a man never becomes an object of the mind or speech.

127-128. While practicing Samadhi there appear unavoidably many obstacles, such as lack of inquiry, idleness, desire for sense-pleasure, sleep, dullness, distraction, tasting of joy, and the sense of blankness. One desiring the knowledge of Brahman should slowly get rid of such innumerable obstacles.

129. While thinking of an object the mind verily identifies itself with that, and while thinking of a void it really becomes blank, whereas by the thought of Brahman it attains to perfection. So one should constantly think of (Brahman to attain) perfection.

130. Those who give up this supremely purifying thought of Brahman, live in vain and are on the same level with beasts.

131. Blessed indeed are those virtuous persons who at first have this consciousness of Brahman and then develop it more and more. They are respected everywhere.

132. Only those in whom this consciousness (of Brahman) being ever present grows into maturity, attain to the state of ever-existent Brahman; and not others who merely deal with words.

133. Also those persons who are only clever in discussing about Brahman but have no realization, and are very much attached to worldly pleasures, are born and die again and again in consequence of their ignorance.

134. The aspirants after Brahman should not remain a single moment without the thought of Brahman, just like Brahma, Sanaka, Suka and others.

135. The nature of the cause inheres in the effect and not vice versa; so through reasoning it is found that in the absence of the effect, the cause, as such also disappears.

136. Then that pure reality (Brahman) which is beyond speech alone remains. This should be understood again and again verily through the illustration of earth and the pot.

137. In this way alone there arises in the pure-minded a state of awareness (of Brahman), which is afterwards merged into Brahman.

138. One should first look for the cause by the negative method and then find it by the positive method, as ever inherent in the effect.

139. One should verily see the cause in the effect, and then dismiss the effect altogether. What then remains, the sage himself becomes.

140. A person who meditates upon a thing with great assiduity and firm conviction, becomes that very thing. This may be understood from the illustration of the wasp and the worm.

141. The wise should always think with great care of the invisible, the visible, and everything else, as his own Self which is consciousness itself.

142. Having reduced the visible to the invisible, the wise should think of the universe as one with Brahman. Thus alone will he abide in eternal felicity with mind full of consciousness and bliss.

143. Thus has been described Raja-Yoga consisting of these steps (mentioned above). With this is to be combined Hatha-Yoga for (the benefit of) those whose worldly desires are partially attenuated.

144. For those whose mind is completely purified this (Raja-Yoga) alone is productive of perfection. Purity of the mind, again, is speedily accessible to those who are devoted to the teacher and the Deity.

Literatuur:

Śaṅkara: “**Aparokshānubhuti, SELF-REALISATION** of Sri Śaṅkara'-charya”. Vertaling: Swami Vimuktananda: ISBN: 978-81-7505-107-2.

Śaṅkara: **Aparokshānubhuti, SELF-REALISATION** of Sri Śaṅkara'-charya”. Vertaling: Swami Vimuktananda. Commentary by James Swarts.

Śaṅkara: **Aparakshanubhooti (Non indirect experience)**. A philosophic treatise on Advaita, by AdhiŚaṅkara' Bhagwat Pada. Transliteration and translation by P.R. Ramachander.

Śaṅkara: **APAROKSHĀNUBHUTI OR SELF-REALISATION OR RAJA YOGA OF ŚAṅKARACĀRYA**. Original Sanskrit Text, Transliteration with Translations into Hindi & English. Edited & Translated by J. L. Gupta 'Chaitanya'. ISBN: 81-7084-256-1.

Śaṅkara: **Vivekacūḍamaṇi**: Vertaling F. Arav, 2010. ISBN/EAN: 978-90-816538-1-7 (versie van 580 verzen).

Śaṅkara: **Dr̥g Dr̥śya Viveka** Vertaling F. Arav, 2012. ISBN: 978-90-816-538-0-0.

In dit boek zijn de tekst en vertaling van een zevental werken van Śaṅkara bijeengebracht. Ze zijn als volgt gerangschikt:

1. SĀDHANA PAÑCAKAM
Vijf verzen over spirituele praktijk (5 verzen)
2. DAŚAŚLOKĪ
Tien verzen [over wat Ik ben] (10 verzen)
3. BRAHMAJÑĀNĀVALĪMĀLĀ
Een Bloemenstreng van verzen over kennis van Brahman
(21 verzen)
4. DRG DRŚYA VIVEKA
Over onderscheid tussen de kenner en het gekende (31 verzen)
5. VĀKYAVṚTTI
De betekenis van de verklaring 'Dat zijt Gij' (53 verzen)
6. LAGHUVĀKYAVṚTTI
De betekenis van de verklaring 'Ik ben Brahman' (18 verzen)
7. APAROKṢĀNUBHŪTI (RĀJA-YOGA)
Zelfkennis zonder omweg (Koninklijke Yoga) (144 verzen)

Tezamen met de eerder uitgegeven vertaling van VIVEKACŪḌĀ-MANĪ, getiteld "Het Kroonjuweel van Onderscheidingsvermogen", bevatten deze werken de essentie en uitleg van de leer van Advaita Vedanta van Śaṅkara. Met name zij die zich tot deze leer aangetrokken voelen en die nader willen bestuderen en in praktijk brengen, zullen in deze werken een goede gids vinden.

De bovengenoemde werken zijn in dit boek als volgt weergegeven:

- De Nederlandse vertaling voor recitatie
- De volledige Sanskrit tekst in Devanāgarī schrift
- De volledige Sanskrit tekst in transliteratie
- Woord voor woord vertaling naar het Nederlands
- De Nederlandse vertaling met toelichtende voetnoten
- De Engelse vertaling